ÎNȚELEPCIUNEA PSIHOPAȚILOR

Profesorul Kevin Dutton este psiholog cercetător la Centrul Calleva pentru Cercetarea Ştiinţelor şi Evoluției Umane, Magdalen College, Universitatea Oxford şi membru al Societății Regale de Medicină şi al Societății pentru Studiul Ştiințific al Psihopatiei. Este, de asemenea, şi autorul mult apreciatei cărți *Flipnosis: Arta de a convinge într-o fracțiune de secundă*. În prezent, trăieşte în Cotswolds.

De acelaşi autor:

Kevin Dutton

Flipnosis

Înțelepciunea psihopaților

Lecții de viață de la sfinți, spioni şi criminali în serie

Kevin Dutton

WILLIAMHEINEMANN: LONDRA

Publicat de William Heinemann 2012

2 4 6 8 10 9 7 5 3 1

Copyright © Kevin Dutton 2012

Kevin Dutton este considerat autorul acestei lucrări în conformitate cu Legea pentru copyright, design şi patente din 1988.

Niciun fragment din acest volum nu poate fi copiat fără permisiunea scrisă a editorului.

Prima ediție publicată în Marea Britanie în 2012
de William Heinemann
Random House, 20 Vauxhall Bridge Road,
Londra SW1V 2SA

www.randomhouse.co.uk

Adresele companiilor din cadrul The Random House Group Limited se pot găsi la:
www.randomhouse.co.uk/offices.htm

The Random House Group Limited Reg. No. 954009

Descrierea CIP a acestui volum de către British Library

ISBN 9780434020676

Random House Group Limited susține The Forest Stewardship Council (FSC®), organizația internațională de certificare forestieră. Cărțile cu eticheta FSC sunt tipărite pe hârtie certificată FSC®. FSC este singura entitate de certificare forestieră susținută de organizațiile de mediu, inclusiv Greenpeace. Politica de achiziție a hârtiei se găseşte la www.randomhouse.co.uk/environment

Typeset: Palimpsest Book Production Ltd, Falkirk, Stirlingshire
Tipărită şi legată în Marea Britanie de
CPI Group (UK) Ltd, Croydon CR0 4YY

Cuprins

Cuprins 3

Prefață 5

Ascensiunea scorpionului 11

Adevăratul psihopat să se ridice în picioare32

Carpe Noctem 58

Înțelepciunea psihopaților 76

Fă-mă psihopat! 99

Cele şapte câştiguri mortale 120

Superrațiune 139

Mențiuni 166

Mulțumiri 195

Mențiuni din partea autorului 197

Index alfabetic 198

Al său propriu lăcaş îşi este mintea
Şi doar ea poate, din Rai un Iad şi-un Iad din Rai
Să facă.

– John Milton, *Paradisul pierdut* (1667), Cartea 1, versurile 254–5

Prefață

Tatăl meu a fost un psihopat. Sună un pic ciudat să spun acest lucru acum, privind înapoi, dar a fost, nu am nicio îndoială în acest sens. Era fermecător, neînfricat, nemilos, dar niciodată violent şi avea cam atâta conştiință cam cât avea lada frigorifică a lui Jeffrey Dahmer. Nu a omorât pe nimeni, dar cu siguranță a dat câteva lovituri.

Ce bine că genele nu înseamnă totul, nu-i aşa?

Tatăl meu avea o abilitate extraordinară de a obține exact ceea ce îşi dorea, de cele mai multe ori, doar făcând o remarcă obişnuită sau un simplu gest expresiv. Oamenii obişnuiau să spună că *semăna* cu Del By, ceea ce era adevărat, dar se şi comporta ca personajul în cauză, ceea ce, din nou era adevărat (personajul original era comerciant ca şi tatăl meu).

Nebuni şi cai părea filmul vieții familiei Dutton.

Îmi amintesc că odată îl ajutam pe Tata să vândă nişte calendare în piața Petticoat Lane, în East End, Londra. Aveam 10 ani la vremea aceea şi era o zi de şcoală. Calendarele erau de colecție şi aveau doar 11 luni.

- Nu le poți vinde, am protestat. Lipseşte luna ianuarie!
- Ştiu, mi-a răspuns, de-aia am uitat de ziua ta.
- Aveți şansa unică de a achiziționa un calendar cu 11 luni, oameni buni ... Beneficiați de oferta specială, cumpărați două la preț de unu', iar anul viitor scăpați gratis de o lună în plus ...

Am schimbat sorții.

Întotdeauna am zis că Tata avea aproape personalitatea ideală pentru vremurile moderne. Nu l-am văzut niciodată panicat sau să îşi piardă controlul. Nu l-am văzut vreodată să-i sară muştarul şi, credeți-mă, au fost destule ocazii când ar fi putut să o facă.

„Se spune că, la oameni, frica reprezintă mecanismul de supraviețuire împotriva prădătorilor", mi-a zis odată, „dar, în prezent, nu vezi tigrii prăduind în jurul intersecției Elephant cu Castle, nu-i aşa, băiete?

Avea dreptate, nu văzusem niciunul, poate doar câțiva şerpi, dar cu toții ştiam cine *erau ei.*

Vreme îndelungată am crezut că motto-ul Tatei - *Azi aici, mâine vândut* - era ca toate celelalte din branşă, asemănător tuturor bazaconiilor pe care obişnuia să le vândă. Dar azi, după atâția ani, mi-am dat seama că se ascunde un adevăr biologic profund în ceea ce spunea bătrânul. De fapt, el a anticipat cu mare precizie poziția adoptată de psihologii evoluționişti moderni. Se pare că la noi, la oameni, frica s-a dezvoltat într-adevăr ca o reacție a mecanismului de supraviețuire împotriva prădătorilor. De exemplu, maimuțele cu leziuni ale amygdalei, biroul de sortare emoțională al creierului, fac lucruri extrem de stupide, cum ar fi să prindă cobre.

Dar după milioane de ani de evoluție, într-o lume în care animalele sălbatice nu mai pândesc la fiecare colț de stradă, acest sistem al fricii a devenit prea sensibil, ca un şofer nervos al cărui picior apasă constant pedala de frână, reacționând la pericole inexistente şi forțându-ne să luăm decizii ilogice şi irație nale.

„În era Pleistocen nu exista capital", susține George Loewenstein, profesor de economie şi psihologie la Carnegie Mellon. „Dar ființele umane au o aversiune patologică împotriva riscurilor. Multe dintre mecanismele care conduc emoțiile nu sunt cu adevărat adaptate la viața modernă".

Eu prefer versiunea tatei.

Chiar dacă oamenii zilelor noastre au o aversiune patologică împotriva riscurilor, nu înseamnă că îndotdeauna a fost aşa. De fapt, se poate spune că aceia dintre noi care au acest tip de reacție clinică față de riscuri – cei care, de exemplu, suferă de anxietate cronică – dețin o doză prea mare dintr-un anumit element. Biologii evoluționişti afirmă că, în perioada în care au trăit strămoşii noştri, existența unor indivizi extrem de vigilenți la amenințările din jurul lor a fost decisivă în lupta împotriva prădătorilor. Din acest punct de vedere, anxietatea a servit fără doar şi poate ca un avantaj considerabil de adaptare. Cu cât erau mai sensibili la foşnetul arbuştilor, cu atât creşteau şansele lor de a se proteja mai bine pe ei, familiile lor şi comunitatea din care făceau parte. Chiar şi în prezent, indivizii anxioşi sunt mai buni decât ceilalți la detectarea pericolului. Dacă strecori o față supărată pe ecranul unui computer printre unele zâmbitoare sau neutre, un anxios o va detecta mult mai repede decât un non-anxios. Anxietatea se poate dovedi a fi o abilitate utilă în cazul în care te prinde noaptea într-un cartier necunoscut.

Nu este deloc o noutate faptul că noțiunea de tulburare psihică poate conferi avantaje extraordinare şi neobişnuite, dar şi neplăceri exagerate celor care suferă de aşa ceva. Aşa cum observa filozoful Aristotel în urmă cu 2400 de ani, „Nu există geniu fără un dram de nebunie". Când vine vorba de autism şi schizofrenie, în mintea oamenilor, legătura dintre „geniu" şi „nebunie" devine evidentă mulțumită filmelor de succes *Rain Man şi O minte sclipitoare (A Beautiful Mind)*. În cartea sa, *Omul care îşi confundă soția cu o pălărie* (*The Man Who Mistook His Wife for a Hat)*, neurologul şi psihiatrul Oliver Sacks povesteşte despre renumita întâlnire cu „gemenii", John şi Michael, autişti profunzi în vârstă de 26 de ani la acea vreme, care trăiau într-un azil. Când o cutie de chibrituri s-a împrăştiat pe podea, cei doi au strigat simultan „111". După ce le-a adunat, Sacks le-a numărat . . .

De asemenea, clişeul artistului genial, dar „chinuit", are la bază poveştile pictorului Vincent van Gogh, ale balerinului Vaslav Nijinsky şi ale părintelui „teoriei jocului" (de dată mai recentă) John Nash, care sufereau cu toții de psihoză. Coincidență? Nu, susține cercetătorul Szabolcs Kéri de la Universitatea Semmelweis din Budapesta, care pare să fii descoperit un polimorfism genetic asociat cu schizofrenia şi creativitatea. Kéri a descoperit că persoanele cu două copii ale unei anumite variații ADN a genei numite *neuregulin* 1, variație care a fost anterior asociată psihozei, memoriei slabe

şi sensibilității la critică, tind să fie mult mai creative comparativ cu persoanele care au o copie sau nici una a variației. Cei cu o singură copie sunt, în medie, mai creativi decât cei fără copii.

Chiar şi depresia are avantajele ei. Cercetările recente susțin că disperarea ne ajută şi contribuie la sporirea atenției şi la creşterea abilităților de soluționare a problemelor. În cadrul unui experiment ingenios, Joe Forgas, profesor de psihologie la Universitatea New South Wales, a aşezat o serie de obiecte mici, cum ar fi soldății de jucărie, animale şi maşini din plastic lângă casieria dintr-un mic magazin din Sydney. Pe măsură ce cumpărătorii se grăbeau să iasă, Forgas le testa memoria rugându-i să menționeze cât mai multe obiecte posibile. Însă el folosea un truc. În unele zile ploioase, Forgas difuza în magazin „Requiemul" lui Verdi, iar în unele zile senine, cumpărătorii puteau asculta piese de W. S. Gilbert şi Arthur Sullivan.

Rezultatele au fost foarte clare. Cumpărătorii cu o dispoziție mai proastă şi-au amintit de aproape patru ori mai multe obiecte decât ceilalți. Ploaia i-a întristat, iar tristețea i-a făcut mai atenți.

Morala poveştii? Când vremea e frumoasă, verificați restul primit.

Când te gândeşti că unele tulburări au şi aspecte pozitive, premii psihologice de consolare, e greu să nu te gândeşti şi la o *compensație* sub o formă sau alta. Obsesiv-compulsiv? Nu vei lăsa niciodată gazul aprins. Paranoic? Vei fi atent la detalii. De fapt, frica şi tristețea (anxietatea şi depresia) constituie două dintre cele cinci emoții[1] fundamentale care au evoluat în întreaga lume, în toate culturile, şi, teoretic, fiecare dintre noi le experimentează în anumite momente în viață. Există însă un anumit gup de oameni care fac excepție de la regulă şi care nu experimentează niciuna dintre ele, nici chiar în condiții din cele mai dificile. Psihopații. Un psihopat nu şi-ar face griji niciodată că a *lăsat* gazul pornit[2]. Vreun aspect poziv aici?

Puneți întrebarea asta unui psihopat şi, în mod cert, o să se uite la voi ca la un nebun. Pentru un psihopat, nu există nori, ci doar soare. Observația evidentă că anul are doisprezece luni, nu unsprezece, ar fi putut îngreuna vânzarea acelor calendare, dar asta nu l-a afectat deloc pe tatăl meu, ci dimpotrivă, el considerat acest lucru un avantaj.

Şi nu este singurul, iar unii ar putea spune că nu e nici prea exagerat. În timpul cercetărilor mele am întâlnit mulți psihopați din diverse medii, nu numai din familia mea. Cu siguranță în spatele uşilor închise am întâlnit şi destui Hannibal Lecteri şi Ted Bundy: indivizi fără remuşcări, lipsiți de scrupule care ar putea lua cina oriunde fără a pune măcar mâna pe telefon, doar prin simpla sa apariție. Am întâlnit, totuşi, şi psihopați care, departe de a devora societatea din interior, o deservesc printr-o atitudine echilibrată şi decizii ferme, alegând să o protejeze şi să o îmbogățească prin prezența şi experiența lor: chirurgi, soldați, spioni, antreprenori – îndrăznesc să spun, chiar şi avocați.

[1] Celelalte trei emoții fundamentale sunt: furia, fericirea şi dezgustul. Există discuții privind introducerea celei de-a şasea emoții, surpriza.

[2] De cele mai multe ori este un „el". Despre posibilele motive, vezi secțiunea Mențiuni de la finele cărții.

„Nu fii prea încrezător! Indiferent cât eşti de bun, nu-i lăsa să ți-o ia înainte!”, recomanda Al Pacino în calitate de avocat principal în cadrul unei firme mari de avocatură, în filmul *Avocatul Diavolului* (*The Devil’s Advocate)*. „Asta e greşeala, prietene, fă-te mic, fii naiv! Fii infirmul. Fii tocilarul, leprosul! Ciudatul. Priveşte-mă! Am fost subestimat din prima zi”. Pacino juca rolul Diavolului şi, în mod deloc suprinzător, i-a ieşit minunat. Dacă există un lucru pe care psihopații îl au în comun este abilitatea lor desăvârşită de a trece drept oameni obişnuiți, în timp ce, în spatele acestei măşti brutale, geniale, bate, de fapt, inima înghețată a unui prădător glacial şi nemilos.

Un tânăr avocat de mare succes îmi mărturisea deunăzi în balconul cu vedere spre Tamisa al apartamentului său de la ultimul etaj: „Înlăuntrul meu se află un criminal în serie pândind pe undeva, dar îl țin sub control cu cocaină, Formula 1, sex ocazional şi interogatorii sclipitoare”.

Cu mare încetineală m-am îndepărtat de marginea balustradei.

Întâlnirea la înălțime cu tânărul avocat, care, ulterior m-a condus la hotel în barca lui de mare viteză, încearcă să ilustreze o teorie pe care o am în legătură cu psihopații şi anume că, unul dintre motivele pentru care suntem atât de fascinați de ei este pentru că suntem seduşi de iluzii, de lucruri care la suprafață par a fi normale, dar care la o examinare mai atentă se dovedesc a fi chiar contrariul. *Amyciaea lineatipes* este o specie de arahnide care imită înfățişarea furnicii pe care o vânează. Numai atunci când e prea târziu, victimele realizează că nu i-au judecat corect. Mulți dintre cei intervievați de mine ştiu exact sentimentul şi, credeți-mă, ei sunt cei norocoşi.

Priviți imaginea de dedesubt. Câte mingi de fotbal vedeți? Şase? Mai uitați-vă încă o dată. Tot Şase? Verificați pe pagina ix şi veți vedea răspunsul în josul paginii.

Aşa sunt psihopații - frumoşi pe dinafară. Farmecul, carisma şi camuflajul lor psihologic fără cusur ne distrag atenția de la adevărata lor față:

anomalia latentă din fața ochilor noştri. Prezența lor amețitoare şi hipnotică ne atrag inexorabil.

Şi cu toate acestea, psihopatia, aşa cum Diavolul sau protejatul său bombastic londonez remarcau, poate avea şi părți bune. Cel puțin în cantități moderate. Ca şi anxietatea, depresia şi alte tulburări psihologice, uneori, sunt adaptabile. Psihopații, aşa cum vom descoperi, dețin o varietate largă de atribute. Magnetismul personal şi cameleonismul lor fac parte doar din trusa de bază, pe care, odată ce afli cum să le valorifici, îți pot oferi avantaje considerabile, nu doar la locul de muncă, ci şi în viața de zi cu zi. Psihopații sunt ca razele soarelui. Supraexpunerea poate grăbi căderea într-o manieră grotescă, cancerigenă, dar expunerea regulată şi controlată, la niveluri optime, poate avea un impact pozitiv asupra bunăstării şi calității vieții.

În paginile ce urmează vom examina în detaliu toate aceste atribute şi vom învăța cum să le înglobăm în setul nostru psihologic pentru a ne transforma total viețile. Nu am deloc intenția de a înfrumuseța acțiunile psihopaților şi cu atât mai puțin a celor disfuncționali. Ar fi ca şi cum aş preamări un melanom cognitiv, această maşinațiune malignă a cancerului de personalite. Există însă argumente care susțin că psihopatia în doze mici este ca o personalitate bronzată, ce poate avea beneficii surprinzătoare şi am asistat la câteva astfel de cazuri.

Pe măsură ce anii au trecut şi s-a retras din activitate, zeii nu au fost prea indulgenți cu Tata. Chiar dacă nu era foarte pretențios, figurine cu Buddha, Mohamed, cruci şi sfinți, cu toatele şi-au găsit locul în dubița lui. Tatăl meu s-a îmbolnăvit de Parkinson şi s-a transformat în timp record din persoana care îşi făcea bagajul în zece secunde fix (abilitate care s-a dovedit deseori foarte utilă) într-o persoană care, pentru a sta în picioare, trebuia să fie ținută de două persoane: „Pe vremuri, aşa mă țineau polițiştii”, glumea el.

Însă momentul său de glorie a avut loc, în mod cert, după moartea lui, sau cel puțin atunci am aflat eu. Într-o seară, nu mult după funeralii, umblam prin lucrurile lui când am găsit într-un sertar o serie de notițe scrise de mână. Notițele erau scrise de persoanele care avuseseră grijă de Tata în lunile anterioare (reuşise, în ciuda opoziției tuturor să le aducă acasă) şi alcătuiau un soi de „jurnal”.

Primul lucru care m-a frapat în legătură cu jurnalul a fost cât de ordonate şi de migăloase erau însemnările. Fără îndoială erau scrise de o femeie, scrisul curgea voluptos de-a lungul paginii, modest creionat cu pix negru sau albastru, fără o buclă sau o literă nelalocul ei. Pe măsură ce citeam constatam cât de monotone fuseseră ultimele zile ale Tatei pe pământul ăsta şi cât de plictisitor, repetitiv şi sumbru finalul. Ce ultimă atitudine în fața vieții trebuie să fi fost! Nu mi-a lăsat niciodată impresia asta când veneam în vizită la azil. Poate că Parkinsonul l-a sleit de puteri, dar nu a fost deloc un adversar pe măsura caracterului lui.

Şi cu toate astea, adevărul situației era clar:

„L-am ajutat pe dl. Dutton să se dea jos din pat la 7.30”.

„L-am bărbierit pe dl. Dutton”.

„I-am făcut dl-ui Dutton un sandviş cu castravete”.

„I-am adus dl-ui Dutton o ceaşcă de cafea”.

Şi aşa mai departe, la infinit.

M-am plictisit foarte repede şi, ca tot omul, am început să răsfoiesc paginile. Brusc, ceva mi-a atras atenția. În mijlocul unei pagini erau câteva rânduri tremurate, împrăştiate, măzgăleli cu majuscule ascuțite: „DL. DUTTON A FĂCUT ROATA PE CULOAR”. După alte două pagini scria: „DL. DUTTON S-A DEZBRĂCAT PE BALCON”.

Ceva îmi spunea că sunt invenții, dar ăsta era Tatăl meu, de ce să-şi schimbe obiceiurile de o viață?

În plus, regulile jocului se schimbaseră. În spatele minciunilor la preț redus zăcea adevărul: povestea unui bărbat al cărui suflet fusese distrus, ale cărui circuite şi sinapse fuseseră nimicite fără milă şi dincolo de orice speranță, dar care în ciuda tuturor acestea, când jocurile erau făcute şi arma la tâmplă, avea să lupte cu o ultimă zvâcnire sfidătoare de nestăvilit.

Roata şi spectacolul de strip tease bat întotdeauna bărbieritul şi sandvişul cu castraveți.

Cui îi mai păsa că erau invenții?[3]

[3] Ei bine, aveți dreptate, *sunt* şase. Acum priviți mai atent mâinile bărbatului din imagine, observați ceva neobişnuit?

1

Ascensiunea scorpionului

„Mare şi bun sunt rareori acelaşi om”.
– Winston Churchill

Un scorpion şi o broască stăteau pe malul unui râu, amândoi dorind să ajungă pe malul celălalt.

- Bună ziua, domnule Broască! zise scorpionul dintre beţele de stuf. Sunteți amabil să mă transportați şi pe mine, în spinarea dumneavoastră, până pe malul celălalt? Am nişte treburi importante de rezolvat acolo şi nu pot înota împotriva curentului puternic.

Broasca suspicioasă zise:

- Domnule Scorpion, apreciez faptul că aveți treburi importante de rezolvat pe malul celălalt, dar, hai să ne gândim un pic la solicitarea dumneavoastră. Sunteți scorpion şi aveți un ac mare în vârful cozii. După cum vă ştiu, imediat ce am să vă iau în spinare, o să mă înțepați.

Scorpionul, anticipând obiecțiile broaştei, adăugă:

- Dragul meu domn Broască, rezervele dumitale sunt perfect rezonabile, dar, îți dai seama că nu este deloc în interesul meu să te înțep. Chiar trebuie să traversez râul şi îți dau cuvântul că nu ți se va întâmpla nimic.

Deşi încă suspicioasă, broasca se lăsă convinsă în cele din urmă de argumentele scorpionului şi îi permise dibaciului artropod să se urce pe spinarea ei şi, fără să stea pe gânduri, sări în apă.

La început, totul merse conform planului, dar când erau la jumătatea drumului, broasca simți o durere ascuțită în spate şi văzu cu coada ochiului cum scorpionul îşi retrăgea acul în teaca lui.

O amorțeală letală începu să îi cuprindă picioarele.

- Nebunule! orăcăi broasca. Ai zis că trebuie să ajungi pe malul celălalt cu afaceri, iar acum o să murim amândoi!’

Scorpionul se strâmbă şi se mişcă pe spinarea broaştei care se îneca.

- Domnule Broască, spuse el

natural, dumneata însuți ai spus că sunt un scorpion. Era în firea mea să te înțep.

Şi scorpionul şi broasca dispărură în apele întunecate şi noroioase ale râului şi niciunul dintre ei nu a mai fost văzut vreodată.

Consecințe

În timpul procesului său din 1980, John Wayne Gacy a declarat oftând că singurul lucru de care se face vinovat este „administrarea unui cimitir fără licență”.

Era un cimitir în toată regula. Între anii 1972 şi 1978, Gacy a violat şi ucis cel puțin treizeci şi trei de tineri şi adolescenți, de aproximativ optsprezece ani, înainte de a-i îngropa în spațiul auxiliar de sub casă. Una dintre victimele sale, Robert Donnelly, a supraviețuit „atențiilor” lui Gacy, dar a fost torturat cu atâta cruzime de temnicerul său încât, de câteva ori, în timpul chinurilor suferite, l-a implorat pe acesta să „termine odată” şi să îl omoare.

Gacy a replicat amuzat: „Ajung şi acolo”.

Am ținut în palmă creierul lui John Wayne Gacy, după execuția sa prin injecție letală din 1994. Doctorul Helen Morrison, martor al apărării la proces şi unul dintre experții mondiali în materie de criminali în serie, a asistat la autopsia acestuia, într-un spital din Chicago. Ulterior, a pornit spre casă cu creierul lui Gacy legănându-se într-un borcan de sticlă pe bancheta din dreapta a Buick-ului său. Voia să afle dacă vreo leziune, tumoră sau altă maladie îl făceau să fie diferit în vreun fel de toate celelalte creiere ale oamenilor normali.

Testele nu au relevat nimic neobişnuit.

Câțiva ani mai târziu, la o cafea, în biroul ei din Chicago, am discutat cu Dr. Morrison despre constatările ei. Ce aflase ?. . . Nimic.

Am întrebat-o dacă asta presupune cumva că, teoretic, cu toții suntem psihopați în interiorul nostru? Că în fiecare dintre noi se află dorința de a viola, omorî şi ucide? Dacă nu există nicio diferență între creierul meu şi cel al lui John Wayne Gacy, atunci în ce constă efectiv diferența dintre noi?

Morrison a ezitat înainte de a rosti unul dintre cele mai fundamentale adevăruri ale neuroştiinței.

„Un creier mort este foarte diferit de unul viu. La exterior, creierele sunt foarte asemănătoare, dar funcționează total diferit. Contează ce se întâmplă când lumina este aprinsă, nu când este stinsă. Gacy a fost unul dintre cazurile extreme când m-am întrebat dacă a mai fost şi altceva care să provoace acțiunile sale, răni, leziuni ale creierului sau vreo anomalie anatomică; dar n-a fost nimic de genul ăsta. Era perfect normal, ceea ce demonstrează doar cât de complex şi de impenetrabil este creierul câteodată, cât de bine îşi păstrează secretele şi cum diferențele în educație sau experiențele aleatorii pot cauza schimbări subtile în circuitele interne şi în reacțiile chimice, generând, în timp, mişcări tectonice în comportament”.

Cuvintele lui Morrison despre lumini şi mişcări tectonice în comportament mi-au adus aminte de zvonurile pe care le-am auzit despre Robert Hare, profesor de psihologie la Universitatea British Columbia şi unul dintre cele mai mari autorități în materie de psihopați. În anii 1990, Hare a

trimis un articol documentar unei publicații academice. Lucrarea includea encefalogramele (reprezentările reacțiilor electrice ale creierului/ EEG) unor psihopați, dar şi ale unor non-psihopați înregistrate în timpul unor exerciții lexicale. Hare şi echipa lui de coautori au arătat voluntarilor mai multe şiruri de litere, urmând ca aceştia să răspundă în cel mai scurt timp dacă şirurile de litere alcătuiau sau nu cuvinte.

Ceea ce au aflat a fost de-a dreptul uimitor. Participanții normali au identificat cuvintele cu încărcătură emoțională, cum ar fi 'c-a-n-c-e-r' sau 'v-i-o-l', mult mai repede decât cuvintele neutre 'c-o-p-a-c' ori 'f-a-r-f-u-r-ie', spre deosebire de psihopați pentru care emoția nu era deloc relevantă.

Publicația a respins articolul, nu din cauza concluziilor, se pare, ci din cauza unui lucru şi mai ieşit din comun. Revizorii materialului au considerat că encefalogramele păreau atât de anormale, încât nu puteau aparține unor persoane reale. Şi totuşi, aparțineau.

În urma discuției mele cu Morrison din Chicago şi intrigat fiind de misterele şi enigmele minților psihopatice, despre recalcintranța neurală în general, l-am vizitat pe Hare în Vancouver. Erau zvonurile întemeiate? L-am întrebat: „Chiar a respins publicația articolul? Dacă da, ce se întâmplase de fapt?"

O mulțime de lucruri au ieşit la iveală.

„Există patru tipuri de unde cerebrale", mi-a zis, „undele beta care apar când suntem în stare de alertă, undele alfa şi theta şi undele delta, care apar când dormim adânc. Acestea reflectă fluctuațiile activității electrice din creier în anumite momente. La oamenii normali, undele theta sunt asociate stărilor de somnolență, meditative sau somnului. Cu toate acestea, la psihopați ele apar în starea normală de trezie, ba, uneori, chiar şi în condiții de excitare . . .

„Pentru psihopați, limbajul se limitează doar la cuvinte fără vreo încărcătură emoțională în spatele lor. Un psihopat ar putea spune ceva de genul "Te iubesc", dar, în realitate, cuvintele ar avea aceeaşi însemnătate cu cele din afirmația "O cafea, te rog" . . . Acesta este unul dintre motivele pentru care psihopații sunt atât de indiferenți, calmi şi stăpâni pe sine în condiții de pericol extrem, de ce sunt atât de motivați de recompense şi de ce îşi asumă riscuri. Creierul lor, pur şi simplu este mai puțin „aprins" decât al celorlalți.

M-am gândit din nou la Gacy şi la ce aflasem de la Dr. Morrison.

Perfect normal la exterior (Gacy era un om marcant al comunității sale locale, fiind chiar fotografiat alături de Prima Doamnă Rosalynn Carter cu ocazia unui eveniment), el şi-a camuflat scorpionul lăuntric într-o mantie dezarmantă de şarm.

Dar era în firea lui să înțepe, chiar dacă risca să se scufunde.

„Pupați-mă undeva", a proferat el în timp ce intra în camera morții.

Judecând după mers

Fabrizio Rossi, în vârstă de 35 de ani şi fost spălător de geamuri, avusese dintotdeauna o pasiune pentru crime. În cele din urmă, acestea au ajuns îndeletnicirea lui principală.

În timp ce stăteam unul lângă celălalt, într-o zi de primăvară, plimbându-ne jenați prin dormitorul lui John Wayne Gacy, l-am întrebat ce părere are, ce găsim atât de irezistibil la psihopați? De ce ne fascinează în asemenea măsură?

Cu siguranță nu era prima dată când era întrebat acest lucru.

„Cred că principalul lucru legat de psihopați este că, pe de o parte sunt atât de naturali, atât de asemănători nouă, însă, pe de altă parte, sunt atât de diferiți”, mi-a răspuns Rossi. „Vreau să spun, Gacy obişnuia să se costumeze în clovn şi să participe la petreceri pentru copii . . . Cam asta e treaba cu psihopații. La suprafață par atât de normali, dar dacă zgârii un pic suprafața şi arunci o privire în spațiul auxiliar de sub casă (ca în cazul nostru), cine ştie ce mai găseşti”.

Bineînțeles că nu eram în dormitorul original al lui Gacy, ci într-o copie în mărime naturală a acestuia, expusă în ceea ce s-ar putea numi cel mai înfiorător muzeu din lume: Muzeul Criminalilor în Serie, din Florența. Acesta este situat pe Via Cavour, o străduță prosperă aflată la mică distanță de Dom, iar Fabrizio Rossi este custodele acestuia.

Muzeului îi merge bine. Şi de ce n-ar fi aşa? Îi găseşti pe toți acolo, dacă te preocupă subiectul, toți, începând cu Jack Spintecătorul şi Jeffrey Dahmer şi continuînd cu Charles Manson şi Ted Bundy.

Bundy este un caz interesant, îi spun lui Rossi. Un exponent sinistru al puterilor ascunse ale psihopaților, o promisiune sumbră a faptului că, dacă te uiți mai insistent în spațiul acela de sub casă, ai putea găsi mult mai multe decât secrete întunecate.

Pare cel puțin surprins.

„Dar Bundy este unul dintre cei mai cunoscuți criminali în serie din lume”, îmi spune. „Este cea mai mare atracție a muzeului. Mai poate exista şi altceva în legătură cu el, în afară de secrete întunecate?”

Da, mai poate exista. În 2009, la douăzeci de ani după execuția acestuia în Închisoarea de Stat din Florida (la ora la care Bundy era condus spre scaunul electric, posturile radio locale somau ascultătorii să închidă toate obiectele de uz casnic pentru ca sursele de energie din penitenciar să poată funcționa la maximum), psihologul Angela Book şi colegii ei de la Universitatea Brock din Canada au decis să analizeze declarațiile glacialului criminal în serie american. În timpul interviului, Bundy, care a decapitat treizeci şi cinci de femei timp de patru ani, la mijlocul anilor 1970, susținea, arborând zâmbetul băiețesc specific american, că putea să identifice victima „potrivită” pur şi simplu după mers.

„Sunt cel mai insensibil nemernic de pe fața pământului”, a declarat Bundy şi nimeni nu l-ar fi putut contrazice. Dar ar putea fi el considerat şi unul dintre cei mai crunți, s-a întrebat Book?

Pentru a afla răspunsul, a organizat un experiment simplu. Mai întâi, a distribuit unui număr de patruzeci şi şapte de studenți, de gen masculin, chestionarul de autoevaluare a psihopatiei de către subiect SRPS (Self-Report Psihopathy Scale), un instrument special conceput pentru a evalua trăsăturile psihopatice ale populației generale, nu a celor din închisori sau spitale. Apoi, pe baza rezultatelor, i-a împărțit în două categorii: cei cu scoruri mari şi cei cu scoruri mici.

În următoarea etapă, a înregistrat mersul a doisprezece noi participanți în timp ce se deplasau pe coridor, dintr-o cameră în alta, unde completau un chestionar demografic standard. Chestionarul includea 2 itemi: (1) Ați fost victimizați în trecut (da sau nu)? (2) Dacă da, de câte ori?

La final, Book a prezentat cele douăsprezece segmente înregistrate celor patruzeci şi şapte de participanți inițiali şi le-a dat următoarea sarcină: pe o scară de la 1 la 10, să acorde calificative care să reflecte gradul de vulnerabilitate al noilor participanți.

Logica era foarte simplă. Dacă afirmația lui Bundy se verifica şi chiar era capabil să simtă slăbiciunile victimelor sale doar urmărindu-le mersul, atunci, Book a presupus că cei cu scoruri mari la SRPS vor evalua mai bine vulnerabilitatea celor doisprezece decât cei cu scoruri mai mici.

Rezultatul a fost cel aşteptat. Ba, mai mult decât atât, când Book a repetat experimentul cu psihopații diagnosticați clinic dintr-o închisoare de maximă securitate, a mai aflat încă ceva: dacă studenții cu trăsături „psihopatice” care obținuseră scoruri mari în primul experiment avuseseră rezultate bune la indentificarea vulnerabilităților, psihopații clinic au fost mult mai exacți. Aceştia au declarat că motivul principal era, efectiv, modul în care mergeau acele persoane. Ca şi Bundy, ştiau exact ce căutau.

Bărbatul care se holba la haine

Rezultatele obținute de Angela Book sunt demne de luat în seamă şi se înscriu în seria tot mai mare de studii care au început să prezinte psihopatul într-o lumină nouă şi complexă: o lumină diferită de umbrele lugubre aruncate de titlurile ziarelor şi de scenariştii de la Hollywood. Concluziile sunt greu de acceptat şi în acest colț nelegiuit al Florenței, dar şi în întreaga lume, însă e nevoie de o doză sănătoasă de scepticism.

„Vrei să spui”, zise Rossi cu neîncredere, „că nu e neapărat o nenorocire să fii psihopat?”

„Nu numai”, am replicat, „sunt şi cazuri când poate fi chiar un lucru bun, când, în calitate de psihopat, poți avea un avantaj asupra celorlalți”.

Fostul spălător de geamuri nu părea deloc convins şi, uitându-mă în jur, era lesne de înțeles de ce. Bundy şi Gacy nu erau chiar cele mai bune exemple în cazul de față, cu atât mai mult cu cât nenumărați alții, din acelaşi

aluat, îngroşau rândurile. Cu siguranță era dificil să descoperi părțile pozitive în aceste condiții. Însă Muzeul Criminalilor în Serie nu dezvăluie perspectiva de ansamblu, nici pe departe. Aşa cum Helen Morrison a afirmat, soarta unui psihopat depinde de o serie de factori ce includ materialul genetic, familia, educația, inteligența, oportunitățile şi felul în care toate acestea interacționează.

Jim Kouri, vicepreşedintele Asociației Naționale a Şefilor de Poliție din Statele Unite, susține o ipoteză similară. Unele trăsături comune criminalilor în serie psihopați – simț exacerbat al propriei persoane, persuasiune, şarm superficial, cruzime, lipsa remuşcărilor şi manipularea altora - se regăsesc şi la politicieni sau lideri mondiali.

Cu alte cuvinte, persoane care nu se ascund de poliție, ci candidează pentru funcții înalte. Un astfel de profil, menționează Kouri, le permite celor din această categorie să facă *ce* vor, *când* vor, netulburați de consecințele sociale, legale sau morale ale propriilor acțiuni.

Dacă te naşti sub o stea norocoasă, de exemplu, şi exerciți o putere nemaipomenită asupra minții umane, precum luna asupra mării, chiar dacă ordoni genocidul a 100.000 de kurzi, ulterior, cu nonşalanță, poți obține considerația perversă chiar şi a celor mai cruzi detractori.

„Nu te teme, doctore," a strigat Saddam Hussein pe eşafod, înainte de execuție, „asta e o treabă pentru bărbați".

În cazul în care ai fi o persoană violentă şi perfidă, asemeni lui Robert Maudsley, cel care a inspirat personajul „Hannibal Lecter", ți-ai putea cu uşurință ademeni colegul de închisoare în celulă, pentru ca apoi să îi spargi capul cu ciocanul şi să-i guşti creierul cu lingura, cu aceeaşi degajare cu care ai înghiți un ou fiert. Maudsley se află în carceră solitară de peste treizeci de ani, într-o cuşcă blindată, undeva în subsolul Penitenciarului Wakefield din Anglia.

Dar dacă, în schimb, ai fi un neurochirurg excelent, foarte stăpân pe el în condiții de presiune, cum este James Geraghty, ai putea să îți încerci norocul într-un domeniu complet diferit, cum ar fi medicina secolului douăzeci şi unu, unde riscul suflă cu o putere de peste o sută de mile pe oră, iar oxigenul este extrem de rarefiat.

„Nu simt deloc compasiune pentru cei pe care îi operez", îmi mărturiseşte. „Este un lux pe care, pur şi simplu, nu mi-l permit. În sala de operații renasc precum o maşină rece şi fără inimă, sunt una cu bisturiul, burghiul sau ferăstrăul. Când te eliberezi şi înşeli moartea, dincolo de granița de zăpadă a creierului, sentimentele nu-şi au locul. Emoția este entropie şi foarte contraproductivă. Am vânat-o până la extincție de-a lungul anilor".

Geraghty este unul dintre cei mai buni neurochirurgi din Marea Britanie şi, deşi pe de o parte cuvintele lui m-au înfiorat, pe de altă parte au o logică imbatabilă. Adânc, în cotloanele cele mai periculoase ale creierului, pândeşte psihopatul - prădător singuratic şi necruțător, specie solitară care, ocazional, poate exercita o forță de atracție mortală. Nici nu rosteşti bine cuvântul şi

imagini cu criminali în serie, violatori, nebuni şi terorişti solitari încep să se furişeze pe casa scărilor minții.

Şi totuşi, dacă v-aş prezenta o altă imagine? Dacă v-aş spune că un piroman care dă foc casei voastre poate fi, într-un univers paralel, eroul care înfruntă scândurile arzânde şi flăcările pentru a vă salva pe voi şi pe cei dragi vouă? Sau că puştiul cu cuțitul în mână din ungherul întunecat al sălii de cinema, în viitor va mânui un alt tip de cuțit într-o altă sală, dar de operații?

Astfel de afirmații sunt greu de acceptat, dar sunt totuşi adevărate. Psihopații sunt neînfricați, încrezători, carismatici, nemiloşi şi foarte concentrați, dar, în ciuda convingerii majorității, nu sunt neapărat violenți. Dacă vi se pare că sună bine, este pentru sunt lucruri pozitive sau, mai degrabă, pot fi. După cum am văzut, depinde doar de ce se mai ascunde în sertarele personalității fiecăruia. În nici un caz nu putem spune că problema este clară – eşti sau nu psihopat – există alte zone interne şi externe ale acestei tulburări, asemănătoare traseelor subterane ale metroului. Aşa cum vom vedea în capitolul 2, există un spectru al psihopatiei unde fiecare dintre noi îşi are locul şi unde doar un mic segment de rezidenți permanenți locuiesc în „centrul oraşului”.

Un individ, spre exemplu, poate fi extrem de calm în condiții de presiune, dar în acelaşi timp să fie la fel de empatic precum o avalanşă (vom întâlni câteva exemple mai târziu), şi cu toate acestea să nu fie nici violent, nici antisocial sau fără conştiință. Poți prezenta un nivel ridicat la una sau două tribute psihopatice şi să te clasezi undeva mai sus pe scala spectrului psihopatic. Cu toate astea, poți să nu te aproprii deloc de zona periculoasă a unuia care are valori mari la toate trăsăturile.

Aşa cum nu există o linie clară de demarcație între cineva care joacă golf de plăcere, în week-end, şi, să zicem, Tiger Woods, aşa nici granița dintre cei care le ”au pe toate”, clasa superpsihopaților, şi cei care doar „psihopatizează” nu este bine definită. Imaginați-vă aceste trăsături psihopatice ca fiind butoanele şi canalele unei console audio dintr-un studio de înregistrări. Dacă le ridici pe toate la maxim, obții o muzică inutilizabilă. Dar dacă dozezi sunetele, unele canale mai sus, altele mai jos - cum ar fi curajul, concentrarea, lipsa empatiei, forța minții - atunci, poți obține un chirurg cu un grad peste toți ceilalți.

Chirurgia este doar un exemplu în care „talentul” psihopatic poate constitui un avantaj. Mai sunt şi alte domenii, cum ar fi forțele de aplicare a legii, de exemplu. În 2009, la scurt timp după ce Angela Book a publicat rezultatele studiului său, am decis să îmi încerc şi eu norocul. Dacă, aşa cum a descoperit ea, psihopații chiar *sunt* mai buni în a identifica vulnerabilitățile, atunci trebuia să existe modalități, soluții pentru ca aceste „talente” să fie transformate în avantaje pentru societate, în loc să fie eliminate. Inspirația m-a lovit când m-am întâlnit în aeroport cu un prieten. Cu totii devenim un pic paranoici când trecem prin vamă, m-am gândit, chiar şi atunci când suntem perfect în regulă. Imaginați-vă cum ar fi dacă am *avea* într-adevăr ceva de ascuns.

Treizeci de studenți au participat la experimentul meu: jumătate dintre ei cu scoruri mari la chestionarul de autoevaluare a psihopatiei SRPS, iar ceilalți cu rezultate mai mici. De asemenea, mai erau şi cinci „asociați”. Sarcina studenților era foarte uşoară. Ei trebuiau să stea într-o sală de clasă şi să observe mişcările „asociaților” pe măsură ce aceştia intrau pe o uşă şi ieşeau pe alta, traversând o mică scenă. Însă mai aveau încă ceva de făcut. Să identifice care dintre cei cinci era „vinovatul” care ascundea o batistă roşie.

Ca să ridic şi mai mult miza, asociatul „vinovat” a primit £100. Astfel, dacă juriul reuşea să-l identifice corect şi, în urma numărării voturilor, cel cu batista roşie ieşea pe primul loc, atunci trebuia să dea banii înapoi. Însă, dacă scăpa neidentificat şi suspiciunea cădea pe unul dintre ceilalți „asociați”, „vinovatul” era recompensat şi păstra cei £100.

Nervii erau întinşi la maxim când asociații au intrat în încăpere. Dar care dintre studenți se va dovedi a fi cel mai bun „ofițer vamal”? Oare instinctele de prădător ale psihopaților se vor dovedi ele a fi demne de încredere? Sau simțul lor de a detecta vulnerabilitatea îi va dezamăgi?

Rezultatele au fost extraordinare, peste 70% dintre cei cu scoruri mari la SRPS l-au detectat pe bărbatul cu batista roşie, comparativ cu 30% dintre cei cu scoruri mici.

Lipsa slăbiciunilor poate fi un instrument din echipamentul unui criminal, dar poate fi şi de ajutor în cazul în care lucrezi într-un aeroport.

Detectorul de psihopați

În 2003, Reid Meloy, profesor de psihiatrie la Universitatea din California, San Diego, Şcoala de Medicină, a realizat un experiment care aborda o altă fațetă a experimentului cu batista roşie. Se spune despre psihopații tradiționali că au un al şaselea simț pentru a detecta vulnerabilitățile celorlalți. Dar mai sunt cunoscuți şi pentru faptul că ne dau fiori. Poveştile din practica clinică de zi cu zi abundă în comentariile celor care s-au întâlnit cu aceşti prădători sociali nemiloşi de aforisme viscerale şi misterioase de genul „mi s-a făcut părul măciucă” sau „s-a zburlit pielea pe mine”. Dar este vreun dram de adevăr în toate acestea? Putem arunca o privire mai atentă asupra instinctelor noastre? Suntem noi chiar atât de buni în a-i citi pe pshihopați, precum sunt ei în a ne citi pe *noi*?

Pentru a afla aceste răspunsuri, Meloy a întrebat 450 de profesionişti din domeniile justiției penale şi al serviciilor de sănătate mintală dacă au experimentat astfel de reacții fizice neobişnuite în momentul în care interogau vreun subiect psihopatic - criminali violenți cu toate canalele şi butoanele ridicate la maxim.

Rezultatul a fost foarte clar. Peste trei sferturi dintre ei au spus că au experimentat aşa ceva, o incidență mai mare a fenomenului remarcându-se la repondenții de gen feminin decât la cei de gen masculin (84% comparativ cu 71%), iar clinicienii universitari sau masteranzi au raportat o incidență mai ridicată decât doctoranzii, profesorii sau ofițerii forțelor de aplicare a legii

(84%, 78% şi respectiv, 61%). Exemplele includeau afirmații de genul „mă simțeam de parcă aş fi fost prânzul lui”, „dezgust . . . repulsie . . . fascinație” şi „ca şi cum esența răului a trecut prin mine”.

Dar ce *simțim* noi mai exact?

Pentru a răspunde la această întrebare, Meloy s-a întors în timp, în preistorie şi la dictatele spectrale şi întunecate ale evoluției umane. Există un număr de teorii despre cum ar fi evoluat inițial psihopatia, dar ne vom ocupa de ele mai târziu. Însă întrebarea care înglobează marea schemă etiologică a lucrurilor este: din ce perspectivă ontologică ar trebui abordată această afecțiune? Din punct de vedere clinic, ca pe o tulburare de personalitate? Sau din perspectiva teoriei jocului, ca pe o consecință biologică legitimă – o strategie de viață care a conferit avantaje reproductive semnificative în mediul primitiv, străvechi?

Kent Bailey, profesor emerit în domeniul psihologiei clinice la Universitatea Virginia Commonwealth, susține cea de-a două ipoteză şi avansează teoria conform căreia competițiile violente între şi dintre grupurile ancestrale proximale au fost principalul precursor evolutiv al psihopatului (sau cum îi spune el „şoimul războinic”).

„O doză de violență era indispensabilă în căutarea şi uciderea vânatului de mari dimensiuni”, susține Bailey, „şi, în consecință, un astfel de contingent de elită de ‚şoimi războinici’ nemiloşi era extrem de important, nu doar pentru sesiunile de vânătoare, ci şi ca forță de apărare împotriva atacurilor neaşteptate din partea contingentelor similare ale triburilor vecine”.

Problema care se pune este ce faci cu ei pe timp de pace. Robin Dunbar, profesor de psihologie şi antropologie evoluționistă la Universitatea din Oxford, susține ipoteza lui Bailey. Amintind de popoarele nordice din secolele IX - XI, Dunbar îi pomeneşte pe ‘berserkeri’, luptătorii vikingi care, potrivit poveştilor, poemelor şi izvoarelor istorice, se avântau în luptă într-o furie hipnotică. Cercetând şi mai adânc în literatură, descoperim o imagine şi mai sinistră şi anume, aceea a elitelor periculoase care se întorceau împotriva membrilor comunității pe care trebuiau să o apere, comițând acte de o violență atroce împotriva compatrioților.

Potrivit lui Meloy, aici se află soluția misterului: în furnicătura din ceafă şi gândirea evolutivă pe termen lung din spatele „detectorului intern de psihopați”. Pentru că, aşa cum susține Kent Bailey, dacă acele caracteristici de prădători ancestrali ale strămoşilor noştri sunt cu adevărat de natură psihopatică, ar însemna că, potrivit selecției naturale, nu a fost o evoluție unilaterală. Membrii mai paşnici din comunitățile imediate sau extinse ar fi dezvoltat un mecanism care să semnalizeze pericolul când acesta intra în spațiul cognitiv, un fel de tehnologie neurală secretă de supraveghere, un sistem de avertizare preventivă clandestin, care le-ar fi permis să ia măsurile de protecție necesare.

În lumina interviurilor Angelei Book cu victime ale unor atacuri şi în urma propriilor mele investigații asupra traficului cu batiste roşii, un astfel de mecanism ar putea explica în mod plauzibil diferențele dintre răspunsurile

dezvăluite de experimentul lui Meloy (în funcție de genul şi statutul respondenților). Având în vedere reputația exagerată a psihopatului, aceea de sommelier diabolic şi emoțional, cu nasul specializat în detectarea celor mai imperceptibile slăbiciuni, nu este imposibil ca femeile, ca o compensație darwinistă pentru vulnerabilitatea lor fizică crescută, să poată experimenta reacții mai intense şi mai frecvente în prezența lor. Comparativ, din exact acelaşi motiv, profesioniştii din serviciile de sănătate mintală au manifestat reacții mai reduse.

Este o ipoteză în curs de demonstrare. Cu cât te simți mai amenințat, cu atât e mai posibil să cedezi mai repede, şi devine tot mai imperios necesară asprirea securității.

Bineînțeles că în ziele întunecate ale strămoşilor noştri au existat vânători brutali şi nemiloşi specializați în arta neagră a prădării, dar mai este cale lungă până să-i considerăm pe aceştia, suspicioşi din fire, fiind asemeni psihopaților din ziua de azi. Din perspectiva diagnosticului, principalul obstacol este empatia.

În timpuri străvechi, cei mai prolifici şi mai desăvârşiți vânători nu erau cei mai însetați de sânge, aşa cum ar fi aşteptat. Dimpotrivă, erau cei mai calculați şi empatici. Erau cei capabili să anticipeze comportamentul vânatului, „să iasă din pielea lor” şi să intre în cea a prăzii şi să prevadă cu exactitate modul de acțiune, traiectoriile instinctuale de eschivă, rutele şi tacticile de evadare ale acesteia.

Pentru a înțelege motivul, ar trebui să observăm un copil mic învățând să meargă. Dezvoltarea graduală a locomoției verticale şi a poziției bipede au prevestit şi facilitat noua eră a cumpărăturilor hominizilor. Poziția verticală a prefigurat optimizarea mobilității, permițându-le strămoşilor din savana africană să caute şi să vâneze perioade de timp mult mai îndelungate decât le-ar fi permis locomoția pe patru picioare.

Însă „vânătoarea continuă”, cum este cunoscută de antropologi, avea şi ea problemele ei. Antilopele africane gnu pot depăşi cu uşurință viteza unui om. Pot dispărea la orizont într-o clipă. Dacă ai putea anticipa cu exactitate unde s-ar opri, fie judecând după indiciile pe care le lasă în urma lor, fie citindu-le gândurile, poți să-ți creşti şansele de supraviețuire.

Aşadar, dacă prădătorii demonstrază empatie, şi, uneori, chiar empatie crescută, cum pot fi ei psihopați? Dacă un lucru este evident, acela este faptul că psihopații nu manifestă sentimente, nu îi înțeleg pe ceilalți. Deci, atunci care este soluția problemei?

Neuroştiința cognitivă ne vine în ajutor, asezonată cu puțină filozofie morală perfidă.

Dilema vagonului

Joshua Greene, psiholog la Universitatea Harvard, a petrecut ultimii ani observând cum psihopații evaluează dilemele morale şi cum răspunde creierul lor în diverse situații de presiune etică. Greene a descoperit un lucru

extrem de interesant. Departe de a fi uniformă, empatia este schizofrenică. Există două varietăți distincte: caldă şi rece.

Să analizăm, de exemplu, următorul caz (Cazul 1), propus de filozoful Philippa Foot:

Un vagon de tren se deplasează cu viteză pe şine. În calea lui se află cinci persoane legate de şine şi ele nu pot scăpa. Din fericire, se poate schimba un macaz care să devieze vagonul pe o şină anexă, departe de cei cinci. Dar există o nouă problemă. O altă persoană este legată de şina anexă şi devierea macazului ar duce la uciderea aceleia, dar iar salva pe cei cinci în schimb. Ai schimba macazul?

Pentru mulți dintre noi ar fi dificil să decidem ce alegem într-o astfel de situație. Deşi perspectiva schimbării macazului nu e neapărat una plăcută, opțiunea pragmatică – moartea unei singure persoană în loc de cinci – reprezintă „opțiunea cea mai puțin rea". Corect?

Acum să analizăm următoarea variantă (Cazul 2), propusă de filozoful Judith Jarvis Thomson:

Ca şi în cazul menționat anterior, un vagon goneşte cu viteză nebună către cinci persoane legate de o şină. Dar, de data asta, te afli în spatele unei persoane masive, pe un pod, deasupra şinelor de tren. Singura cale de a-i salva pe cei cinci este să-l împingi pe străin în gol. Acesta ar cădea şi ar muri cu siguranță, dar corpul lui masiv ar bloca vagonul, salvând viața celor cinci persoane. L-ai împinge?

În acest caz, este evident că ne confruntăm cu o „adevărată" dilemă chiar dacă numărul victimelor ar fi exact la fel ca în primul caz (5 la 1). Jocul ne face mai circumspecți şi mai nervoşi. Dar de ce?

Joshua Greene crede că ştie răspunsul şi că aceasta are legătură cu regiuni climatice diferite ale creierului.

În Cazul 1, susține el, avem de-a face cu o dilemă morală *impersonală.* Aceasta implică zone ale creierului, cum ar fi cortexul prefrontal şi cortexul parietal posterior (în special, cortexul paracingulat, polul temporal şi sulcusul temporal superior), implicate, în principal, în experiențele obiective ale empatiei *reci* – raționament şi gândirea rațională.

În Cazul 2, în schimb, este vorba de ceea ce am putea numi o dilemă morală *personală* care bate cu putere la uşa centrului emoțiilor din creier cunoscut sub numele de amygdala/ amigdala sau corpul amigdalian – circuitul empatiei *fierbinți*.

Exact ca majoritatea oamenilor normali, psihopații au deliberat destul de repede în cazul dilemei prezentate în primul caz. Schimbă macazul, vagonul o ia pe cealaltă şină şi omoară doar o singură persoană în loc de cinci. În schimb, şi aici gluma se îngroaşă, în totală contradicție cu oamenii normali, cazul al doilea nu le-a dat deloc bătăi de cap. Sunt aproape fericiți să îl împingă pe grăsun, fără să clipească, peste şine, dacă aşa trebuie.

Ca să complicăm şi mai mult problema, acest comportament diferit este oglindit la fel de distinct şi în creier. Tiparele activității neurale şi la psihopați şi la persoanele normale sunt similare în cazul dilemei morale impersonale

(Cazul 1), dar extrem de diferite când lucrurile încep să devină mai personale (Cazul 2).

Imaginați-vă că v-aş băga într-un aparat fMRI (Rezonanța Magnetică Nucleară funcțională) şi v-aş prezenta aceste două dileme. Ce aş observa pe măsură ce ați evalua capcanele morale ale fiecăreia? Ei bine, în momentul în care natura dilemei din impersonală devine personală, ar trebui să văd corpul amigdalian şi circuitele cerebrale conexe, şi anume cortexul orbitofrontal median, luminat precum tonomatele din cazinouri atunci când emoțiile încep să intre în acțiune.

La un psihopat însă, aş vedea numai întuneric, cazinoul neural cavernos ar fi acoperit şi părăsit, iar trecerea de la impersonal la personal s-ar petrece fără incidente.

Această distincție dintre empatia caldă şi cea rece, dintre ceea ce „simțim" când îi observăm pe ceilalți şi calculul rece emoțional care ne permite să apreciem la rece şi imparțial ceea ce gândesc alte persoane, constituie argumente pertinente pentru teoreticieni ca Reid Meloy şi Kent Bailey. Psihopații se regăsesc mai puțin în prima categorie, a celor mai sensibili. Însă, când vine vorba de cea de-a doua categorie, ei joacă în propria lor ligă, a celor care tind să „înțeleagă" şi nu să „simtă", a celor care pot face previziuni abstracte exacte în detrimentul identificării personale şi a celor care se bazează pe analize simbolice în locul unor simbioze afective. Cu alte cuvinte, a celor care dețin acelaşi set de instrumente cognitive pe care îl posedă vânătorii experimentați şi escrocii şi pe care îl utilizează nu numai în mediul lor natural, ci şi în comunitate. Ei funcționează chiar mai bine cu un singur motor empatic decât cu două, acesta fiind unul dintre motivele pentru care sunt atât de convingători. Dacă ştii unde sunt butoanele, dar nu simți nici o presiune când le apeşi, sunt şanse mari să obții lozul cel mare.

Robin Dunbar este unul dintre cei care susțin ipoteza diviziunii empatiei. Când nu citeşte despre eroii scandinavi, Dunbar poate fi găsit într-una din vechile săli ale Colegiului Magdalen. Într-o după-amiază, la o ceaşcă de ceai şi biscuiți, stând într-un alcov cu vedere spre mănăstire, îi povestesc despre vagonul de tren şi diferențele pe care le evidențiază între funcțiile unui creier normal şi ale unuia psihopatic, dar nu pare absolut deloc uimit.

„Vikingii duceau o viață bună în trecut, iar berserkeri nu făceau nimic care să le strice reputația de oameni periculoşi, cu care nu era bine să te pui. Asta era treaba lor. Scopul lor era să fie mai nemiloşi, mai cruzi şi mai sălbatici decât soldatul viking obişnuit, deoarece ... exact acestea îi defineau pe ei! *Erau* mai nemiloşi, mai cruzi şi mai sălbatici decât soldatul viking obişnuit. Dacă ai scana creierul unui berserker şi i-ai prezenta dilema vagonului, sunt foarte sigur că ai obține exact acelaşi rezultat ca şi în cazul psihopaților. Adică nimic. Iar grăsunul ar fi mort".

Mi-am uns o brioşă cu unt.

„Cred că societatea are nevoie de anumite persoane care să îi facă treburile murdare", a continuat Dunbar. „De unii cărora nu le este teamă să ia decizii grele, să pună întrebări incomode, să se expună. De multe ori, aceşti

indivizi, prin natura muncii lor, nu se numără printre cei cu care ai putea să îți bei ceaiul de după-amiază. Vrei un sandviş cu castraveți?”

Daniel Bartels de la Universitatea Columbia şi David Pizarro de la Universitatea Cornell sunt de acord cu această afirmație şi dețin chiar şi documente care să o susțină. Studiile arată că aproximativ 90% dintre oameni ar refuza să-l îmbrâncească pe străin de pe pod, chiar dacă sunt convinşi că, dacă şi-ar înfrânge reticența morală naturală, numărul victimelor ar fi una în loc de cinci. Însă cei 10% rămaşi, o minoritate cu o etică morală mai puțin igienică, când sunt puşi în fața deciziei, nu au nici un scrupul în a lua viața unei persoane. Dar cine sunt cei care formează această minoritate? Cine sunt cei 10%?

Pentru a afla, Bartels şi Pizarro au prezentat dilema vagonului unor studenți, 200 la număr, spunându-le să indice pe o scară de la 1 la 4 cât de mult susțin soluția împingerii grăsunului peste şine, ca să vadă cât de „pragmatic” apreciau ei situația. Apoi, pe lângă problema morală a dilemei vagonului, studenții au răspuns unei serii de itemi de personalitate, specific formulați pentru a măsura nivelurile psihopatiei inactive. Aceştia includeau afirmații de genul „Îmi plac luptele cu pumni”. sau „Cea mai bună cale de a manipula oamenii este să le spui ce vor să audă”. (sunt de acord/ nu sunt de acord pe o scară de la 1 la 10).

Poate exista o legătură între cele două concepții – psihopatie şi pragmatism? s-au întrebat Bartels şi Pizarro. Răspunsul a fost un da răsunător. Analiza lor a relevat o corelare semnificativă între abordarea pragmatică a problemei vagonului (îmbrâncirea grăsunului de pe pod) şi un tip de personalitate predominant psihopatică. Ceea ce susține previziunea lui Dunbar, dar, din perspectiva tradițională a pragmatismului, problema se complică. Printre specialiştii domeniului, Jeremy Bentham şi John Stuart Mill, cei doi filozofi britanici ai secolului al XIX-lea creditați cu oficializarea teoriei pragmatismului, sunt, în general, apreciați.

„Cea mai mare bucurie a celor mulți o constituie fundamentarea principiilor morale şi a legislației,” enunța Bentham.

Şi cu toate acestea, dacă săpăm un pic mai adânc, ne confruntăm cu o imagine şi mai complicată, ciudată şi mai încâlcită, aceea a unei selectivități nemiloase şi a unor contradicții morale înşelătoare. Întocmirea legislației sau dezvăluirea principiilor morale, va leza inevitabil şi brutal interesele cuiva, ale unui grup sau ale unei cauze, care, în virtutea dictonului minoritatea se supune majorității, va trebui să suporte deciziile pentru binele „celor mulți”.

Şi totuşi, cine are curajul să apese pe trăgaci? Bartels şi Pizarro au descoperit un model, dar în laboratorul lor. Ce se întâmplă însă în viața de zi cu zi, când psihopatul poate arăta de ce este capabil ?

Aselenizarea părții întunecate

Nu este greu de aflat de ce este nevoie pentru a avea succes într-o anumită profesie sau pentru a fi cel mai bun în ceea ce faci. Pe lângă un set

de abilități specifice necesare pentru a desfăşura anumite activități, în toate domeniile, legislativ, afaceri etc, este nevoie de o selecție de caracteristici specifice care garantează înalta peformanță.

În 2005, Belinda Board şi Katarina Fritzon de la Universitatea din Surrey au realizat un sondaj pentru a afla cu exactitate ce îi motivează pe marii afacerişti. Voiau să afle dacă există anumite trăsături cheie ale personalității acestora care să îi diferențieze pe cei care iau o anumită decizie față de cei care optează pentru o decizie alternativă.

Board şi Fritzon au ales trei grupuri: afacerişti, pacienți ai unei secții de psihiatrie şi criminali spitalizați (persoanele din ultimele două categorii prezentau trăsături psihopatice sau alte afecțiuni psihiatrice) şi au comparat modul în care s-au comportat aceştia în timpul unui test de stabilire a profilului psihologic.

Analiza celor două a stabilit că numărul atributelor psihopatice precum şarmul superficial, egocentricitatea, persuasiunea, lipsa empatiei, independența şi concentrarea erau mult mai prezente la marii afacerişti decât la aşa-zişii criminali „smintiți". Principalele diferențe între grupuri au constat în nivelul mult mai ridicat înregistrat la aspectele mai „antisociale" ale sindromului, cum ar fi încălcarea legii, în cazul criminalilor, agresiunile fizice şi nivelul de impulsivitate.

Alte studii par să confirme analogia „consolei audio", aceea că linia de demarcație între psihopatia funcțională şi cea disfuncțională nu depinde de prezența atributelor psihopatice în sine, ci de nivelul lor şi de felul în care ele se combină. Mehmet Mahmut şi colegii săi de la Universitatea Macquarie au demonstrat recent că există diferențe semnificative între diagramele creierului disfuncțional (în special, activitatea cortexului orbitofrontal - zona din creier care reglează proporția emoțiilor în luarea deciziilor), observate atât la psihopații criminali, cât şi la psihopații non-criminali. Potrivit lui Mahmut, aceasta înseamnă că cele două grupuri, din punct de vedere calitativ, nu ar trebui considerate ca fiind segmente distincte de populație, ci mai degrabă elemente care ocupă poziții diferite pe acelaşi continuum neuropsihologic.

Într-o notă similară, poate mai puțin tehnică, le-am cerut unor studenți din anul întâi să îşi imagineze că sunt manageri într-o companie de plasare a forței de muncă. „Dur, neînfricat, şarmant, amoral şi motivat," le-am spus. „Să presupunem că aveți un client cu un astfel de profil. Ce domeniu credeți că i s-ar potrivi?"

După cum vom vedea ceva mai târziu în această carte, răspunsul lor a fost cât se poate de perspicace. Director executiv, spion, chirurg, politician, militar ... toate aceste poziții au fost menționate, dar şi criminal în serie, asasin sau jefuitor de bănci.

„Abilitățile intelectuale nu te ajută decât să te plasezi pe un elegant loc doi," mi-a spus odată un director executiv. „Să ştii că nu degeaba se spune că e un drum alunecos. Drumul până în vârf este foarte dificil, dar poate fi mai lesne de urcat, dacă te bazezi pe sprijinul celorlalți. Poate fi şi mai uşor, dacă aceştia cred că le iese şi *lor* ceva".

Jon Moulton, unul dintre cei mai de succes investitori londonezi, subscrie. Într-un interviu recent acordat publicației *Financial Times*, el a enumerat hotărârea, curiozitatea şi insensibilitatea, ca fiind cele mai importante trei trăsături ale caracterului său. Nu ne surprind deloc primele două menționate, dar de ce insensibilitatea? „Cel mai important aspect al insensibilității este că poți dormi noaptea în timp ce alții nu pot," a explicat Moulton.

Convingerea că anumite atribute psihopatice sunt de mare ajutor in domeniul afacerilor nu mai este o noutate, dar ce putem spune despre spațiu? Ideea trimiterii psihopaților în cosmos nu ne inspiră prea multă încredere, judecând după reputația lor terestră. De asemenea, calitățile psihopatice nu cred că se numără printe cerințele celor de la NASA, care au o politică extrem de prohibitivă de selecție a astronauților. Există însă o poveste pe care am auzit-o odată şi care oferă o ilustrare cât se poate de grafică a modului în care sângele rece – concentrare reptiliană şi detaşarea totală similară neurochirurgului James Geraghty – poate aduce reale beneficii şi uneori măreție nu doar în sala de şedințe, tribunal sau camera de gardă, ci şi în cu totul altă lume.

Povestea începe aşa: în data de 20 iulie 1969, Neil Armstrong şi partenerul său, Buzz Aldrin, survolau suprafața lunii în căutarea unui loc de aterizare când erau cât pe ce să se prăbuşească. Problema o constituia relieful selenar. Era prea condensat, iar combustibilul prea puțin. Stânci şi bolovani erau împrăştiați peste tot, punându-le reale probleme. Aldrin, ştergându-şi fruntea, cu un ochi la ecranul de benzină şi cu celălalt la teren, i-a dat un ultimatum lui Armstrong: „Pune chestia asta jos odată şi repede!"

Armstrong a reacționat mult mai flegmatic. Bănuim ... cine ştie cu exactitate? Dar cum timpul se scurgea cu rapiditate, combustibilul împuținându-se şi el şi cu perspectiva morții prin atracția gravitațională apropiindu-se exponențial, a pus la cale un plan. I-a spus lui Aldrin să îi spună pentru câte secunde le mai ajunge combustibilul şi să numere tare în ordine descrescătoare.

Aldrin s-a conformat.

Şaptezeci ... şaizeci ... cincizeci ...

Pe măsură ce numărătoarea curgea, Armstrong scruta topografia necartată a lunii.

Patruzeci ... treizeci ... douăzeci ...

Şi totuşi, peisajul refuza să le ofere o cale de scăpare.

Cu doar 10 secunde înainte de prăbuşirea iminentă, Armstrong a zărit locul, o oază argintie de vid, un pic sub orizont. Brusc, imperceptibil, ca un prădător apropiindu-se de prada sa, creierul i s-a îngustat. Ca şi cum ar fi fost pe pista de alergare, a manevrat naveta cu dexteritate către locul ales şi a executat o aterizare perfectă în singura zonă liberă de pe întreaga suprafața survolată. Un pas uriaş pentru omenire. Dar şi unul foarte aproape de un gigantic dezastru cosmic.

Experții genişti – Ce îi motivează?

Acest caz extraordinar de nepăsare interplanetară este doar un exemplu al posibilităților alternative în care triumful şi dezastrul sunt despărțite doar de o frontieră fragilă şi plină de riscuri unde traficul transfrontalier se desfăşoară liber, fără obstrucții. De data aceasta drumul către dezastru fusese oprit, stăpânirea de sine manifestată de Neil Armstrong în condiții de presiune, salvând de la o calamitate de proporții cosmice una dintre cele mai remarcabile isprăvi din istoria realizărilor umane.

Şi asta nu e tot. Potrivit rapoartelor medicale ulterioare, ritmul său cardiac abia dacă a crescut un pic. Cu uşurința cu care ar fi obținut o slujbă la o benzinărie, a aterizat nava spațială pe lună. Să fii fost o simplă reacție inteligentă a sistemului cardiovascular? Oamenii de ştiință spun că nu.

În anii ’80, cercetătorul Stanley Rachman de la Universitatea Harvard a descoperit ceva similar în cazul specialiştilor genişti, care dezamorsează bombe. Rachman voia să afle ce îi diferențiază pe bărbați de băieții care activează în această meserie extrem de riscantă. Toți genistii sunt buni, altfel ar fi morți. Prin ce se diferențiază stelele de becuri?

Pentru a afla, Stanley a ales o mână de genişti experimentați, din cei cu peste 10 ani de experiență în domeniu şi i-a împărțit în două grupuri: cei decorați şi cei nedecorați. Apoi a comparat ritmul cardiac al fiecăruia în timp ce erau pe teren, desfăşurând activități care necesitau un nivel ridicat de concentrare.

Rezultatele au fost uimitoare. În timp ce ritmul cardiac al tuturor genistilor rămânea, în medie, stabil, ceva aproape incredibil se întâmpla cu cei decorați. Ritmul lor cardiac scădea. În momentul în care intrau în zona de pericol sau „platforma de lansare” cum a numit-o unul dintre ei, intrau într-o stare de concentrare meditativă calculată – nivelul mezanin al conştiinței în care ei deveneau una cu dispozitivul la care lucrau.

Analizele ulterioare au săpat şi mai adânc şi au indentificat cauza acestei deosebiri: încrederea. Genistii decorați obținuseră rezultate mai bune la testele de încredere în sine decât colegii lor nedecorați.

Convingerea era cea care îi motiva pe ei.

Stanley Rachman ştie totul despre neurologia arctică, neînfricată a psihopatului, iar rezultatele lui au fost într-adevăr explozive. Atât de mult, încât şi-a pus singur următoarea întrebare: ar trebui să fim mai atenți la cei care dezamorsează bombe? Concluzia lui a fost destul de clară: „ ... genistii recompensați pentru curajul lor nu sufereau de anomalii psihologice sau de comportament antisocial”. În schimb, a remarcat că , „majoritatea descrierilor psihopatiei includ adjective ca “iresponsabil” şi “impulsiv”, caracteristici care nu s–au regăsit la nici unul dintre studiile sale de caz.

Ținând cont de sondajul realizat de Belinda Board şi Katarina Fritzon, care demonstra faptul că atributele psihopatice sunt mai prevalente la oamenii de afaceri decât la criminalii psihopați diagnosticați, Rachman s-a întrebat oare ce vrem să spunem exact când folosim cuvântul ”psihopat”. Nu

toți psihopații sunt atât de sălbatici sau antisociali cum se crede. De fapt, rezultatul excepțional al studiului lui Board şi Fritzon a relevat ideea că exact această latură „antisocială" a tulburării, cumulând aspectele de impulsivitate şi iresponsabilitate, este cea care îi "face" sau „nu îi face" psihopați şi cea care îi clasifică în funcție de cum sunt calibrate particularitățile personalității lor: pentru succes sau, dimpotrivă, pentru disfuncție.

Vom mai aduce încă un instrument metodologic în discuție. Se pare că nu numai genişții sunt capabili să-şi micşoreze ritmul cardiac în timpul operațiunilor. Experții în relațiile de cuplu, Neil Jacobson şi John Gottman, autorii apreciatei cărți *Când bărbații lovesc femeile (When Men Batter Women)*, au observat un comportament cardiovascular identic la anumite tipuri de agresori, care, potrivit studiilor, reuşeau să se relaxeze mai mult în momentul în care îşi loveau partenerii, decât atunci când se aşezau comod în fotoliu cu ochii închişi.

Jacobson şi Gottman, în tipologia agresorilor pe care au dezvoltat-o, denumesc indivizii cu acest tip de profil „Cobre'. Spre deosebire de ceilalți, pe care îi numesc „Pit bulli", cobrele atacă rapid şi cu ferocitate şi îşi păstrează controlul în permanență. Au un simț exacerbat al posesiunii asupra oricărui lucru şi oricând vor ei. Mai mult, aşa cum sugerează şi numele, devin calmi şi foarte concentrați înainte de a-şi lansa atacul. Pit Bullii, pe de altă parte, sunt, din punct de vedere emoțional, ceva mai volatili, mai predispuşi să lase lucrurile să treneze pentru ca apoi să-şi piardă brusc cumpătul. Comparația caracteristicilor acestor două categorii poate constitui o lectură interesantă:

Cobre	**Pit Bulli**
Este violent față de alte persoane	De obicei, violent numai cu partenerul
Nu are prea multe remuşcări	Prezintă o doză de vinovăție
Este motivat de dorința unei satisfacții imediate	Motivat de frica de a fi părăsit, abandonat
Este capabil să renunțe şi să meargă mai departe	Obsedat – de cele mai multe ori urmăreşte victima
Se consideră superior	Adoptă rolul „victimei"
Vorbeşte repede, ştie să mintă	Labilitate emoțională mai mare
Şarmant şi carismatic	Depresiv şi introvertit
Deține controlul - nu îi place să i se spună ce să facă	Deține controlul – prin urmărirea permanentă a partnerului
Traumatizat în copilărie; violență în familie	Violență moderată în familie
Respinge intervențiile terapeutice	Uneori beneficiază de tratament

Tabelul 1.1 – Diferențele dintre Cobre şi Pit Bulli

Lipsa totală a fricii ar putea fi rezultanta curajului, susține Rachman, cel puțin în cazul genişților. Şi se poate câştiga în urma expunerilor repetate la pericol. Dar există şi anumiți indivizi, care consideră că este o calitate dobândită prin naştere şi a căror biologie diferă fundamental de a celorlalți, astfel încât pot rămâne conştient şi inconştient complet impermeabili chiar şi la cele mai imperceptibile urme de antigeni de anxietate.

Ştiu pentru că i-am testat.

Mirosul fricii

Dacă v-ați speriat vreodată de turbulențele din timpul zborurilor aeriene, ați devenit un pic nervos când trenul s-a oprit în tunel sau doar ați trăit acel sentiment inefabil de groază că „ceva nu este în regulă”, este posibil să fii reacționat în aceeaşi măsură şi la fricile celor din jurul dumneavoastră.

În 2009, Lilianne Mujica-Parodi, specialist în domeniul neuroştiinței cognitive la Universitatea Stony Brook din New York, a colectat sudoare de la un grup de paraşutişti aflați la primul salt, în timp ce aceştia se îndreptau cu viteză uluitoare spre pământ. Ulterior, în laborator, a colectat transpirația de pe pernițele absorbante de la subsuorii paraşutiştilor voluntari şi a transferat-o într-o cutie calibrată special numită „cutia cu injecție”. A procedat la fel şi cu mostrele normale de sudoare, fără „doză de frică”, obținute de la sportivi aflați pe pista de alergare. Apoi le-a fluturat pe sub nările altui grup de voluntari pe măsură ce se aflau sub un scaner fMRI[1].

Ce să vezi? Chiar dacă nici unul dintre voluntari nu ştia ce inhalează, cei care fuseseră expuşi transpirației cu frică au arătat o activitate cerebrală semnificativă în zona responsabilă cu procesarea fricii (amygdala şi hipotalamusul) comparativ cu cei care au mirosit sudoarea provenită de la alergători. Mai mult decât atât, în urma unui exercițiu de recunoaştere a emoțiilor, voluntarii care au inspirat din mostrele cu frică au fost cu 43% mai exacți în identificarea figurilor amenințătoare sau neutre decât cei care au fost testați cu celălalt tip de transpiratie.

Toate acestea ridică următoarea întrebare: putem „percepe” frica aşa cum percepem taxe? Mujica-Parodi şi echipa ei cu siguranță cred că da şi, în lumina descoperirilor, fac referire la posibilitatea existenței „unei componente biologice ascunse a dinamicii sociale umane în care stresul emoțional este, efectiv, ‘contagios’ ”.

De aici se mai naşte o întrebare: cum stăm cu imunitatea? Sunt unii dintre noi mai predispuşi să se infecteze cu microbul fricii decât alții? Sunt persoane care „detectează” acest lucru mai uşor decât ceilalți?

Pentru a afla răspunsurile, am realizat şi eu o variantă a studiului Mujica-Parodi. Am început prin a prezenta primului grup de voluntari un film de groază (*Candyman)*, iar cel de-al doilea grup a fost trimis pe pista de alergare. Apoi, le-am colectat transpirația, am îmbuteliat-o, ca să spun aşa, şi, la final, am vârât-o sub nările celui de-al treilea grup de voluntari, pe măsură ce simulau un joc de noroc.

Jocul în cauză era Cambridge Gamble Task, un test computerizat de luare a deciziilor în condiții de risc. Testul conține o serie de probe în care

[1] Rezonanța Magnetică Nucleară funcțională – un magnet imens înconjoară capul subiectului. Modificările direcțiilor câmpului magnetic induc atomi de hidrogen în creier pentru a emite semnale radio. Aceste semnale se intensifică atunci când nivelul oxigenului din sânge creşte, indicând cele mai active părți ale creierului.

participanților le este prezentată o gamă de zece cutii (roşii sau albastre) şi, la fiecare probă, ei trebuie să ghicească în care dintre cele zece cutii se ascunde un indiciu galben. Numărul cutiilor colorate variază de la probă la probă (de ex. 6 roşii şi 4 albastre; 1 albastră şi 9 roşii), iar participații pornesc de la un total de 100 de puncte. Ei trebuie să parieze un procent exact (5%, 25%, 50%, 75%, 95%) pe rezultatul primei probe. Ce se întâmplă ulterior depinde de rezultat. În funcție de cum pierd sau câştigă, suma pariată se adaugă sau se scade din punctajul inițial şi protocolul se repetă la toate probele ce urmează. Pariurile mari sunt asociate riscurilor mari.

Dacă teoria Mujica-Parodi se confirma, atunci previziunile erau destul de clare. Voluntarii care au inspirat transpirația din timpul filmului de groază au manifestat mai multă precauție şi au jucat moderat în comparație cu cei care au inspirat sudoarea de pe pista de alergare.

Însă am pregătit şi o surpriză: jumătate dintre voluntari erau psihopați.

Cunoscuți fiind pentru calmul lor în condiții de presiune, vor fi aceşti psihopați imuni în fața stresului altora? Vor fi ei extrem de vigilenți în depistarea indiciilor vizuale ale vulnerabilității, asemeni vânătorilor şi hăitaşilor, cum a demonstrat Angela Book, şi vor ignora total indiciile olfactive?

Rezultatele experimentului au fost extrem de evidente. Aşa cum anticipase studiul Mujica-Parodi, voluntarii non-psihopatici, când au fost expuşi transpirației cu frică, au pariat procente mici.

În schimb, psihopații au rămas netulburați. Nu numai că au fost foarte îndrăzneți de la debutul jocului, dar au continuat în acelaşi fel până la finalul acestuia, continuând să-şi asume riscuri, chiar şi după expunerea la „doza de frică”. Sistemul lor neurologic imun părea să anihileze „virusul’, adoptând politica toleranței zero față de anxietate, în timp ce toți ceilalți îi permiteau să se extindă.

Sabia cu două tăişuri

Dacă ai zări cartea „Înțelepciunea psihopaților” în vitrina unei librării sau în zilele noastre, mai degrabă pe website-ul Amazon.com, titlul acesteia ți-ar putea părea un conglomerat ciudat de cuvinte pe coperta unei cărți. Atractiv, dar cu siguranță ciudat. Juxtapunerea contrastantă a acestor doi monoliți existențiali, „înțelepciune” şi „psihopați”, anunță un compromis semantic, ar putea spune unii, la nivelul construcției, şi dialog consistent în argumente logice şi ştiințifice.

Şi cu toate acestea, fundamentul ipotezei conform căreia psihopații posedă înțelepciune este una foarte serioasă. Nu neapărat înțelepciune în sensul tradițional al cuvântului, de acea capacitate superioară de înțelegere şi judecată cumulată în urma experienței de viață, ci în sensul de funcție inefabilă, înnăscută a ființei lor.

Să luăm în considerare, de exemplu, următoarea analogie a unui personaj pe care îl vom cunoaşte ulterior.

Un psihopat aflat între pereții unei clădiri monahale, izolate, dintr-o instituție de maximă siguranță care adăposteşte persoane cu tulburări de personalitate:

O maşină sport de cea mai bună calitate nu este neapărat un lucru bun, dar nici rău, însă contează foarte mult cine se află în spatele volanului. Poate fi un şofer experimentat care îşi transportă soția la spital în timp util pentru a da naştere copilului lor sau, într-un univers paralel, poate fi un puşti de 18 ani care se aruncă în gol împreună cu iubita lui.

„În esență, este vorba doar de îndemânare. Foarte simplu, de competența şoferului ...".

Avea dreptate. Poate principala caracteristică a psihopaților, acea abilitate extraordinară care diferențiază personalitatea psihopatică de cea a reprezentanților „normali" ai populației, este aceea că psihopaților nu le pasă absolut deloc ce părere au ceilalți despre ei. Pur şi simplu nu le pasă de modul în care societatea, în ansamblul ei, le percepe acțiunile. Şi toate acestea, într-o lume în care imaginea, marca şi reputația sunt mult mai sacrosante decât până acum. Care mai sunt cifrele actuale: 500 de milioane pe Facebook? 200 de milioane de videoclipuri pe YouTube? O cameră de televiziune cu circuit închis la fiecare 20 de oameni în Marea Britanie? Toate constituie, fără îndoială, principalul motiv pentru care se confruntă cu atâtea probleme.

Şi motivul pentru care îi considerăm atât de fermecători.

Mai există însă şi predispoziția lor pentru eroism, forță mentală şi alte calități admirabile precum curajul, integritatea şi virtutea. Au abilitatea de a se avânta în clădirile în flăcări pentru a salva viețile celor dinăuntru sau de a împinge grăsuni de pe pod pentru a opri vagoanele de tren.

Psihopatia este ca o maşină sport de cea mai bună calitate, este o sabie cu două tăişuri care, în mod inevitabil, taie cu ambele laturi.

În capitolele ce urmează voi face cronologia detaliată din punct de vedere ştiințific, sociologic şi filozofic a acestei poveşti a sabiei cu două tăişuri şi voi contura profilul psihologic al indivizilor care o mânuiesc. Vom începe prin a observa cu exactitate cine este psihopatul cu adevărat (dacă nu monstrul pe care ni-l imaginăm). Vom călători în zonele interne şi externe ale metropolei psihopatice, trecând prin ghetourile extrem de violente, dar şi prin suburbiile mai prietenoase.

Pe orice scară sau spectru, la ambele capete avem reprezentanți faimoşi. La unul dintre ele se află cei de teapa lui Sutcliffe, Lecter şi Bundy – Spintecătorii, Cuțitarii şi Ştrangulatorii, iar la celălalt avem *antipsihopații*: lideri spirituali precum călugării budhişti tibetani, care, în urma anilor de meditație în mănăstirile din Himalaya, simt numai compasiune. De fapt, ultimele cercetări din domeniul neuroştiinței cognitive sugerează că acest spectru ar putea fi circular ... că de-a lungul liniei neurale dintre rațiune şi nebunie, psihopații şi anti-psihopații stau foarte aproape unul de celălalt. Atât de aproape şi totuşi atât de departe.

De la linii neurale izolate, vom trece la arheologia cognitivă, şi odată ce am calculat coordonatele psihopatiei moderne, vom căuta să-i descoperim originile. Utilizând teoria jocului, logica şi psihologia evoluționistă de ultimă oră, vom reconstrui condițiile din perioadele ancestrale extrem de îndepărtate în care psihopații au evoluat. Vom analiza şi posibilitățile profunde şi totuşi îngrijorătoare, potrivit cărora, în societatea secolului XXI, ei continuă să evolueze, iar această tulburare începe să se adapteze tot mai mult.

Vom analiza avantajele de a fi psihopat sau, în anumite situații, ne vom imagina cum ar fi dacă simțurile noastre ar fi mai accentuate decât în mod normal. Vom analiza în detaliu curajul, cruzimea şi „prezența" (psihopații tind să clipească mai rar decât noi ceilalți, o aberație fiziologică ce le conferă aerul înfiorător şi hipnotic[2]. Devastator, uimitor şi exagerat de încrezător sunt epitetele cu care sunt descrişi cel mai des. Nu de către ei înşişi, cum v-ați imagina, ci de către victimele lor. Ironia este evidentă. Ca o glumă darwinistă, psihopații par să dețină exact acele caracteristici de personalitate pe care unii dintre noi ar muri să le aibă. Şi unii chiar au *murit*, iar acesta este exact motivul pentru care prietenului nostru Fabrizio Rossi îi este greu să creadă că există şi lucruri bune în spațiul utilitar de sub casă.

Vom merge în culisesle uneia dintre cele mai cunoscute unități din lume unde sunt găzduiți psihopații şi vom afla punctul lor de vedere asupra problemelor, dilemelor şi provocărilor cu care ne confruntăm în viața de zi cu zi. Apoi, vom discuta cu expertul în domeniul neuroştiinței şi vânătorul de psihopați, Kent Kiehl, în timp ce conduce în jurul penitenciarelor din Statele Unite camionul său dotat cu scanner fMRI special conceput pentru bolidul său pe optsprezece roți.

În cele din urmă, în cadrul unui experiment revoluționar, voi reuşi să „mă transform într-un psihopat" ajutat fiind de un expert mondial în simulări magnetice transcraniene şi de o operație neurochirurgicală non invazivă, care vor simula starea unui creier psihopat în interiorul *propriului* meu craniu, acum puțin uzat.

Pe măsură ce *Înțelepciunea psihopaților* se dezvăluie, adevărul asemeni unui prădător lipsit de remuşcări se apropie tot mai mult. Sunt şanse mari ca aceştia să ne înțepe, dar sunt şi şanse egale să ne salveze viețile. În orice caz, vom avea câte ceva de învățat de la ei.

[2] Multe persoane care întră în contact cu psihopații comentează ulterior despre ochii lor neobişnuit de pătrunzători, amănunt nu tocmai ignorat de scenariştii de la Hollywood. Motivul exact este destul de neclar. Pe de o parte, clipitul este un indiciu edificator al nivelului de anxietate, şi, după cum am văzut, psihopații clipesc, în medie, mai puțin decât restul lumii, acesta fiind un artefact autonom care poate contribui la aura lor "reptiliană". Pe de altă parte, există speculații conform cărora privirea intensă a psihopaților ar reflecta un nivel crescut de concentrare similar prădătorilor. Asemeni jucătorilor mondiali de poker, ei îşi "scanează" psihologic permanent "oponenții" în căutarea unor indicii emoționale care să îi dea de gol.

2.

Adevăratul psihopat să se ridice în picioare

Cine poate spune cu exactitate unde se termină culoarea violet şi unde începe cea portocalie într-un curcubeu?Vedem desluşit diferențele dintre culori, dar unde exact încep ele să treacă dintr-una în cealaltă? Exact acelaşi lucru este şi cu rațiunea şi nebunia.

– Herman Melville

Motivul?

Circulă o poveste pe Internet care sună cam aşa. În timpul funeraliilor mamei sale, o femeie cunoaşte un bărbat pe care nu îl văzuse niciodată şi se simte atrasă de el în mod misterios. Credea că e sufletul ei pereche şi s-a îndrăgostit de el pe loc. Însă, a uitat să îi ceară numărul de telefon când s-au încheiat funeraliile şi nu a mai fost chip să îi dea de urmă. Câteva zile mai târziu, aceasta şi-a ucis sora. De ce?

Gândiți-vă un pic înainte de a da un răspuns. Se pare că acest test simplu poate spune dacă gândiți sau nu ca un psihopat. Ce motiv putea avea femeia să îşi ucidă sora? Gelozie? În cele din urmă şi-a găsit sora în pat cu acel bărbat? Răzbunare? Ambele plauzibile. Dar greşite. În eventualitatea în care ați gândit ca un psihopat, răspunsul corect este: pentru că spera ca bărbatul să apară din nou la înmormântarea *surorii* ei.

Dacă la concluzia asta ați ajuns ... nu vă panicați! De fapt, am mințit. Bineînțeles că nu înseamnă ca ați gândit ca un psihopat. Ca multe lucruri pe care le găseşti pe Internet, nici această poveste nu e chiar adevărată. La prima vedere, strategia femeii pare cu certitudine psihopatică, fără nicio îndoială: calculată, crudă, lipsită de emoții şi direct interesată. Din nefericire, există o problemă. Când am dat acest test unor psihopați veritabili – violatori, criminali, pedofili şi jefuitori – diagnosticați de specialişti după proceduri clinice standardizate - ce credeți că s-a-ntâmplat? Nici unul dintre ei nu a venit cu motivul „funeraliilor – episodul 2”. În schimb, aproape toți au invocat argumentul „rivalității romantice”.

„Poate că sunt nebun, dar, cu siguranță nu sunt prost”, a comentat unul dintre ei.

Scott Lilienfeld este profesor de psihologie la Universitatea Emory din Atlanta şi unul dintre experții mondiali în domeniul psihopaților sau, cum declară el, al psihopaților de succes – aceia care ar fi capabili să dea mai degrabă o lovitură la bursă şi nu să comită o crimă pe vreo alee pustie şi întunecată. În timp ce savuram o mâncare specifică zonei de sud, la numai

câteva mile de casa lui, l-am întrebat despre dilema funeraliilor. Ce se întâmplă de fapt? De ce ne incită chestiile astea? Întrebarea a atins o coardă sensibilă.

„Cred că ceea ce ne suscită interesul în cazurile de genul ăsta este limpezimea. Este ceva foarte reconfortant în ideea că putem demasca psihopații din mijlocul nostru şi ne putem proteja împotriva lor doar prin formularea unei singure întrebări. Din păcate, nu e chiar aşa de simplu. În cele din urmă, ne putem da seama cine sunt ei, dar e nevoie de mai mult de o singură întrebare. E nevoie de chiar mai multe".

Într-adevăr, avea dreptate. Întrebări „fulger", capabile să dezvăluie cu viteza luminii profilul nostru psihologic, pur şi simplu, nu există în viața reală. Personalitatea este o construcție mult prea complexă pentru a-şi dezvălui secretele în cadrul unui joc de societate. De fapt, în ultimii ani, experții au tras o serie extinsă de „fulgere" şi, recent, au decis să încheie un armistițiu.

Descoperitorii personalității

Personalitatea are o istorie îndelungată. A început în Grecia antică, cu Hipocrate (460 – 377 î.e.n.) tatăl medicinei occidentale. Profitând de înțelepciunea înaintaşilor săi din Orient (calcularea poziției astrelor în astrologia babiloniană, de exemplu), a înțelepților din Egiptul antic şi a misticilor din Mesopotamia, Hipocrate a identificat patru tipuri distincte de temperament în structura emoțiilor umane: sangvin, coleric, melancolic şi flegmatic.

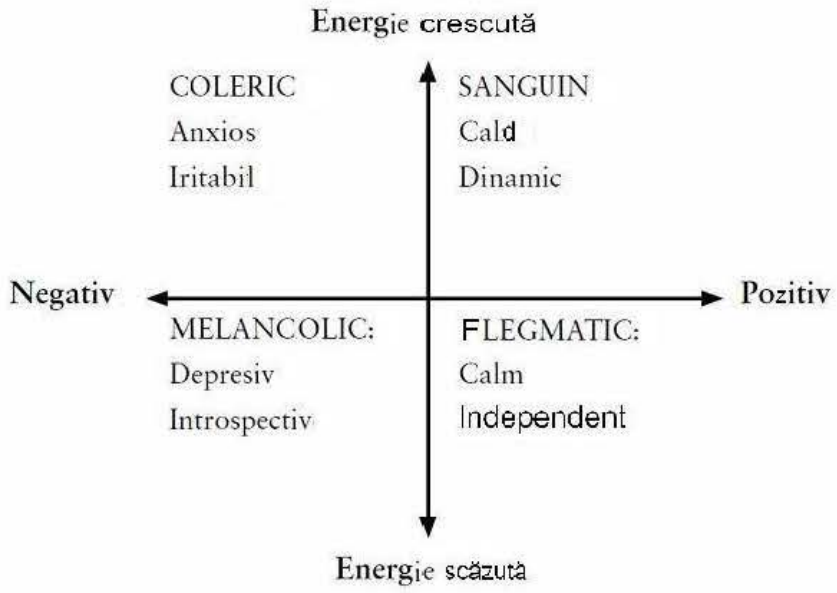

Figura 2.1. Cele patru tipuri de temperament din clasificarea lui Hipocrate

După Hipocrate nu prea s-a mai întâmplat nimic timp de vreo două milenii şi jumătate. Apoi, în 1952, psihologul britanic Hans Eysenck i-a oferit taxonomiei diadice inițiate de părintele medicinei occidentale o nouă viață. În

urma unor analize aprofundate a chestionarelor şi a interviurilor clinice, Eysenck a propus ca personalitatea umană să conțină două dimensiuni principale: *introversiune/ extroversiune şi nevrozism/ stabilitate* (cea de-a treia dimensiune, *psihotismul*, caracterizat prin agresivitate, impulsivitate şi egocentrism, a fost adăugată mai târziu). Aceste două dimensiuni dispuse ortogonal, includ perfect cele patru temperamente clasice identificate inițial de Hipocrate:

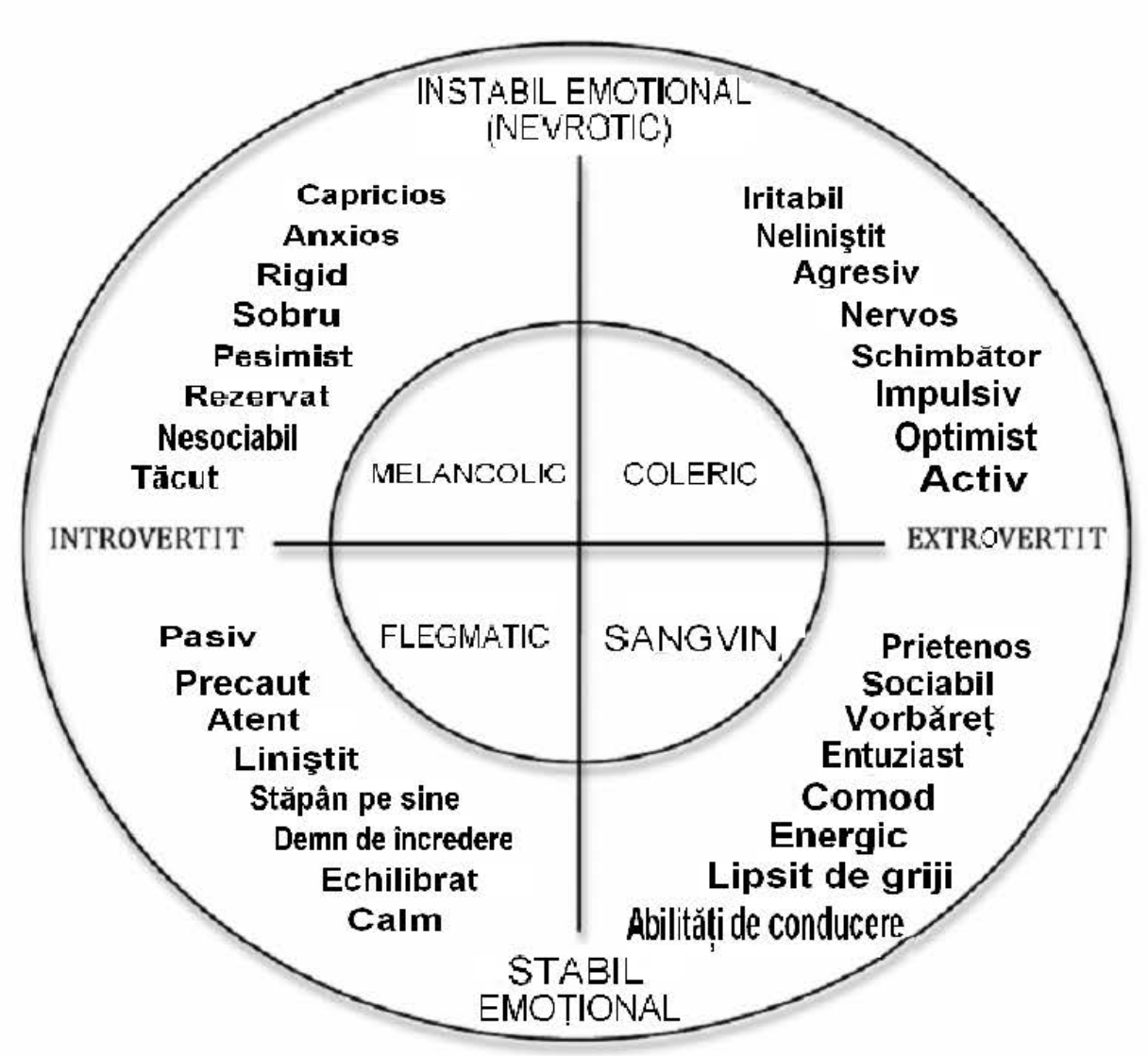

Figura 2.2. Modelul Eysenck al tipurilor de personalitate ce înglobează cele patru tipuri temperamentale din clasificarea lui Hipocrate (Eysenck & Eysenck, 1958)

Personalitatea colerică (anxios, iritabil) a fost plasată de Eysenck în zona extroversiunii nevrotice; cea melancolică (depresiv, introspectiv) în zona de introversiune nevrotică; cea sangvină (afectiv, dinamic) în zona de extroversiune stabilă din punct de vedere emoțional; iar cea flegmatică (calm, independent) în zona de introversiune stabilă din punct de vedere emoțional. Hipocrate nu a fost doar părintele medicinei moderne, ci şi al naturii umane.

Modelul anorexic al lui Eysenck cu numai două dimensiuni ale personalității a fost comparat cu numărul uriaş de trăsături descoperite de

psihologul american Gordon Allport cu vreo douăzeci de ani înaintea lui. Pe acelaşi palier cu aşa-zisele ipoteze „lexicale” de personalitate, care susțineau că toate condițiile relevante asociate caracterului ar fi codificate prin definiție în limbaj, Allport şi-a întins pânzele şi a început să exploreze adâncimile cuvintelor din *Noul Dicționar Internațional Webster*. Câte adjective asociate personalității existau acolo? s-a întrebat. A aflat că erau destule, iar când a tras barca la mal, rezultatul a scos la iveală circa 18.000. După ce a exclus termenii care desemnau caracteristici temporare (ca de exemplu triumfător sau ruşinat), lista finală a ajuns la circa 4.500 de cuvinte.

Însă abia după ce psihologul Raymond Cattell de la Universitatea din Illinois a ajuns în posesia listei lui Allport, în 1946, cam în acelaşi timp când Eysenck lucra la modelul său, teoreticienii personalității aveau în sfârşit ce să analizeze. Eliminând sinonimele şi introducând alți termeni culeşi în urma cercetărilor de laborator, Cattell a redus lista la 171 de itemi şi apoi a trecut la treabă. Utilizând aceste descrieri ca să genereze scări de normare, le-a distribuit unor voluntari. Sarcina lor era extrem de simplă: trebuiau să evalueze persanele din jurul lor în funcție de etichetele furnizate.

Analizele au relevat o structură galactică, dar extrem de complicată a personalității, compusă din 35 de conglomerate mari de trăsături, pe care Cattel, le-a numit în mod ezoteric „sfere de personalitate”. Timp de zece ani, cu puțin rafinament din partea primei generații de computere şi a analizei factoriale[1], aflată încă în stadiu incipient, au redus totul la numai şaisprezece factori primari. Abia atunci, Cattel a decis să ia o pauză.

Note mici	Denumire factor	Note mari
Rezervat	*Afectivitate*	Participativ
Inteligență redusă	*Raționament*	Inteligent
Reactiv emoțional	*Stabilitate emoțională*	Stabil emoțional
Supus	*Dominanță*	Asertiv
Serios	*Expansivitate*	Entuziast
Nepăsător	*Supraeu*	Conştiincios
Timid	*Îndrăzneală socială*	Cutezător
Realist	*Sensibilitate*	Delicat
Încrezător	*Vigilență*	Neîncrezător
Pragmatic	*Detaşare*	Imaginativ
Deschis	*Izolare*	Discret
Încrezător în sine	*Teamă*	Perspicace
Conservator	*Deschidere spre nou*	Experimentează
Urmează grupul	*Încredere în sine*	Autosuficient
Cooperant	*Perfecționism*	Precis
Relaxat	*Tensiune*	Tensionat

Tabelul 2.1. – Cei 16 factori ai personalității primare (adaptat după Cattell, 1957)

[1] Analiza factorială – tehnică statistică cu ajutorul căreia se stabilesc corelațiile dintre diverse variabile. În special, caută să descopere dacă variabilele observate pot fi explicate în termenii unui număr mai mic de variabile, denumite *factori*. De exemplu, în modelul lui Cattell, factorul superior denumit ‘afectivitate’ a fost detaliat în descriptori consituenți precum: ‘prietenos’, ‘empatic’ şi ‘binevoitor’.

Din fericire pentru psihologii ocupaționali şi cei care lucrează în domeniul resurselor umane, teoreticienii domeniului au dezvoltat şi mai mult subiectul. În 1961, doi cercetători din cadrul Forțelor Aeriene Americane, Ernest Tupes şi Raymond Christal, au continuat munca lui Cattel şi au rafinat şi mai mult teoria lui, ajungând în cele din urmă la numai cinci factori recurenți, pe care i-au etichetat după cum urmează: Izbucnire (reactivitate emoțională ridicată), Agreabilitate, Seriozitate, Stabilitate emoțională şi Cultură. În ultimii douăzeci de ani, eforturile lui Paul Costa şi Robert McCrae, de la Institutul Național de Sănătate Publică din Statele Unite, au condus la elaborarea unui test standardizat de personalitate numit Inventarul de Personalitate NEO.

Chiar dacă psihologii nu pot ajunge la un consens, în acest caz nu au avut prea multe de comentat. Deschiderea spre experiențe noi, Conştiinciozitatea, Extroversiunea, Agreabilitatea şi Nevrozismul, pe scurt, OCEAN, acestea constituie genomul personalității umane. Cu toții suntem suma părților noastre şi nu simple numere, aşa cum s-a exprimat plastic Patrick McGoohan în filmul *Prizonierul* (*The Prisoner)*. Suntem, mai degrabă, o constelație de numere. În acest firmament algoritmic infinit al personalității, fiecare dintre noi are propriile lui coordonate unice, care depind de locul exact în care ne situăm de-a lungul fiecăreia dintre aceste cinci dimensiuni[2], denumit pe scurt modelul „Big Five".

Bate palma

Pentru observatorul obişnuit, personalitatea pare continuă şi uniformă. Abia când o privim prin prisma analizei matematice ea se divide în cele cinci elemente constitutive. Se poate spune că modelul Big Five corespunde acelor „culori primare" indivizibile din punctul de vedere psihologic al personalității, marcate la ambele capete de trăsături de caracter total opuse: un grafic al identității care ne stimulează pe toți.

Aceste trăsături, împreună cu o scurtă descriere a setului de atribute personale asociate fiecărei dimensiuni, sunt prezentate în următorul Tabel 2.2 :

Factor	Descriptori
Deschidere	Imaginativ . . . . Practic
	Apreciază varietatea. . . . . Îi place rutina
	Independent . . . . . . Convențional
Conştiinciozitate	Organizat . . . . . Dezorganizat
	Atent . . . . . Neglijent
	Disciplinat . . . . . Impulsiv
Extroversiune	Sociabil . . . . . Retras
	Vesel . . . . . Sobru
	Afectuos . . .. .Rezervat

[2] Dacă vrei să afli ce personalitate *ai*, poți accesa versiunea prescurtată a modelului Big Five al personalității, la adresa www.wisdomofpsihopaths.co.uk

Agreabilitate	Milos . . . . . Crud
	Încrezător . . . . .Suspicios
	De ajutor. . . . . Necooperant
Nevrozism	Îngrijorat . . . . .Calm
	Nesigur . . . . . .Sigur
	Autocompătimire . . . . Auto-satisfăcut

Tabelul 2.2. Modelul Big Five ai factorilor de personalitate (McCrae & Costa, 1999, 1990)

Cum era de aşteptat, psihologii ocupaționali au lucrat masiv cu inventarul NEO (şi alte teste de personalitate similare Big Five). Le-au dat angajaților din aproximativ toate domeniile profesionale existente pentru a evalua relația exactă dintre structura psihologică şi succesul la locul de muncă. Astfel, au reuşit să identifice legătura frapantă dintre temperament şi tipul muncii, dintre felul în care suntem structurați şi cel în care suntem angajați.

S-a demonstrat că Deschiderea către experiențe joacă un rol important în profesiile în care ideile originale şi inteligența emoțională sunt pe ordinea de zi – domenii precum consultanță, arbitrări sau publicitate – în timp ce indivizii cu rezultate mai mici la această dimensiune, tind să se descurce mult mai bine în posturi din producție şi sectorul mecanic. Angajații cu note medii la Conştiinciozitate (dacă sunt prea mari, rişti să cazi în latura obsesiilor, compulsiilor şi perfecționismului) tind să exceleze în sălile de şedințe, iar cei cu note mici, dimpotrivă. Extrovertiții reuşesc foarte bine în posturi care necesită interacțiune socială, iar introvertiții în profesiile mai „solitare" sau „meditative", cum ar fi proiectare şi contabilitate. Ca şi Conştiinciozitatea, Agreabilitatea facilitează obținerea performanței, dar se evidențiază cu preponderență în profesii în care accentul se pune pe lucrul în echipă sau pe relații cu clienții – asistență medicală, armată. Spre deosebire de Conțiinciozitate, notele mici la Agreabilitate pot fi extrem de utile pentru cei care activează în domenii în care concurența este extrem de dură, precum media, unde rivalitățile personalităților şi competiția pentru resurse (idei, subiecte, comisioane) sunt adesea acerbe.

În cele din urmă, avem Nevrozismul, probabil una dintre cele mai dificile dimensiuni ale inventarului NEO. Cu toate acestea, chiar dacă pe de o parte îi avem pe cei a căror stabilitate emoțională şi sânge rece în condiții de presiune pot înclina balanța în profesiile în care concentrarea şi cumpătarea sunt esențiale (în carlinga pilotului sau în sala de operații, ca să menționăm doar două dintre ele), trebuie amintit şi faptul că mariajul dintre nevroză şi creativitate este unul de lungă durată. Unele dintre cele mai minunate lucrări de artă sau de literatură ale omenirii au fost extrase, nu din apele superficiale ale creierului, ci din labirinturile neexplorate şi întunecate ale sufletului.

Aşadar, dacă psihologii ocupaționali au descoperit diferențele individuale de temperament în baza unor modele de performanță la locul de muncă – axe de personalitate care asigură succesul în domeniul în care activezi – cum

se descurcă psihopații? În 2001, Donald Lynam şi colegii săi de la Universitatea din Kentucky au realizat un studiu pentru a afla răspunsul şi au descoperit că structura unică a personalității lor ascunde o configurație a trăsăturilor, pe cât de fără scrupule, pe atât de hipnotică.

Lynam a cerut unui grup de renumiți experți mondiali în domeniul psihopatiei (colegi academicieni cu rezultate măsurabile în domeniu) să estimeze, pe o scală de la 1 la 5 (1 fiind limita minimă, iar 5 cea maximă) cum evaluează rezultatele obținute de psihopați conform unei serii de 30 de subtrăsături – părțile constitutive ale fiecăreia dintre dimensiunile principale ale modelului Big Five. Rezultatele se regăsesc în tabelul de mai jos:

Deschidere spre experiență	***Conştiinciozitate***	***Extroversiune***
Fantezie 3.1	Competență 4.2	Afectivitate 1.7
Estetică 2.3	Ordine 2.6	Sociabilitate 3.7
Sentimente 1.8	Supunere 1.2	Asertivitate 4.5
Acțiune 4.3	Dorința de afirmare 3.1	Activitate 3.7
Idei 3.5	Autodisciplină 1.9	Căutare de senzații 4.7
Valori 2.9	Deliberare 1.6	Emoții pozitive 2.5
Agreabilitate	***Nevrozism***	
Încredere 1.7	Anxietate 1.5	
Sinceritate 1.1	Ostilitate 3.9	
Altruism 1.3	Depresie 1.4	
Cooperare 1.3	Conştiința de sine 1.1	
Modestie 1.0	Impulsivitate 4.5	
Compasiune 1.3	Vulnerabilitate 1.5	

Tabelul 2.3. Evaluările experților privind profilul personalității psihopatice în funcție de rezultatele obținute conform modelului Big Five (Miller ş.a., 2001)

După cum se poate vedea, experții nu au acordat prea multe puncte psihopaților pentru Agreabilitate, lucru deloc surprinzător, având în vedere că minciuna, manipularea, cruzimea şi aroganța sunt considerate a fi standardele maxime ale trăsăturilor psihopatice de către majoritatea clinicienilor. Nici la Conştiinciozitate nu au marcat mai mult, impulsivitatea, lipsa obiectivelor pe termen lung şi eşecul în asumarea responsibilităților fiind estimate conform aşteptărilor ... dar trebuie să remarcăm cum Competențele reuşesc să mai echilibreze balanța – măsura încrederii de sine de neclintit a psihopatului şi disprețul nonşalant pentru adversitate – şi cum tendința se continuă şi în cazul Nevrozismului: Anxietatea, Depresiea, Conştiința de sine şi Vulnerabilitatea abia dacă se remarcă, însă combinate cu abilități puternice precum Extroversiunea (Asertivitate şi Căutarea de senzații) şi Deschiderea spre experiență (Acțiuni), generează un acel element esențial al farmecului lor brut.

Imaginea obținută se constituie într-o personalitate extrem de puternică, dar, în acelaşi timp, ascunsă şi imprevizibilă. Impresionant şi fără scrupule, pe de o parte, şi glacial şi imprevizibil, pe de alta.

Imaginea preşedintelui Statelor Unite ale Americii? Pe moment am putea spune că nu chiar. Dar în 2010, Scott Lilienfeld a făcut echipă cu psihologul criminalist Steven Rubenzer şi profesorul de psihologie Thomas Faschingbauer, de la Fundația pentru Studiul Personalității în Istorie din Houston, Texas şi au purces la analiza unor date foarte interesante. În 2000, Rubenzer şi Faschingbauer au trimis Inventarul de Personalitate NEO biografilor tuturor preşedinților americani din istorie.[3] Erau incluse întrebări de genul: „Ar trebui să profiți de ceilalți înainte să profite ei de tine." şi „Nu mă simt niciodată vinovat când fac pe cineva să sufere". În total erau 240 de itemi şi o mică surpriză. Nu biografii erau cei testați, ci subiecții lor. În baza cunoştințelor pe care le dețineau despre ei, biografii trebuiau să răspundă în numele subiecților.

Rezultatele au fost ieşite din comun. Câțiva preşedinți americani prezentau trăsături psihopatice distincte, printre primii clasați fiind, nici mai mult nici mai puțin, John F. Kennedy şi Bill Clinton (pentru vizualizarea completă a tabelului vizitați www.wisdomofpsihopaths.co.uk). Şi asta nu e tot, nici Roosevelt nu s-a lăsat mai prejos, dar nici ceilalți băieți de aur din istorie care se aflau în proximitatea primilor doi menționați.

Ar trebui să ne îngrijoreze acest lucru? Ar fi cazul să ne facem probleme atunci când şefii uneia dintre cele mai puternice națiuni de pe fața pământului au o personalitate în proporție covârşitoare similară celei unui criminal în serie, după cum subliniază Jim Kouri?

Poate că da.

Dar pentru a înțelege ce vor Lilienfeld, Rubenzer şi Faschingbauer să demonstreze în legătură cu profilurile personalităților politice, trebuie să cercetăm mai profund ce înseamnă să fii psihopat.

Când personalitatea dă greş

Trebuie să avem mare grijă când vorbim despre tulburări de personalitate, pentru că fiecare din noi are una, nu-i aşa? Deci, să spunem lucrurilor pe nume încă de la început, tulburările de personalitate nu sunt rezervate celor care te scot din sărite (concepție greşită comună multor narcisişti). În schimb, potrivit definiției din *Manualul de Diagnostic şi Statistică a Tulburărilor Mentale*[4], acestea sunt „un model durabil al experienței

[3] De fapt, inventarul NEO făcea parte dintr-un chestionar mult mai mare, de 592 de itemi, care evaluau o serie extinsă de variabile, inclusiv personalitatea, inteligența şi comportamentul. Cu toate acestea, tehnicile statistice au făcut posibilă extrapolarea profilului personalității psihopatice din rezultatele finale obținute de orice individ la inventarul NEO.

[4] *The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM – Manual de Diagnostic şi Statistică a Tulburărilor Mentale),* publicat de Asociația Americană de Psihiatrie, conține un limbaj comun şi criterii standard de clasificare a tulburărilor mentale. Se utilizează la scară largă în Statele Unite şi, în proporții diferite, în restul lumii, atât de clinicieni, cât şi de cercetători, companii farmaceutice, companii de asigurări de sănătate şi de agenții de reglementare a medicamentației cazurilor asociate psihiatriei. Manualul a fost publicat prima dată în 1952, iar ultima versiune, DSM-IV-TR, în 2000. Versiunea DSM-V urmează a fi publicată în mai 2013.

interioare şi al comportamentului care deviază considerabil de la aşteptările culturii individului care le prezintă".

Cuvântul cheie este „durabil". O tulburare de personalitate nu se manifestă doar de Crăciun (deşi, se ştie că, de obicei, Crăciunul scoate la iveală tot ce e mai bun în ele). Nici o tulburare de personalitate nu se caracterizează prin modele inflexibile adânc fixate de gândire, atitudine sau raportate la alții sau prin incapacitatea de a controla sau regla impulsurile ce pot cauza suferință sau funcționalitate limitată. E posibil ca tulburările să nu fie exclusiv rezervate celor care te calcă pe nervi, dar dacă vreunul dintre ei are aşa ceva, cu siguranță, te va scoate din minți.

DSM clasifică tulburările de personalitate în trei grupuri distincte.[5] Aceste tipuri sunt *bizar* sau *excentric*, *dramatic* sau *imprevizibil şi anxios* sau *inhibat*. Şi credeți-mă, acestea sunt toate: mătuşa, mare iubitoare de pisici, cu pălării stranii şi cercei lungi, care e convinsă că în dormitorul ei mişună tot felul de „prezențe" şi că vecinii de peste drum sunt extratereştri (schizotypal); asistenta instructorului de înot, cea cu părul făcut permanent şi plină de accesorii, care şi-a injectat atât de mult Botox încât îl face până şi pe Mickey Rourke să pară natural (narcisist); şi femeia de serviciu pe care am angajat-o odată şi care, după trei ore infiorătoare, se afla tot în nenorocita aia de baie (obsesiv-compulsiv). O plăteam cu ora, deci care dintre noi era nebun, mă întreb?

Dar tulburările de personalitate nu generează discuții numai în viața de zi cu zi, ci şi în cadrul psihologiei clinice. Subiectul în cauză gravitează în jurul cuvântului „tulburare". Având în vedere că 14% din populație a fost diagnosticată cu una dintre acestea, întrebarea care se pune este, dacă să le mai spunem „tulburări" sau nu. Nu s-ar potrivi mai bine termenul de „personalități"? Probabil, dar poate ar trebui să ne întrebăm ce *sunt* exact tulburările de personalitate. De exemplu, se constituie într-un arhipelag distinct al patologiei, care a migrat epidemiologic departe de coasta personalității de bază? Sau, din contră, formează o peninsulă a modelului Big Five cu avanposturi îndepărtate ale temperamentului situate în cele mai întunecate şi zbuciumate extremități?

În sprijinul ultimei ipoteze, viziunea antiseparaționistă, a venit sondajul cuprinzător realizat de Lisa Saulsman şi Andrew Page în 2004. Saulsman şi Page au cercetat literatura clinică – studiile care abordau relațiile dintre fiecare din cele zece tulburări de personalitate menționate în *DSM,* pe de o parte, şi cele 5 dimensiuni ale modelului Big Five al personalității, pe de alta – şi au adunat toate datele într-un singur loc. Analizele ulterioare au relevat faptul că toate cele zece tulburări de personalitate se regăseau în modelul Big Five, dar, două dintre ele se remarcau în mod deosebit - „Big Two": Nevrozismul şi Agreabilitatea.

Pentru a le ilustra, Saulsman şi Page au descoperit că tulburările caracterizate în special prin suferință emoțională (de exemplu. Paranoid, Schizotipal, Borderline, Evitant şi Dependent) prezintă asocieri puternice cu

[5] Lista completă a tulburărilor se află la secțiunea Mențiuni de la finele cărții.

Nevrozismul, iar cele clasificate drept dificultăți interpersonale (ex. Paranoid, Schizotipal, Antisocial, Borderline şi Narcisist) cad, în mod deloc surprinzător, sub incidența Agreabilității. De asemenea, într-o măsură mai redusă au fost implicate şi dimensiunile Extroversiunii şi a Conştiinciozității. Tulburările situate de ambele părți a ceea ce noi numim diviziunea Social – Solitară (Histrionic şi Narcisist, pe de o parte, şi Schizoid, Schizotipal şi Evitant, pe de alta) au obținut mai multe puncte (primele) şi, respectiv mai puține (ultimele) la Extroversiune. În schimb, cele situate de ambele părți ale graniței Libertin – Obsedat de control (Antisocial şi Borderline într-o tabără versus Obsesiv-Compulsiv în cealaltă) s-au manifestat bipolar când s-a pus problema Conştiinciozității.

Demostrația pare foarte convingătoare. Dacă omnipotentul Big Five constituie sistemul solar al personalității noastre, atunci constelația alienată a tulburărilor se află şi ea cu siguranță pe firmament.

Şi totuşi, unde se situează psihopații?

Masca rațiunii

Conceptul de psihopatie – ca şi cel al personalității – a apărut pentru prima dată în forma ei desăvârşit malițioasă şi de netăgăduit, în mijlocul grecilor antici. Filozoful Teofrast (371– 287 î.e.n.), succesorul lui Aristotel în fruntea şcolii peripatetice din Atena, descrie în cartea sa *Caracterele*, o serie remarcabilă de treizeci de temperamente morale.

„Individul Fără Scrupule”, comenta Teofrast, „va merge şi va împrumuta mai mulți bani de la un creditor pe care nu l–a plătiti niciodată ... În timpul târguielii, va aminti măcelarului de unele servicii pe care i le-a făcut şi, stând lângă tejghea, va mai arunca nişte carne pe cântar şi, poate, şi un ciolan. Dacă strategia lui va da roade, cu atât mai bine, dacă nu, va şterpeli o bucată de burtă şi va pleca râzând”.

Şi râzând a plecat.

Derulând pe repede înainte câteva mii de ani, până la începutul secolului XIX, omul fără scrupule revine, dar, de data asta, ca unul dintre principalii jucători metafizici în dezbaterea privind liberul arbitru. Filozofii şi medicii şi-au pus problema dacă nu cumva aceşti infractori, aceşti buni de nimic, aveau probleme în a înțelege consecințele acțiunilor pe care le efectuau, şi nu erau pur şi simplu „răi”, aşa cum îi considera lumea. Unul dinre ei, a analizat această ipoteză.

În 1801, medicul francez pe nume Philippe Pinel a notat în agenda sa cuvintele *manie sans delire (manie fără delir)* după ce urmărise cu oroare cum un bărbat, cu mult calm şi sânge rece, a lovit un câine până l-a omorât, chiar în fața sa. După câteva luni, Pinel a elaborat o meticuloasă, corectă şi comprehensivă descriere a sindromului, valabilă până în zilele noastre. Persoana descrisă nu numai că nu afişase nici cel mai mic gest de regret în urma acțiunilor sale, dar lăsa impresia unui on perfect rațional sub toate aspectele. Pinel a născocit o frază cu care mulți dintre cei care au avut

contacte cu psihopați sunt de acord, a fi „nebun fără să fii nebun”. *Manie sans delire*.

Se pare că francezul nu era singurul care gândea în acest fel. Benjamin Rush, un medic din America, de la începutul anilor 1800, menționa ceva similar despre un comportament la fel de dezgustător însoțit de un raționament calculat. Rush a atribuit acțiunilor acestor făptaşi următoarea descriere: „un viciu nenatural al moralității înnăscute”, în care ”există probabil un defect în structura acelor părți ale corpului care se ocupă de facultățile morale ale minții”.

„Voința”, adauga acesta, ar putea fi alienată „chiar şi în cazul persoanelor cu o înțelegere sănătoasă ... voința devenind vehicolul involuntar al acțiunilor vicioase, prin intermediul pasiunilor”.

Rush a anticipat neuroştiința modernă cu aproximativ două sute de ani. Tsunamiul neural al nebuniei nu se reversă neapărat apocaliptic pe malurile cristaline ale logicii. Poți fi sănătos la cap, dar şi „nesănătos” în acelaşi timp.

Mai derulăm repede încă un secol şi jumătate şi, peste Atlantic, la Colegiul Medical din Georgia, medicul american Hervey Cleckley ne oferă un inventar şi mai detaliat al *nebuniei raționale (la folie raisonnante)*. În cartea sa *Masca rațiunii (The Mask of Sanity)*, publicată în 1941, Cleckley conturează următorul set de elemente ale indentității psihopatului. Psihopatul, scrie el, este o persoană inteligentă, caracterizată prin lipsa emoțiilor, absența sentimentului de ruşine, egocentrist, cu şarm superficial, lipsa culpabilității şi a anxietății, imunitate la pedepse, imprevizibililate, iresponsibilitate, manipulator şi cu un stil de viață interpersonal schimbător. Aproximativ aceeaşi imagine pe care o au şi clinicienii secolului douăzeci şi unu asupra acestei tulburări, cu mențiunea că cei din urmă beneficiază de programe de cercetare de laborator şi tehnici imagistice precum EEG şi fMRI, care contribuie la înțelegerea mai aprofundată a cauzelor.

În portretul conturat de Cleckley, s-au strecurat trăsături care pot fi atribuite şi geniilor. Psihopatul este descris ca având „o ascuțime şi o agerime a minții”, „capabil să poarte discuții amuzante” sau „posedând un şarm extraordinar”.

Într-un pasaj memorabil, Cleckley descrie mecanismele profund interioare ale acestor cameleoni sociali, viața de zi cu zi din spatele perdelei glaciale a insensibilității:

> Psihopatul nu cunoaşte factorii sau datele primare ale ceea ce numim noi valori personale şi este incapabil să le înțeleagă. Nu sunt deloc interesați de tragedia, bucuria sau eforturile umanității aşa cum sunt ele prezentate în literatură sau artă. Este, de asemenea, indiferent la toate aceste aspecte în general. Frumusețea şi urâțenia (la nivel extrem de superficial), bunătatea, răutatea, iubirea, oroarea şi umorul nu au nici o însemnătate pentru el şi nu exercită nici o influență asupra lui.
>
> Mai mult decât atât, îi lipseşte abilitatea de a percepe emoțiile celorlalți. Se comportă ca un daltonist în fața acestui aspect al naturii umane, în ciuda inteligenței sale peste medie. Nu i se poate explica acest

lucru, deoarece nu există nimic în raza lui de conştientizare cu care să facă analogii pentru a înțelege. Poate repeta cuvintele şi poate spune că înțelege, dar în nici un caz nu va pricepe că nu înțelege.

După cum s-a mai spus, psihopatul înțelege cuvintele, dar nu şi muzica emoțiilor.

Am remarcat această distincție explicită a lui Cleckley într-una din primele mele întâlniri cu un psihopat. Joe avea douăzeci şi opt de ani, arăta mai bine decât Brad Pitt şi avea un coeficient de inteligență de 160. De ce a simțit nevoia sa bată o fată până la inconştiență într-o parcare, să o ducă la marginea oraşului şi să o violeze de mai multe ori sub amenințarea cuțitului, pentru ca apoi să îi taie gâtul şi să o arunce cu fața în jos într-o benă dintr-o zonă industrială abandonată, este dincolo de orice înțelegere. Părți din coprul ei au fost găsite ulterior şi în torpedoul maşinii lui.

Într-o atmosferă glacială, lipsită de aer şi mirosind vag a antiseptic, i-am luat un interviu. Am stat față în față cu Joe, la cinci ani şi multe sute de mile depărtare de locul crimei sale. Mă interesa maniera în care luase deciziile şi modul incidental în care acționase busola morala a creierului său. Dar aveam şi o armă secretă, un truc psihologic. L-am pus în fața următoarei dileme:

Un chirurg excepțional are cinci pacienți şi fiecare dintre aceştia are nevoie de un organ fără de care va muri. Din păcate, nu există aceste organe disponibile pentru nici una dintre operațiile de transplant. Un nomad tânăr şi sănătos trece pe acolo, pentru un control de rutină. În timpul controlului, doctorul observă că organele acestuia sunt compatibile cu toți ceilalți pacienți muribunzi. Să presupunem că ulterior tânărul ar dispărea şi nimeni nu l-ar suspecta pe doctor. Ar fi îndreptățit el să-l omoare pe tânăr ca să-şi salveze ceilalți cinci pacienți?

Această dilemă morală a fost pusă în discuție pentru prima dată de Judith Jarvis Thomson, autoarea experimentului cu grăsunul şi vagonul discutat în Capitolul 1. Deşi pur speculativă, problema a fost uşor rezolvată de majoritatea oamenilor. Din punct de vedere moral, ar fi fost un gest reprobabil din partea doctorului să îl omoare pe tânăr. Nici un medic nu are dreptul de a omorî un pacient indiferent cât de umane sau excepționale ar fi fost argumentele. Ar fi fost, pur şi simplu, crimă. Dar, ce a avut Joe de spus despre toate astea?

„Da, văd unde este problema", a comentat după ce i-am prezentat speța. „Dacă gândeşti în cifre, pur matematic, nu e chiar atât de greu, nu-i aşa? Îl omori pe tip şi salvezi alți cinci. Este pragmatism pur ... Şmecheria e să nu te gândeşti prea mult ... Dacă aş fi fost eu doctorul, n-aş fi stat prea mult pe gânduri. Ai cinci la preț de unu', nu-i aşa? Cinci veşti bune – adică, gândeşte-te la familiile ălora – contra uneia rele. E o afacere chiar bună, nu?"

„Ei percep emoțiile ca pe nişte numere", mi-a zis odată un psihiatru criminalist cu vechime, în timp ce vorbeam despre psihopați.

Joe o aplica la propriu.

Criză de identitate

Puterea de convingere a psihopaților este incomparabilă, iar abilitățile lor psihologice de descifrare sunt legendare. Joe, criminalul, violatorul, cu privirea lui albatru deschis şi IQ-ul de geniu, nu făcea deloc excepție de la regulă. De fapt, în mod aproape ironic, atunci când iei interviu unui psihopat, îți vine greu să crezi că poate fi ceva în neregulă cu el, asta în cazul în care nu eşti în cunoştință de cauză. Acesta este unul dintre principalele motivele pentru care stabilirea unei clasificări exacte a acestei tulburări cu care toată lumea să fie de acord s-a dovedit a fi extrem de complicată de-a lungul timpului.

Au trecut treizeci de ani de când psihopatia a devenit oficială în mediul clinic. În 1980, Robert Hare (pe care l-am cunoscut în Capitolul 1) a dezvăluit Lista de verificare a Psihopatiei, testul inaugural de mulți considerat încă cel mai bun pentru detectarea tulburării. Lista a suferit în 1991 o modificare şi a fost redenumită Lista de verificare a Psihopatiei – Revizuită (PCL-R). Aceasta conține un chestionar cu douăzeci de itemi având un scor maxim de 40 (pentru fiecare întrebare răspunsurile posibile sunt: 0 – nu se aplică; 1 – se aplică într-o oarecare măsură; 2 – se aplică în totalitate), şi a fost dezvoltată de Hare în baza observațiilor sale clinice şi a celor lui Hervey Cleckley din Georgia.

Majoritatea dintre noi ar obține în jur de 2. Nivelul de debut al psihopaților este 27.[6]

Deşi nu este surprinzător, cei 20 de itemi ai PCL-R, ca de altfel şi cei 240 ai inventarului NEO, au fost deseori supuşi jocului statistic al analizei factoriale. Rezultatele jocului au variat de-a lungul anilor, dar studiile recente ale unui număr de psihologi clinicieni sugerează că pe lângă cele cinci dimensiuni majore ale personalității, mai există alte patru dimensiuni majore care se manifestă în nebuloasa psihopatiei spectrale (vezi Tabelul 2.4).

Elemente interpersonale	***Elemente afective***	***Elemente ale stilului de viață***	***Elemente antisociale***
Aparență/ şarm superficial	Lipsa remuşcărilor sau a culpabilității	Nevoia de stimulare / predispoziție spre plictiseală	Control comportamental scăzut
Respect de sine exagerat	Afect scăzut	Stil de viața parazit	Probleme comportamnetale incipiente
Mitomanie	Cruzime/ lipsa empatiei	Lipsa obiectivelor realiste pe termen lung	Delincvență juvenilă
Înşelător/ care manipulează	Neacceptarea responsabilității pentru acțiunile	Impulsivitate	Anularea condițiilor de eliberare

[6] PCL-R (Lista de verificare a Psihopatiei – Revizuită) este accesibilă în instituțiile clinice şi operate de personal calificat. Rezultatele se calculează pe baza unor analize extinse a dosarelor şi a unui interviu semi-structurat. Nu *încercați* să îl folosiți pe directorul bancă!

	proprii		
	Iresponsibilitate Versatilitate criminală		

Tabelul 2.4. Modelul celor patru factori al PCL-R (după Hare, 2003)

Cu alte cuvinte, psihopatia este o tulburare compozită alcătuită din componente multiple interrelaționate, care variază discret şi independent de-a lungul spectrelor interpersonal, emoțional, stil de viață şi antisocial; un amestec periculos de deşeuri ale personalității.

Dar care dintre aceste spectre este cel mai relevant? Cel care punctează mai bine la elementele antisociale din listă şi mai puțin la cele din dimensiunea interpersonală este mai psihopat sau mai puțin psihopat decât cel care a obținut exact pe dos?

Astfel de întrebări apar destul de des în bătălia pentru psyche-ul psihopatului, în zonele de conflict empiric şi de diagnostic ale definiției clinice. De exemplu, să luăm din lista *DSM,* tulburarea de personalitate antisocială (ASPD), o zonă de importanță strategică specială în controversa epidemiologică. Poziția oficială a Asociației Americane de Psihiatrie este că ASPD şi psihopatia sunt, de fapt, sinomime. ASPD este definită ca fiind „un tipar persuasiv al indiferenței față de drepturile altora şi al încălcării acestora, care se manifestă din copilărie sau adolescența incipientă şi continuă la maturitate". Individul trebuie să aibă vârsta de optsprezece ani sau mai mult, să prezinte dovezi concrete ale tulburării de comportament[7] înainte de cincisprezece ani şi să mai prezinte cel puțin unul dintre următoarele criterii:

1. incapacitatea de a se conforma normelor sociale, de a adopta un comportament care să respecte legea indicate prin acțiunile sale repetate pasibile de închisoare.
2. înşelăciune, indicată de minciuni repetate, utilizarea de nume false sau înşelarea altora în folosul propriu sau pentru plăcerea personală.
3. impulsivitate sau incapacitatea de a face planuri.
4. iritabilitate şi agresivitate indicate de implicarea în lupte de stradă sau atacuri repetate.
5. indiferență față de securitatea lui sau a altora.
6. iresponsibilitate permanentă indicată de eşecul repetat în a desfăşura o activitate lucrativă sau de a-şi onora obligațiile financiare

[7] Potrivit *DSM*, tulburările de comportament (CD - Conduct disorder) sunt caracterizate de "un model repetitiv şi persistent de comportament în care drepturile fundamentale ale celoralți sau normele şi regulile sociale fundamentale au fost încălcate ..., manifestat prin trei sau mai multe dintre următoarele criterii, în ultimele doisprezece luni, şi, cel puțin unul dintre criterii, în ultimele şase luni: agresiune față de oameni şi animale ... distrugerea proprietății ... înşelăciune sau furt ... încălcarea flagrantă a regulilor". Mai mult decât atât, CD ar avea ca rezultat "incapacitatea clinică severă de a funcționa din punct de vedere social, academic sau ocupațional". Sunt specificate două forme de tulburări de comportament: cu debut în copilărie (în care cel puțin un criteriu al tulburării trebuie să se remarce înaintea vârstei de zece ani); şi cu debut în adolescență (în care nici un criteriu nu trebuie să apară înaintea vârstei de zece ani).

7. lipsa remuşcărilor indicată de indiferența sau lipsa înțelegerii faptului că a vătămat sau a furat de la alte persoane.

Dar oare este acelaşi lucru cu psihopatia? Mulți teoreticieni spun că nu, că, deşi au multe elemente comune, diferențele fundamentale dintre cele două constau în capriciile insidioase ale accentelor: în dezechilibrul evident dintre amestecul de itemi *comportamentali*, de tip „deviant social" specific ASPD, şi deficiența *afectivă*, licărul emoțional obscur care aminteşte vag de psihopat.

Implicațiile statistice, dar nu numai, au întotdeauna consecințe. În închisori, ASPD este echivalentul psihiatric al unei simple răceli, circa 80 – 85% dintre încarcerați întrunind caracteristicile acestei tulburări, susține Robert Hare. În schimb, doar 20% se înscriu în categoria psihopaților. Mai mult decât atât, această minoritate de 20% este răspunzătoare pentru circa 50% dintre cele mai grave crime săvârşite. Omorurile sau violurile în serie sunt comise de psihopați.

Şi continuă să fie comise de psihopați.

Studiile comparative ale coeficientului de recidivă al prizonierilor psihopați şi al celor non-psihopați au relevat că cei din prima categorie au şanse de cel puțin trei ori mai mari decât ceilalți să recidiveze într-o perioadă de numai 1 an. Dacă mai introducem şi factorul violență în ecuație, atunci situația devine şi mai serioasă. Este de cel puțin cinci ori mai probabil ca un psihopat să bată, să violeze, să ucidă sau să mutileze pe cineva ca să ajungă din nou în spatele gratiilor. Ar fi mai corect să afirmăm că relația dintre ASPD şi psihopatie este asimetrică. La fiecare patru oameni diagnosticați cu ASPD, există posibilitatea ca să se afle şi un psihopat. Însă, toți indivizii cu psihopatie vor prezenta, prin definiție, şi ASPD.

Diferență criminală

Pentru a evidenția mai clar diferența dintre cele două sindromuri, să luăm în considerare următoarele două cazuri:

Cazul 1

Jimmy, în vârstă de treizeci şi patru de ani, a fost condamnat la închisoare pe viață pentru omor. Întotdeauna i-a filat o lampă şi, în cele din urmă, într-o altercație din barul local, a reuşit să omoare un om. Jimmy este foarte popular în puşcărie, stă în banca lui şi îşi vede de treabă. Primele impresii despre el sunt că ar fi un tip imatur, fără prea multe griji, care se înțelege bine atât cu gardienii cât şi cu ceilalți puşcăriaşi.

Cazierul lui Jimmy, care include numeroase alte infracțiuni, începe de la vârsta de şaptesprezece ani când a fost arestat pentru furt, deşi, potrivit părinților lui, lucrurile începuseră să se înrăutăească de mai devreme. Cu vreo doi ani înainte, pe când avea cinsprezece ani, Jimmy începuse să aibă probleme şi acasă şi la şcoală. Începuse să stea afară până noaptea târziu,

se alăturase unei grupări locale cunoscute, mințea regulat, se bătea, fura maşini şi vandaliza proprietăți.

La şaisprezece ani, Jimmy a renunțat la şcoală şi a început să lucreze pentru un magazin comercial renumit, la încărcat camioane. De asemenea, a început să bea vârtos şi să fure din depozite pentru a depăşi perioadele de criză. Nu reuşea să se descurce cu banii aşa că a început să vândă marihuana. După cîțiva ani, cu numai trei luni înainte de a împlini vârsta de optsprezece ani, a fost eliberat pe cuvânt şi s-a mutat cu iubita lui.

După ce şi-a pierdut în mod sucesiv locurile de muncă, Jimmy şi-a găsit, în cele din urmă, o slujbă la un garaj. În ciuda certurilor frecvente cu iubita lui despre problemele cu băutura, drogurile şi cheltuiala banilor, relația celor doi a mai rezistat o perioadă. A mai avut şi vreo două relații ocazionale, dar Jimmy le-a pus capăt. Se simțea vinovat, a argumentat el, şi îi era teamă să nu afle iubita lui şi să-l părăsească.

Apoi problema băuturii a început să scape de sub control. Într-o noapte, Jimmy s-a luat la bătaie în taverna locală. Personalul barului a intervenit rapid şi Jimmy a fost dat pe uşă afară. În mod normal, ar fi plecat în linişte, dar dintr-un motiv oarecare, de data asta nu voia să renunțe. Aşa că a luat un tac de biliard şi a dat cu el în capul bărbatului din fața lui cu o forță atât de mare, încât bățul s-a sfărâmat. Din nefericire, lovitura i-a cauzat bărbatului o hemoragie cranianămasivă.

La sosirea poliției, Jimmy a mărturisit pe loc fapta, iar la proces s-a declarat vinovat.

Cazul 2

Ian are treizeci şi opt de ani şi ispăşeşte o sentință pe viață pentru omor. Într-o noapte a oprit la un motel ca să ia cina şi a sfârşit împuşcând-o în cap pe recepționeră în încercarea de a-i fura banii din sertar. În închisoare este cunoscut ca fiind implicat atât în consumul cât şi în comercializarea drogurilor, dar şi în alte activități de recuperare de bunuri. Este încântător şi jovial, cel puțin la începutul conversației. Dar, de obicei, discuțiile i-au o turnură violentă sau sexuală, fapt bine cunoscut personalului feminin al închisorii. De când a intrat în puşcărie a avut diferite sarcini de îndeplinit, dar lipsa lui de seriozitate, combinată cu agresivitatea explozivă (când nu-i ieşeau lucrurile cum voia el), au avut ca rezultat un istoric profesional dezastruos. Colegii lui de închisoare au păreri împărțite despre el şi majoritatea admit că simt un amestec de frică şi respect pentru Ian, o reputație care îi convine.

Cazierul judiciar al lui Ian începe de la vârsta de nouă ani, când a furat nişte piese de calculator de la centrul local de tineret. În scurt timp, pe când avea unsprezece ani, a trecut la tentativă de omor asupra unui coleg de clasă. Ian l-a atacat pe acesta în toaletă cerându-i banii pentru prânz, iar când copilul a refuzat să îi dea, Ian i-a pus o pungă de plastic pe cap şi a încercat să îl sufoce într-una din cabinele de toaletă. Când unul dintre profesori a intervenit, Ian a spus că a vrut „să se asigure că umflatul ăla nu o

să mai aibă nevoie de bani de mâncare niciodată”. Amintindu-şi de incident, dă din cap şi zâmbeşte.

După ce a părăsit şcoala, Ian a intrat şi a ieşit din mai multe centre de reeducare. Aptitudinile sale criminale erau foarte variate: înşelăciune, furt, spargere, jaf, vătămare corporală gravă, incendiere, proxenetism. Incapabil să se reziste la un loc de muncă mai mult de două săptamâni, fie trăia pe seama prietenilor, fie de pe urma acțiunilor sale. Se bucura de un trai nomad, trecât de pe o canapea pe alta sau dintr-un hostel într-altul, preferând să se mute de colo colo în loc să se aşeze undeva. Inspirând încredere, şarm şi siguranță de sine, găsea întotdeauna pe cineva să îi ofere un adăopst deasupra capului, de obicei „vreo femeie” pe care o agățase într-un bar. Inevitabil, relația se sfârşea în lacrimi.

Ian nu a fost căsătorit niciodată, dar a avut o serie impresionantă de iubite. Cea mai lungă relație a sa a durat şase luni şi, ca toate celelalte, a fost presărată cu episoade violente. De fiecare dată, Ian era cel care se muta în casa pertenerei şi nu invers. Invariabil, el „le fermeca” pe femei. Aventurile ocazionale erau foarte frecvente. De fapt, Ian nici nu îşi aminteşte exact dacă au fost momente când nu avea „cel puțin două gagici în acelaşi timp”, deşi pretinde că nu a fost niciodatră infidel. „Aproape de fiecare dată mă întorceam noaptea la ea”, a declarat. „Ce ar fi vrut mai mult de-atât?”

La proces, dovezile împotriva lui Ian au fost covârşitoare. Cu toate acestea, el a pledat nevinovat şi până în ziua de azi îşi susține nevinovăția. La citirea verdictului în sala de judecată, el a zâmbit în direcția familiei victimei si i-a arătat judecătorului degetul din mijloc în timp ce era escortat de poliție.

De când a fost încarcerat, Ian a înaintat două apeluri şi este extrem de încrezător că îi va fi reevaluat cazul şi că verdictul va fi schimbat, în ciuda protestelor avocatului său că acest lucru nu se va întâmpla.

„Şampania e pusă la rece”, spune el.

Aşadar, eşti medic clinician, iar Ian şi Jimmy sunt colegi de celulă. Amândoi stau pe coridor în aşteptarea consultației. Crezi că ai putea să identifici care este psihopatul dintre cei doi? La prima vedere ar putea părea dificil, dar hai să verificăm din nou la criteriile pentru ASPD. Nici unul dintre ei nu a reuşit să se conformeze normelor sociale şi amândoi au probleme de control al impulsivității, agresivității şi iresponsabilității. Diagnosticul este evident, aş putea spune.

Dar dacă analizăm aspectele psihopatice ale poveştilor celor doi? Nevoia de stimulare şi de stil de viață parazit? Mai mult dinspre partea lui Ian, decât din partea lui Jimmy. Cu toate acestea, când vine vorba de emoții sau mai exact de lipsa lor, „masca rațiunii” a lui Ian începe să cadă. Şarmant, grandios, persuasiv, lipsit de empatie şi de sentimentul culpabilității, Ian se pricepe *atât* de bine la psihopatie, de parcă ar practica-o. Ca şi când ar fi ieşit recent de pe băncile unei şcoli secrete de psihopați.

Şi a absolvit cu diplomă de onoare.

În concluzie, ASPD este psihopatia cu emoții, în timp ce, psihopatia este un vid total de emoție.

Omisiune criminală

Faptul că psihopatia a fost trecută cu vederea de către custozii *DSM* consituie un act de omisiune cel puțin curios. Motivul invocat pentru această excludere evidentă a fost caracterul empiric incurabil şi faptul că este considerată a fi sinonimă cu ASPD. Sentimentul culpabilității, remuşcarea şi empatia nu sunt cele mai cuantificabile elemente cu care să poți porni la lucru, aşa că, mai bine, ne limităm la comportamnetul observabil ca nu cumva spectrul subiectivității să-şi facă simțită prezența.

În cel mai rău caz, am putea spune că această abordare pune probleme pe mai multe niveluri. Pentru început, studiile au relevat că rata concordanței între clinicieni este destul de ridicată când vine vorba de PCL-R. Scala, ca să folosim terminologia adecvată, are o bună „fiabilitate între evaluatori”. Ba mai mult, după cum îmi spunea odată un psihiatru, „Poți mirosi un psihopat la doar câteva secunde după ce a intrat într-o încăpere”.

Dar acesta nu este singurul măr al discordiei. Enigma identității psihopaților, mai exact a ceea ce ascunde masca rațiunii, a suferit o nouă turnură fenomenologică în urma observațiilor aprofundate din curtea proprie. Nu toți psihopații se află după gratii. Majoritatea, se pare, sunt la locurile lor de muncă. Iar unii dintre ei se descurcă foarte bine. Aceşti aşa-zişi psihopați „de succes”, precum cei din studiile lui Scott Lilienfeld, constituie o problemă pentru ASPD şi, incidental, pentru susținătorii PCL-R. În cadrul unui studiu recent, condus de Stephanie Mullins-Sweatt de la Universitatea de Stat din Oklahoma, le-a fost prezentată unui grup de avocați şi psihologi clinicieni o descriere prototip a psihopatului. După citirea profilui, celor două grupuri li s-a trasat o sarcină. Mullins-Sweatt voia să ştie dacă puteau menționa vreo persoană din cercul lor de cunoştințe, din trecut sau din prezent, care, în opinia lor personală, să se potrivească foarte bine acelei descrieri şi care avea succes în cariera sa. În cazul în care cunoşteau astfel de persoane, puteau evalua personalitatea lor în funcție de modelul Big Five?

Rezultatele obținute au fost foarte relevante. Aşa cum era de aşteptat, psihopații de succes s-au remarcat prin ticăloşenie şi infamie, în special, în rândurile oamenilor de afaceri, a celor din sfera academică şi a forțelor de aplicare a legii[8]. Ca şi omologii lor cu mai puțin succes, aceştia erau descrişi în termeni generali ca fiind „mincinoşi, exploatatori, fără prea multe scrupule, îşi minimalizau vina proprie, aroganți şi superficiali”.

Nimic nou în acest sens.

[8] “Detectiv de poliție de mare clasă”; “decanul unei universități importante”; “afacere de success în domeniul comerțului cu amănuntul”; “a strâns o mare sumă de bani şi a fost primar timp de 3 ani”; “poziție de conducere într-o organizație guvernamentală”; “profesor înzestrat cu numeroase granturi federale” – aceştia sunt doar câțiva dintre indicatorii de succes care s-au evidențiat în cadrul studiului.

Dar când a venit vorba de evaluarea după modelul Big Five, asemănările au continuat. Aşa cum releva studiul lui Donald Lynam, în care şi-au exprimat evaluările, psihopații de succes, ca şi prototipul alter ego-ului lor, au fost descrişi (ipotetic) ca având un coeficient ridicat la dimensiunile asertivității, căutării de senzații şi activității ... şi scăzut la dimensiunea agreabilității - altruism, cooperare şi modestie. Mai mult decât atât, cu excepția autodisciplinei (unde psihopații fără succes au eşuat lamentabil, iar cei de succes au excelat), profilele conştiinciozității par să conveargă de asemenea, ambele grupuri punctând foarte bine la competență, ordine şi dorința de afirmare.

Toate acestea conduc la întrebarea legitimă: în ce constă totuşi diferența crucială? Esența diferenței între psihopații de succes şi cei fără, dintre preşedinți şi pedofili, constă numai în această autodisciplină? Toate celelalte par să fie egale, deci această ipoteză ar putea fi adevărată. Capacitatea de a întârzia satisfacția imediată, de a amâna dorința de a da şi a fugi, ar putea înclina balanța dinspre activitatea criminală către un stil de viață mai structurat, mai puțin impulsiv şi mai puțin antisocial.

Însă problema activității criminale naşte la rândul ei alte întrebări. Atât în PCL-R cât şi în criteriile descriptive pentru ASPD menționate în *DSM*, „versatilitatea criminală" şi „acțiunile repetate pasibile de închisoare" constituie factori determinanți de diagnosticare a psihopatiei. Cu alte cuvinte, simptomele. Şi totuşi, aşa cum relevă studiul Mullins-Sweatt, nici unul dintre aceşti itemi nu se aplică ramurii de succes a speciei. Este perfect plauzibilă ipoteza că poți fi psihopat, dar nu şi criminal.

Aşadar, aceşti psihopați de succes ratează ei experiența supremă? Sunt ei la doar un neuron şi o sinapsă distanță de omonimii lor mult mai cunoscuți şi mai infami? E foarte dificil de spus, dar în urmă cu cincisprezece ani, în încercarea de a afla acest răspuns, cineva a acceptat provocarea şi, astfel, s-a pricopsit cu mine şi un munte de tacos, la cină, undeva în Atlanta.

Calea ascunsă din interiorul psihopatiei

În 1996, Scott Lilienfeld şi colaboratorul său Brian Andrews se confruntau cu exact aceeaşi întrebare. În calitate de cercetător cu experiență în domeniu şi câțiva psihopați diagnosticați deja, Lilienfeld a ajuns la o concluzie decisivă şi uluitoare în acelaşi timp. În cea ce priveşte constituirea inaugurală a tulburării, conceptul tradițional al definiției psihopatului, potrivit părintelui fondator Hervey Cleckley - PCL-R - şi celorlalte instrumente clinice, se comportă cel puțin curios. De-a lungul anilor, Lilienfeld a constatat că spectrul diagnozei s-a extins. Inițial, accentul se punea pe trăsăturile de personalitate definitorii ale acestei tulburări, pentru ca în prezent să cadă pe actele antisociale. Astfel, arena psihopatiei s-a împotmolit în pâcla criminalisticii.

Ca argument, Lilienfeld şi Andrews au menționat criteriul curajului, al lipsei fricii. În manifestul original din 1941, Cleckley afirma că nivelul scăzut al

anxietății constituie unul dintre cele mai reprezentative atuuri ale unui psihopat: caracteristica de bază a sindromului. Dar unde exact era *ea* menționată în conținutul PCL-R? În spatele acestei omisiuni, Lilienfeld a descoperit o coordonată teoretică eronată a modului în care diverse sectoare ale domeniilor clinice şi cercetării considerau psihopatia: o şcoală veche divizată între două tradiții analitice, între mijloace calitative psihologice şi scopuri comportamentale cantitative.

Aşadar, se nasc două tabere: într-una din ele de află susținătorii lui Cleckley al căror subiect de interes se află în interiorul personalității, iar de cealaltă parte a baricadei se află adepții behaviourismului (comportamentismului), loiali *DSM* şi evangheliei ASPD, care tind să se concentreze asupra aspectului criminal al problemei. Este inutil să menționăm faptul că această schismă nu a condus nici la vreo cercetare empirică mai coerentă nici la vreun consens în diagnosticare. Astfel, au concluzionat Lilienfeld şi Andrews, un individ care prezintă toate coordonatele unei personalități psihopatice, dar care nu manifesta comportament antisocial recurent – cum sunt tipurile „subclinice" din studiul Mullins-Sweatt, de exemplu – ar fi fost declarat psihopat de către susținătorii abordării bazate pe personalitate, dar ar fi cu eleganță respins de behaviourişti, în baza concepției lor că acțiunile trebuie să vorbească de la sine, nu cuvintele.

Teoria funcționează în ambele sensuri. Aşa cum am văzut în cazurile lui Ian şi Jimmy, nu toți cei care se implică în activități criminale regulate sunt psihopați. Ci doar o mică parte. Ceva trebuia făcut pentru a îngloba ipotezele divergente şi pentru a alinia diversele perspective.

Lilienfeld şi Andrews au găsit soluția.

Inventarul Profilului de Personalitate (The Psihopathic Personality Inventory/ PPI) ce constă în 187 de întrebări. Nu e chiar cel mai concis chestionar, dar nici subiectul în discuție nu este. Opt dimensiuni ale personalității converg în acest colos psihometric, transformându-l într-unul dintre cele mai comprehensive teste de psihopatie concepute. În mod cu totul interesant, cu ajutorul mai vechii noastre cunoştințe, analiza factorială, descoperim un şablon cunoscut. Cele opt stări satelit, independente ale personalității psihopatice - Egocentrismul machiavelic (ME), Nonconformismul impulsiv (IN), Externalizarea culpabilității (BE), Lipsa obiectivelor (CN), Curajul (F), Potența socială (SOP), Imunitatea la stres (STI), Cruzimea (C) – se despart şi se regrupează de-a lungul a trei axe principale...

1. Impulsivitate egocentrică (ME + IN + BE + CN)
2. Dominanță curajoasă (SOP + F + STI)
3. Cruzime (C)

... pentru ca în urma operațiilor matematice, să scoată la lumină structura ADN a psihopatiei pure. Acesta a fost genomul stabilit inițial de Cleckley, neafectat şi nealterat de timp.

Pe măsură ce tequila curge şi noi ne îmbuibăm cu tacos, Lilienfeld îmi explică ce înseamnă să fii considerat psihopat, în baza nucleului de bază a personalității.

Revenind la logica empirică care a stat la baza realizării PPI, spune: „La acea vreme, instrumentele de măsurare a sindromului fuseseră concepute pentru populația delincventă sau criminală. Acum ştim că persoanele cu trăsături psihopate pot funcționa perfect şi în 'exterior', unii dintre ei excelând chiar în acest sens. Lipsa scrupulelor, tenacitatea, şarmul, concentrarea, persuasivitatea şi calmul în condiții de presiune sunt calitățile care îi separă pe bărbați de băieței la masa negocierilor. Aşa că trebuie să găsim o linie de legătură între psihopații din închisori şi omologii lor elitişti perfect funcționali. Autostrada din interiorul psihopatiei a fost descoperită, dar ce ştim despe calea ascunsă ...?

„Am stabilit că psihopatia se situează pe un spectru şi că unii dintre noi avem preponderent unele trăsături şi mai puțin din altele. Noi doi am putea avea acelaşi scor general la PPI. Şi cu toate astea, profilurile noastre, prin prisma celor opt dimensiuni constitutive, ar putea fi complet diferite. Tu ai putea avea un coeficient mai ridicat de Lipsa obiectivelor, dar mult mai mic la Cruzime, în timp ce eu aş putea avea exact invers".

Viziunea lui Lilienfeld conform căreia psihopatia ar fi situată pe un spectru are logică. Dacă psihopatia este conceptualizată ca o extensie a personalității normale, atunci este logic ca ea în sine să fie scalară şi, că orice context îi conferă avantaje considerabile. O astfel de premisă nu este fără precedent în analele disfuncțiilor mentale (asta, în cazul în care, psihopatia *este* disfuncționlă, având în vedere beneficiile în anumite condiții). Spectrul autistic, de exemplu, se referă la o serie de anormalități în interacțiunea socială şi comunicare, ce variază de la afecțiuni grave, la un „pol" – cei care nu vorbesc, au dizabilități mentale şi sunt blocați în comportamente stereotipe cum sunt legănatul corpului sau mişcarea permanentă a capului – la cei cu mici interferențe situați la celălalt „pol" - indivizi funcționali cu strategii interpersonale active, dar distincte, cu interese minore şi preocupare exagerată pentru reguli şi ritualuri „foarte similare".

Mai puțin familiar, dar la fel de pertinent, este spectrul schizofreniei. Cercetările privind construcția tulburării de personalitate schizotipală sugerează că experiențele psihotice de diverse tipuri (în general cele inofensive şi nestresante) sunt relativ comune printre oamenii normali. Schizofrenia ar trebui considerată ca o tulburare dimensională cu deconectări arbitrare între normal, ciudat şi bolnav. În acest cadru, simptomele tulburării de personalitate schizotipală (convingeri neobişnuite, tipare bizare de conversație, stil interpersonal excentric) sunt interpretate ca fiind pantele domoale ale masivului central al schizofreniei. În acelaşi mod ca şi psihopatia, la înălțimi joase şi medii „tulburarea" este perfect controlabilă, chiar benefică, în anumite circumstanțe (conexiunea dintre tulburarea schizotipală şi creativitate este bine conturată), dar periculoasă dincolo de orizont.

O asemenea abordare a enigmei tulburărilor mentale face intuitiv apel la rațiune. Ipoteza nu chiar plăcută conform căreia cu toții suntem un pic duşi cu pluta nu este chiar de ignorat. Cu toate acestea, când vine vorba de psihopatie şi dimensiunea spectrului psihopatic, Scott Lilienfeld nu a avut dreptate întru totul. Există destui care nu sunt de acord cu soluția scalară şi au propriile lor argumente pentru susținerea cauzei. Dintre aceştia se remarcă Joseph Newman.

Ce nu ştii nu-ți poate dăuna

Joe Newman este profesor de psihologie la Universitatea din Wisconsin, Madison şi o oră în biroul este echivalentă cu o escapadă într-un tunel aerodinamic psihologic într-o bărcuță gonflabilă pe apele repezi ale ştiinței cognitive. De aproape treizeci de ani, Newman cutreieră unele dintre cele mai dure închisori din zona central-vestică a Statelor Unite. Nu în calitate de puşcăriaş, ci în cea de cercetător de talie mondială şi a lucrat cu psihopații aflați mult peste linia cea mai înaltă a disfuncției. Deşi s-a aclimatizat de mult cu condițiile dure şi neiertătoare, *sunt* momente când lucrurile devin foarte încurcate, admite el.

Îşi amiteşte de un incident din urmă cu câțiva ani cu un individ care obținuse un punctaj de 40 la PCL-R. Dacă vă amintiți, acesta este scorul maxim care se poate obține şi se întâlneşte destul de rar. Tipul ăsta era un psihopat „în esență pură”.

„Există un moment în timpul oricărui interviului când simțim nevoia să forțăm un pic nota”, a mărturisit Newman. „Înțelegi tu, să-i provocăm. Să le măsurăm reacțiile. Dar când am făcut treaba asta cu tipul de care-ți povesteam, care până atunci fusese destul de simpatic, fermecător, amuzant, cu o personalitate puternică, a devenit dintr-o dată rece, cu o privire goală în ochi, ceva greu de descris, dar pe care îl recunoşti când îl vezi, care părea să spună “Opreşte-te!” Şi ştii ce? Aşa am făcut. Ne-a speriat rău de tot”.

După spusele lui, şi Newman are câteodată acea privire în proprii ochi. Aproape că sugerează că trebuie să fii unul dintre ei ca să-i recunoşti. Crescând pe una dintre cele mai rău famate străzi din New York, a fost amenințat la viața lui cu arme, cuțite şi multe altele. Fără urmă de ironie, este recunoscător pentru toate acestea. Au fost un preambul a ceea ce urma să vină. În cercurile academice.

Newman este mult mai cumpătat când vine vorba de selecția criteriilor care definesc un psihopat. „Principala mea temere este că această etichetă [de psihopat] se aplică cu prea multă generozitate şi fără suficientă înțelegere a elementelor ‘definitorii’ ”, toarce el într-un ton moale şi conciliant. „În consecință, uşile sunt deschise aproximativ tuturor şi termenul este adesea aplicat criminalilor de rând sau prădătorilor sexuali al căror comportament denotă, în primul rând, factorii sociali sau probleme emoționale şi care reacționează mult mai bine la tratament decât psihopatia”.

Este în schimb mult mai deschis ideii conform căreia psihopații pot coexista şi în afara criminalității, adesea descurcându-se foarte bine în profesii (chirurgie, avocatură, afaceri şi altele) care i-ar putea surprinde chiar şi pe specialiştii care construiesc structurile personalității psihopatice. „Combinația dintre aversiunea față de riscurile minore şi lipsa culpabilității sau a remuşcărilor, cei doi piloni principali ai psihopatiei, pot duce, în funcție de circumstanțe, la o carieră de succes fie în activități criminale, fie în afaceri. Uneori, în amândouă", a conchis el.

Momentul în care Newman se pune împotriva curentului este când vine vorba despre evidențierea cauzei sau etiologiei tulburării. Convingerile teoretice convenționale susțin faptul că psihopații sunt incapabili să simtă frica, empatia sau alte emoții, lucru care le anesteziază percepția socială şi care îi face incapabili să perceapă aceste sentimente la persoanele cu care intră în contact. Această abordare, susținută printre alții şi de James Blair, doctor în psihologie la Intitutul Național pentru Sănătatea Mentală din Bethesda, SUA, identifică disfuncțiile neurale (în special în relația cu amygdala, directorul operativ al creierului) plus o serie de structuri cu care se află în relații strânse (hipocampul, sulcusul temporal superior, cortexul fusiform, cingulatul anterior şi cortexul orbitofrontal) ca fiind principalele cauze ale sindromului şi fundamentul biologic din spatele diadei psihopatice şi care au ca rezultat comportamentul specific asociat handicapului emoțional profund şi acțiunilor antisociale repetate.

Dar Newman are altă ipoteză. Departe de a crede că psihopații sunt incapabili să simtă frica – că sunt aşa cum îi descrie literatura de specialitate ca un vid lipsit emoții – el propune ideea conform căreia, de fapt, aceştia nu o remarcă. Imaginează-ți că eşti arahnofob şi doar simplul gând la orice creatură cu opt picioare te face să te înfiori. În realitate, o tarantulă ar putea atârna la câțiva centrimetri deasupra capului tău, dar dacă nu ştii că este acolo, nu îți este frică, nu-i aşa? În creierul tău, pur şi simplu nu există.

În cadrul unui experiment destul de ingenios, Newman a demonstrat că aşa ar putea sta lucrurile şi cu psihopații. Nu doar cu păianjenii, ci şi cu majoritatea lucrurilor. Ei nu simt primejdia şi nici nu observă astfel de emoții la ceilalți, deoarece sunt concentrați asupra unei activități care le garantează recompensă imediată şi blochează tot ce consideră „irelevant". Reuşesc să-şi îngusteze „câmpul vizual".

Newman şi colegii săi au prezentat unui grup de psihopați şi non-psihopați o serie de imagini etichetate greşit, cum se vede mai jos:

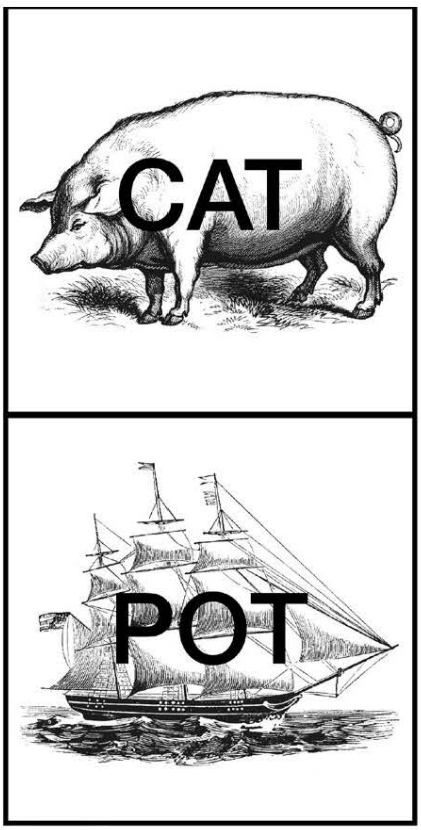

Figura 2.3. Exercițiul Stroop cu cartonaşe şi cuvinte (adaptat după Rosinski, Golinkoff & Kukish, 1975)

Sarcina lor era destul de simplă şi una preferată de psihologii cognitivi, în special de cei interesați de mecanismele care evidențiază atenția. Deci, voluntarii trebuiau să spună ce este în imagine ignorând cuvântul incorect, contra cronomentru, de-a lungul a mai multor serii succesive de încercări.

Majoritatea găseşte acest exercițiu un pic dificil. Instrucțiunile explicite de a numi imaginea centrală interferează cu impulsul de a citi cuvântul incorect, un tremur al schimbătorului de viteze care induce ezitare. Această ezitare sau „interferența Stroop" cum este ea cunoscută (după J. R. Stroop cel care a inventat paradigma originală în 1935), este un instrument de măsură a concentrării atenției. Cu cât eşti mai rapid, cu atât se îngustează centrul atenției, însă cu cât eşti mai încet, cu atât se lărgeşte aria.

Dacă teoria lui Newman funcționa şi se dovedea că psihopații suferă de acest deficit sau abilitate de procesare informațională despre care pomenea, atunci rezultatul ar fi trebuit să fie extrem de previzibil. Ar fi trebuit să fie mai rapizi în numirea imaginilor decât non-psihopații şi să se axeze numai pe îndeplinirea sarcinii date.

Rezultatele studiului nu puteau fi mai bune. În timp, Newman a constatat că voluntarii non-psihopatici erau complet bulversați de discrepanțele dintre imagini şi cuvintele pereche şi le lua mult mai mult timp să numească imaginile. În comparație, psihopații reuşeau să îşi ducă sarcina la bun sfârşit destul de insensibili la incompatibilitățile dintre cele două.

Mai mult decât atât, şi aici lucrurile încep să se încurce pentru Scott Lilienfeld şi spectrul său psihopatic, Newman a detectat o anomalie în datele obținute: o schimbare de ritm la atingerea pragului critic. Cam toată lumea evoluează la fel, se confruntă cu aceleaşi dificultăți şi aceleaşi sarcini, pe dealurile joase ale PCL-R. Dar pe măsură ce se atinge nivelul clinic al psihopatiei, unde scorul ajunge la 28–30, dinamica se schimba dramatic. Populația indigenă de la aceste altitudini înalte se descurcă mult mai uşor. Pare să ignore total indiciile periferice atât de evidente pentru toți ceilalți.

Şi nu pentru că sunt imuni la ele, nici pe departe. Într-un studiu separat, Newman şi colegii săi au prezentat unui grup de voluntari format din psihopați şi non-psihopați un şir de litere pe ecranul unui computer. Unele dintre ele erau roşi, altele verzi, iar unele simple. Voluntarilor li s-a spus că dacă vor urmări afişajul aleatoriu al unui număr arbitrar de litere roşi, vor simți un şoc electric. Aşa cum era de aşteptat, când atenția le-a fost abătută de la perspectiva şocului (adică atunci când au fost puşi să spună dacă literele erau cu majusculă sau nu), psihopații afişau mult mai puțină anxietate decât non-psihopații. În mod cu totul surprinzător, când perspectiva şocului electric a devenit din nou evidentă (când voluntarilor li s-a cerut în mod explicit să spună ce culori aveau literele: fie roşu, fie verde), tendința s-a inversat, aşa cum au anticipat Newman şi colegii săi. De data aceasta, psihopații erau cei nervoşi.

„Oamenii consideră că psihopații sunt pur şi simplu cruzi şi fără frică, dar totuşi ceva se întâmplă. Când emoțiile sunt centrul lor focal, am observat că indivizii psihopatici au o reacție normală [emoțională]. Dar când se concetrează pe altceva, devin total insensibili la emoții”, a adăugat Newman.

Semnalele evidente în seturile de răspuns prin care se remarcă momentul exact în PCL-R în care problema întră sub incidența clinică, duc la adâncirea misterului psihopatiei, fie că se situează pe o linie continuă sau este o tulburare complet separată.

Are psihopatia divizii sau joacă într-o ligă propriei?

Un pas mic, un salt uriaş

Este normal să presupunem că răspunsul la o asemenea întrebare ar trebui să fie alb sau negru. Adică, dacă psihopatia se află pe linie continuă, atunci traiectoria de la mic la mare, de la Maria Tereza la John Wayne Gacy, ar trebui să fie liniară iar drumul spre imponderabilitate morală neted. Dar, dacă nu, atunci obții mişcările precipitate din tiparele de date observate de Joe Newman.

De fapt, oricine a jucat la loterie îți va spune că nu e chiar aşa de simplu. Cele şase numere câştigătoare sunt cu siguranță pe un continuum de la 1 la 6. Dar dimensiunea câştigurilor, de la zece dolari până la lozul cel mare, este cu totul altă poveste. Funcția este exponențială, iar relația dintre numerele de pe un continuum, pe de o parte, şi modul în care se convertesc (la propriu în

acest caz) în valută „reală”, pe de altă parte, ține de probabilitate. Şansele de a alege toate cele şase numere (1 în 13.983.816) nu modifică şansele de a nimeri cinci (1 în 55.492) cu acelaşi grad cu care ai nimeri patru din cinci (1 în 1.033). Astfel, dacă la un nivel lucrurile evoluează previzibil, într-un univers matematic paralel, nu se întâmplă la fel. Modul în care evoluează nu este deloc previzibil.

Revenind la restaurant, îi expun teoria mea lui Scott Lilienfeld, aceea că, de fapt, *şi* el şi Joe Newman ar avea dreptate. Psihopatia ar putea fi pe un spectru. Doar că la capătul ascuțit psihopatic al acestuia, ceva inefabil şi dezolant se întâmplă. Un circuit începe să fileze.

„Cred că este un fel de a reconcilia cele două perspective”, medită el. „Este fără doar şi poate cazul celor de la ambele extremități care par să funcționeze cu un combustibil diferit de toți ceilalți. Dar mai depinde şi punctul de plecare: dacă vezi psihopatia în mod predominant ca o predispoziție a personalității sau ca o tulburare de procesare a informației. Dacă vrei să ai de-a face cu deficite cognitive sau cu variații de temperament. Poți vedea în limbaj, în terminologia utilizată: tulburare, deficit, predispoziție, variație . . . ar fi interesant să auzim ce are Joe de spus. I-ai spus de treaba asta?”

Încă nu, dar la scurt timp după aceea, i-am pomenit.

„Este posibil ca pe măsură ce înaintezi de-a lungul spectrului psihopatic, presupunând că aşa ceva există, să începi să experimentezi schimbări neurologice graduale?”, l-am întrebat. Să spunem că diferențele dintre mecanismele cerebrale de atenție sau sistemele de recompensă, care devin tot mai ascuțite cu cât este individul mai psihopatic, vor cere din ce în ce mai mult o satisfacție imediată? Şi că, deşi evaluarea generală la PPI sau PCL-R ar fi lineară, modul în care se manifestă performanța însăşi în zona joasă a activității craniene, în special la scoruri înalte, ar putea fi mai degrabă diferit? Că ar putea fi chiar exponențial?”

Ochii i s–au îngustat, vicleanul nu prea avea chef de glume.

„Bineînțeles. Este posibil”, mi-a zis. Dar, pragul clinic [la PCL-R] este 30. Şi tot la acest scor majoritatea experimentelor empirice din laborator ating limita de jos”.

A zâmbit şi a mai turnat nişte cafea.

„În orice caz, nu prea contează cum argumentezi. Un psihopat clinic este un specimen aparte. Oricum ai privi lucrurile, sunt diferiți. Nu-i aşa?”

3.

Carpe Noctem

Am alăptat, şi ştiu cît de duios
Iubeşti pe pruncul căruia-i dai sânul,
Dar, în timp ce fața-i îmi zâmbea-n obraz
I l-aş fi smus din ştirbele-i gingii
Şi creierii-i zdrobeam, de-aş fi jurat
Cum te-ai jurat !
– Lady Macbeth (când a aflat că soțul ei nu mai vrea să îl ucidă pe Regele Duncan)

Diavolul şi marea cea adâncă şi albastră

În data de 13 martie 1841, vasul *William Brown* a înălțat pânzele şi a pornit din Liverpool către Philadelphia. După cinci săptămâni, în noaptea de 19 aprilie, nava a lovit un iceberg la 250 de mile de coasta Newfoundland şi a început să se scufunde rapid. Peste treizeci de pasageri plus echipajul, încă îmbrăcați în pijamale, s-au urcat într-o barcă cu vâsle a cărui capacitate maximă era de numai şapte persoane. Cum furtuna era pe cale să se dezlănțuie, iar ploaia rece începuse deja să cadă, ofițerul secund Francis Rhodes şi-a dat seama că vor fi nevoiți să uşureze barca, dacă voiau să supraviețuiască. La acelaşi lucru se gândea şi căpitanul George L. Harris, care se afla într-o iolă cu încă alte câteva persoane şi care se ruga pentru o minune din partea celui în măsură.

„Ştiu ce trebuie să faci", i s-a confesat lui Rhodes. „Nu vorbi despre asta acum. O să fie numai ca ultimă soluție". În dimineața următoare, căpitanul s-a îndreptat către Nova Scotia, lăsând nefericita barcă în voia sorții.

În data de 20 aprilie, spre seară, condițiile meteo s-au înrăutățit şi valurile au început să crească. Barca s-a găurit şi, în ciuda eforturilor disperate de a o goli, a început să se umple rapid cu apă. Situația era fără scăpare. Aşadar, la ora zece, în noaptea de 20 aprilie, s-a luat o decizie: câteva persoane trebuiau să părăsească barca. O astfel de decizie nu era injustă pentru cei care urmau să fie aruncați în apă, a argumentat Rhodes, pentru că în orice caz ar fi pierit. Dar dacă, nu ar lua nici o decizie, el ar fi responsabil pentru moartea tuturor celor pe care ar fi putut să îi salveze.

În mod deloc surprinzător, nu toată lumea a fost de acord cu decizia lui Rhodes. Oponenții susțineau că dacă nu lua această măsură şi toată lumea s-ar fi înecat, atunci nimeni nu ar mai fi fost responsabil dacă mureau cu toții. L-au amenințat că, dacă va încerca să-i salveze pe unii în detrimentul altora, va trebui să o facă activ, adică să îi omoare, lucru care va duce la eliminarea lui şi, posibil, şi a celor care l-ar ajuta. Şi asta ar fi fost şi mai regretabil.

Neclintit de acuzațiile aduse, Rhodes a scos pistolul. Cum singura lor şansă de supraviețuire depindea de starea de flotabilitate a bărcii, fără a mai menționa armata de vâslaşi, situația era fără ieşire. Ceva sau *cineva* trebuia să cedeze.

„Ajută-mă, Doamne! Oameni, la muncă!" a strigat Rhodes către marinarii de punte, în timp ce el şi colegul său de echipaj Alexander Holmes au început să pună în aplicare înfiorătoarea sarcină de a arunca oameni peste bord în cazanul tumultos şi albastru ca cerneala al Atlanticului de nord.

La început, unii dintre marinari nu au intervenit, aşteptând cel de-al doilea ordin din partea lui Rhodes:

„Oameni! Trebuie să munciți, altfel vom pieri!"

Şi oamenii au început să moară. Toți bărbații de la bord, în număr de paisprezece au fost sacrificați, inclusiv doi care se ascundeau. Singurii cruțați au fost doi bărbați căsătoriți şi un băiat. Printre victime, s-au mai numărat două femei, surorile unuia dintre bărbații aruncați în valuri, care au ales să împărtăşească soarta fratelui lor.

În cele din urmă salvarea a venit. Traulerul Le Havre i-a găsit pe supraviețuitori. După ce au ajuns în Philadelphia, cei salvați au dat în judecată membrii echipajului. Pe 13 aprilie 1842, la aproape un an de când a dejucat planurile înghețatului Atlantic, timonierul Alexander Holmes a compărut în instanță sub acuzația de crimă. El a fost singurul membru al echipajului pe care l-au putut găsi în Philadelphia şi singurul care a fost condamnat pentru acțiunile sale.

Întrebare: dacă *ai* fi fost în juriu, cum *ai* fi evaluat cazul?

Înainte de a răspunde, să vă explic de ce întreb. În urmă cu câțiva ani, am prezentat această dilemă unui grup de studenți de gen masculin. Jumătate dintre aceştia obținuseră scoruri mari la PPI, iar cealaltă jumătate mai scăzute. Fiecăruia i s-au acordat trei minute pentru deliberare, timp în care trebuia să judece problema şi apoi să prezinte verdictul, în mod anonim, într-un plic sigilat. Voiam să ştiu dacă diferențele dintre rezultatele obținute la PPI vor avea vreo influență asupra deciziilor.

Nu mi-a luat mult să aflu.

Din cei douăzeci de voluntari cu punctaj mic la PPI, numai unul a stabilit verdictul în timpul alocat. Ceilalți încă mai deliberau. Dar cu cei douăzeci de voluntari de la celălalt capăt al scalei, povestea a stat cu totul altfel. Fără excepție, toți luaseră decizia şi aceasta era unanimă. Holmes trebuia eliberat.

Detaşează-te de mentalitatea de grup

Dacă nu reuşeşti să înțelegi raționamentul, nu intra în panică. Vestea cea bună este că nu eşti un psihopat. În realitate, pe 23 aprilie 1842, la zece zile de la începerea procesului, juriul a deliberat timp de şaisprezece ore pentru a da verdictul. Cam tot atât a durat şi agonia lui Holmes pe mare. Vinovat ar fi putut fi de omor prin imprudență, dar nu de crimă, cu atât mai mult în condițiile unei asemenea presiuni psihologice în care binele şi răul

făcuseră implozie devenind din punct de vedere moral, imposibil de deosebit unul de celălalt. Judecătorul i-a dat lui Holmes o pedeapsă modică de şase luni şi o amendă de $20.[1]

Comparativ, să considerăm următorul caz prezentat de publicația *Daily Telegraph* în 2007:

> Doi ofițeri ai poliției comunitare nu au intervenit pentru a salva de la înec un băiat de zece ani deoarece nu erau „instruiți" să gestioneze un asemenea incident, a declarat un ofițer superior de poliție. Aceştia au stat pe marginea lacului Wigan în timp ce micul Jordon Lyon se afla în pericol încercând să îşi salveze sora vitregă în vârstă de opt ani. Doi pescari cu vârste de şaizei de ani au sărit şi au reuşit să salveze fetița, dar ofițerii, care au sosit la locul incidentului în scurt timp, nu au încercat nici o operațiune de salvare hotărând că e mai bine să aştepte sosirea specialiştilor. În cadrul anchetei de astăzi privind moartea băiețelului, părinții acestuia au cerut să ştie de ce nu s-au făcut mai multe eforturi să le fie salvat copilul. Tatăl vitreg al lui Jordon a declarat: „ ... Nu trebuie să fii instruit pentru a sări în apă după un copil care se îneacă".

La prima vedere, acest caz nu are multe în comun cu cel al timonierului Alexander Holmes. De fapt, par să fie chiar la poluri opuse. Primul gravitează în jurul extraordinarei dorințe de a salva viața, în timp ce ultimul în jurul unei curioase reticențe în a o salva. Dar, dacă privim mai atent, observăm asemănări izbitoare. În ambele scenarii problema o constituie încălcarea regulilor. În cazul lui Jordon Lyon, poliția locală a fost paralizată de codul de proceduri – cerințe obligatorii de aliniere la standarde. Ca şi animalele dresate, ei fuseseră dresați dincolo de instinctele lor. Erau antrenați să evite orice acțiune pentru care *nu* fuseseră pregătiți. În cazul tragediei de pe vasul *William Brown*, „regulile" erau mult mai adânc înrădăcinate în conştiința marinarilor, dar şi mult mai funcționale şi mai „igienice din punct de vedere moral". Şi cu toate astea, unii au susținut cu vehemență, că erau în detrimentul cerințelor cazului de față. Marinarii şi ofițerii comunitari erau, ca să spunem aşa, în aceeaşi barcă. Prinşi în hățişul moral al unor situații complicate, ei trebuiau să acționeze rapid, decisiv şi să ignore consecințele acțiunilor lor. Unii au făcut-o mai bine decât alții.

Cu toate acestea, deşi un pic incomode pentru că ne provoacă dincolo de zonele noastre de confort, aceste două cazuri tragice mai ascund un paradox neobişnuit: conformismul adânc înrădăcinat în creierul nostru este o certitudine a evoluției. Ce face un animal dintr-o turmă când este amenințat de prădători? Vine mai aproape de grup. Pe măsură ce accentele individuale se diminuează, şansele de supraviețuire cresc. Acest lucru este valabil şi la oameni şi la alte specii. În spatele creierului nostru supraîncărcat se află

[1] Verdictul în cazul Alexander Holmes invoca faptul că marinarii au datoria de a proteja viața pasagerilor chiar cu riscul vieților lor. De asemenea, mai stipula că apărarea tradițională de auto-prezervare nu a fost întotdeauna suficientă în cazurille de crimă, mai ales dacă acuzatul avea o obligație specială față de decedat.

strămoşii antici ale căror urme violente şi însângerate se resimt încă din vremurile preistorice. Într-un experiment care a vizat stabilirea unei corelații între recentele activități sociale de relaționate şi originile ei biologice şi sociale, psihologul Vladas Griskevicius, pe atunci la Universitatea de Stat din Arizona, şi colegii săi au descoperit că în momentul în care utilizatorii unei chat room (trad. ap. cameră de discuții) pe Internet se simt amenințați, ei se „coalizează". Punctele lor de vedere converg şi sunt mult mai dispuşi să se conformeze atitudinilor şi opiniilor celorlați din forum.

În mod cert sunt şi momente când se întâmplă exact invers, când abilitatea de a abilitatea de a te rupe de convențiile sociale, de a „te detaşa de mentalitatea de grup", poate fi salvatoare. Şi în sens metaforic, dar şi la propriu.

În 1952, sociologul William H. Whyte a introdus termenul de „spirit de turmă" pentru a conceptualiza mecanismul prin care grupurile strâns unite, departe de influența exterioară, reuşeau să convină rapid asupra unei poziții normative „corecte", devenind impermeabili din punct de vedere instituțional la critici – erau indiferenți la opozițiile din afara grupului, le respingeau pe cele din interiorul grupului şi erau tot mai încrezători în corectitudinea lor fără reproş. Psihologul Irving Janis, care a studiat la nivel empiric fenomenul, descrie procesul ca fiind „un mod de gândire pe care oamenii îl adoptă atunci când sunt foarte implicați în grupuri închegate, când dorința membrilor de a obține unanimitatea depăşeşte motivația de a stabili opțiuni alternative".

Dar asta nu duce neapărat la luarea celei mai bune decizii.

Pentru a demonstra acest lucru, vom analiza dezastrul navetei spațiale *Challenger*. Sub presiunea politică puternică de a pune lucrurile pe roate, căci Congresul american încerca să obțină o finanțare considerabilă a programelor spațiale şi o serie de probleme întârziaseră deja lansarea, oamenii de ştiință şi inginerii de la NASA au refuzat să analizeze subiectul adus în discuție de un coleg de-al lor. Cu numai douăzeci şi patru de ore înainte de lansare, li s-au pus în vedere carențele garniturilor de cauciuc ale rachetelor propulsoare. Deşi s-au organizat o serie de conferințe în care s-a dezbătut problema în detaliu, decizia ulterioară a fost ca lucrurile să se desfăşoare conform planului.

În cazul de față, decizia a fost dezastruoasă. Cercetările ulterioare au descoperit printre adevărații vinovați, nu doar garniturile de cauciuc, ci şi psihologia asfixiantă la fel de nocivă. Comisia Rogers, entitate înființată de preşedintele Ronald Reagan pentru a investiga accidentul, a confirmat temerile neexprimate ale psihologilor sociali din întreaga lume şi anume că modul de luare a deciziilor şi cultura organizațională a NASA au jucat un rol semnificativ în această tragedie. Presiunea de a se conforma, avertismentele ignorate şi simțul vulnerabilității erau limpezi ca lumina zilei.[2]

[2] Inventarul complet al simptomelor spiritului de turmă este următorul: sentimentele de invulnerabilitate generează un optimism excesiv şi încurajează asumarea riscurilor; lipsa de considerație a avertismentelor care ar duce la asumarea riscurilor; credința nestrămutată în moralitatea grupului ceea ce îi face pe membrii acestuia să ignore consecințele acțiunilor lor; perspectivele stereotipe ale liderilor inamici; presiuni împotriva membrilor care se opun grupului; eliminarea ideilor care deviază de la consensul de grup; iluzia unanimității;

Aşadar, capacitatea de a lua poziție de unul singur, de a juca după propriile tale reguli, altele decât cele normative sociale, sunt o dovadă că eşti diferit? Dovezile susțin că da şi că o minoritate fără teamă şi netulburată a evoluat în mijlocul nostru.

Matematica nebuniei

Având în vedere că psihopatia găseşte e un punct de sprijin în fondul genetic, avem următoarea întrebare: dacă „tulburarea" este atât de maladaptativă, atunci de ce incidența ei este constantă de-a lungul timpului, aproximativ 1–2% din populație încadrându-se în această categorie a psihopaților? Andrew Colman, profesor de psihologie la Universitatea din Leicester, are un răspuns care va fi întotdeauna aproape de inima mea după recentul incident pe care l-am avut pe şoseaua către aeroportul din Newark.

În 1955, filmul *Rebel fără cauză (Rebel Without a Cause)* debuta în cinematografe. Nici un alt tânăr rebel şi neînțeles nu a fost mai bine reprezentat pe marele ecran. Pentru teoreticienii teoriei jocului cel puțin o scenă se remarcă din tot filmului, cea în care Jim Stark (interpretat de James Dean) şi Buzz Gunderson (interpretat de Corey Allen), conducând două maşini furate, se avântă inexorabil spre stâncă într-o cursă în care cine decează primul este laş.

Să revedem acel moment din perspectiva şoferilor, zice Colman. Sau poate să ne gândim la varianta mai familiară a jocului când două maşini accelerează una spre cealaltă în eventualitatea coliziunii frontale. Ambii şoferi au câte o opțiune. Pot lua decizia rațională, strategia „non-psihopatică" de a trage de volan şi de a evita tamponarea. Sau o pot alege pe cea riscantă, opțiunea „psihopatică" de a ține accelerația apăsată. Aceste alegeri cu „rezultate" diferite constituie scenariul clasic o-mână-o-spală-pe-cealaltă-sau-dacă-mă-gândesc-mai-bine-nu, pe care îl putem reprezenta utilizând teoria jocului, latura aplicată a matematicii care cuantifică cel mai bine procesele de luare a deciziilor în situațiile în care rezultatele nu depind de acțiunile părților implicate, ci de interacțiunile lor:

	(Buzz) Non-psihopatic	**(Buzz)** Psihopatic
(Jim) Non-psihopatic	Jim primeşte 3 puncte	Jim primeşte 2 puncte
	Buzz primeşte 3 puncte	Buzz primeşte 4 puncte
(Jim) Psihopatic	Jim primeşte 4 puncte	Jim primeşte 1 punct
	Buzz primeşte 2 puncte	Buzz primeşte 1 punct

Tabelul 3.1. Model teoretic al evoluției psihopatiei

Dacă Jim şi Buzz aleg amândoi opțiunea rațională şi trag de volan, atunci rezultatul este de egalitate şi ambii primesc premiul doi (3 puncte). În schimb, dacă amândoi sunt psihopatici şi decid să meargă până la capăt,

"apărătorii minții" – membri autodesemnați să protejeze grupul de opiniile divergente (Janis, 1972)

fiecare riscând moartea sau, în cel mai fericit caz, doar rănirea uşoară, atunci fiecare primeşte cea mai proastă răsplată (1 punct).

După spusele lui Colman, dacă unul dintre şoferi, să zicem Jim, este cel prudent, în timp ce Buzz „o ia razna", avem de-a face cu un diferențial. Jim pierde puncte şi este răsplătit cu premiul de "fricos" (2 puncte), iar Buzz opține punctajul maxim (4 puncte).

Este un microcosm matematic în care te intersectezi cu psihopați exact ca pe autostrada către aeroportul Newark. Din punct de vedere biologic, funcționează. Când jocul este repetat în laborator de programe computerizate special codificate cu strategii de răspuns predeterminate, se remarcă lucruri deosebite. În momentul în care recompensele sunt convertite în unități logice darwiniste şi se presupune că acei jucători avizi de recompense mari dau naştere unui număr mai mare de copii care adoptă exact aceeaşi strategie ca şi creatorii lor, populația evoluează către un echilibru stabil în care proporția indivizilor cu un comportament psihopatic reflectă de fapt incidența tulburării observată în viața reală (aproximativ 1 – 2%).

Cei care țin piciorul pe pedala de accelerație, cei cu nervii tari, vor câştiga întotdeauna cu condiția ca oponenții lor să fie raționali. A fi „irațional" câteodată înseamnă să fii rațional.

În 2010, Hideki Ohira, psiholog în cadrul Universității din Nagoya, şi studentul său la doctorat, Takahiro Osumi, au validat cu adevărat teoria lui Colman. Au descoperit că psihopații, în condiții extraordinare, iau decizii financiare mult mai bune decât majoritatea dintre noi, din exact acelaşi motiv menționat de Colman. Se comportă într-o manieră care în alte condiții ar părea irațională.

Ohira şi Osumi au elaborat *jocul ultimatumului* – o paradigmă utilizată la scară largă în domeniul interdisciplinar al neuro-economiei, care explorează, în termeni generali, modul în care noi evaluăm în primul rând valuta, dar şi alte tipuri de câştiguri. Jocul implică doi jucători care interacționează pentru a decide felul în care o sumă de bani dată ar trebui divizată. Primul jucător propune o soluție. Cel de-al doilea decide dacă accept sau nu oferta. Dacă alege să o respingă, atunci nici unul nu primeşte nimic. Dar dacă este acceptă, suma este împărțită în consecință.

În Figura 3.1 se observă un lucru interesant în legătură cu jocul. Oferta făcută de Jucătorul 1 poate fi corectă sau nu. Ei pot propune împărțirea banilor 50:50. Sau 80:20. De obicei, se întâmplă în felul următor: propunerea porneşte de la cota de 70:30 (Jucătorul 1, Jucătorul 2), dar este refuzată.[3] Să fim serioşi, nu totul se reduce la bani, este şi un principiu la mijloc.

Însă, aşa cum au descoperit Ohira şi Osumi, psihopații joacă diferit acest joc. Nu numai că acceptă ofertele inechitabile cu multă uşurință, utilizând economia simplă în detrimentul pedepselor şi autoconservăriii, dar sunt şi mult mai puțin deranjați de inechitate. La măsurătoarea activității

[3] Cercetările anterioare au demonstrat că ofertele sub 20–30% au 50% şanse de a fi respinse. (Vezi W. Guth, R. Schmittberger şi B. Schwarze, 'Analiză experimentală a negocierii finale' - An Experimental Analysis of Ultimatum Bargaining', *Journal of Economic Behavior and Organization*, 3 (4) (1982): 367–88.)

electroderme (index de stress bazat pe răspunsul automat al glandelor sudoripare), diferențele dintre psihopați şi ceilalți voluntari au fost evidente. Psihopații erau mult mai puțin afectați când erau traşi pe sfoară de opozanții lor, iar la finalul jocului, aveau mai mulți bani în bancă. Concluzia studiului a fost următoarea: obrazul gros le-a umplut buzunarele.

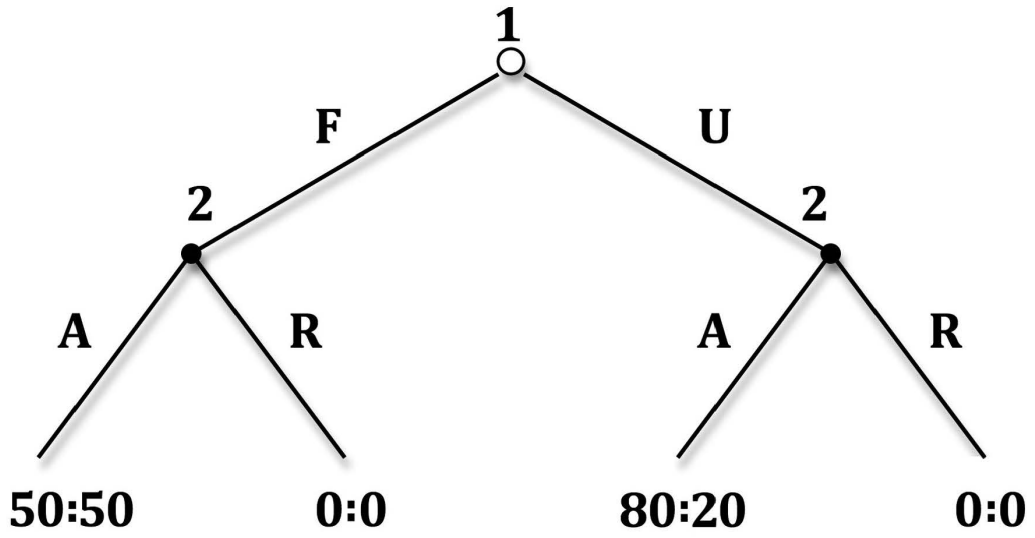

Figura 3.1. Jocul ultimatumului (1 = Jucătorul 1; 2 = Jucătorul 2; F = oferta corectă; U = oferta incorectă; A = ofertă acceptată; R = ofertă respinsă)

Ohira şi Osumi au conchis că uneori este bine să fii psihopat, dar într-un mod diferit de cel expus de Andrew Colman. Ultimul a demonstrat că soluția piciorului în prag era bună, însă Ohira şi Osumi au descoperit exact reversul.

Dacă vrei să fii convins de oricare dintre strategii, întreabă pe cineva care ştie cum stă treaba.

Pentru a ajunge în vârf, reputația trebuie să-ți preceadă

„Ca o pată de culoare violentă şi stridentă pe cerul închisorii", aşa i-au descris investigatorii privați. Puțini sunt cei care i-ar contrazice, indiferent de care parte a gratiilor s-ar afla. Frația Ariană, cunoscută şi sub numele de "Stânca", este una dintre cele mai periculoase grupări care a luat naştere în sistemul federal al penitenciarelor din Statelor Unite. Potrivit FBI, 21% din crimele săvârşite în închisorile din SUA le sunt atribuite, deşi numărul membrilor grupării care se află după gratii se ridică la sub 1%. Sunt destul de uşor de remarcat, membrii grupării afişând nişte mustăți stufoase mai potrivite Vestului Sălbatic decât criminalii zilelor noastre şi tatuaje în care trifoiul, svastica şi numărul „666" fuzionează. Dacă îl afişezi fără permisiune, eşti rugat invariabil să ți-l scoți, de obicei, cu lama.

Grupare dură şi elitistă, Stânca este similară Forțelor Speciale, dar în lumea penitenciarelor. Fondată în închisoarea de maximă securitate San Quentin din California, în 1964, de către un grup de militanți pentru spremația

albă, Frăția era mai redusă din punct de vedere numeric decât alte grupări din închisori, dar în câteva luni sângeroase a reuşit să ajungă printre primele. Cum au reuşit? Păi, cu siguranță, uneori e bine să fii deştept. În ciuda faptului că majoritatea membrilor grupării erau închişi în alte penitenciare de maximă securitate, deseori în carcere solitare timp de 23 de ore pe zi, ei reuşeau să îşi coordoneze activitățile prin metode foarte ingenioase: cerneală invizibilă din urină şi un cod binar de peste 400 de ani inventat de filozoful renascentist Sir Francis Bacon, fiind doar două exemple notabile.

Dar mai sunt şi pur şi simplu fără milă, trăind după un cod foarte simplu: „Blood in, blood out". Blood in: fiecare membru aspirant este acceptat cu condiția să fi omorât deja un membru al unei grupări rivale şi cu promisiunea că va mai executa şi alții la ordin. Blood out: singurul mod de a ieşi din frăție este moartea, adesea timpurie şi, rareori, datorată cauzelor naturale.

Aşa cum admit şi membrii grupării, este o filozofie extrem de minimalistă. Nu există jumătăți de măsură şi nici întrebări. „Să n-ai frică de nimeni şi de nimic" este mantra lor. Şi dacă numărul nu este impresionant, în schimb, ferocitatea lor este. Să nu mai menționăm dăruirea totală pentru îndeplinirea sarcinii, trăsătură comună a psihopaților motivați.

Având acces la bibliotecile din închisori, dar şi la alte materiale suplimentare mai puțin oficiale, membrii studiază modurile de omorâ pe cineva ca şi cum ar fi un curs de ştiință absorbind texte despre anatomia umană (pe lângă Nietzsche, Machiavelli, Tolkien şi Hitler) pentru a identifica cele mai vulnerabile părți ale corpului la traume bruşte. În falia spațio – temporală din interiorul închisorilor de maximă securitate, zece secunde sunt ca o gaură de vierme către eternitate – iar o confruntare de o asemenea magnitudine în interior echivalează cu un meci de doisprezece runde în fiecare zi. Viteza este esențială. Într-o clipă se pot realiza foarte multe: tibii secerate, jugulară smulsă, coloană perforată, splină şi ficat înjunghiate. Este bine de ştiut ce trebuie să faci dacă ți se oferă posibilitatea.

Cu toate acestea, spune Barry, un fost membru a grupării, strategia Frăției poate fi considerată ca fiind adaptată mediului impenetrabil, ascuns, neguvernabil şi întunecos din penitenciarele federale, dar, pe termen lung, poate dovedi că duce la limitarea problemelor şi nu la pornirea lor.

„Închisoarea este un mediu ostil", declară Barry. „Cu reguli diferite față de lumea exterioară. Este o comunitate în interiorul comunității. Dacă nu iei atitutide, altcineva îți poate lua locul oricând, aşa că trebuie să faci ceva în această privință. Nu trebuie să elimini tot timpul pe câte cineva. Nu aşa funcționează. O dată sau de două ori este de ajuns, apoi vorba se răspândeşte: nu vă puneți rău cu ăştia. Prevenția este mai bună deât tratamentul, asta vreau să spun. *Carpe noctem*".

Argumentul lui Barry privind soluționarea conflictelor este destul de interesant şi susținut, poate nu în aşa de multe cuvinte, şi de producătorul de muzică Phil Spector, aflat în închisoare pentru că şi-a împuşcat soția în cap. „Mai bine să ai o armă şi să nu fii nevoit să o foloseşti, decât să ai nevoie de o armă şi să nu o ai", a explicat el (nimeni nu poate şti dacă şi în prezent are

aceeaşi părere). O poziție mai nuanțată este şi cea a strategului militar chinez din secolul XVI î.e.n. , Sun Tzu. „Să învingi inamicul fără luptă, este cea mai mare artă”, scria acesta. Artă care, aşa cum am văzut mai devreme în jocul dintre Jim şi Buzz, este dificil de simulat şi fără nici un fel de îndoială înrădăcinată în încrederea în sine. Nu într-una falsă bazată pe bravadă, ci într-una bazată pe convingere.

Dean Petersen, fost soldat în Forțele Speciale şi actualmente instructor de arte marțiale, spune: „Când te afli într-o situație de conflict, cea mai bună soluție este să compensezi intențiile agresive ale individului potențial violent. Să te ridici deasupra lui. Să creşti miza ca să folosim o analogie din poker. Abea atunci, după ce ai câştigat ascendentul psihologic, le arăți ... insinuezi ... cine este şeful şi poți să începi să îi calmezi”.

Cum să îți impui mai bine autoritatea dacă nu prin convingerea potențialului oponent că este înfrânt înainte de începe?

Argumentul lui Barry are implicații mai vaste şi din pricina criteriilor de selecție care nu se limitează doar la cruzime, ci şi la alte caracteristici psihopatice precum lipsa fricii sau şarmul superficial. În lumea normală, conflictul nu este singurul mijloc de a stabili dominanța. În vremuri ancestrale, supraviețuirea nu era uşor de câştigat. Deşi apartenența la un grup constituia un element important în menținerea în viață, comunitățile îi apreciau foarte mult şi pe cei care îşi asumau riscuri.

În prezent, putem observa o dinamică similară la maimuțe. Masculii cimpanzei (cea mai apropiată rudă a omului al cărei ADN este similar în proporție de 96% cu cel uman) vor concura pentru titlul de „mărinimosul grupului” prin intermediul altruismului total față de subordonați. Această mărinimie este de obicei gastronomică în sensul că individul va înfrunta pericolul pentru a oferi de mâncare grupului, împărțind caritabil prada lui şi confiscând-o pe a altora în scopul realocării ei.

Primatologul Frans de Waal explică „în loc de conducători care se remarcă prin ceea ce iau, aceştia se remarcă prin ceea ce dau”.

În aceaşi mod acționează şi primatele care rivalizează între ele pentru acest statut prin „serviciul public” sau „autoritate”- carismă, persuasiune şi şarm - facilitând cooperarea în interiorul grupului. Cimpanzeii dominanți, macacii şi gorilele, cu toții intervin în disputele dintre membri grupului. Şi cu toate acestea, contrar aşteptărilor, intervențiile nu favorizează automat familia sau prietenii, ci vizează „modalitatea optimă de a restabili ordinea”, subliniază de Waal.

În consecință, mai adaugă el, în loc să descentralizeze soluționarea conflictului, „grupul îl caută pe cel mai eficient arbitru din interiorul său şi îl susține în asigurarea liniştii şi păcii comunității”.

Cruzimea, lipsa fricii persuasiunea şi şarmul constituie o combinație ce poate fi uneori criminală, iar alteori salvatoare. Oare criminalii de astăzi au beneficiat de pe urma progresului evolutiv al pacificatorilor curajoşi de altă dată? Poate fi o explicație plauzibilă, deşi violența nu e chiar nouă.

Primii psihopați

În 1979, într-un loc îndepărtat din apropierea satului St Césaire din sud-vestul Franței, Christoph Zollikofer de la Universitatea of Zurich şi un grup de cercetători francezi şi italieni au descoperit un lucru uimitor. Într-o comă antropologică din era glaciară zăceau rămăşițele unui schelet de acum 36.000 de ani, din „perioada tranzițională” când europenii prognați şi cu fruntea teşită migrau în urma afluxului anatomic modern din Africa. S-a stabilit că rămăşițele aparțineau unui Neandertal. Dar craniul acestuia prezenta un lucru foarte curios. Avea o cicatrice de aproximativ patru centimentri lungime, care se afla pe o secțiune osoasă din partea de sus. Sigur, putea fi cauzată de operațiunile de excavare în urma cărora pot specimenele se mai pot deprecia. Se întâmplă destul de des, dar nu asta era cauza. Era ceva foarte special la această cicatrice. Inducea un aer de premeditare sugerând un asasinat şi trimițând cu gândul mai puțin la vicisitudinile atrofiei geofizice şi mai mult la exigențele momentului preistoric pierdut adânc în trecutul nostru ancestral întunecat. Nu era vorba de un simplu accident nefericit, ci de o leziune cauzată de un act violent. Mai exact, de o mişcare de retezare sau tăiere care indica implementarea unei lame ascuțite în craniu.

Analizând dovezile, poziția cicatricei, forma rănii, faptul că restul craniului nu părea nici fracturat nici diform, Zollikofer a ajuns la o concluzie categorică şi tulburătoare. Agresiunea interpersonală între ființele umane datează cu mult înainte decât se bănuia anterior. Se pare că era un lucru firesc să poți face rău altor persoane.

Sună destul de îngrijorător când afli că psihopații neandertalieni mişunau pe teritoriul Europei preistorice în urmă cu 40.000 de ani, dar nu e chiar surprinzător. În comparație cu argumentul „beneficiului oferit de progresul evolutiv al pacificatorilor” menționat anterior, viziunea tradițională a evoluției psihopatiei, expusă în Capitolul 1, vizează predominant aspectele de prădător şi agresivitate ale tulburării. În cadrul unuia dintre chestionarele standard de evaluare a psihopatiei, Scala de Autoevaluare Levenson (Levenson Self-Report Scale), un item din test menționează după cum urmează:

„Supraviețuirea se bazează pe selecția naturală. Nu mă interesează învinşii”. Pe o scală de la 1 la 4, unde 1 înseamnă „nu sunt deloc de acord”, iar 4 înseamnă „sunt cu totul de acord”, apreciați această afirmație.

Majoritatea psihopaților sunt înclinați să susțină cu putere această poziție, ceea ce nu înseamnă neapărat un lucru rău.

„Doi şoricei cad într-o găleată cu smântână”, spune Leonardo DiCaprio interpretându-l pe Frank Abagnale, unul dintre cei mai apreciați escroci din lume, în filmul *Prinde-mă dacă poți (Catch Me If You Can)*. „Primul şoricel a cedat repede şi s-a înecat. Al doilea n-a vrut să cedeze şi s-a agitat atât de

tare încât a transformat smântâna în unt şi s-a târât apoi afară. . . . Eu sunt şoricelul ăla”.[4]

Şi totuşi, la capătul celălalt al spectrului, întâlnim o cu totul altă recomandare, a celor din textele religioase, spirituale şi filozofice. Găsim referiri despre cumpătare, toleranță şi cei umili care vor moşteni pământul.

Deci din ce categorie faci parte: psihopat, sfânt sau ceva între cele două? Şansele sunt să intri în cea de-a treia categorie, deoarece se pare că existe motive biologice care susțin ipoteza.

A pleda sau a nu pleda

Am văzut deja teoria jocului în acțiune mai devreme în acest capitol. Această latură a matematicii aplicate este dedicată studiului situațiilor strategice, a selecției strategiilor comportamentale optime în condițiile în care costurile şi beneficiile rezultate în urma unei decizii sau alegeri nu sunt bătute în cuie, dar sunt, în schimb, varibile. Teoria jocului prezintă scenarii care sunt intrinseci dinamine. Având în vedere importanța relației indivizi şi grupuri sociale extinse, nu ar trebui să ne surpindă faptul că am putea găsi elemente prețioase ale aflorimentului matematic semi-prețios bine încastrate în ramurile selecției naturale, printre modelele şi teoriile despre evoluția diferitelor tipuri comportamentale sau strategii de viață. Psihopatia nu face deloc excepție după cum spunea şi Andrew Colman.

Reluând de unde ne-a lăsat Colman şi explorând dinamica evoluționistă a personalității psihopatice, să mai analizăm o situație similară celei lui Jim şi Buzz, care gonesc în maşinile lor unul către celălalt, numai ca de dată asta abordăm o variantă mai personală. Să ne imagină, că tu şi cu un complice sunteți suspectați de comiterea unei crime grave. Poliția te-a luat în custodie şi eşti la interogatoriu.

La secția de poliție, ofițerul de caz vă interoghează separat, dar nu are dovezi suficiente să vă acuze pe nici unul dintre voi, aşa că recurge la vechea tactică de a vă întoarce unul înpotriva celuilalt. Îți prezintă situația şi îți face o ofertă. Dacă mărturiseşti, va folosi declarația ta împotriva partenerului tău care va fi închis pentru zece ani. Acuzațiile împotriva ta vor fi retrase şi vei putea fi eliberat.

Prea frumos ca să fie adevărat? Aşa este. Mai există şi următoarea problemă. *Ofițerul te informează că va face aceeaşi ofertă şi partenerului tău*.

Eşti lăsat singur să analizezi propunerea. Dar dacă amândoi mărturisim, te întrebi. Ce se întâmplă atunci? Facem amândoi zece ani de puşcărie? Sau scăpăm amândoi? Ofițerul zâmbeşte. Dacă mărturisiți amândoi, veți merge la închisoare, dar veți avea o pedeapsă redusă şi veți face doar cinci ani fiecare. Iar dacă nici unul dintre noi nu mărturiseşte? Tot închisoare, dar numai pentru un an.

[4] Nu i-am făcut o evaluare lui Frank Abagnale, dar în anii lui de glorie cu siguranță prezenta multe din mărcile psihopaților. Oricum nu prea contează, chiar dacă l-aş fi evaluat, probabil că ar fi fost în stare să falsifice rezulatele testului.

	Partenerul nu mărturiseşte	Partnerul mărturiseşte
Nu mărturiseşti	Partenerul primeşte 1 an	Partenerul este eliberat
	Tu primeşti 1 an	Tu primeşti 10 ani
Mărturiseşti	Partenerul primeşte 10 ani	Partenerul primeşte 5 ani
	Eşti eliberat	Primeşti 5 ani

Tabelul 3.2. Dilema prizonierului

Ofițerul este deştept. Ia gândeşte-te! De fapt, ți-a făcut o ofertă pe care nu o poți refuza. Adevărul e foarte simplu. Indiferent ce alege să facă partenerul tău, *tu* ieşi mult mai bine dacă mărturiseşti. Dacă partenerul tău decide sa îşi țină gura, atunci nu faci decât un an de pârnaie, dacă faci şi tu la fel. Sau pleci liber, dacă dai declarație împotriva lui. În mod similar, dacă partenerul decide să te toarne, atunci, fie ajungi să faci zece ani pentru că ai tăcut, fie iei jumătate dacă mărturiseşti. În ambele situații, realitatea este paradoxală. Din punct de vedere logic, instinctul de conservare îți spune că cel mai rațional lucru ar fi să mărturiseşti. Şi totuşi, aceeaşi logică paralizantă vă răpeşte amândurora şansa de a reduce pedeapsa comună, dacă păstrați tăcerea.

Țineți cont că problema onestității – păstrarea tăcerii pentru că este cea mai „corectă" decizie - nici nu se pune încă. Scopul Dilemei prizonierului nu intenționează să constă plaseze pe cineva într-o poziție în care, în mod evident, poate fi exploata, ci să stabilească o strategie comportamentală optimă, dar nu în cadrul moralității, ci în situația unui vid psihologic cu gravitate morală zero, aşa cum se întâmplă în viața reală.

Deci au psihopații dreptate? Chiar este vorba despre selecție naturală aici? În acest caz, o astfel de strategie ar părea logică. În cazul unei experiențe unice asemeni celei din Dilema Prizonierului, am putea spune că punerea piciorului în prag (sau strategia *dezertării*, ca să folosim terminologia oficială) ar constitui o victorie. Deci, de ce nu am juca aşa în acest caz?

Motivul este simplu. Viața, în complexitatea ei, nu prea ne oferă experiențe unice de acest gen. Dacă ar fi aşa, atunci suma totală a existenței umane ar fi o succesiune fără sfârşit de vase trecând prin noapte şi atunci, psihopații ar avea dreptate. Şi ar moşteni în scurt timp pământul.

Dar nu e aşa. Ei nu vor moşteni pământul.

În schimb, ecranul vieții este intens populat cu milioane şi milioane de pixeli individuali, iar interacțiunile şi relațiile repetate dintre aceştia ne dau perspectiva de ansamblu. Cu toții avem un trecut social cu ceilalți şi suntem capabili să comunicăm, spre deosebire de cei din Dilema prizonerului.

Ce mult ar fi contat!

Dar nu-i nimic. Aşa cum am jucat Dilema prizonierului prima dată, mai putem juca încă o dată. Chiar de mai multe ori. Înlocuind termenii anteriori cu un sistem de recompense şi pedepse în care punctele se câştigă sau se pierd (vezi Tabelul 3.3) şi cu ajutorul matematicii simple, vom putea simula complexitatea vieții reale, exact la fel cum am făcut cu Jim şi Buzz.

		Partenerul cooperează	**Partenerul concurează**
Cooperezi	Partenerul câştigă 5 puncte		Partenerul câştigă 10 puncte
	Tu câştigi 5 puncte		Tu câştigi 0 puncte
Concurezi	Partenerul câştigă 0 puncte		Partenerul câştigă 1 punct
	Tu câştigi 10 puncte		Tu câştigi 1 punct

Tabelul 3.3. Mostră a jocului Dilema prizonierului

Ce se întâmplă atunci? Se descurcă psihopații într-o lume cu întâlniri repetate? Sau strategia lor se limitează simplu la „unde-s mulți, puterea creşte”?

Sfinți versus netrebnici

Pentru a răspunde la această întrebare, să ne imaginăm o societate un pic diferită de cea în care trăim în prezent: o societate asemănătoare celei de altă dată când forța de muncă era plătită în bani peşin la sfârşitul săptămânii, în plicuri maro personalizate. Acum, să ne imaginăm că împărțim această forță de muncă în două tipuri de oameni. În prima categorie cei oneşti, harnici care muncesc săptămâna întreagă, pe care îi numim *sfinți*. Şi în cea de-a doua se află mincinoşii, leneşii, cei care îi prăduiesc pe omologii lor muncitori în timp ce se îndreaptă către casele lor vineri seara, aşteptându-i după porțile fabricii şi însuşindu-şi banii lor munciți cu greu. Pe aceştia îi numim *netrebnici*.[5]

La început, vom considera că netrebnicii se descurcă de minune şi criminalitatea e profitabilă. Pe termen scurt aşa şi este. Sfinții continuă să ponteze ca să funcționeze comunitatea, în timp ce şarlatanii culeg foloase duble. Nu numai că se bucură de avantajele traiului într-o societate înfloritoare, dar furând salariile sfinților, „sunt plătiți” dublu ei nefăcând nimic în schimb.

[5] O dinamică similară există în realitate în apicultură. Când fondul floral slăbeşte, culegătoarele unei comunități mai puternice atacă alte roiuri de albine, omorând totul în drumul lor, uneori chiar şi regine, pentru a le fura mierea. Roiurile se protejează de hoți prin desemnarea unor santinelele la intrarea în stup, care să stea de pază şi să depisteze atacatorii, dar şi să lupte cu aceştia până la moarte, în eventualitatea unui atac. Într-un studiu recent, o echipă combinată de cercetători de la Universitatea din Sussex, Marea Britanie, şi Universitatea din São Paulo, Brazilia, au descoperit cea dintâi albină “soldat” din lume. Această subclasă a albinelor Jatai (*Tetragonisca angustula*), spre deosebire de albinele soldat normale din coloniile de albine, este specializată, din punct de vedere fizic, să protejeze stupul. Este cu 30% mai grea decât celelalte albine, are picioare mai dezvoltate şi un cap mai mic. Am putea-o numi “albina berserker”. (vezi Christoph Grüter Cristiano Menezes, Vera L. Imperatriz-Fonseca şi Francis L. W. Ratnieks, ‘Morfologia specializată a subclasei soldatului şi sistemul de apărare în coloniile de albine sociale neotropicale’ *PNAS*, 109(4) (2012): 1182–6. 93 94

Bună treabă, dacă poți s-o faci.

Dar să vedem ce se întâmplă când modelul comportamental continuă. Sfinții încep să obosească şi să se îmbolnăvească. Având venituri mici cu care nu mai pot să se îngrijească, încep să moară. Încet, încet, proporția populației „muncitoare” se mută în tabăra netrebnicilor.

Însă este ultimul lucru pe care şi-l *doresc*! Numărul sfinților scăzând în fiecare săptămână, cresc şansele ca netrebnicii să se confrunte între ei. Mai mult decât atât, dacă dau peste vreun sfânt sunt şanse mari să rămână cu buza umflată pentru că un alt netrebnic le-a luat-o înainte.

În cele din urmă, dacă jocul continuă în mod natural, balanța de putere face un cerc complet. Pendulul arată din nou în favoarea sfinților şi societatea se întoarce la muncă pentru a supraviețui. Trebuie remarcat faptul că istoria este programată să se repete. Sfinții dețin frâiele atâta timp cât economia este în recesiune, iar netrebnicii conduc numai cât timp sfinții sunt capabili să îi mențină pe linia de plutire. Este un carusel deprimant de succese şi insuccese recurente.

Această schiță a celor două etici laborale distincte constituie o reprezentare simplificată a unui set de dinamici infinit mai complex. Şi cu toate acstea, tocmai această simplificare a polarizării comportamentale conferă credibilitate acestui model. Strategia agresiunii pure necondiționate şi cea a capitulării pure necondiționate sunt sortite eşecului în condițiile schimburilor sociale din interiorul unei comunități cu interacțiuni multiple şi dependențe reciproce. Evident este efectul de echilibru schimbător când fiecare strategie este exploatată de una dintre părți exact în momentul în care şi-a câştigat ascendența asupra celeilate: odată ce susținătorii unei strategii devin majoritari, ei sunt parazitați de susținătorii strategiei concurente. Ca să folosim o frază din lexiconul sociobiologic: în termenii strategiilor de supraviețuire, nici cooperarea neadecvată, dar nici competiția nepotrivită nu pot fi considerate *stabile din punct de vedere evoluționist*.[6] Ambele pot fi contracarate de strategii invadatoare sau mutante.

Oare putem observa acest proces recurent al dinamicii Dilemei prizonierului în plină desfăşurare? Ne aflăm încă în spațiul experimental, totuşi. Oare aceste postulate abstracte sunt valabile în realitate?

Răspunsul depinde de ce înțelegem noi prin „realitate”. Dacă suntem pregătiți să acceptăm şi „virtualul” în „realitatea” noastră, s-ar putea să avem noroc.

Moralitate virtuală

Să presupunem următorul experiment în care vrem să evaluăm reacția oamenilor în fața necunoscutului şi vă prezint următoarea propunere. Pentru £500 trebuie să vă dezbrăcați de tot şi să mergeți gol goluț într-un bar să vă întâlniți cu prietenii voştri. Trebuie să stați la masă şi să vorbiți cu ei timp de

[6] Termenul a fost introdus pentru prima dată de regretatul John Maynard Smith, de la Centrul pentru Studiul Evoluției, Universitatea din Sussex.

cinci minute (adică 100 de lire pe minut), timp în care vei simți jena socială chinuitoare care vă va însoți în mod cert pe parcursul acestei aventuri. După surgerea celor cinci minute, veți părăsi barul şi vă asigur că nici unul dintre cei prezenți nu îşi va aduce aminte de episod. Nici măcar tu. Îl voi şterge din memoria tuturor. În afară de grămada de bani din buzunarul tău, va fi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Ce-ai face? De fapt, de unde ştii că nu ai făcut deja?

Sunt sigur că există persoane care suporta toate acestea de dragul evoluției ştiințifice. Cât de frumos ar fi dacă undeva, cândva, în terasele şi zonele timpului, am putea călători în timp într-o lume în care experiențele sunt închiriate cu ora!

Cam aşa s-ar explica tema din *Matricea (The Matrix)* unde oamneii trăiau într-o lume virtuală care părea extrem de reală. Dar dacă ar fi invers? Dacă ar trăi computerele într-o ființă omenească?

La sfârşitul anilor ‘70, specialistul în ştiințe politice Robert Axelrod şi-a pus aceeaşi întrebare referitor la Dilema prizonierului şi a ajuns la o metodă digitală a paradigmei, de determinare a strategiei, care în timp şi în urma interacțiunilor repetate, să îndeplinească toate criteriile stabilității evolutive. Aceasta a succedat genomul interacțiunilor sociale de zi cu zi.

Mai întâi, Axelrod a întrebat o serie de renumiți specialişti ai teoriei jocului ce părere au despre organizarea unui turneu al Dilemei prizonierului în care singurii participanți să fie programele computerizate. În al doilea rând, a cerut fiecărui teoretician să înscrie un program cu care să participe la turneu. Fiecare program trebuia să includă o strategie prestabilită de răspunsuri competitive şi cooperante. Apoi, după ce a primit toate înscrieril (paisprezece cu totul), a stabilit un tur preliminar înainte de începerea efectivă a turneului, în care fiecare program a concurat împotriva celorlalte pentru a acumula cât mai multe puncte. În final, a adunat numărul de puncte obținut de fiecare program şi a dat startul competiției în funcție de numărul de puncte acumulate de fiecare program în runda precendetă – conform rigorilor selecției naturale. Apoi, a aşteptat să vadă ce se întâmplă.

Rezultatul a fost destul de clar. Cel mai de succes program a fost de departe şi cel mai simplu. DINTE PENTRU DINTE, a fost proiectat de matematicianul şi biologul Anatol Rapoport. Lucrarea de pionierat a acestuia în interacțiunea socială şi teoria sistemelor generale a fost aplicată în rezolvarea situaților de conflict şi de dezarmare nu numai în condiții de laborator, ci pe scena politică. Aşadar, programul lui Rapoport făcea exact cum îi spunea şi numele. A început prin a coopera, iar apoi prin a imita ultimul răspuns al competitorilor. Dacă la prima încercare competitorul binevoia să coopereze, DINTE PENTRU DINTE continua să îi facă jocul. Dacă, însă programul rival concura, atunci la încercările următoare i se răspundea cu aceeaşi modedă . . . până când alegea să coopereze.

Pragmatismul cuceritor şi eleganța nobilă a lui DINTE PENTRU DINTE s-au evidențiat foarte repede. Nu trebuia să fii geniu ca să vezi de ce este în stare. În mod ciudat şi lipsit de suflet, fără învelişul de piele şi sinapsele

specifice umane, întruchipa atributele fundamentale ale mulțumirii, furiei şi iertării, care ne fac pe noi oamenii ceea ce suntem. Recompensa cooperarea cu cooperare şi apoi recolta beneficiile colective. Lua imediat atitudine împotriva competițiilor incipiente evitând astfel să fie considerat o țintă uşoară. Apoi, era capabil să revină fără nici cea mai mică tresăriei la atitudinea cooperantă sau la contraatac înăbuşind în faşă orice tentativă potențială de reducere a câştigului. Selecția de grup, acea venerabilă ipoteză evolutivă conform căreia binele individual face bine grupului ca întreg, nu s-a adeverit în acest caz. Dacă experimentul lui Axelrod ne-a demonstrat ceva, atunci a fost faptul că altruismul, deşi fără nici o îndoială un ingredient fundamental al coeziunii de grup, nu s-a evidențiat ca fiind mult mai important pentru binele speciei sau măcar a tribului, ci mai degrabă pentru cel individual.

Armonia macrocosmică şi individualismul microscopic sunt cele două fețe ale aceleiaşi monede evolutive. Misticii au greşit când au spus că a da este mai bine decât a primi. Potrivit noii evanghelii a informaticii sociale a lui Robert Axelrod, a da *este* a primi.

Şi mai grav este faptul că nu există nici un antidot.

Spre deosebire sfinții şi netrebnicii din exemplul dat mai devreme, când balanța se înclina în momentul în care un segment de populație obținea un ascendent în fața celeilalte, DINTE PENTRU DINTE a continuat într-un singur sens. În timp, a reuşit să elimine permanent toate strategiile concurente.

DINTE PENTRU DINTE nu era doar un învingător. Aşa a început, însă după ce s-a pornit, a devenit pur şi simplu invincibil.

Maximum din ambele lumi

Aventura lui Axelrod în domeniul ciberneticii a ridicat câteva semne de întrebare şi din partea biologilor, dar şi a filozofilor. Încercând să demonstreze fără doar şi poate că „bunătatea" este cumva inerentă firii omeneşti, că este o calitate rezultantă a interacțiunii sociale, nu a reuşit decât să adâncească şi mai tare riftul dintre cei aflați de partea lui Dumnezeu şi cei care îl pun pe Dumnezeu de-o parte. Dacă natura asta „mai bună" a noastră nu e chiar atât de bună? Ci este, în definitiv, doar ... natură?

O astfel de controversă mai fusese supusă discuțiilor cu vreo zece ani înaintea experimentului lui Axelrod, de către tânărul biolog de la Universitatea Harvard, pe nume Robert Trivers. Acesta a speculat că probabil din acest motiv au evoluat atributele umane – o afirmație excepțională care definea simplu şi clar mantra matematică a lui DINTE PENTRU DINTE – o mantră care a servit drept obiect de studiu animalelor inferioare înainte să punem *noi* mâna pe ea. Probabil, a mai că adăugat Trivers, că pentru prima dată în vremurile îndepărtate ale evoluției noastre istorice, exact acesta a fost motivul pentru care am experimentat accesele de prietenie şi antipatie, de afecțiune şi repulsie, de încredere şi trădare, care acum, după milioane de ani, ne definesc.

Filozoful britanic de secol XVII Thomas Hobbes ar fi susținut cu siguranță această teorie. Cu 300 de ani înainte, în lucrarea *Leviatanul,* Hobbes a anticipat cu exactitate această idee prin conceptul de „forță şi fraudă" şi anume ideea că violența şi viclenia sunt principalele „atribute care dau rezultate". El mai susținea că singurul analgezic împotriva „fricii permanente, a pericolului unei morți violente şi a unei vieții solitare, sărace, meschine, crude şi scurte" se găseşte la adăpostul acordurilor. Formarea de alianțe.

În mod cert, condițiile impuse de Axelrod în timpul turneului le-au reflectat pe cele ale evoluției umane şi pre-umane - un număr de „indivizi", aproximativ cam câți numărau comunitățiile inițiale, care interacționau regulat şi un program dotat cu capacitatea de a ține minte interacțiunile anterioare şi de a–şi ajusta comportamentul în consecință. Aşadar, teoria evoluției morale era o noțiune destul de neobişnuită. De fapt, era chiar mai mult decât atât. Având în vedere ce a intrat inițial în maşina matematică a lui Axelrod şi rezultatul final, concluzia era evidentă: „selecția naturală" recompensa competiția discriminatoriu. În anumite condiții, da, agresiunea ar fi putut oferi oportunități (dacă ne gândim la Jim şi Buzz), dar în alte condiții, le-ar fi putut la fel de bine închide, aşa cum am văzut în cazul sfinților şi al netrebnicilor.

Aşadar, se pare că psihopații au dreptate numai pe jumătate. Nu neagă nimeni adevărul brutal că uneori *poate* fi vorba de selecție naturală, dar nu *trebuie* să fie neapărat aşa. În cele din urmă, cei umili chiar moştenesc. Numai că, pe parcurs, vor exista inevitabil şi victime. "Tot ce voiți să vă facă vouă oamenii, faceți-le şi voi la fel" a fost întotdeauna un sfat bun, iar acum, 2.000 de ani mai târziu, mulțumită lui Robert Axelrod şi Anatol Rapoport, avem metodele matematice să o dovedim.

Ştim cu toții, dincolo de orice îndoială, că există câte un mic psihopat în noi toți, un schimbător de viteze biologic care poate devia temporar de la algebra păcii şi a iubirii. Ca şi cum propriul nostru director al biroului pentru selecția naturală a oferit azil permanent psihopaților de-a lungul timpului. Sigur, există morala sfinților şi a netrebnicilor mărturie a faptului că dacă am marşa cu toții, atunci am dispărea. Însă există momente în viața noastră de zi cu zi când cu *toții* simțim nevoia să călcăm accelerația. Şi cu toate astea, în mod rațional, legitim şi în interesul păstrării vieții noastre, „ridicăm cu mult calm piciorul de pe accelerație".

Să revenim la turneul virtual al lui Axelrod pentru ultima dată. Motivul pentru care DINTE PENTRU DINTE a triumfat în maniera sa fără scrupule şi imbatabilă a constat în duritatea oțelului din interior bine camuflat în exteriorul vesel. Când a fost nevoie, nu s-a sfiit să pună piciorul de silion în prag, ba dimpotrivă, a echilibrat balanța cu prima ocazie. Succesul lui DINTE PENTRU DINTE s-a datorat şi părții lui întunecate şi fără scrupule, dar şi celei însorite şi vesele, prin faptul că, atunci când situația devenea dificilă, era capabil să ia atitudine ținând cont de ambele.

Concluziile sunt la fel de limpezi pe cât sunt de tulburătoare. Modelul de succes al lui DINTE PENTRU DINTE prezintă cu siguranță elemente

psihopatice. Există şarmul de suprafață, pe de o parte, şi dorința acerbă de răzbunare, pe de altă parte. Apoi, mai avem autocontrolul care-i permite să revină la starea inițială ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat.

Programul nu se compară cu Frăția ariană, dar printre circuitele şi convulsiile sinaptice reci se întrevăd ecouri ale crezului ei. Parcă spun: vorbeşte uşor, dar poartă întotdeauna cu tine o bâtă. Bun sfat, dacă vrei să reuşeşti atât în viața reală, cât şi în cea virtuală. Din acest motiv, ca să revenim la întrebarea noastră de mai devreme, psihopații încă mai există şi nu s-au pierdut în curenții darwinişti ucigători care ne terorizează fondul genetic.

Societatea va avea întotdeauna nevoie de persoane care să îşi asume riscuri şi de indivizi care să încalce regulile sau să provoace suferințe. Dacă nu ar exista, puştii de zece ani ar cădea în lacuri şi s-ar îneca la tot pasul.

Şi cine ştie ce s-ar mai putea întâmpla pe oceane?

Dacă ofițerul secund Francis Rhodes şi timonierul Alexander Holmes nu ar fi avut curajul să facă acel gest necugetat, poate nici n-ar fi existat supraviețuitori ai tragediei de pe *William Brown*, nava care se zbătea să scape din apele furtunoase ale Atlanticului de nord în acea noapte fatidică din 1841, la 250 de mile de coasta arctică a Newfoundland.

4.

Înțelepciunea psihopaților

Dacă nu-mi pasă, nu înseamnă că nu înțeleg.

– Homer Simpson

Rezoluții de Anul Nou

Am să vă mărturisesc ceva. Cel mai vechi prieten al meu este psihopat. Ne cunoaştem încă de la grădiniță. Îmi aduc aminte de parcă ar fi fost ieri cum unul dintre educatori m-a luat şi m-a dus la groapa cu nisip şi mi-a făcut cunoştință cu un puşti blond şi dolofan care se juca cu unul dintre acele puzzle-uri în care trebuia să potriveşti obiectul cu forma corespunzătoare. Mă rog, am luat o stea şi am încercat în zadar să o bag într-o gaură care, abia acum realizez, era în mod vădit destinată papagalului. Nu se potrivea. Ba mai rău, s-a înțepenit. Timp de douăzeci de secunde sau cam aşa ceva (o veşnicie în viziunea unui copil de cinci ani), Johnny, cu foarte mult calm, a scos-o de acolo şi apoi mi-a băgat-o-n ochi. Acel atac juvenil, neprovocat şi dur a marcat începutul prieteniei noastre.

Dăm pe repede înainte zece ani şi uite-ne pe amândoi în şcoala gimnazială încă împreună. Era pauză când a venit la mine, întrebându-mă

dacă îi pot împrumuta tema de la istorie pentru că şi-o uitase acasă – ghici ce oră urma?

“Stai liniştit”, îmi zise. “Nu-şi va da nimeni seama, am să o fac total diferită”.

I-am dat tema şi l-am reîntâlnit la începutul orei. “Ai tema mea, Johnny?” i-am şoptit.

Johnny a dat din cap. “Îmi pare rău,” mi-a zis. “Nu pot să ți-o dau”.

Am început să mă panichez. Profesorul de istorie nu era dintre cei cu care să te pui rău. Dacă nu aveai tema făcută, nu luai notă şi te mai ținea şi după ore.

“Cum adică nu mi-o dai?” i-am zis printre dinți. “Unde e?”

Extrem de calm de parcă spunea o poveste de adormit copiii, Johnny mi-a mărturisit. “Păi, vezi tu, Kev, treaba stă în felul următor. Nu am avut timp să rescriu tema cum ți-am promis, aşa că am copiat-o cuvânt cu cuvânt”.

“Dar …” am strigat la el exact în momentul în care profesorul, care nu era dintre cei mai sociabili oameni din şcoală, intra valvârtej în clasă, “asta nu mă lămureşte unde este tema mea”.

Johnny s-a uitat la mine de parcă eram nebun de-a binelea. “Păi nu putem da amândoi aceeaşi lucrare, nu-i aşa?” a răspuns el.

“Nu!” am exclamat, încă nerealizând ce insinuează. “Nu putem! Deci, unde naiba este tema mea?”

Johnny a dat din umeri şi a scos din ghiozdan lucrarea “lui” pentru a o preda.

“Este în coşul de gunoi,” mi-a spus extrem de degajat. “În spatele sălii de muzică”.

Din instinct, am sărit de pe scaun. M-am gândit că poate mai am timp să o recuperez până începe ora.

“Idiotule!” i-am zis mârâind. “O să te omor”.

Johnny m-a apucat de mână şi m-a tras de mânecă înapoi pe scaun. “Fii atent,” mi-a spus cu un zâmbet patern şi preocupat, arătând spre fereastră. “Plouă cu găleata afară şi o să te faci ciuciulete. Nu cred că vrei să rişti doborârea recordului şcolii pe distanța de o milă de săptămâna viitoare pentru că te-ai îmbolnăvit, nu-i aşa?”

Nu era nici o urmă de ironie în vocea lui. Îl ştiam de prea multă vreme ca să nu conştientizez că el chiar era convins că are grijă de mine. Chiar credea că-mi vrea binele. Furios ca naiba am fost nevoit să fiu de acord cu el. Scârba avea dreptate. Recordul nu mai fusese doborât din anii ’60, iar rezultatele mele de la ultimele antrenamente erau încurajatoare. Era păcat să îmi bat joc în ultimul moment de toată munca pentru un lucru atât de neînsemnat.

M-am aşezat din nou pe scaun acceptând situația.

“Bun băiat,” zise Johnny. “Oricum, nu e decât o amărâtă de temă. Viața e prea scurtă”.

Nu-l mai ascultam. Mă gândeam la o explicație plauzibilă pentru lipsa temei şi la posibilitatea că, dacă ploaia nu o deteriorase prea tare, puteam să o usuc sau să o copiez şi să o predau mai târziu.

Nu prea aveam timp să îmi dezvolt scuza, căci Voldemort era deja foarte aproape de noi, la doar câteva bănci în fața noastră, cu un morman de lucrări despre războiul franco - prusac în mâinile lui acaparatoare.

Johnny i-a înmânat profesorului contribuția, aruncând o privire admirativă asupra ei. Apoi m-a bătut pe umăr, privind spre fereastră şi strâmbându-se la ploaie. "Să ştii", a rostit el, "că ai fi întârziat oricum, Kev. Ştii că am dreptate. Oricum, ce a mai rămas din lucrare este în tomberon. De fapt, i-am dat foc, prietene".

Poate vă întrebați de ce naiba am rămas prieten cu el atâta amar de vreme. Uneori, în momentele mele de reflecție, m-am întrebat acelaşi lucru. Să nu uităm însă că, Johnny este psihopat[1]. Şi, după cum ştim, au circumstanțe atenuante. Una dintre abilitățile lui Johnny este capacitatea nemaipomenită de a întoarce orice situație în avantajul lui, abilitate destul de comună printre persoanele foarte inteligente din specia lui. Fără nici o îndoială, este unul dintre cei mai convingători indivizi pe care i-am cunoscut vreodată (şi includ în această categorie pe unii dintre cei mai renumiți escroci ai lumii). Ba mai mult, cred că este un geniu al persuasiunii.

Când aveam vreo cinci sau şase ani, părinții lui Johnny au trebuit să participe la o înmormântare în Canada. Johnny a rămas acasă şi a petrecut Anul Nou la mine. Se făcuse ora nouă şi părinții mei începuseră să ne bată apropouri să mergem la culcare. Aluzii de genul: "E timpul să mergeți la culcare". Ca orice copil de şase ani care se respectă, nici nu mă gândeam să fac aşa ceva.

"Dar, mamă …" m-am smiorcăit. "Eu şi cu Johnny vrem să stăm până la miezul nopții. Te rog ...!"

Ea nici nu voia să audă. Bineînțeles că n-am încetat şi am început să îi expun tot felul de motive, de la faptul că toți prietenii mei puteau sta treji până noaptea târziu de Anul Nou (original, nu?) până la observații profunde de genul Anul Nou nu vine decât o dată pe an. Johnny era suspect de tăcut. Din câte îmi amintesc, stătea pur şi simplu, ascultându-mă cum mă văitam, suportând totul de parcă era un avocat al apărării, aşteptând momentul decisiv în care să lovească.

În cele din urmă, mama s-a săturat. "Haide!" mi-a zis. "Gata! Ştii cum faci când stai până noaptea târziu. Eşti supărăcios şi iritabil, iar mâine dimineață n-o să vrei să te dai jos din pat până la prânz".

Fără nici o tragere de inimă, deznădăjduit şi cu resemnare profundă, m-am uitat la Johnny. Gata cu joaca. Era timpul să spunem noapte bună, dar

[1] Când eram în timpul colegiului, i-am dat chestionarul PPI, cel conceput special de Scott Lilienfeld şi Brian Andrews pentru a evalua atributele psihopatice ale populației generale, nu a celor din închisori sau din instituțiile speciale. Evident, a obținut un scor foarte mare, în special la Egocentrism machiavelic (ME), Lipsa obiectivelor (CN), Potență socială (SOP), Imunitate la stres (STI), Curaj (F) şi Cruzime (C), la şase din cele opt subscale care alcătuiesc chestionarul, celelalte două fiind: Externalizarea culpabilității (BE) şi Nonconformismul impulsiv (IN).

nimeni nu s-a aşteptat la ce a urmat. Cu o sincronizare perfectă, exact în momentul în care eram gata să cedez şi să mă îndrept spre scări, Johnny a rupt tăcerea.

“Dar, doamnă Dutton, nu cred că vreți să ne auziți alergând prin casă mâine dis-de-dimineață, în timp ce veți zăcea în pat cu o durere de cap, nu-i aşa?”

Ne-am dus la culcare la ora trei.

Triada neagră şi psihologia lui James Bond

Abilitățile lui Johnny de a se descurca în momentele importante, de a specula ce-i mai bun din situația în care se află, i-au fost de mare ajutor în cele din urmă. A intrat în serviciul secret.

“Nu doar spuma se ridică deasupra, Kev,” îmi spunea. “Ci şi scursurile. Şi stii ce? Eu sunt şi una şi alta. Depinde de situație”. Cam greu să combați o observație atât de inteligentă.

Se înțelege de la sine că nu a surprins pe nimeni faptul că Johnny s-a angajat la MI5. Indiferent ce face el pentru cei din Thames House, cu siguranță face extraordinar de bine. “Într-atât de eficiente sunt autocontrolul, carisma şi puterea lui demonică de convingere, încât, chiar dacă ți-ar pune un cablu de telefon în jurul gâtului, tot ar fi în stare să te convingă să îți dai pantalonii jos“, mi-a declarat un coleg de-al lui la o petrecere.

“Te-ar strânge de gât cu propriul lui halou şi pe urmă l-ar pune înapoi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat”, a continuat tipul.

Nu trebuia să mă convingă.

Dacă Johnny vă aduce un pic aminte de James Bond, nu este deloc o coincidență. În condițiile date, este lesne de imaginat că şi celălalt angajat remarcabil al Serviciului Secret al Majestății Sale ar putea fi psihopat, căci lumea misterioasă a spionilor, a activităților de supraveghere şi de spionaj este uşă în uşă cu cea a criminalilor în serie, care sunt mai degrabă autorizați să omoare şi nu dominați de dorința puternică de a ucide. Oare dacă agentul acesta secret pe care îl ştim şi îl iubim, ar schimba PPK (Walther PPK pistolul din dotare) pe o copie a PPI (chestionarul pentru evaluarea atributelor psihopatice), unde s-ar situa pe spectru?

Oare există vreun temei pentru o asemenea speculație? Să acceptăm un stereotip e un lucru, dar să vedem cum fantezia devine realitate este altceva. Este o pură întâmplare faptul că Johnny este psihopat şi lucrează în domeniul serviciilor de informații militare?

Unul dintre cei care şi-au pus această întrebare şi apoi a găsit şi răspunsul este psihologul Peter Jonason. În 2010, Jonason (pe atunci la Universitatea de Stat din New Mexico) şi colegii săi au publicat o lucrare intitulată “Cine este James Bond? Triada neagră - profilul social al agentului”, în care demonstrau faptul că bărbații cu un triumvirat specific de trăsături de personalitate – 1. părere de sine extraordinar de narcisistică; 2. doze mari de curaj, cruzime, impulsivitate şi dorința de senzații specifice psihopatiei; 3.

înşelăciunea şi caracterul exploatator al machiavelianismului – se descurcă foarte bine în anumite cercuri din societate. Pe lângă toate acestea, pot avea mai mulți parteneri sexuali şi o înclinație mai mare pentru relații ocazionale, de scurtă durată, decât bărbații care nu dețin asemenea trăsături. Triada neagră nu constituie un handicap în interacțiunile cu sexul opus, susține Jonason, ci, dimpotrivă. Aceste caracteristici pot genera o creştere a pulsului femeilor şi intensificarea potențialului de propagare a genelor, devenind astfel, o strategie reproductivă de succes.

O privire fugitivă asupra titlurilor tabloidelor şi parcurgerea articolelor din rubricile mondene par să susțină ipoteza. Şi încă foarte bine. Unul dintre cele mai bun exemple dintre toate este James Bond, susține Jonason.

"Este neplăcut, extrovertit şi îi place să încerce lucruri noi" menționează el. "Inclusiv să omoare oameni sau să cunoască femei noi".

Studiul lui Jonason a vizat completarea de către 200 de studenți a unor chestionare de personalitate create special pentru a evalua prezența atributelor din Triada neagră. Studenții au mai fost întrebați şi despre relațiile lor sexuale, inclusiv atitudinea lor față de cele ocazionale şi cele de o noapte. Priviți şi vă minunați! Rezultatele extraordinare au relevat faptul că cei care obținuseră punctaje mari la triadă tindeau să aibă şi mai multe "zgâlțâieli" la activ decât cei cu scoruri mai mici, sugerând faptul că elementele celor trei stiluri de personalitate – narcisism, machiavelianism şi psihopatie – facilitează procesul dual al strategiei de împerechere a masculului alpha cu scopul de a maximiza potențialul reproductiv:

1. Lasă însărcinate cât mai multe femei posibil;
2. Pleacă până să apuce vreun copil să te cunoască.

Şi totul pare să fi evoluat chiar bine în ultimii ani, altfel, se întreabă Jonason, de ce ar mai pierde vremea pe aici aceste atribute?[2]

Spectrul psihopatic şi oamenii de afaceri

În mod curios, psihopații se situează în fruntea clasamentelor nu numai la capitolul reproductiv. Obiectul de cercetare al psihologilor evoluționişti[3], precum Peter Jonason, susțin concluziile militantului teoriei jocului Andrew Colman, cu care ne-am întâlnit în capitolul anterior, conform cărora există mai

[2] Deşi Jonason a descoperit că şi fetele rele se aleg cu băieții pe care îi vor, relația dintre atributele Triadei negre şi numărul de relații pe termen scurt era mult mai puternică la bărbați decât la femei. Motivul pentru care băieții răi se aleg cu fetele este o altă discuție. Psihopatia este asociată cu lipsa nevrozismului şi a anxietății, fapt ce reduce frica de respingere şi proiectează un aer de dominanță. Narcisismul este asociat cu autopromovarea şi afişarea ostentativă a succesului. Iar machiavelianismul cu abilitatea de manipulare socială. Aceste trei combinate, pe termen scurt, dau impresia unui individ imperturbabil, încrezător şi carismatic cu care te simți bine şi care frecventează anumite locuri. Pe termen lung, deseori, lucurile se schimbă.

[3] Psihologii evoluționişti consideră trăsăturile umane şi comportamentale, precum personalitatea şi strategia de împerechere, drept produse funcționale ale selecției umane, asemeni adaptării psihologice, care a evoluat pentru a rezolva probleme recurente din mediile ancestrale.

multe domenii în care psihopații sunt fruntaşi. O strategie psihopatică nu garantează succesul doar în dormitor, ci şi într-o sală de şedințe, de exemplu.

Un studiu din 2005, realizat de o echipă mixtă de psihologi şi specialişti în domeniul neuro – economiei din cadrul Universității Stanford, Universității Carnegie Mellon şi al Universității din Iowa, demonstrează perfect această teorie. Studiul a luat forma unui joc de noroc în douăzeci de runde, în care participanții au fost împărțiți în trei grupuri: oameni normali, pacienți cu leziuni în zona emoțională a creierului (corpul amigdalian, cortexul orbitofrontal şi cortexul insular drept somatosenzorial) şi pacienți cu leziuni cerebrale în zone neasociate emoțiilor. La început, fiecărui participant i s-a dat suma de $20 şi la debutul fiecărei runde erau întrebați dacă erau pregătiți să rişte $1 la aruncarea monedei. Pierderea era de $1, dar câştigul de $2.50.

Nu trebuie să fii un geniu ca să-ți dai seama cum stăteau lucrurile. “Logic”, observă Baba Shiv, profesor de marketing la Şcoala Postuniversitară de Afaceri Stanford, “cea mai bună soluție este să investeşti la fiecară rundă”.

Dar logica, aşa cum remarca activista politică Gloria Steinem, este evidentă în ochii unui logician. Mai ales când e vorba de bani.

Previziunile au fost extreme de simple. Conform teoriei jocului, dacă rentează să ții piciorul pe accelerație - şi psihopații au picioare grele - atunci, potrivit dinamicii jocului, acei participanți cu patologii relevante (deficit de procesare emoțională) ar fi trebuit să curețe masa. Ar fi trebuit să îi depăşească pe cei fără aceste impedimente din celelalte două grupuri.

Rezultatul studiului a demostrat exact acest lucru. Pe măsură ce jocul se desfăşura, participanții cu funcțiile emoționale neafectate au început să respingă ofertele de a paria, optând pentru alternativa extrem de conservatoare de a păstra toate câştigurile. Comparativ cu aceştia, cei al căror creier nu era echipat cu atributele emoționale fundamentale au continuat să joace, iar în final, obținuseră un profit semnificativ mai mare decât al celor din taberele adverse.

“Acesta ar putea fi primul studiu care documentează situația în care persoanele cu leziuni cerebrale iau decizii financiare mult mai bune decât oamenii normali”, comentează George Loewenstein, profesor de economie şi psihologie la Carnegie Mellon.

Antoine Bechara, profesor de psihologie şi specialist în domeniul neuro-ştiinței la Universitatea Southern California, Los Angeles, mai adaugă: “Cercetările trebuie să stabilească şi condițiile în care emoțiile pot fi utile sau contraproductive, când ele pot călăuzi comportamentul uman. Cei mai de succes brokeri pot fi etichetați în mod absolut pertinent drept “psihopați funcționali” – indivizi care, pe de o parte sunt specialişti în controlarea emoțiilor, iar pe de alta, nu le experimentează la aceeaşi intesitate ca ceilalți”, a mai adăugat Bechara.

Baba Shiv este de acord. “Mulți directori executivi şi avocați de succes ar putea avea aceste trăsături”, a mai menționat el.

Un studiu condus de economistul Cary Frydman şi colegii săi de la Institutul pentru Tehnologie din California susține observațiile lui Shiv.

Frydman le-a oferit voluntarilor suma de $25 şi apoi le-a prezentat o serie de spețe financiare. Într-o perioadă foarte scurtă de timp, voluntarii trebuiau să decidă dacă jucau la sigur şi primeau $2 sau optau pentru varianta mai riscantă şi mai profitabilă în care aveau 50:50 şanse de a câştiga $10 sau de a pierde $5. Cine va câştiga şi cine va da faliment?

În final s-a adeverit că un grup de voluntari a jucat mult mai deştept decât celălalt, luând, în mod repetat, cele mai bune decizii de risc, nimic nefiind lăsat la voia întâmplării. Aceştia nu erau vrăjitori financiari şi nici economişti, matematicieni sau campioni mondiali de poker. În schimb, erau purtătorii genei "războinicului" – un polimorfism al monoaminei oxidază de tip A numit MAOA-L - asociată anterior (deşi discutabil) comportamentului "psihopatic" periculos.

"Spre deosebire de discuțiile anterioare din literatură, rezultatele au demonstrat că aceste tipare comportamentale nu sunt neapărat contraproductive", concluziona echipa Frydman, "deoarece, în cazul deciziilor financiare, subiecții se angajau în comportament riscant numai când era avantajos să facă acest lucru".

Frydman însuşi a mai concluzionat. "Dacă doi jucători numără cărțile şi unul dintre ei face mai multe pariuri, poate părea mai agresiv sau mai impulsiv. Dar tu nu ştii ce cărți numără, iar el ar putea reacționa doar la oportunitățile bune".

În susținerea ipotezei vine şi studiul lui Bob Hare şi al colegilor lui din 2010. Hare a dat testul PCL-R la peste 200 de directori executivi din Statele Unite şi a comparat prevalența trăsăturilor psihopatice în lumea corporatistă cu cea a populației generale. În concluzie, directorii au obținut scoruri extrem de mari, iar psihopatia a fost asociată pozitiv cu nivelul de carismă şi stilul de prezentare: creativitate, gândire strategică şi capacitate excelentă de comunicare.

Apoi a mai fost şi sondajul făcut de Belinda Board şi Katarina Fritzon pomenit în Capitolul 1. Board şi Fritzon, în cadrul unui test de stabilire a profilului psihologic, au realizat o analiză comparativă între directorii unor companii şi persoanele instituționalizate în spitalul Broadmoor, unitate criminologică de maximă securitate din Marea Britanie (despre care vom intra în detaliu ulterior). Când s-a pus problema atributelor psihopatice, directorii au ieşit victorioşi. Având în vedere că în Broadmoor se află închişi unii dintre cei mai periculoşi criminali din regat, rezultatul a fost chiar impresionant.

I-am spus lui Hare că, în ultimii ani, mediul corporatist cu toate reducerile şi restructurările, fuziunile şi achizițiile sale a devenit o seră pentru psihopați. În acelaşi fel, şi frământările şi incertitudinile politice, dar şi evoluțiile din sectoarele de comerț şi industrie au devenit un vas de cultură pentru creşterea şi dezvoltarea psihopatiei.

A dat din cap.

"Întotdeauna mi-am zis că dacă nu aş fi studiat psihopați în închisori, aş fi făcut-o la bursă," mi-a mărturisit. "Fără nici o îndoială, este o proporție semnificativ mai mare de mahări psihopatici în lumea corporatistă decât în

rândul populației generale. Sunt în toate organizațiile în care poziția şi statutul le conferă putere şi control asupra celorlalți, dar şi şansa unui câştig material".

Paul Babiak, coautorul său la această lucrare despre psihopatia în rândul coporatiştilor, dar şi psiholog industrial şi organizațional din New York, subscrie.

"Psihopatul gestionează perfect consecințele schimbărilor rapide. De fapt, el sau ea prosperă în aceste condiții", explică el. "Haosul organizațional asigură atât stimularea necesară pentru căutarea de senzații specific psihopatică, dar şi suficient material pentru manipularea psihopatică şi comportamentul abuziv."

În mod cu totul ironic, indivizii care au încălcat regulile, şi-au asumat riscuri, au căutat permanent senzații tari şi au răsturnat economia mondială, vor fi exact aceia care vor ieşi la suprafață din ruine. Aşa cum zicea Frank Abagnale, ei sunt şoarecii care au căzut în smântână şi s-au zbătut şi s-au tot zbătut, până au transformat smântâna în unt.

Şampanie la gheață

Atât declarațiile lui Babiak şi Hare, cât şi cele ale lui Board şi Fritzon, sunt de natură demografică şi sociologică, dar dau de gândit. Plasate alături de observațiile empirice, precum exercițiile fiscale ale neuro-economiştilor ca Baba Shiv şi coautorii săi, raporturile intime dintre vânătorul Triadei negre, Peter Jonason, şi maşinațiunile matematice ale teoreticienilor jocului, precum Andrew Coleman, demonstrează, dincolo de orice îndoială, că, în societate, există un loc pentru psihopați.

Astfel se explică de ce psihopații există şi trăiesc în jurul nostru, datorită perseverenței inexorabile a izvorului lor genetic imutabil şi întunecat. Dar şi de ce rata de evoluție pe această nişă a consorțiului de personalitate s-a menținut stabilă şi pe linia de plutire de-a lungul timpului. Există poziții în societate, slujbe şi roluri de îndeplinit care, prin natura lor competitivă, dură sau coercitivă, solicită exact acel spațiu din domeniul imobiliar psihologic la care psihopații dețin cheile şi pentru care au o ofertă în portofoliul lor lucios. Având în vedere aceste roluri, mai ales în condiții de stres şi pericol inerent, ele conferă adesea prosperitate, statut şi prestigiu indivizilor care şi le asumă. Ba mai mult, după cum ne-a demonstrat Peter Jonason, băieții răi se mai descurcă şi foarte bine cu fetele, deci nu e de mirare că genele au rezistat. Din punct de vedere biologic, ați putea spune că psihopații punctează la toate capitolele.

Atribute similare carismei şi autocontrolului în condiții de presiune se regăsesc şi la cei care profită de societate, cum e cazul escrocilor de renume mondial. Combinate cu un maestru al înşelăciunii, rezultatul este devastator.

Să luăm exemplul lui Greg Morant, unul dintre cei mai de succes şi mai greu de prins escroci din America şi poate unul dintre primii cinci cei mai şarmanți şi mai cruzi psihopați cu care am avut plăcerea de a mă întâlni.

M-am văzut cu el într-un bar dintr-un hotel de cinci stele din New Orleans. Abia *după* ce a cumpărat băuturile, o sticlă de şampanie Cristal de $400 sticla, mi-a dat înapoi portofelul.

“Unul dintre cele mai importante lucruri pe care trebuie să le aibă în posesie un escroc este un radar bun pentru … a detecta “vulnerabilitatea”, m-a luminat Morant, acest comentariu amintind de lucrarea psihologului Angela Book. Dacă vă reamintiți, în Capitolul 1, Book a descoperit că psihopații se pricepeau mult mai bine decât non-psihopați la identificarea victimelor unor atacuri anterioare doar prin urmărirea mersului. “Majoritatea oamenilor pe care îi întâlneşti nu acordă atenție la ce vorbesc cu tine. Dar odată ce vorbele ies, îți rămân în minte. Escrocii ascultă tot ... Ca la psiholog, încerci să intri în pielea persoanei. Să îți dai seama cum este, din lucrurile mărunte. Întotdeauna lucrurile mărunte sunt definitorii. Diavolul se ascunde în detalii ... Îi faci să se confeseze. De obicei, începi prin a le spune câte ceva despre tine – un bun escroc are întotdeauna o poveste la îndemână. Apoi, schimbi repede subiectul. Aleatoriu. Brusc. Poate fi orice… un gând care ți-a trecut prin minte din senin sau orice care să întrerupă conversația. În nouă din zece cazuri, ei uită total despre ce au vorbit.

Apoi, poți trece la muncă, nu chiar imediat, trebuie să ai puțină răbdare. Cam o lună sau două. Modifici tot ce ți-au spus ei – tinzi să ştii exact care sunt punctele de presiune – şi apoi spui povestea ca şi cum ar fi a ta. Bingo! Din momentul acela poți obține cam tot ce vrei.

Am să îți dau un exemplu ... un tip este bogat, are succes şi munceşte ca un câine … Într-o zi, pe când era copil, venind de la şcoală, nu-şi mai găseşte colecția de discuri, pe care le strângea de câțiva ani. Taică-su, care era un nenorocit, o vânduse ca să îşi ia băutură.

Deci, stai aşa, mă gândesc eu. Îmi spui chestia asta după trei, patru ore într-un bar? Ceva nu-mi miroase a bine. Apoi înțeleg. Deci, de-aia munceşti tu atât de mult. Din cauza lui taică-tu. Ți-e frică. Viața ta bate pasul pe loc de câțiva ani. De fapt, nu eşti marele director, ci copilul speriat, care într-o zi a venit de la şcoală şi nu şi-a mai găsit colecția de discuri.

Isuse! Îmi spun. E chiar amuzant! Deci, ce fac? După vreo două săptămâni îi spun lui ce mi s-a întâmplat *mie*. Cum am venit de la muncă într-o noapte şi mi-am găsit soția în pat cu şeful meu. Cum *ea* a înaintat divorțul şi cum *m-a* curățat.”

Morant face o pauză şi îmi mai toarnă nişte şampanie.

“O mare aiureală!” râde el. “Dar ştii ce? I-am făcut o favoare tipului. I-am pus capăt suferințelor. Cum zice lumea – cel mai bun mod de a-ți învinge temerile, este de a le înfrunta? Păi, cineva trebuia să fie tatăl.”

Cuvintele lui Morant îmi dau fiori. Cu atât mai mult când le auzi direct de la sursă. Îmi amintesc foarte clar întâlnirea din New Orleans şi cum m-am simțit atunci. Tulburat, dar captivat. Subjugat, dar cutremurat, asemeni

clinicienilor şi agenților forțelor de aplicare a legii pe care i-a intervievat Reid Meloy, în Capitolul 1. Deşi afişa stilul şi atitudinea unui proprietar de iaht milionar, aveam totuşi o impresie destul de clară a persoanei cu care aveam de-a face. În toată gloria lui, aveam în față un psihopat. Un cameleon social. Pe măsură ce şampania curgea şi apusul se reflecta frumos în ceasul lui Rolex, îți coloniza creierul sinapsă cu sinapsă, fără să se încordeze prea tare şi fără ca tu să-ți dai măcar seama.

Şi totuşi, ca psiholog, am văzut genialitatea simplă şi crudă a vorbelor lui Morant. Modul lui de operare este fidel unor principii ştiințifice stricte. Cercetările arată că una dintre cele mai bune metode de a face pe cineva să vorbească despre persoana lui este să le spui ceva despre tine. Confesarea înspiră reciprocitate. De asemenea, s-a mai demonstrat că dacă vrei ca cineva să nu îşi amintească ceva anume, trebuie să îl distragi. Şi, mai mult decât atât, să o faci repede.[4] În psihologia clinică, există un moment când terapeutul găseşte dă lovitura şi descoperă acel moment, incident definitoriu, care, fie precipită problema în cauză, fie o încapsulează, fie amândouă. Şi nu se aplică numai în cazul disfuncțiilor. Structurile personalității de bază, stilurile interpersonale, valorile personale, toate acestea se descoperă cel mai bine în micile amprente din viețile oamenilor.

"De câte ori intervievezi pe cineva, întotdeauna cauți amănunte evidente", susține Stephen Joseph, profesor de psihologie şi asistență socială şi de sănătate la Centrul pentru Traume, Curaj şi Dezvoltare de la Universitatea din Nottingham. "Cearta din birou de acum zece ani dintre mine şi Brian de la contabilitate. Momentul în care profesorul mi-a zis că am ajuns târziu şi că nu pot participa la oră. Sau când tu ai făcut toată treaba, iar nu-ştiu-cum-îl-cheamă şi-a asumat toate meritele. Cauți acele din carele cu fân. Şrapnelul vieții prins adânc undeva în creier."

Ce spuneai tu despre faptul că ai făcut toată treaba şi altcineva şi-a asumat toate meritele? Cu siguranță nu a fost aşa.

Adevărul despre minciună

Escrocii şi agenții secreți sunt cele două fețe ale aceleiaşi monede, spunea odată unul dintre ofițerii reprezentativi ai securității interne a Marii Britanii, cu care am stat de vorbă la un moment dat. Ambele, adaugă ea, se bazează pe abilitatea de a se da drept altcineva, pe uşurința cu care se pun în pielea altora şi pe capacitatea de a naviga cu lejeritate extremă printre minciuni.

[4] În anii '50, cercetătorii americani specializați în studiul memoriei, John Brown, Lloyd şi Margaret Peterson, au efectuat nişte experimente în care participanții au primit grupuri de litere pe care trebuiau să le țină minte, dar, în acelaşi timp sau la foarte scurt timp după, li se distrăgea atenția cu un exercițiu numeric. De exemplu, subiecților li se spunea să țină minte o silabă de trei litere, apoi li se arăta un număr aleatoriu de trei cifre (ex. 806) şi li se cerea să numere descrescător din trei în trei. Apoi, la intervale variate, li se cerea să îşi amintească literele inițiale. Unui alt grup de control le-au fost arătate literele, fără a le mai fi distrasă atenția. Care grup şi-a amintit mai bine literele? Evident, cel căruia nu-i fusese distrasă atenția. De fapt, în cazul grupului care *fusese* distras, li se ştersese integral memoria după primele optsprezece secunde. (Din Brown, 1958; Peterson & Peterson, 1959.)

Aş fi surprins dacă Eyal Aharoni nu ar fi de acord. În 2011, Aharoni, un student la doctorat în psihologie la Universitatea din New Mexico, a pus o întrebare care, deşi pare greu de crezut, nu a mai fost pusă. Dacă, în anumite condiții, psihopatia este cu adevărat benefică, atunci te ajută să devii un criminal mai bun?

Pentru a afla răspunsul, a trimis un sondaj unui număr de 300 de deținuți din mai multe penitenciare de securitate medie din întreaga Americă. Calculând "competența criminală" pentru fiecare deținut prin compararea numărului de crime comise cu numărul total de condamnări obținute (de ex. 3 condamnări din 10 crime = 70% rată de succes), Aharoni a descoperit un lucru foarte important: psihopatia determină succesul criminal.

Acestea fiind spuse, există însă o limită. O doză foarte mare de psihopatie (cu toate canalele ridicate la maxim) este la fel de nocivă ca şi una foarte mică. În schimb, dozele moderate garantează mari "realizări".

Cum exact te poate face psihopatia un criminal mai bun este discutabil. Pe de o parte, psihopații sunt maeştrii ai autocontrolului în condiții de presiune, ceea ce le conferă un avantaj în cazul comiterii unei infracțiuni sau într-o sală de interogatoriu. Pe de altă parte, sunt foarte cruzi şi pot intimida martorii, astfel încât aceştia să nu mai depună mărturie împotriva lor. Pe lângă toate acestea, asemeni spionilor şi escrocilor, deşi cruzi şi neînfricați, psihopații mai au un talent rafinat de personalitate. Exact ca şi jucătorii de poker de nivel mondial, îşi pot controla emoțiile mai bine decât majoritatea, în momentele în care mizele sunt foarte mari sau se simt amenințați, ceea ce le conferă un avantaj, nu doar în afara sălii de judecată, când plănuiesc şi pun în aplicare schemele şi acțiunile lor infame, dar şi în interiorul tribunalului.

Până în 2011, dovezile în acest sens erau destul de indirecte. Helinä Häkkänen-Nyholm, psiholog la Universitatea din Helsinki, asemeni lui Bob Hare, a observat că infractorii psihopatici păreau mult mai convingători decât infractorii non-psihopatici când îşi exprimau regretele. Ceea ce este cel puțin neobişnuit, deoarece ei sunt incapabili de aşa ceva. Dar evaluarea mai amănunțită a contextului acestor observații – în instanță, înainte de citirea sentinței; în instanță, a face apel împotriva unei sentințe; în fața psihologilor şi guvernatorilor închisorilor la audierile pentru eliberările condiționate – a trezit suspiciunea psihologului Stephen Porter. Se punea problema "autenticității afective". Lăsând remuşcările de-o parte, Porter voia să ştie dacă psihopații se pricepeau să o simuleze mai bine.

Porter şi colegii săi au pus la cale un experiment ingenios. Au prezentat unor voluntari o serie de imagini ce reprezentau diverse emoții, iar aceştia trebuiau să răspundă pentru fiecare cu o expresie adevărată sau una falsă. Pe măsură ce participanții vizualizau imaginile încărcate emoțional, Porter îi înregistra cu o viteză de 30 de cadre pe secundă. Apoi a examinat înregistrările cadru cu cadru. Astfel, încerca să analizeze prezența umbrelor fizionomice, aşa-numite "micro-expresii" în cazul reacțiilor "false", adică a studiat trecerea rapidă de la manifestarea emoției adevărate, sincere –

invizibilă, în timp real pentru ochiul uman – care apărea pentru o milisecundă, prin diafragma ascunderii conştiente (vezi Figura 4.1).

Figura 4.1. În imaginea A avem un zâmbet autentic, iar în Imaginea C, unul fals cu o umbră de tristețe (sprâncenele, pleoapele şi colțurile gurii coborâte). În imaginea B avem o expresie neutră. După cum se vede, chiar şi cele mai mici şi mai pasagere schimbări pot modifica întreaga față.

Porter voia să afle dacă participanții cu nivel crescut de psihopatie sunt mult mai abili în ascunderea adevăratelor sentimente în comparație cu cei cu scoruri mai mici.

Răspunsul a fost, fără nici o îndoială, unul pozitiv. Prezența (sau absența) trăsăturilor psihopatice au determinat gradul de inconsecvență a emoțiilor observate în cazurile reacțiilor false. Psihopații au fost mult mai convingători în simularea tristeții, când li se prezenta o imagine veselă sau în simularea fericirii, în timp ce priveau o imagine tristă, comparativ cu non-psihopații[5]. Dar nu numai atât, au fost la fel de buni precum voluntarii care au obținut rezulate mari la inteligența emoțională.

Dacă poți simula sinceritatea, aşa cum spunea cineva, atunci, se pare *că ai* succesul garantat.

Specialistul în neuroştiință cognitivă Ahmed Kharim a mers chiar mai departe şi, cu ajutorul magiei electromagnetice, a îmbunătățit semnificativ perspectivele carieristice ale viitorilor escroci *sau* agenți secreți. Karim împreună cu echipa sa de la Universitatea din Tübingen, Germania, au demonstrat că pot face mincinoşii să devină mult mai credibili. În cadrul unui experiment, voluntarii au simulat furtul unor bani dintr-un birou, iar ulterior, au fost interogați de cercetători care jucau rolul detectivilor de poliție. Ca o motivație pentru a înşela vigilența polițiştilor, "aşa-zişilor hoți" li s-a permis să păstreze banii, dacă reuşeau. Astfel, Karim a descoperit că aplicarea tehnicii numite stimulare magnetică transcraniană (TMS)[6] asupra părții din creier implicată în luarea deciziilor morale - cortexul prefrontal dorsolateral - a

[5] Interesant este şi faptul că, unul dintre sudenții lui Porter, Sabrina Demetrioff, a descoperit că psihopații sunt foarte buni la decodarea micro-expresiilor, comparativ cu majoritatea.

[6] Stimularea magnetică transcraniană (Transcranial Magnetic Stimulation/ TMS) este o procedură non-invazivă prin care se stimulează temporar creierul pentru a perturba procesele corticale, investigându-se astfel efectele excitării sau inhibării unor traiecte neuronale selectate.

crescut capacitatea participanților de a minți, asigurându-le un nivel ridicat al coeficientul Lie Q.

Nu se ştie exact de ce se întâmplă acest lucru, iar cercetătorii încă mai analizează posibilitățile, însă o posibilă explicație ar fi aceea că inhibiția indusă de TMS asupra cortexului prefrontal dorsolateral induce restricția unei zone neuronale asupra conştiinței, „scutindu-l" pe mincinos de a fi distras de vreun confict moral.

Dacă este corectă, o asemenea ipoteză va confirma cercetările despre psihopați. Din studiile anterioare ştim că, de exemplu, psihopații au mai puțină materie cenuşie în cortexul prefrontal dorsolateral. Studiile recente utilizând tehnica DTI[7] – imaginea traiectelor nervoase - conduse de Michael Craig şi colegii săi de la Institutul de Psihiatrie din Londra, au dezvăluit, de asemenea, o integritate redusă a fasciculului uncinat: traiectul axonal (un fel de apeduct neuronal) care face legătura dintre cortexul prefrontal şi corpul amigdalian.

Cu alte cuvinte, psihopații, nu numai că au un talent înnăscut de a fi duplicitari, dar au şi mai puține mustrări de conştiință decât majoritatea, ceea ce nu e neapărat un lucru rău când problemele devin serioase şi trebuie să iei decizii sub presiune.

Autocontrol

Nu numai mincinoşii beneficiază de pe urma lipsei moralității. Provocările etice sunt prezente în toate momentele vieții, nu numai în cazinouri şi tribunale. Un exemplu în acest sens este schimbul de replici din filmul "The War Lover" din 1962.

Locotenetul Lynch: Ce crezi despre Rickson? Nu poți ştii niciodată de ce este în stare. Ne putem permite să avem un astfel de pilot? Ne putem permite să îl ținem? Ce crezi, doctore?

Căpitanul Woodman: Rickson este un exemplu pentru acea linie fină care separă un erou de un psihopat.

Locotenetul Lynch: De care parte a liniei crezi că se află Rickson?

Căpitanul Woodman: Timpul ne va spune. Cred că mergem la risc ... dar asta e natura războiului.

Filmul "The War Lover" are acțiunea plasată în timpul celui de-al doilea război mondial, iar unul dintre personaje este Buzz Rickson, un pilot de avioane B-17, arogant şi neînfricat, al cărui geniu în luptele aeriene îi conferă debuşeul perfect pentru latura sa întunecată, amorală şi nemiloasă. Când o

[7] Tehnica imaginilor traiectelor nervoase (Diffusion Tensor Imaging/ DTI) urmăreşte mişcarea moleculelor de apă din creier. În majoritatea țesuturilor cerebrale, ca de altfel în aproape toate tipurile de țesuturi, difuzia moleculelor de apă este multidirecțională. Cu toate astea, în traiectele materiei cenuşii - ghemul de fibre care conduce impulsurile electrice dinspre diverse zone ale creierului – moleculele de apă tind să se disperseze de-a lungul axonilor, aceste filamente lungi şi subțiri care iese din fiecare neuron, conducând impulsurile electrice departe de corpul celulei către sinapsele cu celule receptoare. Axonii au o teacă izolatoare, „impermeabilă" de culoare albă, dintr-o substanță grasă numită mielină, care dă şi culoarea materiei albe şi care poate varia în grosime. Astfel, analizând rata şi direcția difuziei apei, cercetătorii pot crea o fotografie "virtuală" a axonilor, putând deduce grosimea tecilor mielinelor albe şi evalua intregritatea lor structurală.

misiune de bombardament este anulată din cauza condițiilor meteo nefavorabile, Rickson, admirat de camarazii săi pentru aptitudinile îndrăznețe de pilotaj, nu respectă ordinul de întoarcere la bază şi zboară la adăpostul norilor pentru a-şi lansa încărcătura mortală. Astfel, un nou bombardier inamic n-a mai revenit la bază.

Instinctele fundamentale de prădător ale lui Rickson se dezlănțuie în teatrul de război. Însărcinat de către comandantul său cu o misiune de rutină în care trebuia să lanseze foi volante de propagandă, el rulează pe aerodrom în semn de protest, pregătind scena dialogului de mai sus dintre pilotul navigator şi medicul militar.

Există o linie fină care separă un erou de un psihopat, aşa cum a spus căpitanul Woodman, dar, adesea, contează cine o trasează.

Personaje ca Rickson nu există doar în filme. Dintre militarii Forțelor Speciale pe care i-am testat până acum, toți au avut un scor ridicat al PPI (Inventarul Profilului de Personalitate). Acest lucru nu e neapărat o surpriză, având în vedere ce acte trebuie să comită. După cum a declarat unul dintre ei, cu modestia caracteristică: “Cei care l-au eliminat pe Bin Laden nu se aflau la un meci de paintball de week-end...”.

O asemenea stăpânire de sine şi concentrare în bătaia focului sunt ilustrate şi în studiul realizat de psihologul şi neurologul Adrian Raine şi colegii săi de la Universitatea Southern California din Los Angeles. Raine a comparat performanțele unor psihopați şi a unor non-psihopați în cadrul unor exerciții de învățare şi a descoperit că atunci când greşelile erau pedepsite prin aplicarea de electroşocuri dureroase, psihopații înțelegeau mai greu regulile decât non-psihopații. Dar asta n-a fost tot. Când reuşitele erau recompensate, nu numai financiar, dar şi cu evitarea şocului electric, rolurile s-au inversat. În acest caz, psihopații au fost cei care au reacționat mai rapid.

Dovezile sunt foarte clare. Dacă un psihopat poate profita de o situație, adică există o recompensă, atunci acționează în ciuda riscurilor sau consecințelor nefaste. Nu numai că îşi păstrează sângele rece în fața pericolelor sau a opoziției, dar, în lipsa acestora, devine foarte exact în abilitățile lui de a “face tot ce îi stă în putință” să îşi ducă la îndeplinire sarcina.

Cercetătorii de la Universitatea Vanderbilt au mers chiar mai departe şi au studiat modul în care concentrarea de neclintit, de prădător, afişată în mod obişnuit de psihopați ar putea fi reflectată de creier. Ceea ce au descoperit aruncă o nouă lumină asupra modului în care poate simți un psihopat şi, ca atare, oferă o altă perspectivă a ceea ce îi face să acționeze. În prima parte a studiului, voluntarii au fost împărțiți în două grupuri: cei care prezentau mai multe trăsături psihopate şi cei non-psihopați. Cercetătorii le-au administrat ambelor grupuri câte o doză de amfetamină şi, utilizând tomograful cu emisie

pozitronică (PET)[8], le-au monitorizat creierele ca să afle ce se petrece în interiorul lor.

"Ipoteza noastră susține că unele trăsături psihopate ca impulsivitatea, atracția crescută pentru recompense şi asumarea riscurilor sunt ...corelate cu disfuncțiile din cadrul circuitului recompenselor cu dopamină," menționa Joshua Buckholtz, principalul autor al studiului, "...şi că, din cauza acestor reacții exagerate datorate dopaminei, odată ce s-au fixat asupra unei recompense, psihopații nu îşi mai pot modifica atenția până nu obțin ceea ce caută."

Buckholtz nu era chiar departe de adevăr. În conformitate cu această ipoteză, voluntarii cu mai multe trăsături psihopate, ca răspuns la stimulent, au eliberat o cantitate de dopamină de aproape patru ori mai mare decât omologii lor non-psihopați.

În plus, s-a observat o activitate cerebrală similară în partea a doua a experimentului când, în loc de amfetamină, participanților li s-a promis o recompensă financiară la finalizarea unor operațiuni simple. (Notă pentru cercetători: dacă doriți voluntari, sunați-mă!) În mod cert fMRI (Rezonanța Magnetică Nucleară funcțională) a relevat faptul că voluntarii cu mai multe trăsături psihopate au manifestat o activitate semnificativ mai intensă a nucleului accumbens, zona creierului unde se produce dopamina.

"De multă vreme studiile despre psihopatie s-au concentrat asupra lipsei reacției la pedepse şi asupra lipsei fricii", comenta David Zald, profesor agregat în psihologie şi psihiatrie şi coautor al studiului. "Dar aceste trăsături nu sunt predictori eficienți pentru violență sau comportament criminal ... Aceşti indivizi par să aibă o atracție puternică față de recompense, lucru care inhibă simțul pericolului. Nu e vorba despre faptul că ei nu anticipează potențialele amenințări, ci despre faptul că anticiparea sau motivarea cu recompensă le anulează temerile.

Alte dovezi în acest sens vin din partea lingviştilor criminalişti. Felul în care un criminal vorbeşte despre crima sa depinde, se pare, de ce fel de criminal este. Jeff Hancock, profesor în ştiințele informatice la Universitatea Cornell şi colegii săi de la Universitatea British Columbia au comparat profilele a 14 criminali psihopați şi 39 de criminali non-psihopați, toți bărbați, şi au descoperit diferențe notabile, nu doar în ceea ce priveşte profilul emoțional, ci şi referitoare la justificarea personală - psihopații au folosit de două ori mai multe cuvinte privind nevoile fizice, cum ar fi foame, sex sau bani, în timp ce non-psihopații au pus accentul mai mult pe nevoile sociale ca de exemplu, familia, religia şi spiritualitatea.

Analiza computerizată a transcriptelor a relevat faptul că ucigaşii psihopați au folosit în declarațiile lor mai multe conjuncții precum "deoarece", "pentru că" sau "astfel încât", insinuând cumva că aceste crime "trebuiau să

[8] Tomografia cu Emisie Pozitronică (Positronic Emission Tomography/ PET) a permis cercetătorilor să obțină imagini ale acțiunilor neurochimice din diverse zone ale creierului, pe măsură ce subiecții realizau diverse activități, gânduri sau emoții. Acest lucru s-a obținut prin injectarea unei substanțe de contrast radioactivă, inofensivă, în fluxul sangvin, şi apoi prin urmărirea traseului substanței şi cartarea diagramelor de emisii de radiații sub forma razelor gamma.

aibă loc” pentru atingerea unui anume scop. În mod curios, tindeau să includă detalii despre ce au mâncat în ziua crimei – un fel de reprezentare spectrală a prădătorului primitiv?

Oricum ar fi, concluzia este undeva la mijloc. Psihopații caută recompense cu orice preț, neglijând consecințele şi dând din coate ca să îşi facă loc. Acest lucru ar putea explica, într-o oarecare măsură, descoperirile Belindei Board şi ale Katarinei Fritzon despre preponderența trăsăturilor psihopatice în rândul directorilor executivi, comparativ cu deținuții din unitatea criminalistică de securitate. Banii, puterea, statutul şi controlul, fiecare fiind un prerogativ al directorului tipic de companie şi fiecare, la rândul ei, un bun foarte căutat, exercită o atracție tot mai irezistibilă pentru psihopatul din domeniul afacerilor, pe măsură ce el sau ea se avântă şi mai departe pe scara corporatistă. Țineți minte acele avertismente complexe profetice ale lui Bob Hare: “Îi vei găsi [pe psihopați] în toate organizațiile în care poziția şi statutul le conferă putere şi control asupra celorlalți, dar şi şansa unui câştig material.”

Uneori, pot face lucruri extraordinare. Dar uneori, în mod inevitabil, pot da şi greş. Iar dacă etica recompenselor le scapă de sub control, lovitura se transformă mai degrabă în dezastru. Buzz Ricksoni (pilotul din film) aroganți şi neînfricați se pot găsi în aproape toate domeniile de activitate existente, inclusiv în cel bancar, indiferent cât de ciudat ar părea acest lucru.

În cazul în care te întrebi ce s-a întâmplat cu Rickson, în cele din urmă a murit, a sfârşit într-un imens glob de foc, după ce s-a izbit de stâncile albe din Dover.

Citirea subiectului

Cutezanța psihopaților, dar şi capacitatea lor de concentrare au fost atribuite în mod tradițional deficitelor de procesare emoțională, mai exact disfuncțiilor corpului amigdalian. Până recent, cercetătorii considerau că pe lângă faptul că nu “experimentau” frica, ei nici nu “empatizau”. Dar studiul din 2008 efectuat de Shirley Fecteau şi colegii săi de la Centrul Medical Beth Israel Deaconess din Boston a dezvăluit o lumină complet nouă asupra subiectului, emițând ipoteza conform căreia, psihopații au capacitatea de a recunoaşte emoțiile, ba chiar, sunt mai pricepuți decât noi când vine vorba despre ele.

Fecteau şi colegii ei au utilizat TMS pentru a stimula cortexul somatosenzorial (acea porțiune a creierului care procesează şi reglează senzațiile fizice) în creierul unor voluntari cu rezultate mari la PPI. Cercetările anterioare demonstraseră că, atunci când un individ urmărea un incident dureros, care se aplica altei persoane, rezulta o încetinire temporară a excitării neurale în reacția la TMS în zona din cortexul somatosenzorial, care corespunde regiunii afectate de durere. Era vorba despre neuronii oglindă, nişte structuri cerebrale foarte specializate. Dacă psihopaților le lipseşte abilitatea de a empatiza, presupuse Fecteau, atunci această atenuare a

reacției neurale, ar trebui să fie redusă doar la acei indivizi cu scor mare la PPI, nu şi la cei cu rezultate scăzute. Similar modului în care psihopații se comportă în comparație cu majoritatea oamenilor normali, când nu se molipsesc de căscat.[9]

Cercetătorii au fost foarte surprinşi să afle ce au descoperit Fecteau şi echipa sa, şi anume, că cei care obținuseră scoruri mari la PPI – în mod explicit cei cu nivel ridicat de "cruzime" pe sub-scala chestionarului, cea care are legătură directă cu empatia – au arătat, de fapt, o atenuare mai mare a reacției TMS decât cei cu rezultate scăzute, sugerând faptul că psihopații, nu au nici o problemă în recunoaşterea emoțiilor altora, au chiar un talent real pentru aşa ceva. Problema constă, nu în nerecunoaşterea emoțiilor în sine, ci în disocierea componentelor sale senzoriale de cele afective, în diferența dintre a şti *ce* este emoția şi *cum* se manifestă ea.

Psihologul Abigail Baird a obținut rezultate similare în cadrul unui exercițiu de recunoştere a emoției prin utilizarea fMRI. În timp ce voluntarii încercau să potrivească imaginile unor persoane cu expresiile emoționale similare, s-a remarcat faptul că cei cu punctaje mari la PPI aveau o activitate mai redusă a corpului amigdalian față de cei cu scoruri mai mici (fenomen asemănător unui deficit de procesare emoțională), dar mai afişau şi o activitate crescută la nivelul cortexurilor vizual şi prefrontal dorsolateral, ceea ce indica, potrivit lui Baird şi echipei ei, că participanții "cu rezultate mari se bazează pe regiuni asociate percepției şi cogniției pentru a realiza sarcina de a recunoaşte emoția".

Un psihopat cu care am discutat despre această ipoteză, mi-a zis în felul următor. "Chiar şi daltoniştii ştiu când să se oprească la stop. Ai fi surprins. Am senzori ascunşi."

Sau cum ne-a amintit Homer Simpson mai devreme: a nu da importanță şi a nu înțelege sunt două lucruri total diferite.

Este foarte plauzibilă ipoteza conform căreia capacitatea crescută a psihopatului de a recunoaşte emoția celorlalți ar putea explica abilitățile lor superioare de persuasiune şi de manipulare, dar şi capacitatea de a simula emoția, subiect pe care l-am abordat mai devreme în acest capitol. Şi totuşi, capacitatea de a decupla empatia senzorială "rece", de cea emoțională "caldă" are şi alte avantaje, cele mai notabile manifestându-se în domeniile în care un anume nivel de detaşare afectivă trebuie păstrat între practician şi practică. Ca în medicină, de exemplu.

Iată ce simte unul dintre cei mai redutabili neurochirurgi din Marea Britanie înainte de a întra în sala de operații: "Dacă sunt nervos înainte de o operație majoră? Nu, n-aş spune asta. Dar cred că e ca în cazul marii performanțe. Trebuie să te pregăteşti înainte. Trebuie să rămâi concentrat

[9] Contagiunea căscatului relevă o conexiune fizică strânsă între oameni, dar se manifestă şi la animale. În unele cazuri, se realizează între oameni *şi* animale. Câinii preiau căscatul de la stăpânii lor, iar cimpanzeii de la îngrijitori. Explicațiile, general acceptate, sunt următoarele: indivizii cu probleme de empatie afişează un efect redus al contagiunii căscatului pentru că nu dau atenție celor care cască. Sau, pur şi simplu, nu sunt afectați de căscat. Împreună cu al meu coleg, Nick Cooper, testăm în prezent reflexul căscatului la psihopați, în cadrul unui studiu ce se desfăşoară în Suedia.

asupra obiectivului tău şi să nu te abați de la el. Trebuie să faci treaba aşa cum se cuvine.

Ştii, când ai vorbit acum câteva momente despre Forțele Speciale. De fapt, mentalitățile unui chirurg şi cea a unui soldat de elită, care este pe cale să intre într-o clădire sau un avion, sunt oarecum similare. În ambele cazuri, "sarcina" la care se face referire este o operație. În ambele situații, te "dotezi" şi îți pui masca. În ambele cazuri, toți anii de practică şi de antrenamente nu te pregătesc în totalitate pentru momentul acela de incertitudine când faci prima mişcare; acea milisecundă nemaipomenită a "elementului surpriză" când deschizi şi realizezi că eşti … ÎNĂUNTRU.

Care este diferența dintre marja de eroare de un milimetru când vine vorba să ținteşti la cap şi să tragi şi marja de eroare de un milimetru când vine vorba să navighezi între două vase de sânge critice? În ambele situații ai în mâini viața şi moartea. Trebuie să cauzezi o moarte sau să iei o decizie meritorie. În chirurgie totul este, la propriu, pe muchie de cuțit."

Persoana amintită a obținut un punctaj mult peste medie la PPI. Şi dacă vă surprinde acest lucru la unul dintre cei mai buni neurochirurgi ai lumii, mai gândiți-vă. Yawei Cheng, de la Universitatea Națională Yang-Ming din Taiwan, şi colegii ei au realizat un alt studiu în acest sens. Au luat un grup de doctori cu cel puțin doi ani de experiență în acupunctură şi un alt grup de profesionişti non-medicali, şi, utilizând fMRI, au tras cu ochiul în creierul lor pentru a vedea ce se întâmplă atunci când urmăreau ace înfipte în gură, mâini şi picioare. Au observat că, atunci când profesioniştii urmăreau filmulețe cu ace care erau înfipte în piele, ariile cortexului somatosenzorial corespunzătoare zonelor relevante ale corpului se aprindeau ca pomii de Crăciun, ca şi alte zone ale creierului, precum substanța cenușie periapeductală (coordonatorul reacției de panică) şi cortexul cingulat anterior (care cifrează erorile, anomaliile şi procesarea durerilor).

În schimb, la medici, abia dacă a licărit ceva în zona de activitate asociată durerii, ei prezentând o activitate mai intensă la nivelul cortexurilor median şi prefrontal şi a zonei de joncțiune temporo-parietală, acea regiune a creierului implicată în reglarea emoției şi a teoriei minții.[10]

Mai mult decât atât, cei din urmă au evaluat acupunctura ca fiind considerabil mai puțin neplăcută decât celălalt grup, trimițându-ne cu gândul la nenumăratele rezultate de laborator ce relevau reacții fiziologice reduse ca intensitate (ex. ritmul cardiac, reacția galvanică a pielii/ GSR şi nivelul de cortizol) ale psihopaților la stimuli erotici sau de frică. De asemenea, aceste reacții atenuate s-au evidențiat şi în cadrul unor teste foarte dificile de presiune socială, cum este testul Trier[11].

Ceea ce experții câştigă în urma experienței, psihopații au din naştere.

[10] În sens larg, teoria minții se referă la abilitatea de a vedea în sens cognitiv şi emoțional „proveniența" celorlalți.

[11] Testul Trier de presiune socială este un exercițiu în care voluntarilor li se spune să pregătească o simulare de interviu pentru o slujbă, într-un timp foarte scurt. De asemenea, li se mai comunică şi faptul că, pe parcursul acestui interviu, ei vor fi testați profesional prin diverse metode, unele dintre ele fiind analiza frecvenței vocale şi a abilităților de comunicare non-verbală.

Psihopat dietetic?

La scurt timp după ce a fost comunicat studiul lui Yawei Cheng, m-am suit în avionul spre Washington, DC şi m-am dus la Institutul Național pentru Sănătate Mentală să mă întâlnesc cu James Blair, unul dintre experții mondiali în studiul psihopaților, care, asemeni lui Joe Newman, le-a cam văzut pe toate.

"Rentează să fii psihopat?" l-am întrebat. "Bine, poate nu tot timpul, dar uneori, când situația o cere?"

Blair a fost precaut. Era o întrebare foarte dificilă. "E-adevărat că dacă atunci când se întâmplă ceva grav, un individ cu psihopatie va manifesta mai puțină îngrijorare decât alții în aceeaşi situație, dar nu se poate şti cu exactitate în ce măsură capacitatea lor de decizie în astfel de situații va fi mai bună. Cu atât mai mult, dacă nu evaluează corect gradul de amenințare, ei s-ar putea pune în pericol, în loc să fugă de el".

Cu alte cuvinte, dacă am putea dezgheța puțin modul de gândire, am încălzi un pic logica, atunci da, trăsăturile psihopatice ar putea conferi avantaje. Altfel, nici vorbă.

Dar să mai zăbovim un pic, mi-am zis. Nu am aflat exact treaba asta despre eroii acestei lumi? Nimeni nu i-ar acuza pe *ei* că au luat decizii proaste. Dar ce-am putea spune despre rezultatele lui Bechara, Shiv şi Loewenstein referitoare la "psihopații funcționali"? Sau despre speculanții financiari ai lui Frydman? (bine, sunt purtătorii polimorfismului MAOA răspunzător pentru agresivitate şi asumarea riscurilor şi nu sunt automat psihopați, dar există o legătură clară). În final, deciziile pe care le-au luat în condițiile date, ar fi fost oricum mult mai bune decât ale oricăruia dintre noi.

Poate asta era problema, poate că ecuația trebuia ajustată un pic:

Psihopat funcțional = Psihopat – Factor de decizie slab

În încercarea de a afla o a doua opinie, am luat legătura cu un vânător de psihopați, Kent Kiehl. Kiehl este profesor agregat de psihologie şi neuroştiință la Universitatea din New Mexico şi director la Mobile Imaging Core and Clinical Cognitive Neuroscience în cadrul Mind Research Network din Albuquerque. Aşa cum sugerează şi titlul pe care îl poartă, avea destule pe cap când l-am întâlnit.

De fapt, Kiehl era într-o călătorie. Şi mai este şi acum. Nu într-una obişnuită, ci una în care este implicat şi un camion pe optsprezece roți, un vehicul atât de lung, pe care de fiecare dată când îl parchează, mă uimeşte că nu i se solicită permis de la comisia de urbanism. Cred că ar avea nevoie de un permis şi pentru *scanare,* pentru că în interiorul camionului se află un dispozitiv fMRI făcut pe comandă, în valoare de 2 milioane de dolari. Aşadar, Kiehl se plimbă prin New Mexico, pe la penitenciarele de stat, în încercarea de a dezvălui baza neurală a psihopatiei.

I-am pus aceeaşi întrebare ca şi lui James Blair. Rentează uneori să fii psihopat? Ca şi Blair, Kiehl a fost, de asemenea, circumspect.

“Este perfect plauzibil să spunem că trăsăturile psihopatice sunt distribuite în mod normal în rândul populației generale, dar deosebirea față de cei aflați la extremitățile spectrului, este că ei nu se pot opri [nu le este frică] în situațiile în care ar trebui. Un director executiv şi-ar putea asuma riscuri mari în afaceri, dar asta nu înseamnă că s-ar plimba printr-o zonă rău famată noaptea. Un psihopat nu e capabil să facă distincția asta. Pentru un psihopat, e totul sau nimic”.

Ceea ce aduce un nou factor în ecuație:

$$\textbf{Psihopat funcțional} = \left(\frac{\textbf{Psihopat – factor de decizie slab}}{\textbf{Context}}\right)$$

Ceea ce înseamnă, cu excepția algebrei, că psihopatia funcțională depinde de context. În limbajul teoriei personalităților, este “starea” versus “trăsătura”. Iar aceasta, în condiții propice, poate spori viteza şi calitatea luării deciziilor în loc să o îngreuneze.

În anii ‘80, sociologul John Ray a ajuns la o concluzie similară. Ray a postulat o funcție inversă în formă de U, ca fiind modelul ce reprezintă cel mai bine relația dintre psihopatie şi succesul în viață (vezi Figura 4.2). În cuvintele sale:

“Atât nivelurile maxime cât şi cele minime de psihopatie pot fi maladaptative, în timp ce nivelurile intermediare sunt cele mai adaptative. Dovada faptului că nivelul crescut al psihopatiei este maladaptativ sunt situațiile cu care se confruntă psihopații clinici înşişi. Similar se întâmplă şi când nivelul psihopatiei este mai redus, caracterul maladaptativ rezidând din observația comună asupra rolului anxietății în psihopatie şi a faptului că psihopații nu par să manifeste anxietate. Imunitatea relativă a psihopaților la anxietate le poate conferi un avantaj comparativ cu populația normală, neinstituționalizată.”

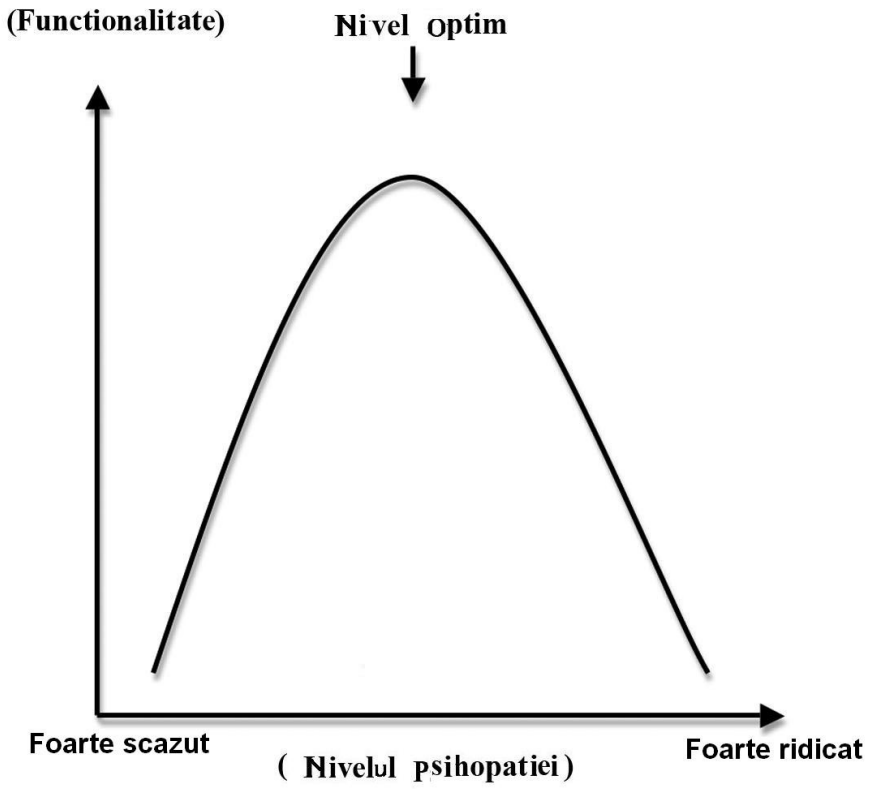

Figura 4.2. Relația dintre psihopatie şi funcționalitate (de Ray & Ray, 1982)

În mod ironic, exact acelaşi lucru a descoperit Eyal Aharoni în interiorul frăției criminale. Nici nivelul ridicat, dar nici cel scăzut de psihopatie nu garantau succesul criminal, doar cel moderat. Acest lucru nu a scăpat atenției lui Bob Hare şi Paul Babiak, în timp ce continuau cercetările în domeniul psihopatiei corporatiste.

Hare şi Babiak au dezvoltat un instrument numit Radiografia mediului de afaceri (Business Scan/ B-Scan): un chestionar de autoevaluare, alcătuit din patru sub-scale (stilul personal, stilul emoțional, eficiența organizațională şi responsibilitatea socială) calibrate în aşa fel încât să evalueze prezența trăsăturilor psihopatice exclusiv în unitățile corporatiste şi nu în rândul populației diagnosticate (cum este PCL-R) sau al celei generale (cum este PPI) (vezi Tabelul 4.1).

Trăsături de conducere	**Trăsături psihopatice**
Carismatic	Şarm superficial
Încredere în sine	Grandomanie
Influent	Manipulare
Persuasiv	Escroc
Gândire vizionară	Inventarea de poveşti încâlcite
Abilitatea de a-şi asuma	Impulsivitate

riscuri	
Orientat spre acțiune	Căutarea de senzații tari
Abilitatea de a lua decizii dificile	Insuficiență emoțională

Tabelul 4.1. Radiografia mediului de afacerii: trăsăturile de conducere şi echivalentele lor psihopatice

În acest cadru, trăsăturile psihopatice fundamentale pot deveni uneori calitățile excepționale ale unui lider politic influent şi, pentru a evalua prezența acestor trăsături, ținând cont de sensibilitate şi de context, este necesar să punem întrebarea potrivită şi să abordăm frazeologia şi limbajul adecvat. Scopul B-Scan este de a face exact acest lucru prin descrierea itemilor din cadrul structurii corporatiste şi prin formularea terminologiei de afaceri de zi cu zi (de ex. "Este normal să minți pentru a încheia o afacere" – de acord/ nu sunt de acord pe o scală de la 1 la 4). În prezent suntem în curs de a aplica acest test unui segment independent de avocați, comercianți şi membri ai Forțelor Speciale ale Marii Britanii pentru a vedea cu exactitate din ce sunt ei făcuți, un fel de biopsie psihologică a unor profesii cu cifră octanică ridicată.

În timp ce mă aflam într-o cafenea din New York, foarte aproape de compania de consultanță şi management a lui Babiak, mi-am amintit de o conversație pe care am purtat-o cu un consilier juridic al coroanei britanice, în biroul său din centrul Londrei.

"În sala de judecată, am şters pe jos cu unii oameni, i-am crucificat în boxa martorilor. N-am avut nici un scrupul în a face să plângă la interogatoriu o presupusă victimă a unui viol. Ştii de ce? Pentru că asta e slujba mea. Pentru asta mă plătesc clienții. Iar la sfârşitul zilei, pot să îmi pun peruca în cui, să îmi dau roba jos, apoi să merg la un restaurant cu soția şi să nu îmi pese de toate astea, chiar dacă ştiu că ceea ce s-a întâmplat în acea curte ar putea să îi distrugă viața presupusei victime.

Pe de altă parte, dacă soția mea îşi cumpără o rochie dintr-un magazin şi, să zicem, pierde chitanța, iar apoi îmi spune să o duc înapoi ... asta e o cu totul altă poveste. Nu-mi place să fac chestia asta. Sunt fără speranță … un mototol veritabil ..."

Babiak dă din cap. Ştie clar ce vreau să spun. Exact pentru a obține acest lucru a fost construit B-Scan. Sorbim fiecare din cafeaua lui şi ne holbăm la râul Hudson. Deasupra apei cenuşii înghețate, vaste continente de nori se adună încet şi fără milă, formând un plafon jos, tectonic.

"Ce zici?" îl întreb. "Crezi că vom găsi punctajul maxim cu B-Scan? Numărul de aur care să indice înalta performanță?"

Dă din umeri. "Am putea, dar eu cred că vom obține mai degrabă un interval, care poate varia nesemnificativ în funcție de profesie."

Îi dau dreptate. Nu pot să nu mă gândesc la Johnny şi la *locul* pe care l-ar ocupa pe această scală. James Bond era autorizat să ucidă. Dar nu

omora fără discernământ, ci doar când era nevoit. Şi o făcea fără să clipească.

Nebun, rău ... sau superrațional?

Ca să trag o concluzie, i-am expus unui prieten teoria mea despre psihopații funcționali. Tom este membru al Forțelor Speciale britanice şi a lucrat sub acoperire în cele mai calde, mai periculoase şi mai îndepărtate locuri din lume.

S-a bucurat de fiecare moment.

Îi spun despre jocurile de noroc, despre sarcina de recunoaştere a emoției, despre experimentul lui Ahmed Karim privind stimularea magnetică transcraniană care creşte capacitatea de a minți şi despre acupuncturişti. Apoi, îi spun şi despre descoperirirle lui James Blair, Kent Kiehl, Bob Hare, Paul Babiak şi Peter Jonason.

"Ce vrei să zici exact?" m-a întrebat după ce am terminat de spus, că nu chiar orice soldat ar prefera să îşi pună ochelari cu infraroşu şi să se avânte în lupte corp la corp cu talibanii în peşterile întunecate din miezul munților situați în nordul Afganistanului. "Că sunt nebun? Vreun trăsnit care se aruncă cu capul înainte acolo unde şi îngerilor le este frică să se aventureze? Şi care găseşte satisfacție în treaba asta? Este plătit pentru a face chestia asta?"

După ce am scăpat de tirul lui, Tom mi-a spus o poveste. Într-o noapte, în urmă cu câțiva ani, se întorcea către casă după ce urmărise filmul de groază *Saw (Fierăstrăul)*. Dintr-o dată, apare din spatele unei uşi un tip cu un cuțit. Iubita lui Tom era îngrozită şi a început să intre în hiperventilație. Tom, cu calm l-a dezarmat pe individ şi l-a trimis la plimbare.

"Ştii ce a amuzant? Filmul chiar mi s-a părut înspăimântător. Dar când m-am văzut în situația reală, m-am activat într-un fel. Nu mai aveam nimic. Nici nervi. Nici dramă. Absolut ... nimic."

De aceeaşi părere era şi nerurochirurgul pomenit mai devreme. De câte ori ascultă lucrarea lui Bach intitulată *Patimile după Sfântul Matei* îi dau lacrimile. Când vine vorba de fotbal şi de echipa pe care o susține încă din copilărie ... uneori nici nu se poate uita la meciurile ei.

"Psihopat? Nu sunt chiar sigur. Nu ştiu ce ar spune pacienții mei despre asta! Dar este un cuvânt bun. Şi, da, când te speli pe mâini înainte de o operație foarte dificilă, o senzație de răcoare se strecoară prin vene. Este comparabil cu sentimentul pe care îl ai atunci când te droghezi. Numai că această intoxicare îți ascute simțurile, nu le amuțeşte, te aduce într-o stare de conştiență, care se alimentează cu precizie şi claritate, nu cu amețeală şi incoerență. ... Poate 'superrațional' ar fi un cuvânt mai potrivit. Mai puțin sinistru. Mai, nu ştiu cum să spun, spiritual . . ."

Râde.

"Sau poate sună chiar şi mai nebunesc".

5.

Fă-mă psihopat!

Marile epoci ale vieții noastre sunt momentele în care avem curajul de a ne boteza calitățile slabe, denumindu-le cele mai bune.

– Friedrich Nietzsche

Se schimbă vremurile

Dacă ai atât de multă experiență în domeniul tău, cum este cazul lui Bob Hare, atunci ai dreptul să alegi cu cine vrei să-ți petreci timpul când eşti la o conferință. Aşadar, cu ocazia conferinței bienale a Societății pentru Studiul Ştiințific al Psihopatiei, desfăşurată în Montreal în 2011, i-am trimis un mesaj distinsului profesor ca să stabilim o întrevedere. În cazul în care se ivea un moment de respiro pe parcursul dezbaterilor, poate ne puteam vedea la o cafea.

Răspunsul a fost instantaneu. "Prefer un whiskey scoțian bun în locul cafelei. Mă găseşti la barul hotelului. Fac cinste".

A fost exact aşa cum spusese.

Încercam să demarez discuția cu mare precauție. "Care este punctajul obținut de *tine* la PCL-R, Bob?" l-am întrebat în timp ce sorbeam din whiskey-ul vechi de douăzeci de ani.

Râse.

"A, foarte mic, aproximativ unu sau doi. Studenții mei îmi spun că ar trebui să mai lucrez la capitolul ăsta. Dar am făcut ceva oarecum "psihopatic" acum ceva vreme. Am spart o grămadă de bani pe o maşină sport nou-nouță. Un BMW".

"Bravo!" l-am felicitat. "Poate că studenții tăi te-au influențat mai mult decât ți-ai dat seama".

Următoarea mea întrebare a fost ceva mai serioasă:

"Când te uiți în jurul tău, în zilele noastre, ți se pare că devenim tot mai psihopatici?"

De data asta, i-a luat ceva mai mult timp să răspundă. "Cred că, în general, da, societatea devine tot mai psihopatică. Adică, se întâmplă unele lucruri în zilele noastre pe care nu le-am fi văzut în urmă cu douăzeci sau poate chiar zece ani. Puştii devin imuni la comportamentul sexual normal, în urma expunerii foarte timpurii la pornografia pe Internet. Site-urile de "închiriere" a unui prieten, partener sau însoțitor sunt din ce în ce mai populare pe web pentru că oamenii sunt fie prea ocupați, fie prea dependenți de tehnologie ca să îşi mai facă unii reali. Am citit recent un articol despre o creştere semnificativă a numărului de grupări criminale de femei ca urmare a culturii jocurilor video moderne tot mai violente la care sunt expuse. De fapt,

cred că dacă te uiți după dovezile care să ateste că societatea devine tot mai psihopatică, creşterea recentă în activitatea criminală desfăşurată de femei este extrem de revelatoare în acest sens. A, şi să nu mai vorbim de Wall Street!"

Poziția lui Hare este extrem de logică pentu toți cei care sunt interesați cât de puțin de ceea ce citesc în ziare, văd la televizor sau întâlnesc accidental în spațiul online. În Japonia, în 2011, un puşti de şaptesprezece ani şi-a vândut un rinichi pentru a-şi cumpăra un iPad. În China, în urma unui incident în care un copil de doi ani a fost uitat în mijlocul unei piețe şi călcat de două ori cu maşina în timp ce trecătorii îşi vedeau liniştiți de drumul lor, electoratul îngrozit a solicitat guvernului să aprobe legea "Bunului samaritean", pentru a preveni astfel de incidente să se mai repete.

Pe de altă parte, incidentele reprobabile sunt inerente într-o societate. Şi aşa vor fi, fără îndoială, nota profesorul de psihologie Steven Pinker, de la Universitatea Harvard, în cartea sa *The Better Angels of Our Nature (Îngerii noştri mai buni)*. De fapt, el susține că violența un se află deloc pe o pantă ascendentă, ci pe unda descendentă. Motivul pentru care crimele abominabile ajung pe prima pagina a ziarelor nu este că sunt foarte multe, ci dimpotrivă.

Dacă ne gândim la omucideri, cercetând arhivele juridice din mai multe state europene, oamenii de ştiință au descoperit că rata criminalității a scăzut dramatic de-a lungul anilor. În secolul XIV, în Oxford, situația arăta de parcă toată lumea avea să comită o crimă la un momendat sau altul, adică rata criminalității era de 110 omoruri la 100.000 de oameni pe an, comparativ cu doar 1 crimă la 100.000 de oameni la mijlocul secolului XX, în Londra. Rezultate similare s-au remarcat şi în Italia, Germania, Elveția, Olanda şi țările scandinave.

Acelaşi lucru se poate spune şi în cazul războaielor. Pinker a descoperit că şi în cazul secolului XX răvăşit de războaie, aproximativ 40 de milioane de oameni au murit pe câmpurile de bătălie, din cei aproximativ 6 miliarde care au supraviețuit. Ceea ce înseamnă un rezultat de doar 0.7%. Dacă introducem în această estimare şi decesele cauzate de război, boli, foamete sau genocid, totalul morților ajunge la 180 de milioane. Pare o cifră mare, dar din punct de vedere statistic, diferența este insignifiantă, ajungând în cele din urmă la plus/ minus 3%.

Dacă faci comparația cu cifrele aferente societăților preistorice, unde procentul era de 15%, începi să vezi diferența. Craniul neandertalian, spart, descoperit de Christoph Zollikofer şi colegii săi în sud-vestul Franței era doar vârful icebergului.

Când vezi aceste cifre, întrebările care-ți vin în minte vizează două direcții. În primul rând, confirmă ipoteza, intuitivă deşi speculativ empirică, conform căreia societatea devine mai mult sau mai puțin psihopatică? În al doilea rând, dacă devine mai puțin psihopatică, ce s-a întâmplat de-a lungul anilor de s-au distilat atât de dramatic impulsurile noastre violente şi criminale?

La ultima întrebare, răspunsul evident sau cel pe care l-ar da marea majoritate ar fi legislația. În 1651, în lucrarea *Leviatanul*, Thomas Hobbes a fost primul care a avansat argumentul că fără un control statal descendent ne-am transforma foarte rapid într-o gaşcă de sălbatici sângeroşi. Există mult adevăr în această afirmație. Pinker susține, mai degrabă, perspectiva ascendentă, deşi nu neagă importanța constrângerilor legislative, dar invocă şi procesul gradual al maturizării culturale şi psihologice.

"Începând maturizarea în secolele XI - XII şi continuând până în secolele XVII-XVIII, europenii şi-au inhibat tot mai mult impulsurile, anticipând consecințele pe termen lung ale propriilor acțiuni şi ținând cont şi de părerile şi sentimentele celorlalți în luarea deciziilor", evidențiază el. "Cultura onoarei, în care răzbunarea era la ordinea zilei, a deschis drumul unei culturi a demnității, a capacității de a-şi controla emoțiile. Aceste idealuri îşi au originea în instrucțiunile explicite pe care arbitrii culturali le-au furnizat aristocraților şi nobililor, permițându-le acestora să se diferențieze de răufăcători şi scursuri. Ulterior, au fost absorbite de generațiile mai tinere până când a devenit regulă. Standardele s-au extins de la clasele superioare la cele inferioare, la burghezie, care a încercat să le imite, şi apoi tot mai jos la toate eşaloanele până când, în cele din urmă, a devenit o cultură a societății".

Ambele perspective, cea istorică şi cea sociologică, sunt perfect valabile. Şi totuşi, în observațiile lui Pinker se află câteva precepte critice cu implicații imediate: indicii subtile, sociobiologice care, la o examinare mai atentă, pot elucida un paradox cultural interesant. Şi care, dacă se adeveresc, pot răspunde la prima întrebare din cele două enunțate mai devreme: societatea devine pe de o parte mai puțin violentă, dar pe de altă parte mai psihopatică.

Să luăm în considerare importanța "arbitrului cultural", aşa cum îl numeşte elegant Pinker, în schimbarea conduitei ideologice. În mod normal, pe vremuri, aceşti arbitrii ar fi fost clericii. Sau filozofii. Poeții. În unele cazuri, poate chiar monarhii. În zilele noastre, când societatea este tot mai secularizată iar universurile virtuale se dezvoltă exponențial, ei sunt o specie cu totul aparte: cântăreți de muzică pop, actori, moguli media sau ai jocurilor video, care mai degrabă se oferă pe ei înşişi pe altarul psihopatiei creative, în loc să promoveze preceptele demnității.

Trebuie doar să dai drumul la televizor. Pe NBC, la emisiunea *Fear Factor (Factorul frică),* vedem cum participanții îngrețoşați devorează viermi şi insecte. La emisiunea *The Apprentice (Ucenicul)* auzim din când în când decizia finală: "Eşti concediat!". Simon Cowell nu este cunoscut pentru stilul său conciliant, ci dimpotrivă, nu-i aşa? Mă cutremur numai când mă gândesc ce se petrece în sinea lui Anne Robinson când îşi fixează privirea în ochii unui jucător perdant şi cu o răceală chirurgicală enunță, de parcă ar fi o matroană dementă: "Eşti veriga lipsă. La revedere!"

Dar tranziția culturală a normelor comportamentale este doar o parte a ecuației sociobiologice a lui Pinker. Absorbția de către societate a acestor

coduri convenționale de comportament, până când au ajuns să fie general acceptate, este o cu totul altă problemă

Să luăm exemplul industriei finanțelor. Lăcomia şi corupția au însoțit dintotdeauna marile afaceri – de la profitorii din timpul Războiului Civil din Statele Unite până la scandalurile comerciale care au ieşit la suprafață în Marea Britanie capitalistă, pe vremea premierului Thatcher, în anii '80. Şi totuşi, noul mileniu a debutat cu un val de criminalitate corporatistă fără egal. Escrocherii investiționale, conflicte de interese, erori de judecată şi veşnicele scheme antreprenoriale de fraudă şi delapidare, sunt fără precedent, atât ca amploare fiscală, cât şi ca obiectiv.

Analiştii guvernării corporatiste citează un cumul de motivații care au condus către acest climat de afaceri întinat. Avariția, punctul central al teoriei lui Gordon Gekko, este bineînțeles una dintre ele. Dar se mai remarcă şi aşa-numita "contabilitate de gherilă". Cum era de aşteptat, Wall Street-ul şi Bursa de la Londra au continuat să câştige, iar viteza şi complexitatea afacerilor să crească exponențial, în timp ce ocolirea regulilor şi neclaritățile au devenit reguli de bază.

Seth Taube, avocat experimentat în domeniul litigiilor comerciale menționa următoarele: "cu ajutorul unor garanții complexe, practici contabile şi tranzacții se poate ascunde cu foarte mare uşurință o fraudă".

Clive R. Boddy, fost profesor la Facultatea de Studii Economice din Nottingham a declarat într-un număr recent al Jurnalului de etică în afaceri (*Journal of Business Ethics)* că psihopații sunt, pur şi simplu, cei care stau la baza tuturor problemelor. Psihopații, explică Boddy, într-un limbaj similar celui utilizat de Bob Hare şi Paul Babiak în capitolul anterior, profită de "natura relativ haotică a corporațiilor moderne", inclusiv de "schimbările rapide, veşnicele înnoiri" şi de rotația masivă a "personalului cheie". Aceste condiții le oferă posibilitatea de a-şi croi drum, prin combinația de "carismă personală extrovertită şi şarm", spre birourile spațioase cu vedere din marile instituții financiare, dar le conferă şi posibilitatea de a-şi ascunde "comportamentul", de a-i "face să pară normali, ba chiar să fie liderii perfecți".

Bineînțeles, că odată ajunşi înăuntru, aceşti huni corporatişti sunt apoi capabili să "influențeze climatul moral al întregii organizații" şi să câştige "putere considerabilă", mai adaugă Boddy.

În concluzie, el denunță psihopații ca fiind de vină pentru criza financiară globală, pentru că ei, în "urmărirea scopului lor unic de îmbogățire, preamărire şi excluderea altor considerații, au dus la abandonarea vechilor concepte de noblesse oblige, egalitate, corectitudine sau orice altă noțiune de responsabilitate socială corporatistă".

Nu putem nega că, pe undeva, există o doză de adevăr.

Pe de altă parte, societatea este cea care susține că, în loc să dăm toată vina pe mahării corporatişti, ar trebui să introducem în ecuație şi abaterile culturale şi morale în care adevărul îmbracă forma unor interese personale, iar granițele etice sunt estompate dincolo de interesele conştiente cunoscute, susține Charles Elson, şeful Centrului Weinberg pentru Guvernarea

Corporatistă din cadrul Universității din Delaware. Momentul critic, potrivit lui Elson (cel puțin în ce priveşte SUA) a fost aventura preşedintelui Clinton cu Monica Lewinsky. Şi faptul că administrația, familia şi moştenirea administrației sale au supraviețuit intacte dezastrului. Oricum ar fi, onoarea şi încrederea continuă să se deprecieze în toată lumea. Poliția este acuzată de rasism instituționalizat. Sportul este condamnat pentru uzul tot mai extins de medicamente dopante. Iar Biserica este asediată de acuzații de abuzuri împotriva minorilor comise de preoți.

Legea însăşi a intrat şi ea în scenă. În cadrul procesului de răpire a lui Elizabeth Smart din Salt Lake City. Avocatul apărării, cel care îl reprezenta pe Brian David Mitchell, predicatorul fără adăpost autoproclamat profet şi care a răpit-o, a violat-o şi a privat-o de libertate timp de nouă luni pe tânăra de paisprezece ani Elizabeth (potrivit mărturiei fetei, a violat-o în fiecare zi de captivitate), l-a somat pe judecătorul instanței să îl menajeze pe clientul său pe motiv că: “Domnişoara Smart a depăşit momentul. A supraviețuit. A mers mai departe”.

Când în instanță începe să se audă o astfel de muzică, dansul poate deveni foarte imprevizibil.

Generația Eu

La o bere şi nişte floricele în clubul Facultății Harvard, i-am spus lui Pinker de enigma cu care ne confruntăm. Pe de o parte avem dovada că societatea devine din ce în ce mai puțin violentă, în timp ce, pe de altă parte, există dovezi că devine tot mai psihopatică.

A ridicat o problemă foarte pertinentă. “Hai să spunem că societatea devine tot mai psihopatică. Asta nu înseamnă neapărat că o să ne confruntăm cu o intensificare a violenței. Majoritatea psihopaților, din câte ştiu, sunt de fapt non-violenți. Ei cauzează mai degrabă suferințe emoționale decât fizice ...

Dacă psihopatia începe să câştige teren, atunci vom remarca o creştere minimă a violenței, comparativ cu ce se întâmpla, să zicem, în urmă cu patruzeci, cincizeci de ani. Dar cel mai probabil, vom începe să detectăm o modificare a modului de manifestare a violenței. Ar putea deveni, de exemplu, mai aleatorie. Sau mai instrumentală.

Cred că societatea ar trebui să devenă extrem de psihopatică pentru a se compoarta asemeni oamnilor din Evul Mediu, de exemplu. Din punct de vedere pur practic, acel nivel de manifestare este, pur şi simple, imposibil de realizat.

Nu m-ar suprinde nici cât negru sub unghie, dacă acea fluctuație subtilă a personalității sau a stilului interpersonal ar apărea în ultimele decade. Moravurile şi eticheta civilizației moderne sunt mult prea înrădăcinate în firea noastră, prea încastrate în natura noastră bună, ca să fie sabotate de un mic imbold către partea întunecată”.

Pinker avea dreptate în ceea ce priveşte psihopatia, nefiind sustenabilă pe termen lung. Aşa cum am văzut cu ajutorul teoriei jocului din capitolul anterior, nu are bază biologică. Mai are dreptate şi în ceea ce priveşte posibilele modificări subterane ale motivației acțiunilor violente. Un studiu recent realizat de Centrul pentru Investigații Penale şi Juridice din cadrul King's College, Londra, a implicat 120 de condamnați pentru jaf, care au fost întrebați simplu, de ce au făcut-o. Răspunsul lor a dezvăluit foarte multe despre realitatea stradală a vieții moderne britanice. Pentru că aşa aveau chef. Impuls de moment. Statut. Câştig financiar ... întocmai în această ordine a importanței. Exact tipul de comportament obişnuit, dur şi fără remuşcări, pe care îl remarcăm la psihopați.

Deci suntem martorii ascensiunii unei minorități sub-psihopatice pentru care societatea nu există? O nouă specie de indivizi cu noțiuni minime sau deloc despre normele sociale, care nu-i respectă pe ceilalți şi care desconsideră consecințele acțiunilor proprii? Are Pinker dreptate în privința acelor fluctuații subtile din structura modernă a personalității şi a atracției infame către partea întunecată? Rezultatele unui studiu recent realizat de Sara Konrath şi echipa ei de la Institutul pentru Studii Sociale din cadrul Universității din Michigan spun că răspunsul la toate aceste întrebări este da.

Într-un sondaj în care au fost testați 14.000 de voluntari, Konrath a descoperit că nivelurile de empatie în rândul studenților colegiului (măsurate conform Indicelul de Reactivitate Interpersonală[1]) au scăzut susținut de-a lungul ultimelor trei decade, adică de la inaugurarea scalei, din 1979. Şi că o scădere şi mai pronunțată s-a remarcat în ultimii zece ani.

"Puştii de liceu din ziua de azi au cu 40% mai puțină empatie decât omologii lor de acum 20 – 30 de ani," a declarat Konrath.

Şi mai îngrijorător este faptul că, potrivit lui Jean Twenge, profesor de psihologie la Universitatea de Stat din San Diego, în aceeaşi perioadă de timp, nivelul de narcisism s-a dezvoltat în direcție opusă. A depăşit orice limite.

"Mulți oameni văd acest tip de studenți din ziua de azi, uneori numiți şi 'Generația Eu', ca pe un una dintre cele mai egoiste, narcisiste, competitive, încrezătoare şi mai individualiste din istoria recentă".

În final, nu trebuie să ne surprindă declarația fostului şef al forțelor armate britanice, Lordul Dannatt, care susținea că, la antrenamentul de bază al noilor recruți, trebuie să se adauge şi "educația morală", deoarece aceştia sunt extrem de deficitari la capitolul sistemului fundamental de valori.

"Oamenii nu au fost expuşi la acelaşi sistem de valori tradiționale ca generațiile anterioare", a continuat Dannatt, "aşa că noi considerăm că este important ca [ei] să aibă această bază morală".

Trimite-i în armată, obişnuia să se spună despre delincvenți. Ei bine, nu mai e cazul. Sunt deja destui.

Nu este foarte clar de ce se înregistrează această depreciere a valorilor sociale. Combinația complexă care includea climatul, modelele de urmat şi educația a contribuit de asemenea. Dar începutul unui răspuns şi mai

fundamental se află într-un alt studiu condus de Jeffrey Zacks şi echipa lui de la Laboratorul de Cogniție Dinamică, Universitatea Washington, St. Louis.

Cu ajutorul fMRI, Zacks şi colegii au tras cu ochiul adânc în creierul unor voluntari în timp ce ei citeau poveşti. Astfel, s-a obținut o imagine grăitoare a modului în care creierul nostru construieşte accepțiunea de sine. Schimbările de loc ale personajului (de ex. a ieşit din casă pe stradă) erau asociate cu o activitate crescută în regiunile lobilor temporali implicați în orientarea spațială şi percepție, în timp ce schimbările obiectelor cu care interacționa personajul (de ex. a luat un stilou), produceau o creştere similară în regiunile lobilor frontali, cunoscute pentru rolul important în controlul mişcărilor de apucare. Cel mai important lucru însă, a fost constatarea faptului că schimbările de scop ale personajului au relevat o activitate crescută în cortexul prefrontal, care a generat, la rândul ei, o înțelegere defectuoasă a ordinii şi a structurii acțiunii planificate intenționat.

Se pare că imaginația chiar acționează în acest fel. De câte ori citim o poveste, nivelul de implicare se manifestă în sensul că noi "simulăm mental toate situațiile noi întâlnite în poveste", susține cercetătorul principal al studiului, Nicole Speer. Creierul nostru întreține aceste situații nou-întâlnite cu informații şi experiențe din viețile noastre, pentru a crea un mozaic organic de sinteze mentale dinamice.

Citirea unei cărți sapă căi neurale noi în piatra de temelie a scoarței cerebrale antice a creierului nostru. Transformă modul în care noi vedem lumea. Ne face "mai atenți la viețile interioare ale celorlalți", cum spune Nicholas Carr în eseul său recent "Visele cititorilor".

Devenim vampiri fără să fim muşcați. Cu alte cuvinte, mai empatici. Cărțile ne fac să vedem într-un mod în care imersiunea obişnuită în Internet şi lumea rapidă virtuală pe care ne-o oferă, nu reuşeşte.[2]

Vinovat, dar nu de vină

Înapoi în Montreal, Bob Hare şi cu mine, în fața unui nou pahar de whiskey, am început să discutăm din nou despre empatie, dar şi despre noua disciplină "neuro–legislația", o subdisciplină născută din preocuparea tot mai profundă a instanțelor de judecată pentru noul domeniu al neuroştiinței.

Un studiul relevant a fost publicat în 2002, iar descoperirile susțineau că polimorfismul funcțional al unei gene poate determina comportamentul psihopatic la bărbații care au fost maltratați în copilărie. Gena în cauză, a fost numită de către media "gena războinicului" şi ea controlează producția de enzime numite monoamina oxidază de tip A (MAOA), ale cărei niveluri scăzute au fost anterior asociate cu comportamentul agresiv la şoareci.

[2] În cadrul unui sondaj din 2011, realizat de o organizație britanică de caritate, Trustul Național pentru Alfabetizare (National Literacy Trust) unul din trei copii cu vârste între unsprezece şi şaisprezece ani nu deține nici o carte, comparativ cu anul 2005. Acest lucru înseamnă circa 4 milioane de copii din Marea Britanie. Aproape o cincime din cei 18.000 de copii intervievați au declarat că nu au primit niciodată o carte cadou. Iar 12% au spus că nu au intrat niciodată într-o librărie.

Dar Avshalom Caspi şi Terrie Moffitt de la Institutul de Psihiatrie, King's College, din Londra au mers mai departe şi au realizat un studiu inovator în care au evaluat copii, de la adolescență până la maturitate. Acesta a evidențiat tipare similare la oameni. Băieții abuzați sau neglijați şi care prezentau variații ale genei care determină nivel scăzut de MAOA erau foarte predispuşi ca, pe măsură ce devin adulți, să se transforme în psihopați violenți. Pe de altă parte, cei cu un trecut la fel de disfuncțional, dar care produceau cantități mai mari din această enzimă, foarte rar dezvoltau astfel de probleme.

Implicațiile acestor descoperiri au avut repercusiuni şi în sălile de judecată şi ar putea rescrie total regulile fundamentale ale dreptului penal şi al sistemului de pedepse. În aceeaşi măsură, genele şi mediul determină dacă suntem "buni" sau "răi".

Şi de vreme ce noi nu avem posibilitatea de a lege nici una dintre ele, chiar suntem oare liberi să alegem ceva ?

În 2006, avocatul lui Bradley Waldroup, Wylie Richardson, l-a somat pe profesorul William Bernet, psihiatru criminalist la Universitatea Vanderbilt din Nashville, Tennessee, să fie martor la proces.

Avea un caz foarte greu.

Waldroup era acuzat de comiterea uneia dintre cele mai brutale şi mai atroce crime din istoria statului Tennessee. Waldroup a "cedat" în urma unei vizite făcute de soția sa de care se despărțise, copiii săi şi prietenul soției sale, în rulota lui. Şi-a luat puşca de calibru 0,22 mm şi a început să găurească spatele prietenului soției de opt ori, apoi, i-a despicat ei capul în două cu o macetă. I-a retezat un deget, după care a început să o înjunghie în mod repetat, pentru ca apoi să o mai lovească şi cu lopata până şi-a pierdut cunoştința.

În mod cu totul miraculous, soția lui a supraviețuit, dar prietenul ei, din păcate, nu. Dacă Waldroup era găsit vinovat, trebuia să înfrunte pedeapsa cu moartea.

Richardson avea altceva în minte. "Este adevărat că acuzatul posedă variația genei care determină valori scăzute de MAOA?" l-a întrebat pe Bernet.

"Da," a răspuns Bernet.

"Este adevărat că a fost bătut cu bestialitate şi în mod repetat de părinții lui în copilărie?" a continuat Richardson.

"Da," a confirmat Bernet.

"Atunci, în ce măsură este bărbatul care stă în fața dumneavoastră responsabil pentru acțiunile sale?" a insistat Richardson. "În ce măsură a fost depreciat liberul său arbitru de către predispoziția genetică?"

A fost o întrebare revoluționară, în special pentru Bradley Waldroup, a cărui întreagă existență atârna în balanță, în funcție de rezultatul procesului.

A primit un răspuns la fel de revoluționar, încât instanța să îl absolve de crimă cu premeditare şi să îl găsească vinovat de omor calificat şi încât să

intre în istorie, iar ştiința genomului comportamental să schimbe o sentință la moarte într-una la viață.

Subiectul neuro-legislației s-a ivit în contextul unei discuții extinse despre câmpul neuroştiinței culturale – studiul modului în care valorile societății, practicile şi credințele conturează şi sunt conturate de procesele genomice, neurale şi psihologice de-a lungul mai multor epoci şi culturi. Dacă societatea *devenea* tot mai psihopatică, mă întrebam, dacă a existat o genă încă de pe atunci, care genera mai mulți psihopați? Sau era aşa cum demonstrase Steven Pinker în teoria lui despre "cultura demnității", obiceiurile şi moravurile au fost atât de aoborbite de toate nivelulurile societății încât au sfârşit prin a defini natura ei?

Hare sugera că este vorba de câte puțin din fiecare: că psihopații, în acest moment, sunt pe val. Şi că pe măsură ce vor continua să fie acolo, comportamentul lor va deveni normă. El susține că emergența epigeneticii, această ramură a geneticii care analizează pur şi simplu modificările activității genelor care nu implică schimbări structurale ale codului genetic în sine, dar care sunt transmise generațiilor succesive. Aceste modele de expresie a genelor sunt guvernate de mici "întrerupătoare" care stau la baza genomului. Dacă le modifici, nu umbând la racordajele interne, ci la factorii de mediu ca dieta, stresul şi chiar nutriția prenatală, ele pot porni şi opri genele ca nişte postergeist biologici ce sunt şi îşi pot face simțită prezența în camerele ancestrale moştenite de la proprietarii lor inițiali.

Hare mi-a spus despre studiul realizat în Suedia, prin anii '80. În prima jumătate a secolului XIX, un oraş îndepărtat din nordul țării, Överkalix, s-a confruntat cu o serie de recolte sărace. Anii de foamete au alternat în permanență cu cei bogați.

Cercetând statisticile din arhivele agricole şi comparându-le cu datele privind sănătatea națională, oamenii de ştiință au descoperit un lucru straniu. O moştenire epidemiologică care a uimit ştiința geneticii. Fii şi nepoții bărbaților ai căror ani de prepubertate[3] au coincis cu perioada de foamete, au dezvoltat risc minor de boli cardiovasculare (atacuri cerebrale, hipertensiune sau infarcturi). Pe de altă parte, fii şi nepoții bărbaților ai căror ani de preadolescență cu coincis cu recoltele bogate, au dezvoltat predispoziție pentru bolile asociate diabetului.

Uimitor. Fără nici un fel de contribuție din partea lor, generații succesive de fii şi nepoți aveau stabilite deja profilele cardiovasculare şi endocrinologice de aceste circumstanțe ecologice aleatorii manifestate de-a lungul timpului. Chiar cu mult înainte de a se naşte.

Nu-mi puteam crede urechilor.

Încercând să pun lucrurile la un loc – Pinker şi arbitrii culturali, Boddy şi hunii din mediul corporatist şi această variantă epigenetică, l-am întrebat :

[3] Mai exact perioada de creştere lentă - momentul de debut al pubertății când factorii de mediu au un impact mai puternic asupra organismului. La băieți, această perioadă critică se manifestă între nouă şi doisprezece ani.

“Deci, este posibil ca psihopații să fii riscat şi, de-a lungul timpului, tot mai mulți dintre noi să riscăm alături de ei?”

Hare comandă încă un rand.

“Nu numai, dar în timp, dacă epigenetica începe să-şi bage nasul, vor risca din ce în ce mai mult. Fără nici o îndoială există elemente ale personalității psihopatice ideale pentru a ajunge în top. Şi odată ajunşi acolo, vor începe să dea tonul muzicii pe care cei asemănători lor vor începe dansul ... Uite ce s-a întâmplat pe Wall Street, de exemplu... S-a declanțat de sus în jos. Pe măsură ce se intensifică le permite celor mai bine echipați să se descurce într-un astfel de mediu, de la nivelurile inferioare ale conducerii să îşi facă loc în față ...

Un scriitor din anii ‘60, Alan Harrington, susține că psihopații sunt următoarea etapă evolutivă, următorul as din mâneca selecției naturale pe măsură ce societatea devine mai rapidă şi mai liberă. Poate avea dreptate. Nu putem ştii în acest moment. Dar nişte eperimente genetice de laborator se desfăşoară în acest sens în prezent.

Ți-am spus despre lucrarea în care se demonstrează că persoanele cu nivel idicat de testosteron şi alele lungi în genele transportatoare de serotonină manifestă o reacție diminuată a corpului amigdalian când se confruntă cu amenințări de dominanță socială?

Uite o genă potențial psihopată. Agresivitate ridicată şi nivel scăzut de frică la un loc”.

Ochii lui Gary Gilmore

Am tras cu ochiul la ceas. Era puțin după ora 9 şi barul se umpluse. În fundal se auzea piesa celor de la The Adverts, “Gary Gilmore’s Eyes” (Ochii lui Gary Gilmore), un cântec de odinioară, cu rezonanțe punk, în care solistul îşi imaginează cum ar fi fost să fii văzut prin ei. Este o întrebare interesantă, căreia cineva îi cunoaşte, totuşi, răspunsul. Gilmore şi-a dat acordul ca, după execuția sa, ochii să fie utilizați pentru transplant. La câteva ore după moartea lui şi în concordanță cu doleanțele lui, două persoane au primit corneele lui.

Gilmore este unul dintre cei mai renumiți superpsihopați criminali, unul dintre acele exemplare rare ale subspeciei cu toate canalale consolei audio ridicate la maxim. În iarna lui 1977, fostul vânzător de pantofi american a fost pus față în față cu un pluton de execuție, în micul şi neînsemnatul orăşel Draper, din Utah. În luna iulie a aceluiaşi ani, într-o benzinărie aflată la câteva mile pe şosea, a omorât un îngrijitor din motive destul de neclare chiar şi pentru el, după care s-a dus cu iubita lui la film. În ziua următoare a împuşcat un recepționer în cap.

Şase luni mai târziu, după o ultimă masă cu hamburgeri, ouă şi cartofi, a dansat pe muzica gloanțelor Închisoarii de stat din Utah. Erau cinci membri în plutonul de execuție. Guvernatorul penitenciarului a strâns curelele de piele din jurul capului şi a fixat o bucată de cârpă în jurul inimii lui Gilmore pentru a

folosit drept țintă. Apoi s-a retras din camera de execuție şi şi-a sprijinit capul pe geamul rece din camera de observare.

Nici o minune nu îl mai putea salva, în ultimul moment pe Gilmore. Miracolele nu erau atât de frecvente în Draper la acea vreme. Înainte cu vreo două luni, Gilmore renunțase la apel. Declarase, cel puțin asta îi spusese avocatului său, că vrea să moară.

La ora opt dimineața, plutonul de execuția şi-a luat puştile. Înainte de a-i acoperi capul (aşa cum cere tradiția), guvernatorul l-a întrebat pe Gilmore dacă mai are ceva de spus (tot conform tradiției).

Gilmore s-a uitat fix în față cu ochii mai reci decât ai marelui rechin alb în timp ce tunetul inaudibil al morții se îndrepta către el.

"Dați-i bătaie!" a zis.

În timp ce ascultam cântecul, m-am întors gânditor către Hare. "Mă întreb cum *o fi* să vezi prin ochii lui Gilmore. Adică, pe bune. Dacă cineva te-ar putea transforma într-un psihopat timp de o oră, ai face-o?"

Râse. "Acum, poate că da. La vârsta mea … dar ar trebui să-mi ia cineva cheile de la BMW înainte!"

Ne-am terminat băuturile şi ne-am despărțit. Cântecul m-a pus pe gânduri şi mă plimbam pe străzile din Montreal cu o idee nebunească lâncezind în cap. Cum era studiul acela al lui Ahmed Karim? Cel care demonstrase că oamenii pot minții mai bine doar stimulând regiunile responsabile pentru luarea deciziilor din cortexurile prefrontale, cu ajutorul stimulării magnetice transcraniene?

Dacă poți ridica un singur canal, de ce n-ai încerca şi mai multe?

Personalitate magnetică

Stimularea magnetică transcraniană (TMS) a fost pusă în practică pentru prima oară de doctorul Anthony Barker şi de colegii săi de la Universitatea din Sheffield, în 1985. Însă istoricul ei este mult mai vechi. De fapt, baza ştiințifică din spatele stimulării electrice a nervilor şi muşchilor datează de prin 1780, cu două sute de ani înainte de Barker, când anatomistul şi doctorul italian Luigi Galvani şi compatriotul său Alessandro Volta au descoperit, pentru prima oară, cu ajutorul unui generator electric şi a unei perechi de picioare de broască, că nervii nu erau doar nişte țevi cu apă cum decretase Descartes, ci conductori electrici care duceau informația către sistemul nervos.

De atunci, lucrurile au mai evoluat. Inaugurarea aplicației TMS de către Barker şi echipa lui a constat într-o demonstrație elementară a propagării impulsurilor nervoase de la cortexul motor la măduva spinării prin stimularea contracțiilor musculare simple. În prezent, se întâmplă un pic altfel: TMS are utilizări practice multiple în diagnosticarea şi tratarea mai multor afecțiuni neurologice şi psihiatrice, care variază de la depresie la migrene, atacuri cerebrale sau Parkinson.

Potrivit premisei de bază a TMS, creierul operează cu semnale electrice şi, ca orice astfel de sistem, se poate schimba modul lui de operare prin

modificarea mediului său electric. Echipamentul standard constă într-un electromagnet puternic care se plasează pe scalp şi care generează un câmp magnetic constant care pulsează cu o frecvență prestabilită şi o bobină de plastic care conduce toate pulsurile magnetice prin craniu către zonele țintă ale creierului, stimulând în acest fel cortexul de dedesubt.

Ştim despre prihopați că întrerupătoarele din creierul lor nu sunt configurate după modelul nostru, al celorlalți, şi că una dintre zonele foarte afectate este amygdala, o structură de dimensiunea unei alune situată exact în centrul tabloului de comandă. Aşa cum am stabilit deja, amygdala este turnul de control al emoțiilor din creier. Ea veghează asupra spațiului nostru emoțional şi este responsabilă pentru felul în care noi simțim. În cazul psihopaților, o secțiune din spațiul acesta, cea corespunzătoare fricii, este goală.

Utilizând analogia cu întrerupătoarele de lumină, TMS poate fi asemănat unui potențiometru. Pe măsură ce procesăm informația, creierul nostru generază semnale electrice slabe. Acestea trec prin nervii noştri pentru a lucra muşchii, dar rătăcesc şi adânc prin creierul nostru, asemeni unor bancuri de date efemere, creând gândurile, amintirile şi sentimentele. TMS poate modifica intensitatea acestor semnale. Trimițând curent electromagnetic în zone țintă ale cortexului, poate intensifica sau slăbi aceste semnale, contribuind sau împiedicând bancurile de date să-şi urmeze cursul.

Dacă micşorezi intensitatea semnalelor amygdalei, cum au făcut Ahmed Karim şi colegii săi de la Universitatea din Tübingen, în zona moralității creierului, eşti pe calea cea bună de a "transforma pe cineva în psihopat". Liane Young şi echipa ei de la MIT au ridicat miza şi au demonstrat că, prin aplicarea TMS în joncțiunea temporo-parietală dreaptă, acea zonă neurală foarte adânc localizată în corpul amigdalian, se intensifică nu doar abilitatea de a minții, ci şi cea a rațiunii morale. În special, în atribuirea unui character deliberat acțiunilor altora.

Am luat receptorul şi l-am sunat pe vechiul meu amic Andy McNab. Era în vacanță, în deşert, călătorind prin Nevada pe un Harley V-Rod Muscle.

"Fără cască!" a strigat.

"Hei Andy, eşti dispus la o mică provocare când te întorci?"

"Normal!" a răcnit. "Despre ce e vorba?"

"Ce zici dacă noi doi intrăm în laborator să vedem care dintre noi este mai tare? Iar eu o să câştig?"

Râde ca un nebun.

"Îmi place la nebunie. S-a făcut! Dar avem o mică problemă, Kev. Cum crezi că o să reuşeşti?"

"Simplu," i-am răspuns

Service auto(r) specializat

Pentru cei care au trăit în peşteri în ultimii douăzeci de ani (cu excepția talibanilor probabil) Andy McNab a fost cel mai faimos soldat britanic din

rândul Forțelor Majestății Sale, până când Prințul Harry şi-a pus în cui ciocanul de polo, la Eton, în 2005. În timpul primului Război din Golf, Andy a comandat echipa Bravo Two Zero, o patrulă de opt oameni din Forțele Speciale, care avea misiunea de a culege informații despre liniile de comunicații secrete dintre Bagdad şi nord-vestul Irakului şi de a localiza şi distruge lansatoarele de rachete Scud de pe ruta principală irakiană de aprovizionare din regiune.

La scurt timp, băieții au început să se confrunte cu o problemă majoră. Cu câteva zile după începerea misiunii, patrula a fost compromisă de un păstor de capre şi ei au fost nevoiți să se retragă în marş, aproximativ 300 de km, prin deşert, spre granița siriană.

Numai unul dintre ei a reuşit. Trei au fost ucişi şi alți patru, inclusiv Andy, au fost prinşi de irakieni. De-ajuns să spunem că nici unul dintre insurgenți nu era dintre cei prezentabili şi nici cu şanse de a ajunge vreodată în analele chirurgiei cosmetice. Toată lumea ştie că sunt modalități mult mai bune de a motiva pe cineva în loc de a stinge țigara aprinsă pe gâtul cuiva. De altfel, exsită şi soluții alternative pentru a remodela bărbia cuiva în loc de patul puştii AK-47. Mulțumită tehnicii medicale avansate din Marea Britanie, gura lui Andy este acum ticsită cu mai mult porțelan decât toate băile din Palatul Buckingham.

El ştie cel mai bine. În 1991, a fost acolo pentru a-i fi înmânată de către Regina Elisabeta a II-a Medalia pentru Servicii Remarcabile.

Medalia a fost doar începutul. În 1993, în cartea care le purta numele, Andy a descris povestea patrulei cu toate detaliile groaznice şi, peste noapte, a definit genul şi forma memoriilor militare moderne. În cuvintele comandantului Serviciului Special Aerian (SAS) de la vreme aceea, povestea echipei Bravo Two Zero "va rămâne în istoria regimentară pentru totdeauna".

Nu glumea. De fapt, a devenit parte integrantă a unei culture istorice mai extinse, iar Andy a devenit o marcă.

În timpul unui zbor către Sydney, în urmă cu câțiva ani, am survolat Afganistanul. Dedesubt, în întunecimea densă şi periculoasă a munților Hindu Kush, am remarcat, printre norii intermitenți, mici pâlpâiri de lumină. Ce naiba erau? m-am întrebat. Taberele unor păstori nomazi? Ascuzătorile secrete ale liderilor talibani?

Chiar în acel moment, pilotul deschis microfonul şi a spus. "Persoanele din partea dreaptă a avionului ar trebui să remarce laptopurile celor de la SAS care tocmai lucrează la ultimul lor bestseller".

Microfonul a fost închis şi toată lumea râs. Şi Andy ar fi făcut-o, dacă ar fi fost acolo. Dar cred că tocmai zburam pe deasupra lui la acea oră.

Unul dintre primele lucruri pe care le auzi despre Andy şi asta destul de repede este că nu îi pasă de nimic. Nimic nu e sfânt. Şi nimic nu îl afectează.

"Aveam câteva zile când m-au găsit," mi-a mărturist când ne-am întâlnit prima dată în stația London Bridge. "Chiar aici după colț, dacă stau bine să mă gândesc, pe scările Spitalului Guy. Cică aş fi fost înfăşat într-o sacoşă de la magazinul Harrods".

“Glumeşti! Pe bune?”

“Îhî. Sincer”.

“Rahat. Incredibil. Îmi pari mai degrabă genul care ar purta o sacoşă TK Maxx”.

“Obraznicule! Bună asta. Îmi place”.

Am făcut echipă cu el în cadrul unei emisiuni radio pe care o aveam la BBC. Se numea “Persuasiune extremă“ (Extreme Persuasion) şi voiam să aflu dacă anumite caracteristici psihopatice sunt de folos în cadrul SAS. Cum ar fi de exemplu să nu-ți pese de nimeni şi nimic. N-am fost dezamăgit, dar dacă se gândeşte cineva să le îngroaşe rândurile, le spun că ar fi mai bine să stea acasă, dacă au avut probleme cu părinții.

“Printre primele lucruri pe care le remarci în tabăra de pregătire”, mărturiseşte Andy, ”se află bătaia de joc. Este constantă. Toată lumea denigrează pe toată lumea. Batjocura. Ca pentru aproximativ toate lucrurile care se întâmplă în Regiment, există un motiv întemeiat şi pentru treaba asta. Dacă eşti capturat, eşti învățat să fii “omul gri”. Să pari obosit şi stângaci. Să laşi impresia că nu ştii nimic. Că nu le eşti de folos.

Acum, dacă cei care te-au capturat sunt buni, îți vor căuta punctele slabe. Vor fi atenți la cele mai mici reacții, microexpresii, mişcări infinitezimale ale ochilor care ți-ar putea trăda starea mentală reală. Şi dacă descoperă ceva, atunci crede-mă pe cuvânt, s-a terminat cu tine, prietene. Jocul s-a sfârşit. S-o spunem altfel. Dacă ai o problemă cu dimensiunea penisului tău, o cameră irakiană de interogatoriu nu este cel mai propice loc în care să descoperi.

Deci în Regiment, totul este admis. Bătaia de joc este pur şi simplu funcțională. Este un mod eficient de a-ți contrui imunitatea psihologică. Te inoculează împotriva porcăriilor care pot fi aruncate împotriva ta dacă eşti capturat. Este răul bun, dacă înțelegi ce vreau să zic. Unde mai pui, că un deznodământ bun este întodeauna de preferat, nu-i aşa?”

Da, presupun că da. Dar forța mentală nu este singura caracteristică pe care o au în comun psihopații şi soldații din Forțele Speciale.

Mai este şi cutezanța.

În urmă cu vreo doi ani, într-o zi superbă de primăvară, de la o altitudine de aproximativ 3.000 de km deasupra plajei Bondi, Sydney, am făcut primul meu salt liber cu paraşuta. Cu o noapte înainte, în timp de petreceam într-un bar de fițe, i-am trimis un mesaj lui Andy cerând sfaturi de ultimă oră.

“Ține ochii deschişi şi bucile strânse”, mi-a răspuns.

Aşa am făcut. Cu greu. Dar să te paraşutezi noaptea, într-un teatru de război, deasupra unui ocean de la o înălțime de două ori mai mare şi transportând 90 de kg de echipament, este o cu totul altă poveste.

Şi dacă nu e de-ajuns, mai este şi bătaia de joc căreia trebuie să îi faci față. Chiar şi la 9.000 de m altitudine, petrecerea e în toi.

“Obişnuiam să râdem de treaba asta. Să facem mişto. Aruncam echipamentul înainte să vedem dacă îl putem recupera. În zbor, luam în brațe pe câte unul dintre ai noştri şi ne jucam de-a laşul, să vedem cine se va

desprinde primul şi va trage de coardă. Ne distram pe cinste" îşi amintea Andy.

Ă ... da, dacă zici tu, Andy.

Ce nu era foarte distractiv, era partea cu măcelul. L-am întrebat pe Andy dacă a regretat că a fost nevoit să facă ce-a făcut, să ia viețile atâtor oameni, în misiunile secrete pe care le-a avut de îndeplinit.

"Nu," a răspuns simplu şi la obiect, iar în ochii lui albaştri glaciali (de obicei, ascunşi în spatele petelor negre din poze) nu se citea nici cea mai mică urmă de emoție. "Nu te gândeşti prea mult la treaba asta. Când te afli într-o situație ostilă, principalul obiectiv este să apeşi pe trăgaci înaintea celui din fața ta. După ce apeşi, mergi mai departe. Pur şi simplu. De ce să stai acolo să te gândeşti la ce ai făcut? Dacă o iei pe panta aia, ai cele mai multe şanse ca ultimul lucru care-ți va trece prin cap să fie un glonț de M16.

Motto-ul Regimentului este 'Cine îndrăzneşte, învinge'. Dar uneori poate fi scurtat la 'Băga-mi-aş!' ".

Detaşare

Nu este dificil de imaginat de ce stabilitatea patologică, autocontrolul total, se poate dovedi util în anumite situații şi, uneori adaptativ. Unul dintre compatrioții lui Andy, Colin Rogers, fost membru al vestitei echipe de atac al SAS care, în Operațiunea Nimrod, din 1980, a bătut uşor în geamul ambasadei iraniene la Londra, a confirmat punctul de vedere al vechiului său camarad. Eliminarea teroriştilor prin praful, focul şi molozului specifice moştenirii arhitecturale a exploziilor secrete nu este un lucru la care Forțele Speciale să se gândească prea mult, în special când ai o minunăție de mitralieră Heckler & Koch MP5 atârnată de umăr care poate trage 800 de focuri pe minut şi când marja de eroare este adesea de ordinal câtorva milimetri. Ocheşti ținta şi o urmăreşti. Te concentrezi. Stai calm. Şi apoi apeşi încet pe trăgaci. Ezitările nu sunt admise.

Condiția este să fii ignifug. Să fii capabil să funcționezi în mijlocul acțiunii şi *în momentul* acțiunii. Nu trebuie să simți fierbințeala în primul rând.

"Eşti extrem de agitat, nu ai cum să nu fii" îmi spune Colin, în barul londonez în care ne-am întâlnit. "Dar este un lucru pentru care te-ai pregătit timp de mai mulți ani. Câte şase, şapte ore pe zi. E ca şi condusul. Nici o călătorie nu e la fel cu cealaltă. Dar poți face față cu brio aproximativ oricărei situații. Reacțiile tale sunt automate. Îți foloseşti judecata, da. Dar, chiar şi asta este un produs al antrenamentului. Este dificil de descris dacă nu ai experimentat efectiv aşa ceva. E ca şi cum ai o sensibilitate crescută față de tot ce se întâmplă în jurul tău. Exact opusul bătăii de joc. Dar în acelaşi timp eşti, cumva, şi în afara situației. Ca şi cum ai urmări un film".

Avea dreptate. Şi nu doar când vorbea despre atacurile fulger asupra ambasadelor. Să ne aducem aminte ce spunea neurochirurgul în capitolul anterior: "O intoxicație care îți ascute simțurile, nu le amuțeşte ... " cam aşa a descris starea în care intra înainte de o operație dificilă. De fapt, în orice tip

de situație de criză, cei mai eficienți sunt indivizii care îşi păstrează calmul, care sunt capabili să răspundă exigențelor de moment în timp ce mențin un grad corespunzător de detaşare.

Să analizăm următorul extras dintr-un interviu pe care l-am avut cu un instructor din cadrul Forțelor Speciale ale Statelor Unite, despre valoarea soldatului care, după ce a trecut de toate procedurile de selecție fizică şi psihologică, intră în unitatea de elită a Marinei Militare, Navy SEALs. Cei care l-au eliminat pe Bin Laden.

> Am făcut tot ce am ştiut ca să aflăm tot ce la tipul ăsta. Ca să fiu sincer, am muncit mai mult cu el decât cu ceilalți. A fost o provocare pentru noi. În plus, cumva, ştiam că va rezista. Era orfan de la unsprezece ani, dar a eludat sistemul şi a avut grijă de fratele şi sora lui mai mici. Furând. Făcând tot felul de afaceri. Vânzând droguri. Chestii de genul ăsta. Apoi, la şaisprezece ani, l-a bătut pe un individ atât de tare, încât l-a băgat în comă. Iar el a fost arestat.
>
> Zgomotul alb. Privarea de somn. Privarea senzorială. Apa. Poziții de stres în care corpul era forțat să stea în diverse poziții nefireşti. Parcela. Am încercat tot ce s-a putut cu el. În cele din urmă, după patruzeci şi opt de ore, i-am luat legătura de la ochi, mi-am pus fața la câțiva milimetri de a lui şi i-am strigat: 'Ai ceva să-mi spui?'
>
> Spre surprinderea mea şi, trebuie să recunosc, spre dezamăgirea mea, aşa cum am spus, tipul ăsta era tare ca piatra, iar în momentul în care eram exact pe punctul de a-l declara admis când mi-a zis că avea ceva să îmi spună.
>
> 'Ce?' l-am întrebat.
>
> 'Ar trebui să mănânci mai puțin usturoi', mi-a zis.
>
> A fost singurul moment în cei cinsprezece ani de când sunt instructor, când am lăsat garda jos. Numai pentru o secundă, o milisecundă, am zâmbit. Nu m-am putut abține. Chiar l-am admirat pe tip. Şi ştii ce? Chiar şi în situația aia mizerabilă în care era, nenorocitul a văzut-o.
>
> A văzut-o!
>
> Mi-a zis să vin mai aproape de el şi am văzut privirea pur sfidătoare sau ceva de genul ăsta din ochii lui.
>
> 'Jocul s-a sfârşit', mi-a şoptit în ureche. 'Ai pierdut'.
>
> Ce? Ar fi trebuit să-l întreb. Dar atunci am realizat că era unul dintre cei pe care îi numim "indestructibili". Cei mai duri dintre cei mai duri ...
>
> Dar era un nenorocit fără milă. Iar dacă AVEA conştiință, eu nu am văzut-o deloc. Era rece ca gheața. Indiferent de ce parte a armei se afla. În domeniul lui era chiar ceva de dorit ...

McNab în laborator

Aşa cum a promis, Andy a venit la Centrul de Neurologie din cadrul Universității din Essex într-o dimineață de decembrie. În uşă, am fost

întâmpinați de un domn, care, pentru următoarele două ore, avea să fie torționarul nostru. Doctorul Nick Cooper este unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai TMS la nivel mondial. Judecând după felul cum arăta în acea dimineață, l-ai fi putut suspecta că a lucrat mai mult pe el însuşi.

Nick ne-a poftit în laborator. Primele lucruri pe care le-am remarcat au fost cele două scaune din piele situate unul lângă celălalt. Alături de ele, cel mai mare sul industrial de prosoape de hârtie din lume. Ştiam la ce folosesc ele, la stergerea excesului de gel conductor care ajută electrozii EEG şi pe care Nick urma să ni-i ataşeze foarte curând pentru ca ei să recepționeze semnalele din adâncul insondabil al creierului nostru. Andy, pe de altă parte, nu avea decât imaginația la îndemână.

“Isuse!” a exclamat arătând către sul. “Dacă ăla este un sul normal de hârtie iginenică, eu îl mănânc!”

Nick ne-a îndrumat către scaune şi ne-a legat. Apoi, ne-a conectat la monitoarele pentru ritmul cardiac, la encefalograf/ EEG (pentru interpretarea reacțiilor electrice ale creierului), şi la aparatele care măsoară reacția galvanică a pielii (GSR), cea care evaluează nivelul de stres ca funcție a activității electrodermice. Când a terminat, amândoi arătam de parcă ne aflam în interiorul unei uriaşe cutii de branşament. Simțeam gelul pentru electrozi rece pe scalpul meu, dar Andy nu se plângea. În cele din urmă, şi-a dat seama la ce folosea sulul imens.

Chiar în fața noastră, cam la vreo zece metri de perete era un ecran video masiv. Nick a rotit un întrerupător şi l-a trezit la viață. Apoi, şi-a intrat în rolul de doctor. Muzica ambientală plutea prin cameră, iar clipociri de mătase de desfăşurau în fața ochilor.

“La naiba!” zise Andy. “Parcă e o reclamă la tampoane pentru incontinență!”

“OK,” a spus Nick. “Ascultați-mă. În acest moment, pe ecranul din fața voastră vedeți o scenă relaxantă, liniştită, acompaniată de muzică de relaxare. Asta pentru că trebuie să stabilim nivelul de bază fiziologic de la care putem măsura nivelurile ulterioare de excitare.

Dar la un moment dat, în următoarele şaizeci de secunde, imaginea pe care o vedeți acum se va schimba şi vor apărea imagini de altă factură. Acestea vor fi violente, dezgustătoare, foarte explicite sau chiar şocante.

Pe măsură ce se schimbă aceste imagini, ritmul cardiac, conductanța pielii şi activitatea EEG vor fi monitorizate şi comparate cu nivelurile din starea de relaxare care sunt înregistrate în acest moment. Întrebări?”

Eu şi Andy am dat amândoi din cap.

“Mulțumiți ?”

Am dat din nou din cap că da.

“Bine”, a zis Nick. “Să înceapă spectacolul!”

A dispărut în spatele nostru, lăsându-ne pradă reclamei la absorbanți pentru incontinență. Rezultatele au relevant mai târziu că, în momentul în care aşteptam să se întâmple ceva, reacțiile noastre fiziologice au fost detul

de similare. Ritmul nostru cardiac era un pic mai ridicat față de cel normal în anticiparea celor ce aveau să urmeze.

Dar, când Nick a tras de manetă sau a apăsat ce trebuia el să apese acolo ca să se schimbe imaginile, un dispozitiv de neutralizare parcă s-a declanşat pe undeva în creierul lui Andy.

Şi războinicul rece ca gheața a început brusc să intre în acțiune.

Imagini explicite cu dezmembrări, mutilări, torturi şi execuții se perindau prin fața ochilor noştri (atât de vii, încât Andy mi-a mărturisit ulterior că, la un moment dat, parcă putea "mirosi" efectiv sângele, "acel miros dulceag, grețos, pe care nu îl uiți niciodată"), acompaniate nu de muzică de relaxare, ci de sirene asurzitoare şi şuierături de zgomote albe. Reacțiile lui fiziologice au început să se reducă în intensitate. Pulsul a început să scadă. Reacția galvanică a pielii să se reducă, iar EEG-ul să se atenueze dramatic.

În cele din urmă, la finalul spectacolului, toate cele trei măsurători fiziologice ale lui Andy erau sub cele inițiale.

Nick nu mai văzuse aşa ceva. "E ca şi cum s-ar fi pregătit pentru provocarea asta. Şi când, în sfârşit, ea a apărut, creierul a reacționat brusc injectându-i nitrogen lichid în vene şi învelindu-l brusc într-o pătură neurală mustind de emoții neîmblânzite, pentru ca apoi să intre într-o stare profund hipnotică de concentrare extremă şi neiertătoare".

A dat din cap neîncrezător. "Dacă nu aş fi înregistrat toate interpretările eu însumi, nu cred că aş fi crezut. N-am mai testat până acum nici un soldat din Forțele Speciale şi m-aş fi aşteptat o mică atenuare a reacțiilor. Dar tipul ăsta a controlat total situația. Atât de concentrat, încât părea că s-a deconectat de tot".

Exact cum a remarcat şi Bob Hare, rezultatele erau atât de nefireşti, încât te întrebai de unde au apărut.

La ferma lui Hare, noutățile nu erau chiar atât de noi şi nici măcar interesante. Înregistrările reacților *mele* depăşeau orice limită. Ca şi ale lui Andy se situaseră un pic peste linia de bază în faza dinaintea carnajului. Dar similitudinea dintre noi doi s-a oprit acolo. În loc să scadă, în mijlocul luptei, a sângelui şi a intestinelor, ale mele au crescut exponențial.

"Cel puțin arată că echipamentul tău funcționează cum trebuie," a comentat Nick. "Şi că eşti un om normal".

Ne-am uitat la Andy, care discuta cu studenții de la doctorat ai lui Nick uitându-se cu toții la monitoare. Dumnezeu ştie ce gândeau despre el. Tocmai îi analizau datele. Gelul de pe electrozi îi aranjseră atât de bine părul, încât arată ca Don King într-un tunel aerodinamic.

Eu, pe de altă parte, încă încercam să îmi revin după şocul imaginilor. Mi-era greață. Eram nervos şi puțin nesigur pe picioarele mele. Aşa cum spusese Nick, poate că păream om normal, iar acele şi monitoarele garantau pentru normalitatea mea, dar, cu siguranță, nu mă simțeam normal atunci când m-am ghemuit în colțul camerei unde computerul zgomotos, cu luminițe şi bipuri deborda de măsurători şi date ca lovit de streche.

Diferența dintre profile este jenantă. EEG-ul meu arată de parcă ar fi conturat profilul zgârie-norilor din New York, o reprezentare matematică a uriaşelor blocuri. A lui Andy este exact la polul opus, cu pante domoale descendente asemănătoare unui teren de golf de pe una dintre cele mai frumoase insule din mijlocul Oceanului Indian. Uniform. Compact. Nebunesc şi nefiresc de simetric.

"Începi să te întrebi ce înseamnă să fi normal?" m-am adresat lui Nick.

Dă din umeri şi resetează computerul.

"Poate că eşti pe cale să afli," mi-a spus.

Fă-mă psihopat !

După ce şi-a terminat treaba, Andy urma să plece în hotelul de lux unde eram cazați amândoi şi unde aveam să ajung şi eu mai târziu, să facem schimb de impresii. Dar asta numai după ce eu trebuia să mai trec printr-o nouă provocare. Faza II a experimentului, în care eu aveam să "mă transform în psihopat". Urma o nouă tranşă de imagini cu masacre, măceluri şi sânge, numai că, de data asta, cu ajutorul unui alt instrument descoperit mulțumită tratamentelor utilizate de Ahmed Karim şi Liane Young în experimentele lor: stimularea magnetică transcraniană/ TMS.

"Transformarea asta va trece la un moment dat, nu-i aşa?" a zis râzând Andy în timp ce încerca să-şi domolească claia de păr. "Pen' că nu cred că cei de la hotel vor accepta doi psihopați în barul lor".

"Efectele tratamentului ar trebui să dispară într-o jumătate de oră", ne-a lămurit Nick în timp ce mă invita să iau loc pe un scaun de dentist perfect calibrat şi dotat cu tetieră şi curele pentru bărbie şi pentru față. "Gândeşte-te la TMS ca la un piaptăn electromagnetic şi la celulele nervoase, neuronii, ca la firele de păr. Ceea ce face TMS este să pieptene acei peri într-o anumită direcție, creând un stil neural temporal. Care, ca orice coafură, dacă nu o mențiii, revine la forma inițială din proprie inițiativă".

Fața lui Andy face toți banii. Parcă îi citeşti pe față: 'Ce naiba este ăsta? Laborator sau salon de coafură?'

Nick mă aşează în scaunul sinistru şi mă bate încurajator pe spate, cu mai multă convingere decât era cazul, lucru care nu mi-a plăcut prea tare. Când a terminat de legat şi țintuit, arătam ca Hannibal Lecter la oftalmolog. A poziționat cablurile de la TMS, care semănau cu urechile unei foarfeci imense, în zona de mijloc a craniului meu şi s-a întors către maşină.

Instantaneu, m-am simțit de parcă un miner pitic şi conştiincios sonda îndârjit cu un ciocan undeva în adâncul creierului meu. Nu pot să spun că era dureros, dar aş fi preferat să fi fost la sfârşitul orei sale de neuro-mineralogie.

"Asta e inducția electromagnetică ce trece prin nervul trigemen. Este unul dintre nervii responsabili cu senzațiile de la nivelul feței şi funcțiile motorii precum muşcatul, mestecatul sau înghițitul. Probabiul că acum o simți trecând prin dinții din spate, nu-i aşa? m-a întrebat Nick.

"Îhî," am dat din cap.

“Ceea ce vreau să descopăr este acea porțiune din cortexul motor responsabilă pentru mişcarea degetului mic al mâinii tale drepte. Odată ce am găsit-o, o pot folosi pe post de loc de tabără, ca să zic aşa, de unde stabilim coordonatele regiunilor cerebrale care ne interesează efectiv. Adică amygdala şi zona asociată deciziilor morale”.

“Atunci, treci naiba la treabă!” am mârâit. “Încă o doză din-asta şi te strâng de gât”.

Nick a zâmbit.

“Ei drăcia dracului! A început deja să funcționeze”, a mai comentat.

În următoarele douăzeci de secunde, am simțit un zvâc involuntar exact cum prezisese Nick. Slab, la început. Apoi, gradual, a devenit tot mai puternic. Foarte repede degetul mic de la mâna dreaptă a început să o ia razna. Nu e cea mai reconfortantă senzație să fii legat de un scaun, într-o cameră cu lumină difuză, ştiind că nu-ți poți controla absolut nici un gest al corpului tău. Este înfricoşător. Umilitor. Confuz şi deprimant, dacă stai să îți pui problema liberului arbitru. Singura mea speranță era ca Nick să nu aibe chef de joacă. Cu instrumentele pe care le mânuia ar fi putut să mă facă să fac roata în jurul laboratorului.

“Acu-i acu’!” îl aud zicând. “Acum ştim exact unde sunt zonele pe care le vizăm, aşa că, hai să începem!”

Degetul mic încetează să se mai mişte în momentul în care pune bagheta lui neurologică, sinistră, în câmpul de forțe de deasupra capului meu. Apoi, doar zac acolo pentru o vreme până când cortexul prefrontal dorsolateral şi joncțiunea temporo-parietală dreaptă sunt pieptănate electromagnetic. TMS nu poate pătrunde destul de adânc în creier pentru a atinge direct zonele emoțiilor şi ale deciziilor morale. Dar, prin stimularea regiunilor din scoarța cerebrală care au legături cu acele zone, se pot simula efectele unor influențe mai adânci.

În scurt timp am început să sesizez o schimbare, o senzație neclară, pătrunzătoare, existențială. Înainte de experiment, eram curios cât o să dureze, cât o să îmi ia să simt efectul. Acum, aveam răspunsul, circa zece, cinsprezece minute. Cam acelaşi interval temporal necesar marii majorități să simtă efectele unei beri sau ale unui pahar de vin.

Efectele nu sunt total diferite. Încredere în tine şi pierderea transcedentală a inhibițiilor. Excitarea incipientă a unei fanfaronade morale subiective, înțelegerea invazivă şi ciudat spirituală a faptului că nu dai doi bani pe nimic.

Există însă o excepție notabilă. O diferență evidentă între aceasta şi efectele datorate alcoolului. Lipsa acelei încetineli specifice. Conservarea, ba chiar sporirea, acuității atenției. Sentimentul compleşitor de alertă maximă, rafinată. Sigur, conştiința mea se simțea ca şi cum ar fi fost injectată cu nişte sedativ moral; anxietățile sunt scufundate într-o serie de shot-uri de Jack Daniels magnetic transcranian. Dar tot timpul m-am simțit ca şi cum aş fi fost curățat cu lumină. Ca şi cum sufletul sau cum vreți să îi spuneți, ar fi fost scufundat într-un spălător de vase spiritual.

Aşa deci, îmi spuneam, asta înseamnă să fii psihopat. Să vezi prin ochii lui Gary Gilmore. Să treci prin viață ştiind că indifferent ce faci sau ce spui, nu o să fi afectat de vină, remuşcări, ruşine, milă, frică, de toate aceste avertismente familiare, zilnice care, în mod normal, îți aprind bordul psihologic.

La un moment dat, m-am gândit. Vorbim despre gen, clasă, culoare, inteligență, crez, dar cea mai importantă diferență dintre indivizi este şi trebuie să fie prezența sau absența conştiinței. Conştiința este cea care doare atunci când toate celelalte se simt bine. Dar dacă este dură ca piatra? Dacă, la anumite persoane, conştiința are un prag infinit şi nelimitat de suportabilitate a durerii şi nici nu clipesc la țipetele de agonie ale celorlalți?

Hm, şi chiar mai mult decât atât, acest implant de psihopatie mă va face mai tare decât Andy McNab?

Înapoi, în scaunul meu, conectat la toate acele ecrane şi aparate, asist încă o dată la spectacolul de groază: imaginile sunt modificate pentru a evita obişnuința. De data asta, însă lucrurile s-au schimbat radical.

“Ştiu că individual dinaintea mea a considerat imaginilea astea dezgustătoare,” mă aud gândind. “Dar, să fiu cinstit, de data asta, îmi este greu să nu zâmbesc”.

Liniile şi buclele îmi confirmă declarațiile. Dacă înainte nivelul de excitare era atât de mare încât e de mirare cum imprimanta de ultimă generație conectată la EEG a reuşit să nu explodeze şi să ia foc, activitatea cerebrală *după* transformarea mea în psihopat a fost semnificativ redusă. Poate că nu se ondulase la fel de lin ca a lui Andy, dar era foarte aproape. Nu se mai zărea nici un zgârie-nori la orizont.

Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu ritmul cardiac şi conductanța pielii. De fapt, în cazul ultimei menționate, l-am eclipsat pe Andy.

“Crezi că e oficial?” l-am întrebat pe Nick în timp ce analizam cifrele. “Pot să spun că oficial sunt mai tare decât Andy McNab?”

A ridicat din umeri. “Cred că da, pentru moment, cel puțin. Dar ar trebui să profiți la maxim. Mai ai un sfert de oră. Cel mult”.

Am dat din cap. Deja simțeam cum magia începea să dispară. Vraja electromagnetică scăpăta. Mă simțeam mult mai însurat decât până atunci şi ceva mai puțin dispus să o invit la un pahar pe asistenta lui Nick. În schimb, m-am dus cu el la barul sudențesc şi mi-am depăşit recordul anterior la *Gran Turismo*[4]. Am dat cu el de toți pereții Dar ce contează, e doar un joc, nu?

“N-aş vrea să fiu cu tine într-o maşină reală, în momentul ăsta”, mi-a zis Nick. “Încă mai eşti sub influența experimentului”.

Mă simțeam grozav. Nu chiar ca atunci în laborator. Nu aşa de … nu ştiu cum să spun … “invincibil”. Dar undeva în zona aia, cu siguranță. Viața părea plină de posibilități, orizonturile mele psihologice păreau mult mai vaste. De ce să nu o tai la Glasgow weekendul ăsta pentru petrecerea burlacilor a unuia dintre prietenii mei, în loc să mă duc în Dublin s-o ajut pe nevastă-mea

[4] *Gran Turismo* este un joc video foarte cunoscut care simulează o cursă de maşini.

să-şi interneze mama într-un azil? De ce să nu fac exact invers față de cum aş face în mod normal? La naiba cu ce zice lumea! Care ar fi cel mai rău lucru care s-ar putea întâmpla? Pe vremea asta anul viitorul, totul va fi o amintire

Cine îndrăzneşte, învinge, nu-i aşa?

Iau câteva lire de pe masa vecină, lăsate drept bacşiş, cine o să ştie? Şi îmi încerc norocul la alte aparate. Obțin £64.000 la "Vrei să fii milionar", dar mă prăbuşec în gol pentru că refuz să aleg varianta 50%-50%.

Lucrurile nu s-ar fi putut aranja mai bine, nici dacă ar fi încercat cineva. Sunt absolut sigur că povestea din *American Psycho* este plasată în Los Angeles şi cu noşalanță apăs butonul, în ciuda protestelor lui Nick.

Răspunsul correct era New York.

"Am crezut că măcar pe asta ai s-o ghiceşti", mi-a spus râzând.

Apoi lucrurile încep să se schimbe. Destul de repede. A doua tentativă la *Gran Turismo* e total dezamăgitoare. Sunt dintr-odată mult mai precaut şi obțin un punctaj destul de mic. Dar nu numai atât, observ camera de supraveghere din colț şi mă gândesc la bacşişul pe care l-am subtilizat. Ca să fie totul bine, mă hotărăsc să îl dau înapoi.

Nick se uită la ceas. Ştiu despre ce e vorba, nu trebuie să îmi spună.

"Încă eşti mai tare decât McNab?"

Zâmbesc şi sorb din bere. Asta e treaba cu psihopații. Niciodată nu stau prea mult într-un loc. Cum se termină povestea, trec la următoarea, fără prea mare considerație pentru viitor şi chiar şi mai puțină pentru trecut.

Iar acesta, cel care fusesem *eu* pentru douăzeci de minute, nu făcea excepție de la regulă. S-a distrat, a primit o băutură gratis, dar acum experimentul era istorie, iar el şi-a luat vesel tălpăşița, plecând la drum şi părăsind oraşul.

Să sperăm că a plecat destul de departe.

Cu siguranță nu voiam să apară în barul hotelului unde urmam să îl întâlnesc pe Andy. Fie s-ar fi înțeles de minune, fie deloc.

Ca să fiu sincer, nu ştiu care dintre variante ar fi fost mai periculoasă.

6.

Cele şapte câştiguri mortale

Sentimentele sunt aberații chimice specifice învinşilor.
– Sherlock Holmes

Trecerea frontierei

O glumă spune că e mai greu să intri în Broadmoor decât să ieşi. Dar nu e aşa. Nu e o glumă.

"Ai ceva ascuțit?" latră doamna de la recepție, în timp ce scot întregul conținut al genții mele – laptop, telefon, pixuri, chiar şi credinciosul meu pistol Glock 17 – şi le pun într-un dulăpior de la intrarea principală.

"Numai inteligența," îi răspund, parodiind replica lui Oscar Wilde față de un ofițer vamal american.

Recepționera nu e o fană, nici a mea şi, se pare că, nici a lui Oscar.

"Nu e chiar aşa de *ascuțită,* băiete," răspunde. "Acum pune degetul arătător aici şi uită-te la aparat".

Odată ce ai trecut de controlul de frontieră de la Broadmoor, eşti poftit imediat într-o cameră securizată, o celulă cu pereții de sticlă situată între recepție şi clădirea spitalului, unde aştepți o vreme până când persoana pe care o vizitezi este chemată să vină să te ia.

Aşteptarea este enervantă şi claustrofobică. În timp ce răsfoiesc revistele, îmi reamintesc de ce sunt aici. După lansarea sondajului despre Marii Psihopați Britanici, am primit un email. Sondajul era unic şi primul de acest fel care să evalueze frecvența trăsăturilor psihopatice în rândul forțelor de muncă din întregul regat. Participanții erau direcționați către website-ul meu, unde completau Scala de Autoevaluare Levenson şi primeau punctajul aferent.

Dar asta nu era totul. Mai trebuiau să introducă nişte detalii de angajare. Care s-a dovedit a fi cea mai psihopatică profesie din Marea Britanie? Eram curios să aflu. Dar cea de la polul opus? Rezultatele care pot fi văzute mai jos sunt foarte grăitoare.

+ Psihopatie	**– Psihopatie**
1. Director executiv	1. Îngrijitor
2. Avocat	2. Asistent meical
3. Media (TV/Radio)	3. Psiholog
4. Vânzător	4. Meşteşugar
5. Chirurg	5. Cosmetician/ Stilist
6. Jurnalist	6. Persoană caritabilă
7. Ofițer de poliție	7. Profesor
8. Cleric	8. Artist
9. Bucătar	9. Doctor
10. Funcționar public	10. Contabil

Apoi vreo două săptămâni mai târziu, am primit în inbox următorul mesaj de la unul dintre respondenții sondajului – avocat, unul dintre cei mai buni din regat, al cărui un scor mi-a atras atenția. Lui nu i se părea nimic ieşit din comun. Absolut nimic:

“Mi-am dat seama încă din copilărie că vedeam lucrurile diferit de ceilalți,” scria. “Acest lucru, m-a ajutat în viață. Psihopatia (dacă aşa se numeşte) este ca un medicament al vremurilor moderne. Dacă îl iei în doze moderate, poate fi extrem de benefic. Poate atenua multe dintre suferințele existențiale cărora, altfel, le-ai putea cădea victimă din cauza sistemului imunitar psihologic foarte fragil incapabil să te protejeze. Dar dacă iei prea mult, dacă iei o supradoză, atunci poți, ca în cazul tuturor medicamentelor, să experimentezi efecte secundare neplăcute”.

Mesajul m-a pus pe gânduri. Ar putea avea dreptate acest eminent avocat al apărării? Este psihopatia “medicamentul vremurilor moderne”? Oare dozarea moderată poate regla acele canale mai aproape de valorile corecte ale consolei noastre prihopate, şi, în anumite condiții, să fie chiar benefică?

Era o posibilitate interesantă şi foarte logică. Să ne mai uităm din nou la acele canale: cruzime, şarm, concentrare, forța mentală, cutezanța, atenție (ancorat în prezent) şi acțiune. Cine n-ar vrea ca la un moment dat în viață să poată beneficia de pe urma intesificării uneia sau a mai multora dintre ele? Important era să le poți readuce ulterior la starea lor inițială.

Am decis să testez teroria. Nu voiam să o distrug, dar cu siguranță urma să fie destul de aproape. Intenționam să vizitez câteva spitale şi să intervievez câțiva colegi. Dar dacă mergeam în spitale şi mă întâlneam cu doctori sau vorbeam cu câțiva pacienți? Să le prezint problemele din viața normală de zi cu zi, chestii obişnuite despre care ne plângem în baruri, să văd care era perspective lor? Să văd ce sugestii mi-ar fi dat? Până acum, părea o idee bună.

“Profesor Dutton?” Firul gândurilor mi s-a interrupt şi când m-am uitat în sus am văzut un tip blond, de vreo treizeci şi cinci de ani căutându-mă cu privirea. “Bună ziua, sunt Richard Blake, unul dintre liderii de echipă de la Centrul Paddock. Bine ați venit la Broadmoor! Să vă conduc!”

Înaintăm tot mai adânc în interiorul încâlcit al spitalului, printr-o serie de coridoare interconectate şi antecamere izolate exact ca cea din care am plecat în această călătorie - “bule de securitate” le numeşte Richard. Regula de aur din Broadmoor este ca niciodată să nu deschizi o uşă până nu te asiguri că cea din spatele tău este închisă.

Centrul Paddock este o unitate închisă, foarte specializată în studiul tulburărilor de personalitate, alcătuit din şase pavilioane cu doisprezece paturi. Circa 20% din pacienții de aici sunt ceea ce am putea numi psihopați “puri”, iar ei sunt închişi în două pavilioane speciale dedicate tratamentului şi evaluării lor permanente: secțiile de Tulburări grave şi periculoase de personalitate (DSPD). Restul celor prezenți sunt cei cu tulburări aşa-numite “cluster”: trăsături clinice semnificativ psihopatice (evidențiate de scorurile

moderate spre crescute la PCL-R), acompaniate de trăsături fundamentale asociate tulburărilor de personalitate constatabile – borderline, paranoic şi narcisist sau cu trăsături reprezentative pentru simptomatologia psihotică primară (halucinații).

Brusc, realitatea mă loveşte. Nu este un centru pentru cei slabi de înger. Este adăpostul, sanctuarul interior fără conştiință al celor *fără* griji şi *ne*buni, sălaşul unora dintre cele mai sinistre reacții neurochimice din breaslă, acolo unde creierele pot sta, la propriu, pe muchie de cuțit. Spintecătorul din Yorkshire este aici. Şi ştrangulatorul din Stockwell. Este una dintre cele mai periculoase clădiri din lume.

"Ă… o să fiu în regulă, nu-i aşa, Richard?" am scâncit în timp ce mă îndreptatm spre dreapta către un spațiu deschis, cu un acoperiş căptuşit cu sârma ghimpată cu lame.

Rânjeşte. "O să fii în regulă. De fapt, problemele în pavilioanele DSPD sunt destul de rare. Violența psihopatică este predominant instrumentală, un mijloc direct către un scop cuantificabil. Ceea ce înseamnă că într-un mediu ca acesta, incidentele pot fi prevenite. Şi în cazul în care ceva totuşi se întâmplă, se pot contracara cu uşurință. În pavilioanele cu psihotici, lucrurile sunt mai puțin previzibile.

De fapt, chiar şi comparativ cu alte tulburări de personalitate, cu psihopații se lucrează destul de uşor. Din varii motive, tind să răspundă mai bine la activitățile zilnice decât cei din categoriile borderline sau paranoici. Poate pentru că se plictisesc foarte repede, le place să fie ocupați tot timpul.

În plus, e cam târziu să te întorci acum, nu-i aşa?", îmi spune cu o uşoară umbră de reproş.

Cunoaşterea localnicilor

"Noi suntem elita răului", mi-a spus Dany în timp ce marca al doilea gol pentru Chelsea, cu un plonjon excepțional din marginea terenului de cinci metri. "Nu trebuie să te entuziasmezi în fața noastră, dar nici să ne dezumanizezi".

Îmi aruncă o privire din spatele consolei lui Nintendo Wii. Lucrurile merg bine, de ambele părți. Chelsea conduce Manchester United cu 2–0, iar eu stau într-un colț al pavilionului DSPD ultra securizat din Broadmoor, în compania unor psihopați, care stau cu picioarele pe masă şi se uită la meci.

Atmosfera de acolo nu e chiar aşa cum mă aşteptam. Prima mea impresie este de cea a unei săli studențeşti. Peste tot numai lemn deschis la culoare şi frumos şlefuit. Lumină puternică, filtrată. Un spațiu degajat, calculat matematic. Era chiar şi o masă de biliard. Care, din păcate, în acea zi era acoperită cu o pânză.

Larry, un tip rotunjor, cărunt şi cu favoriți, care îmbrăcat cu pulover şi pantaloni largi beige cu elastic la brâu seamănă cu unchiul cuiva – deşi în cazul în care ai fi căutat o bonă pentru o seară, mai degrabă l-ai fi angajat pe Irod – m-a băgat în seamă. Se săturase de fotbal.

“Ştii, se spune că sunt unul dintre cei mai periculoşi oameni din Broadmoor”, îmi spune, în timp ce îmi strânge mâna şi mă fixează în tăcere cu privirea lui somnolentă. “Poți să crezi? Dar promit să nu te omor. Hai să îți prezint locul”.

Larry mă escortează spre celălalt colț al pavilionului, unde ne-am oprit să ne uităm în camera sa. Era exact cum sunt toate camerele de spital, doar cu mai mult confort, cum ar fi un computer, un birou şi o grămadă de cărți şi foi de hârtie pe pat.

Simțind curiozitatea mea incipientă, s-a apropiat mai mult. “Sunt aici de douăzeci de ani” şopteşte în ureche. “Timp al naibii de mult...“. Îşi drege vocea şi zâmbeşte conspirativ “... pe care îl ai la dispoziție. Mă înțelegi?”

Următoarea stație, grădina: o curte interioară de dimensiunea unui teren de tenis, presărată cu bănci şi coniferi. Verdictul: “Devine destul de monotn după două decenii”.

Adevărat. Apoi ne aventurăm în partea cealaltă a pavilionului. Structura locului este simetrică, şase camera pe o parte şi şase pe cealaltă separate la mijloc de o dungă cenuşie foarte curată, unde îl întâlnim pe Jamie.

“Tipul ăsta este de la Universitatea Cambridge,” îl informează Larry, “şi tocmai scrie o carte despre noi”.

Jamie stă în picioare şi ne face semn să plecăm Este o invitație clară pentru noi să ne întoarcem. Ceea ce facem, destul de grăbiți, ne retragem la adăpostul pavilionului. Jamie, se pare, este complet diferit de Larry. Un monstru uman de 1 metru şi nouăzeci de centrimetri, cu o barbă brună nerasă şi dură şi o privire pătrunzătoare cenuşie cu atitudinea gravă, amenințătoare satanică a unui criminal singuratic extraordinar de violent. Cămaşa de tăietor de lemne şi capul ras ca o bilă de bowling contribuie semnificativ la desăvârşirea imaginii lui.

“Şi, despre ce e cartea asta?” mormăie într-o şoaptă cu accent londonez, proptit în cadrul uşii lui, cu brațele îndoite în față şi cu pumnul stâng strâns sub bărbie. “Aceleaşi tâmpenii? Încuie-i şi aruncă cheia? N-ai nici cea mai mică idee cât de răzbunător sună chestia asta câteodată. Şi aş mai adăuga, chiar de-a dreptul dureroasă. Nu-i aşa, Larry?”

Larry hohoteşte teatral şi se loveşte cu palma de piept ca într-o scenă Shakespeariană mimând anxietatea. Între timp, Jamie îşi şterge o lacrimă imaginară.

E nemaipomenit. Exact ce căutăm. Atâta necuviință stoică în fața opoziției constante este un lucru de care am avea şi noi nevoie în cantitate mai mare.

“Ştii ce, Jamie?” îi spun. “Eu încerc să fac exact invers. Se întâmplă să cred că voi ne puteți învăța pe noi ceva. Un anume stil de personalitate de la care noi, ceilalți, putem învăța. Cu moderație, bineînțeles. Este foarte important. Cum ați făcut adineauri, ați desconsiderat tot ce ar putea crede oamenii despre voi. În viața de zi cu zi, o doză moderată ar putea fi chiar benefică”.

Jamie pare un pic amuzat de ideea că i-aş putea cere sfatul. Că punctul de vedere contradictoriu al unui psihopat ar putea oferi o perspectivă valoroasă dilemelor de zi cu zi. Dar era încă un pic circumspect.

“Vrei să spui că eu şi Căpitanul Birdseye aici de față avem un surplus de ceva bun?” zise în zeflemea. “Că maşina e destul de tare, dar şoferul nu e adaptat la condițiile de drum?”

O analogie destul de interesantă.

“Cam aşa ceva,” îi spun. “Eşti interesat să iei piciorul de pe accelerație şi să tragi un pic pe dreapta?”

Ochii lui Jamie se îngustează. “Nu trag pe dreapta pentru nimeni”, răspunde. “Dar dacă vrei să faci o tură, sări înăuntru!”

În capătul celălalt al pavilionului, Chelsea conduce acum cu patru la zero pe United. Şi Danny – cine altul? – a fost numit Omul Meciului.

“Văd că nu te-a omorât încă,” spuse aruncând o scurtă privire către Căpitanul Birdseye. “Ai devenit sensibil la bătrânețe, Larry?”

Râd destul de nervos, îmi dau seama. E o undă sănătoasă de manie în chicoteala mea. Dar Larry e foarte serios.

“Hei,” insistă el. “Nu înțelegi, nu-i aşa, băiete? Am spus că nu am să te omor. Şi n-am făcut-o, am dreptate?”

Dintr-o dată îmi dau seama că e posibil ca Larry să nu fii glumit. Poate că încerca să se controleze mai mult decât ar fi lăsat aparențele să se vadă. Iar eu, cu disconfortul meu nervos şi tentativa de a râde, am eşuat lametabil în a-l face să înțeleagă că l-am crezut pe cuvânt şi reuşisem să obțin exact contrariul..

“Înțeleg, Larry”...i-am spus, “... Pe bune. Merci, omule. Apreciez foarte mult”.

Jamie zâmbi. Cu siguranță, i se părea amuzant. Dar situația precară în care mă aflam, nu era deloc de râs. E uşor să uiți că totul este posibil cu tipii ăştia. Că nu există limite. Şi că fără frâne morale şi cu o amygdala în V12, nu-i trebuie mult maşinii să se răstoarne.

Jocul de fotbal se încheie. Şi Danny schimbă canalul. Se lasă pe spate în scaunul său.

“Deci, o carte, nu?” zice el.

“Da,”îi răspund. “Mă interesează modul în care voi rezolvați problemele”.

Danny mă priveşte mirat. “Ce fel de probleme?” întreabă.

“Cele zilnice. Cele cu care se confruntă majoritatea oamenilor în fiecare zi”, i-am răspuns.

Mă uit la Larry şi la Jamie. “Vă deranjează dacă vă dau un exemplu?”

Danny se uită la ceas. “De ce nu? Atâta vreme cât nu durează mai mult de cinci ani ”.

“Am să încerc să fiu scurt”, le-am spus şi apoi le-am povestit despre prietenii mei care încercau să îşi vândă casa.

Cruzime

Cum să scapi de un chiriaş nedorit? Asta era problema lui Don şi a soției lui, Fran. Mama ei, Flo, o doamnă în vârstă, tocmai se mutase în casă cu ei. Flo locuise în casa ei timp de patruzeci şi şapte de ani şi acum, când nu mai avea nevoie de ea, o scoseseră pe piață. Fiind situată în Londra, într-o zonă în plină dezvoltare, casa prezenta mult interes pe piață. Dar exista o problemă: chiriaşul, care nu era tocmai fericit că trebuia să se mute.

Don şi Fran erau la capătul răbdărilor. Deja pierduseră un potențial cumpărător, pentru că el nu putuse sau nu voise să îşi strângă catrafusele. Dacă mai pierdeau unul, ar fi fost dezastruos. Dar cum să îl dea afară?

"Bănuiesc că violența iese din discuție," întrebă Danny. "Nu-i aşa?"

"Aşa-i," am răspuns. "N-am vrea să ajungem la pârnaie totuşi, nu?"

Danny îmi arată degetul mijlociu. Dar simplul fapt că pusese această intrebare demolează mitul conform căruia pentru psihopați, violența este singura soluție.

"Dar ce zici de asta?" strigă Jamie. "Cum bătrâna s-a mutat la ginere, sunt şanse mari ca individul să fie singur în casă, nu? Aşa că te dai drept unul de la consiliul local, apari la uşă şi ceri să vorbeşti cu proprietarul. El spune că draga de ea nu este acasă. Tu, ăi zici că nu e nici o problemă. Şi ceri noua adresă sau un număr de contact pen'că tre' să vorbeşti cu ea urgent.

În momentul ăsta l-ai făcut curios. Ce se întâmplă, te întreabă un pic îngrijorat. De fapt, îi spui, că întâmplă cam multe. Că ai fost pe teren şi ai făcut nişte verificări de rutină ale nivelului de azbest din clădiri. Şi ce să vezi? Nivelul este atât de mare încât şi Cernobâlul pare un centru de sănătate. Proprietarul trebuie contactat imediat. Trebuie făcută o evaluare a structurii. Iar cei care locuiesc la această adresă trebuie să părăsească incinta până când consiliul local va lua o decizie.

Ar trebui să meargă. Cu puțin noroc, înainte să spui "moarte înceată din cauza cancerului de plămâni", prostănacul ar trebui să iasă pe uşă afară. Bine, bănuiesc că ai putea să schimbi şi ialele cât se deplasează la consiliu să verifice. Ar fi amuzant. Problema ar fi că tu ai mai avea încă toate catrafusele lui. Ceea ce n-ar fi rău dacă întenționezi să le vinzi. Adică, ai putea să faci o mică afacere şi cu banii câştigați din vânzare să îți recuperezi banii de iale...

Eu, însă, aş alege calea cea mai sănătoasă şi mai sigură. Ha, mai degrabă *ascunsă* şi mai sigură! Ai scăpa de nenorocit de tot, ba mai mult, cred că ăla o să gândească că i-ai făcut o favoare".

Soluția elegantă, dar mai degrabă neortodoxa a lui Jamie pentru dilema chiriaşului care nu se da dus cu care se confruntau Don şi Fran, m-a lăsat fără replică. În apărarea mea, trebuie să spun că aveam un motiv destul de bun. Nu sunt un psihopat fără scrupule! Idea de a-l da pe tip afară atât de repede încât să ajungă pe străzi pur şi simplu nu mi-a trecut prin cap. Nu mi-a

apărut pe radar. Ca de altfel, nici cea cu vânzarea obiectelor ca să plătesc pentru plăcerea de a-l fi încuiat afară. Şi totuşi, Jamie a evidențiat foarte bine faptul că sunt momente în viață când vine vorba de a allege “opțiunea cea mai puțin rea”. Când, dacă vrei să îndeplineşti un obiectiv sau să ai un rezultat cât de cât favorabil, trebuie să pui piciorul în prag.

Mai mult decât atât, susține că e cea mai bună soluție din perspectiva obiectivă a planului de acțiune.

“De ce să nu-l dai pe nenorocit afară?” întreabă. “I-a gândiți-vă. Spui că trebuie să faci “ce e mai bine”. Dar ce e mai rău, din punct de vedere moral? Să bați pe cineva care merită? Sau să te bați singur? În cazul în care eşti boxer, faci tot posibilul să-l dai afară pe adversar din ring cât de repede poți, nu? Deci, de ce sunt oamenii pregătiți să tolereze cruzimea, duritatea în sport, dar nu şi viața de zi cu zi? Care e diferența ...?

Problema multora este că ceea ce ei cred că e o virtute este de fapt un viciu degizat. Este mult mai uşor să te convingi pe tine însuți că eşti rezonabil şi civilizat, decât moale şi slab, n-am dreptate?

“Oamenii buni dorm liniştiți în paturile lor,” a zis odată George Orwell, “pentru că cei răi sunt gata oricând să comită violențe în numele lor”.

Dacă e să credem cuvintele unuia dintre cei mai periculoşi psihopați din lume, atunci un semnal de alarmă nu ne-ar strica.

Şarm şi concentrare

Soluția lui Jamie pentru problema lui Don şi Fran ascunde o doză de cruzime. Cu toate astea, definirea inițială a dilemei de către Danny, “Bănuiesc că violența iese din discuție, nu?”, demonstrează în mod clar că această cruzime nu este atât de evidentă. Cu cât este mai ingenioasă stratagema, cu atât mai creativă va fi povestea cruzimii şi cresc şansele să scapi de pericol. Ascuțişul propriului interes poate fi ascuns, cu iscusință sub un înveliş binevoitor de şarm opac şi năucitor.

Capacitatea psihopaților de a fermeca audiența este recunoscută. Ca şi abilitatea de a se concentra pentru “a-şi duce treaba la bun sfârşit”. Nu trebuie amintit faptul că am putea befecia cu toții de această combinație puternică şi inteligentă.

Leslie a venit lângă noi şi are o abordare foarte interesante despre şarmului: “...abilitatea de a întinde un covor roşu pentru aceia pe care nu-i suporți, cu scopul de a-i îndepărta cât mai repede, lin şi eficient posibil în direcția în care vrei tu”.

Cu buclele lui blonde perfect aşezate şi cu accentul impecabil şlefuit, arată şi vorbeşte ca un specialist. “Oamenii sunt la fel de amabili pe cât îi faci tu să fie. Ceea ce îți dă o putere destul de mare asupra lor, bineînțeles”, a declarat.

Leslie are o părere la fel de aparte şi despre concentrare, mai ales când îți propui să obții ce vrei. Maestrul şi-a dat seama încă de foarte tânăr că

ceea ce se petrece în capul lui funcționa după un alt set de reguli de operare decât al celorlalți şi a utilizat acele cunoştințe în propriul său avantaj.

“Când eram la şcoală, încercam să evit bătăile cu pumnii,” mi-a mărturisit. “La fel am făcut şi ca adult. Cam ca Jamie, cred”.

Jamie zâmbeşte cu o umbră de confirmare.

“Ştii, mi-am dat seama destul de devreme că, de fapt, motivul pentru care oamenii nu obțin ceea ce vor este pentru că, de cele mai multe ori, nu ştiu nici ei unde vor ajunge în cele din urmă. Sunt prea prinşi sub impulsul momentului şi, temporar, deraiază de pe şină. În acel moment, dinamica se schimbă. Atunci lucrurile încep să o ia razna şi ajung să *pară* aşa cum vrei tu. E vorba de a câştiga.

Jamie vorbea despre box acum câteva minute. Păi, odată am auzit peu nul dintre antrenorii de vârf zicând că, dacă întri în ring convins că ai să îl bați pe adversar să-i sune apa-n cap, sunt şanse să ți-o iei tu pe coajă, dar dacă te concentrezi să câştigi lupta, pur şi simplu să te concentrezi să-ți faci treaba bine, ai putea să-l bați de să-i sune apa-n cap”.

Există mult adevăr în cuvintele lui Leslie şi îmi aduc aminte de o întâmplare pe care am auzit-o în urmă cu câțiva ani, una în care răzbunarea şi violența ar fi putut intra foarte uşor în ecuație, dar unde şarmul şi concentrarea au câştigat în schimb.

La 1,82 m şi peste 100 de kg, Dai Griffiths pare modelat mai degrabă de restaurantele greceşti decât de zeii greci. Având douăzeci şi trei de ani în rândul poliției britanice şi un scor PPI care l-ar poziționa pe spectrul psihopatic mult mai departe de majoritatea indivizilor pe care i-a arestat, pare să fi văzut destul de multe la viața lui.

“Douăzeci la sută dintre oamenii care intră pe uşile astea”, mi-a zis arătând spre intrarea în secție, “îți ocupă aproximativ 80% din timp”. Cu alte cuvinte, făcând abstracție de cifre, recidiviştii erau o pacoste.

Recidiviştii ca Iain Cracknell, de exemplu.

Cracknell era genul de bețiv de carieră. Extrem de punctual, în fiecare vineri sau sâmbătă era adus la secție având o încărcătură considerabilă la bord.

De obicei, o sticlă de Jack Daniels şi, Dumnezeu ştie câte beri.

Ceea ce urma era atât de bine regizat şi studiat, încât până şi *Lacul lebedelor* părea un cadril. Mai întâi, Cracknell începea să se comporte ca un “nebun”. Apoi, era adus un psihiatru (pentru că aşa cere legea) pentru evaluarea stării sale mentale. Dar când acesta ajungea, surpriză, surpriză, Cracknell revenea la normal. Beat, bineînțeles, dar cu siguranță, un nebun. Psihiatrul pleca bombănind despre incompetența poliției şi orele nepotrivite, iar Cracknell râdea de se prăpădea. Apoi, era dus într-o celulă, unde dormea până se trezea din beție şi acelaşi lucru se repeta de fiecare dată.

Problema cu Cracknell părea fără soluție. Cum să pui punct jocurilor lui? Ca în cazul majorității contravenienților recidiviști, problema era că ştia cum funționează sistemul mai bine decât oricine. Şi, bineînțeles, ştia cum să îl manevreze. Asta însemna că nu prea aveai de ales. Fie nu îl arestai deloc.

Fie, îl arestai şi înfruntai consecințele; de obicei o papară de la vreun psihiatru ofticat.

Şi cam aşa a stat treaba o vreme.

Până într-o noapte când Griffiths a avut o idee. După ce l-a aranjat confortabil pe Cracknell în odaia lui de weekend şi a trimis după psihiatru, s-a dus la dulăpiorul cu obiecte pierdute. Un pic mai târziu, a ieşit pe coridor purtând un costum complet de clovn – păr roşu, nas, clopoței – şi s-a dus la Cracknell.

Ce ar dori la micul dejun de a doua zi, l-a întrebat Griffiths.

Cracknell era, puțin spus, bulversat. Uneori, dacă avea noroc, primea un pahar cu apă. Nici măcar nu era de sticlă, ci unul de plastic. Iar acum primeşte tratament preferențial? Nu-i venea să creadă că era atât de norocos.

"... şi cum să fie ouăle," a continuat Griffiths, "jumări, prăjite, fierte în coajă, fierte în apă?"

Cu foarte multă atenție la detalii, ca un ospătar profesionist, a notat indicațiile lui Cracknell. Până şi sucul proaspăt de protocale. Apoi a plecat.

După zece minute a revenit cu psihiatrul de serviciu, îmbrăcat din nou în uniformă. "Deci," scrâşneşte psihiatrul. "Ce problemă mai ai de data asta?"

Cracknell era agitat.

"Nu cu mine ar trebui să vorbeşti," se bâlbâi. "Ci, cu el! N-o să-ți vină să crezi, dar înainte de a veni tu, s-a îmbrăcat într-un costum de clovn şi m-a întrebat ce vreau la micul dejun!"

Psihiatrul s-a i-a aruncat o privire suspicioasă lui Griffiths, iar acesta a ridicat din umerii.

"Se pare că ai de lucru," i-a adresat psihiatrului.

Credeți-mă pe cuvânt, Griffiths nu este genul de om cu care să te pui rău. Mulți dintre cei care au făcut-o, s-au ales cu dinți lipsă. Nu e poreclit degeaba, Dentistul.

Da, Griffiths avea la îndemână mai multe posibilități. Putea foarte uşor să îi dea o lecție lui Cracknell. Toată lumea ştie că bețivii au tot felul de "accidente". Se lovesc de lucruri. Se aleg cu câte o vânătaie urâtă ici şi colo. Dar, n-a făcut-o, a ales o altă cale. În schimb, a evitat capcana de care avertiza Leslie – tentația de a nu obține ceea ce doreşti, ci de a ți se părea că obții ceea ce doreşti: adică, opțiunea superficială, să îi arate lui Cracknell cine e şeful dintre ei doi, comparativ cu cea profundă, găsirea unei soluții care să rezolve dilema odată pentru totdeauna. Un doar pentru el, ci şi pentru colegii lui. S-a concentrat pe sarcina pe care o avea de făcut. A întins covorul roşu şi a eradicat problema. Psihiatrii puteau sta liniştiți acasă în weekend.

Bineînțeles, observăm că şarmul, concentrarea şi cruzimea, trei dintre cele mai uşor recongnoscibile atuuri ale psihopaților, constituie, dacă poți jongla cu ele, şablonul pentru o bună capacitate excelentă de luare a deciziilor, lucru care nu ar trebui să ne mire foarte tare. Dar faptul că acest triumvirat poate garanta, dacă zeii îți zâmbesc, succese nemăsurate pe termen lung, este o altă temă de discuție.

Să vorbim despre Steve Jobs.

Jurnalistul John Arlidge, la scurt timp după moartea lui Jobs, comenta că acesta a obținut statutul lui de lider de cult "nu doar pentru că era hotărât, motivat şi concentrat (potrivit unui fost coleg, el degaja 'o intensitate egală cu cea a unui furnal'), perfecționist, nu făcea compromisuri şi exigent. Nu, toți oamenii de afaceri de succes sunt aşa, indiferent cât ar încerca acei foarte bine plătiți oamenii de la relații cu publicul să ne convingă că sunt nişte tipi relaxați, ca noi toți ..."

Nu. El era diferit. În plus, Arlidge a observat că avea carismă. Era vizionar. În cadrul întâlnirilor particulare, remarca scriitorul tehnic Walt Mossberg, acoperea produsul – o nouă creație imaculată pe tabla lucioasă a sălii de şedințe – cu o pânză şi o dezvelea cu un gest teatral.

Apple nu este cel mai mare creator de tehnologie din lume. Nici măcar pe-aproape. Mai degrabă, excelează prin transformarea ideilor altora. Nu era primul care prezenta un computer personal (IBM). Şi nu a fost nici primul care a introdus smartphone-ul pe piață (Nokia). Într-adevăr, când a *ales* calea inovațiilor, a cam dat greş. Vă amintiți de Newton sau de Power Mac G4 Cube?

Dar, noutatea pe care a adus-o Jobs, a fost stilul. Rafinamentul. Şarmul tehnologic fără sfârşit. A întins covorul roşu pentru consumatori. Din sufragerii, birouri, studiouri de proiectare, platouri de filmare ... până în poarta magazinelor Apple din întreaga lume.

Forță mentală

Nereuşitele lui Apple în drumul spre dominație mondială (la începutul activității, au fost pe punctul de a duce totul de râpă) au servit drept repere ferme ale capcanelor şi piedicilor care ne aşteaptă în viață. Nimănui nu îi iese treaba exact cum şi-a propus. La un moment dat, toată lumea "lasă pe cineva la podea", cum spune cântecul lui Leonard Cohen. Sunt şanse mari ca acel cineva, astăzi, mâine sau la un moment dat să fii tu însuți.

Până să vă schimbați percepția despre Leslie şi băieții, psihopații nu au nici un fel de problemă în a facilita altora relația cu podeaua. Se priceo însă foarte bine şi când se află la primire, când soarta îi loveşte din plin. Acest oțel neural interior, această indiferență inestimabilă în fața suferințelor vieții, sunt lucruri de care ne-am putea folosi şi noi într-un fel sau altul.

James Rilling, profesor agregat de antropologie la Universitatea Emory, a demonstrat acest lucru în laboratorul său. În cadrul unui nou exercițiu al Dilemei prizonierului, discutată în Capitolul 3, a descoperit un paradox neobişnuit şi reconfortant despre psihopați. Poate în mod nu chiar surprinzător, psihopații manifestă o înclinație sporită pentru "dezertare" în anumite condiții, care, în schimb, generează un nivel crescut de beligerență, de agresivitate interpersonală oportună (înscrisă în dinamica "cooperează-dezertează") în competitorul său.

Şi totuşi, uite cum stăteau lucrurile. Când lucrurile nu mergeau aşa cum doreau, nu erau prea deranjați de incidente. Urmărind apariția acestor schimbări, rezultatul de tip "vezi-cum-vrei-*tu*", atunci când tentativele de cooperare ale celor cu punctaje mari la psihopatie erau declinate, Rilling şi colegii au descoperit un lucru deosebit care se petrecea în creierul lor. Comparativ cu participanții "mai amabili", psihopații manifestau o activitate semnificativ redusă la nivelul corpului lor amigdalian: o marcă neurală înregistrată a preceptului "întoarce şi celălalt obraz"..., care, uneori, se manifestă în moduri neobişnuite.

"Când eram puşti, obişnuiam să ne întrecem," se alătură Jamie. "Cine primea cele mai multe flituri când ieşeam seara în oraş. De la fete adică. În cazul bătrânului Birdseye aici de față, cred că ar fi trebuit să lărgim câmpul de bătălie un pic".

Larry se uită la mine confuz.

"Mă rog, acela dintre noi care primea cele mai multe refuzuri până la răsărit, era scos în oraş de ceilalți.

Normal că era în interesul fiecăruia să acumuleze cât mai multe refuzuri posibile, nu? O noapte întreagă să bei be banii prietenilor? Cui nu i-ar conveni? Partea ciudată era că, după ce strângeai câteva, era din ce în ce mai greu… În scurt timp, îți dădeai seama că nu mai conta şi începeai să devii obraznic. Să vorbeşti mult. Şi unele păsărici începeau să cedeze!"

Respingi pe cineva şi chestia asta se întoarce împotriva ta.

Cutezanță

Jamie şi compania nu sunt primii care să facă legătura dintre cutezanță şi forța mentală.

Lee Crust şi Richard Keegan, de la Universitatea Lincoln, de exemplu, au demonstrat că, majoritatea celor care îşi asumă riscuri obțin, în medie, scoruri mai mari la testele generale pentru determinarea "forței mentale" decât cei care nu-şi asumă riscuri. Aceştia din urmă punctează mai bine la sub-scala provocare/ deschidere spre experiențe, acesta fiind singurul indicator al capacității *fizice* de asumare a riscurilor. Scorurile obținute la subscala încrederii sunt cel mai bun indicator pentru capacitatea *psihologică* de asumare a riscurilor. Psihopații abundă în ambele.

Să ne reamintim cuvintele lui Andy McNab din capitolul anterior. Eşti conştient că sunt şanse foarte mari să fii ucis în misiune; ştii că există posibilitatea de a fi capturat de trupele inamice; ştii că tu împreună cu paraşuta proprie puteți fi înghițiți de valurile înalte cât zgârie norii şi clocotinde ale unei mări străine. Şi? "Dă-o-n mă-sa!" Te descurci. Asta face un soldat din Forțele Speciale.

Este incontestabil faptul că membrii Forțelor Speciale sunt neînfricați şi au o forță mentală considerabilă (demonstrată din punct de vedere psihopatic, în urma tuturor celor pe care i-am testat până acum). De fapt,

instructorii SAS responsabili pentru selecțiile brutale şi foarte exigente (care pot dura şi timp de nouă luni) caută, în special, aceste calități. După cum atestă şi coşmarurile pe care le îndură unii.

Un exemplu în acest sens ar fi povestea unui tip care a ieşit pe primul loc în urma unei astfel de selecții, care oferă o perspectivă destul de bună a forței mentale care îi separă pe băieți de bărbați, care exemplică mentalitatea, pregătirea psihologică extremă a celor care învinq în cele din urmă.

“Nu violența te face să cedezi,” mă lămureşte. “Ci anticiparea violenței. Gândul ăla nimicitor că ceva groaznic este pe cale să ți le întâmple. Şi că se apropie foarte repede”.

Intră în detaliile unui incident care mi-a tăiat cheful de a mai verifica vreodată noxele maşinii mele.

“În mod normal, în etapa asta, candidatul este epuizat ...Ultimul lucru pe care îl vede înainte de a-i pune cagula pe cap este camionul de două tone. Îl întindem pe jos şi, în timp ce stă acolo, aude zgomotul camionului apropiindu-se. După aproximativ treizeci de secunde, este chiar deasupra lui, motorul este la doar câțiva milimetri de ureche. O ambalăm bine, după care şoferul sare din maşină. Trânteşte uşa şi pleacă. Motorul încă merge. După câteva secunde cineva din depărtare întreabă dacă frâna de mână este trasă. În acel moment, unul dintre cei din echipă, care a fost tot timpul acolo, însă fără ştirea celui cu cagula pe cap, începe încet să rostogolească un cauciuc de rezervă chiar pe lângă tâmpla celui culcat la pământ. Ştii, cu mâna. Încet, încet, creşte presiunea. Un alt membru al echipei ambalează camionul încât pare că începe să se mişte din nou. După câteva secunde, luăm cauciucul şi îi dăm cagula jos de pe cap. Apoi îl atacăm. Se mai întâmplă ca unii să cedeze în acel moment”.

Îi amuz pe Danny, Larry, Jamie şi Leslie cu experiențele pe care le-am avut eu în procesul de selecție al SAS, trăite în timp ce turnam un episod pilot pentru televiziune. Încătuşat de podeaua unui depozit rece şi întunecat, urmăream cu teroare cum un motostivuitor a suspendat un palet cu beton armat la câțiva metri deasupra capului meu ... apoi, a început să-l coboare încet astfel încât baza ascuțită şi tăioasă îmi presa uşor pieptul. A stat aşa timp de zece – douăzeci de secunde înainte să-l aud pe cel care-l manevra stigând peste scârțâitul şuierător şi sinistru al maşinăriei: “Rahat, mecanismul s-a blocat. Nu-l mai pot manevra ...”

Gândindu-mă restrospectiv, după o baie fierbinte, mi s-a părut evident că fusesem în siguranță tot timpul. De fapt, betonul armat, nu era beton deloc, era polistiren vopsit. Iar mecanismul funcționa foarte bine. Inutil să mai adaug că eu nu ştiam nimic din toate acestea. Şi nici cei care doresc să se alăture celor din Forțele Speciale. În acel moment, totul a fost îngrozitor de real.

Jamie, nu pare deloc impresionat. “Chiar dacă mecanismul ar fi fost blocat, nu însemna că o să se prăbuşească totul peste tine, nu?” argumentează el. “Înseamna doar că erai blocat în situația aia pentru o

vreme. Şi ce? M-am gândit la treaba asta. Se spune: curajul este o virtute, nu?

Dar dacă nu am nevoie de curaj? Ce se întâmplă atunci? Dacă nu mi-e frică? Dacă îmi lipseşte cu desăvârşire chestia asta, nu trebuie să ai curaj să contracarezi situația, nu? Atunci cascadoriile astea cu motostivuitoare şi cauciucuri nu m-ar fi deranjat deloc, prietene. Sunt doar nişte jocuri ale minții. Nu mă fac mai curajos. Dacă nu m-a interesat încă de la început, de ce m-ar face, nu?

Deci, vezi? Nu înghit chestia asta. Mi se pare că motivul pentru care tot pomeneşti de curaj, motivul pentru care lumea zice că are nevoie de el, este acela că vrei să ajungi la un nivel de funcționalitate pe care eu îl am din naştere. Poți să îi spui virtute. Dar, pentru mine, e talent înnascut. Curajul este doparea sângelui cu emoție".

Atenție

Să stai pe o canapea față în față cu un psihopat skinhead de peste 1,90 m în timp ce exercită un magnetism psihologic semnificativ asupra busolei tale morale nu este chiar o plăcere. Sunt foarte conştient de puterea lui de convingere, dar, chiar şi aşa, nu pot să nu mă gândesc că Jamie are dreptate. Ce ar face un "erou" împotriva strigătului sinaptic înăbuşit al insinctului de supraviețuire înnăscut? Un psihopat s-ar descurca în linişte, fără să se agite prea tare. Şi, ca să ne pună şi mai mult pe gânduri, Leslie ne-a prezentat o altă enigmă existențială a lucrurilor.

"Şi nu e vorba doar de funcționalitate. E vorba de frică sau despre modul în care *eu* înțeleg frica, pentru că, dacă mă gândesc bine, nu cred că am simțit-o vreodată, şi de faptul că, de cele mai multe ori, este, oricum, nefondată. Ce se mai zice? Nouăzeci şi nouă la sută din lucrurile de care se tem oamenii nu se întâmplă. Deci, care e ideea?

Problema este că oamenii pierd prea mult timp temându-se de ce s-ar putea întâmpla, ce ar putea greşi, încât pierd complet din vedere prezentul. Ignoră total că, de fapt, în prezent, totul merge perfect. Vezi foarte clar treaba asta şi în interviul de care ai pomenit. Ce-a spus tipul ăla? Nu violența te face să cedezi. Ci anticiparea violenței. Aşa că de ce să nu stai în prezent?

Păi, gândeşte-te! Aşa cum zicea şi Jamie, în timp ce tu stăteai pe jos sub bucata aia de beton sau ce credeai că era beron, nu ți se întâmpla nimic rău practic, nu? Bine, un poster uriaş ar fi fost mai relaxant, dar, de fapt, dacă dormeai, n-ai fi fost cu mult mai deştept, nu–i aşa?

În schimb, ce te-a înspăimântat a fost imaginația ta. Creierul tău derula pe repede înainte, zbârnâind şi navigând prin toate nenoricirile pe care le putea concepe. Dar, n-a fost aşa.

Deci, pe cât posibil, şmecheria pe care o propun este să-ți opreşti creierul să ți-o ia înainte. Dacă faci chestia asta, mai devreme sau mai târziu, vei scăpa de obiceiul de a avea curaj".

“Sau poți folosi imaginația în avantajul tău” intervine Danny. “Data viitoare când te afli într-o situație înspăimântătoare, gândeşte-te: ‘Dacă *nu* m-aş simți aşa, ce aş face? Şi fă chestia asta, oricum”.

Bun sfat, dacă ai tupeul să îl aplici.

Ascultându-i pe Jamie, Leslie şi Danny ai putea crede că te afli în prezența unor luminați, a trei budişti înțelepți aflați pe calea celor opt paşi spre Nirvana. Nu, nu e cazul lor. Dar ancorarea gândurilor în prezent, concentrarea exclusivă şi imediată pe *aici* şi *acum* implică o disciplină cognitivă pe care psihopatia şi spiritele iluminate o au în comun.

Mark Williams, profesor de psihologie clinică în cadrul Departmentului de Psihiatrie din Universitatea Oxford, a incorporat acest principiu în programul de terapie comportamental-cognitivă (CBT) axată pe concentrarea atenției în terapia celor ce suferă de anxietate şi depresie.

“Atenția reprezintă, de fapt, precepte budiste un pic cizelate, nu-i aşa?” îl necăjesc pe Mark, în biroul său din Spitalul Warneford.

“Ai uitat de lumini şi de televizoarele cu plasmă,” glumeşte el. “Dar, da, se simte o influență orientală în multe teorii şi practici”.

Mark îmi dă un exemplu de funcționare a terapiei CBT bazată pe atenție şi care ar putea ajuta multe persone să-şi înfrângă fobiile. Cum ar fi frica de a zbura cu avionul. Jamie, Leslie şi Danny n-ar fi putut explica mai bine treaba asta.

“O abordare ar fi să iei acea persoană în avion şi să aşezi chiar lângă ea un împătimit al zborurilor. O persoană căreia îi place să fie în aer. Apoi, în mijlocul zborului, să le arăți două tomografii. Una reprezentând un creier fericit, iar cealaltă unul anxios. Un creier în stare de teroare.

Le spui că acele imagini reprezintă exact ce se întâmplă în capul fiecăruia dintre ei în acele momente. Dar, fiind atât de diferite, nici una dintre ele nu însemna de fapt nimic. Nici unul nu descria starea fizică a avionului.

Că adevărul zace în motoare.

‘Deci ce semnifică ele?’ îi întrebi. Apoi le explici că reprezintă... exact ceea ce țin în mână. Starea unui creier. Nimic mai mult. Nimic mai puțin. Că ceea ce simt e doar o senzație. O rețea neurală, un ansamblu electric, o configurație chimică generată de gândurile care bântuie prin capul lor, care vin şi pleacă precum norii.

Apoi, le spui, că dacă reuşesc să se mobilizeze şi să accepte lucrurile cum sunt, să observe relaxați realitatea virtuală internă, să lase norii să plutească, să permită umbrelor să cadă şi să lenevească pe unde le place, în loc să se concentreze la ce se întâmplă în jurul lor, în cele din urmă, în timp, problema lor se va ameliora”.

Acțiunea

Viziunea pragmatică a lui Jamie şi a băieților asupra principiilor şi a practicilor atenției, deşi nu atât de existențialiste cum le-ar califica un profesor de la Oxford, este tipic psihopată. Tendința lacomă de a trăi în prezent, de a

“uita de ziua de mâine şi de a trăi la maxim ziua de azi” (cum a declarat Larry), este bine documentată şi, uneori, poate fi surprinzător de benefică (lăsând la o parte implicațiile ei terapeutice).

Să ne îndreptăm un pic atenția către lumea financiară, de exemplu. Don Novick a lucrat în domeniul afacerilor timp de şaisprezece ani şi nu pierduse nici un un bănuț în toți aceşti ani. Întâmplarea face ca el să fie un psihopat. În prezent, s-a retras din activitate, deşi nu are decât patruzeci şi şase de ani şi trăieşte în regiunea deluroasă a Scoției, preocupându-se să-şi aprovizioneze pivnița de vinuri şi colecționând ceasuri de epocă.

Îi spun lui Don că e psihopat pentru că aşa îşi spune el însuşi. Cel puțin aşa susținea când ne-am văzut prima dată. Ca să fiu sigur, am decis să îi fac nişte teste. Rezultatul s-a dovedit a fi pozitiv.

Şezând într-unul dintre saloanele castelului său din secolul XVII, situat la mare distanță de cea mai apropiată localitate, i-am pus lui Don întrebarea de un million de dolari. Ce anume te face un bun afacerist? I-am menționat că nu mă interesa diferența dintre bine şi rău. Mai mult diferența dintre bine şi foarte bine.

Deşi evită să dea nume, nu ezită deloc să răspundă obiectiv la întrebare. Din perspectivă calitativă, analitică.

“Aş spune să una dintre cele mai mari diferențe când vine de vorba afaceriştii adevărați se remarcă prin modul în care arată când termină jocul, când operațiunea s-a încheiat şi se îndreaptă către casă, la sfârşitul zilei. Ştii, comerțul este o profesie care, dacă eşti un pic vulnerabil mental, te poate corupe complet. Am văzut afacerişti plângând sau îmbolnăvindu-se fizic, la finalul unei sesiuni solicitante. Presiunea, mediul, oamenii ... sunt foarte dure.

Dar ce descoperi la tipii aştia foarte aproape de vârf este că, la sfârşitul zilei, când se îndreaptă spre uşă, pur şi simplu, nu ştii. Nu-ți poți da seama uitându-te la ei, dacă au câştigat câteva miliarde sau dacă întregul lor portofoliu s-a dus pe apa sâmbetei.

Cam asta ar fi în câteva cuvinte. În asta constau principiile fundamentale ale unui bun afacerist. Când tranzacționezi, nu poți permite nici unui membru al comisiei executive emoționale a creierului tău să bată la uşa factorului de decizie şi, cu atât mai puțin, să ia loc la masa negocierilor. Fără scrupule, fără milă, fără preget, trebuie să fii ancorat în prezent. Nu îți permiți să laşi evenimentele de ieri să te afecteze astăzi. Dacă le laşi, te scufunzi într-o clipă.

Dacă te laşi pradă emoțiilor, n-o să rezişti nici două secunde în domeniu”.

Observațiile lui Don în urma celor şaiprezece ani petrecuți pe lama ascuțită a fiscalității sunt ecouri puternice ale rezultatelor obținute în laborator în urma studiilor teoriei jocului realizate de Baba Shiv, Antoine Bechara şi George Loewenstein. Logic, cel mai corect lucru ar fi să investeşti la fiecare rundă. Dar, pe măsură ce jocul avansează, unii dintre participanți încep să refuze oportunitatea de a paria, preferând să-şi păstreze câştigurile. Atunci,

încep să ”trăiască în trecut”, permițându-le, aşa cum spunea Don, membrilor comisiei executive emoționale a creierului să bată la uşa factorului de decizie.

Proastă mişcare.

Dar alți participanți au continuat să trăiască în prezent, iar la finalul studiului, se puteau făli cu un profit destul de mare. Aceşti “psihopați funcționali”, cum le spunea Antoine Bechara, fie capabili să-şi regleze emoțiile mai bine decât alții, fie nu le experimentează la aceeaşi intensitate, au continuat să investească şi să trateze fiecare rundă nouă ca şi cum ar fi fost prima.

În mod curios, au mers din ce în ce mai bine. Exact cum prezisese Don (când i-am prezentat experimentul), au şters pe jos cu rivalii lor mai precauți.

Povestea nu se termină aici. În urmă cu câțiva ani, când au apărut primele veşti despre acest studiu în presă, subiectul a avut parte de nişte titluri destul de interesante: “Dați în urmărire: Psihopații dau lovitura pe piață”. În opinia lui Don, subtitlul ascundea multe înțelesuri.

“Un criminal profesionist, ca şi un călău, probabil că nu simte nimic după ce ia viața cuiva. Remuşcările şi regretele nu fac parte din ecuație. Cam aşa stă treaba şi cu afaceriştii. Când un afacerist încheie o tranzacție, spune că a făcut o “execuție”. Ăsta e limbajul profesional. Şi, odată ce afacerea este executată, afaceriştii de vârf, cei care te interesează pe tine, nu vor avea nici o mustrare de conştiință în a descoperi motivele şi cauzele, avantajele şi dezavantajele sau dacă a fost bine sau rău.

Indiferent de cum a mers afacerea, revenind la ce am zis mai devreme, dacă au câştigat miliarde sau s-a dus totul pe apa sâmbetei. Retragerea dintr-o afacere ar fi o decizie calculată şi curată, fără emoții, fără efecte secundare psihologice asociate ...

Cred că ideea de execuție profesională, fie ea în afaceri sau în alt domeniu, necesită o capacitate de detaşare. Concentrarea asupra lucrului pe care îl ai de făcut. Şi când sarcina s-a încheiat, să te distanțezi şi să uiți ce s-a întâmplat”.

A trăi în trecut este doar o latură a ecuației. A trăi în viitor, “a o lua înaintea lucrurilor”, permițând imaginației să alerge aiurea, cum am făcut şi eu sub paletul de beton armat sau ce-o fi fost, poate fi la fel de paralizant. Studiile asupra concentrării cognitive şi emoționale în contextul unui factor de decizie disfunctional au demonstrat că, de câte ori evaluăm comportamentele zilnice obişnuite “imaginate”, cum ar fi scufundarea într-un bazin, formarea unui număr de telefon sau comunicarea unor veşti proaste, realitatea posibilă este semnificativ mai puțin tulburătoare decât cea “reală”.

Ceea ce explică tendința permanentă de a tot amâna timpul.

Dar psihopații nu amână niciodată.

Dacă vă amintiți cuvintele lui Richard Blake, gazda mea de la Broadmoor şi unul dintre membrii echipei clinice din Centrul Paddock Centre, acesta unul dintre motivele pentru care ei tind să exceleze la activitățile zilnice desfăşurate în pavilion. Psihopații trebuie să *facă* ceva. Statul degeaba nu este o opțiune.

“Starea de bine este o necesitate pentru mine,” a comentat Danny, în timp de înscria al patrulea gol pentru Chelsea. “Îmi place să mă arunc în tumultul vieții, să învârt ruleta norocului, spre terminalul tuturor posibilităților”.

S-a încruntat şi şi-a aranjat şapca.

“Sau cel puțin, mi-a plăcut,” a dat din umeri, “până am ajuns aici”.

Nu este tocmai o declarație ieşită din comun, venind din partea unui psihopat, dar dacă am introduce cu toții câte o părticică din ea în viețile noastre, am fi mai câştigați.

“Când eram copil, obişnuiam să mergem în fiecare an, în vacanță la Hastings”, a început povestea Larry. “Într-o zi, n-am să uit niciodată, mă uitam la sora mea cum se juca în mare şi cum un val mare a venit şi a lovit-o. A fugit plângând şi asta a fost. Nu a mai intrat niciodată. Când am văzut ce s-a-ntâmplat, nu cred că aveam mai mult de şapte, opt ani, îmi amintesc că mi-am zis: ‘Dacă stai în locul în care se sparg valurile, o s-o pățeşti. Aşa că ai două alternative. Fie stai la mal şi nu intri deloc. Sau te duci mai departe astfel încât valurile să te ridice şi apoi să se spargă în urma ta“.

Jamie se ridică în picioare.

“Secretul este, desigur, să nu mergi prea departe”, mormăie. “Altfel, eşuezi în locul ăsta”.

Mentalitatea reuşitei

“Păi ştii unde mă găseşti. Nu plec nicăieri”.

Jamie îmi strânse mâna. Tocmai îi spusesem că am să îl caut data viitoare când mai trec pe acolo. Larry şi Leslie se retrăseseră deja, Leslie făcând o genuflexiune, Larry cu un salut viguros. Poate că fusese într-adevăr un lup de mare. Danny se întorsese la fotbal.

Înapoi pe coridoarele şi văgăunele infestate de securitate care legau unitatea DSPD cu lumea exterioară, m-am simțit ca un astronaut la revenirea pe pământ.

“V-ați simțit bine?” m-a întrebat Richard, în drum spre suburbia psihologiei clinice.

Zâmbesc. “Începusem să mă simt ca acasă”.

Pe măsură ce trenul prindea viteză spre Londra, studiam expresiile celor de lângă mine: navetişti, în marea lor majoritate, aflați în drum spre casă. Unii erau tensionați şi anxioşi. Alții erau obosiți şi traşi la față. Nu prea vezi astfel de fețe la Facultatea Psihopaților.

Am deschis laptopul şi am notat câteva idei. O oră mai târziu, în timp ce trenul ajungea în stație, aveam planul pentru ceea ce eu numesc “Mentalitatea reuşitei”: setul de instrumente psihologice necesare pentru a Birui, a Învinge, a Izbuti.

Îi dau setului numele de Cele Şapte Câştiguri Mortale, cele şapte principii de bază ale psihopatiei, care, distribuite judicious şi puse în practică cu grijă şi atenție, ne pot ajuta să obținem exact ceea ce vrem; ne pot ajută să *răspundem* în loc să *reacționăm* la provocările vieții moderne; care pot

transforma o victimă în învingător, fără a ne transforma în personaje negative. Aşadar, avem:

1. Cruzimea
2. Şarmul
3. Concentrarea
4. Forța mentală
5. Cutezanța
6. Atenția
7. Acțiunea

Fără urmă de îndoială, eficiența unei set de abilități se găseşte în aplicarea ei. Anumite situații vor solicita inevitabil unele trăsături mai mult decât altele. În timp ce, în limita acelor posibilități, anumite sub-situații vor solicita ridicarea sau reducerea canalelor corespunzătoare altor trăsături – ca să revenim la analogia consolei audio utilizată anterior. Ridicarea canalelor asociate cruzimii, forței mentale şi acțiunii, ar determina un caracter mai categoric, care impune respect printre colegii de muncă. Dar, dacă le înălțăm prea sus, atunci riscăm să ne alegem cu un tiran.

Mai există şi posibilitatea de a le coborâ la nivelul inițial, de a mai lucra pe ici pe colo pentru a defini mai bine linia melodică. Dacă avocatul, pe care l-am întâlnit în Capitolul 4 ar fi la fel de crud şi de curajos în viața de zi cu zi cum este în sala de judecată, ar sfârşi prin a avea nevoie de un avocat pentru el însuşi.

Fără îndoială, secretul în constituie contextul.

Nu era vorba despre a fi psihopat. Ci, mai degrabă, de a găsi o *metodologie* a psihopatului. Despre a intra în pielea unui personaj când situația o impune. Dar, şi despre revenirea la propria-ți persoană când necesitatea a trecut.

Aici, au greşit Jamie şi băieții. În loc să poată manevra butoanele în sus şi în jos, ale lor rămâneau blocate la maximum în permanență: o eroare de fabricație cu consecințe nefaste sigure.

Aşa cum a menționat Jamie când am ajuns la Broadmoor, problema cu psihopații nu este că sunt răi până în măduva oaselor. În mod cu totul ironic, sunt exact invers. Au o doză prea mare dintr-un lucru *bun*.

Maşina e bestială, dar e prea rapidă pentru condițiile de drum.

7.

Superrațiune

Viața nu ar trebui să fie o călătorie spre mormânt făcută cu intenția de a ajunge acolo în siguranță, într-un corp arătos şi bine conservat, ci, mai degrabă, ar trebui să porneşti la drum demarând în trombă şi să ajungi epuizat, perimat şi strigând cât poți de tare: "Mamă, ce cursă!

– Hunter S. Thompson

Generația P

Pe tabla aflată pe unul din pereții capelei Colegiului Magdalen, Oxford, este scrisă o rugăciune. Într-una din zile, printre numeroasele rugăminți adresate divinității, am remarcat-o pe următoarea: "Doamne, te rog să faci în aşa fel încât, să-mi iasă numerele la loto şi n-o să mai auzi de mine niciodată".

În mod cu totul surprinzător, a fost singura rugăminte căreia Dumnezeu i-a răspuns. Şi iată ce i-a scris: "Fiule, îmi place stilul tău. În această lume infamă şi confuză, care îmi cauzează atât de multă suferință, tu m-ai făcut să zâmbesc. La naiba, chiar VREAU să te mai aud, aşa că, mai mult noroc data viitoare, obrăznicătură! Cu dragoste, Dumnezeu".

Cei care au crezut că Dumnezeu nu are simțul umorului, ar trebui să-şi revizuiască opinia. Iar cei care cred că Dumnezeu este atât de departe de lume, încât nu se mai interesează personal de problemele mărunte ale copiilor săi stângaci, debusolați şi demni de milă, ar trebui, de asemenea, să se mai gândească. În mod evident, aici, Atotputernicul este îndreptățit să-şi arate cealaltă față a Sa: cea de specialist dibaci, dur şi eficient, capabil să demonstreze ce poate El, bazându-se şi pe cunoştințele Lui consistente de psihologie umană. Dacă vi se pare că acesta este Dumnezeul căruia nu-i este frică să se joace-n sus şi-n jos cu butoanele de la consola audio când situația o cere, atunci chiar aşa stau lucrurile.

În 1972, scriitorul Alan Harrington a publicat o carte obscură cu titlul *Psihopații (Psychopaths)*. În această lucrare, el avansa o idee radicală a evoluției umane susținând că psihopații sunt o nouă şi periculoasă specie de *Homo sapiens,* un plan darwinst de măsuri adaptat noilor condiții reci şi dure ale supraviețuirii în epoca modernă: Neîmblânzita Generație P.

În opinia sa, cheia acestei ipoteze consta în slăbirea insidioasă şi progresivă a legăturilor ionice, primitive, etice, emoționale, existențiale, care, secol după secol şi mileniu după mileniu, au menținut unitatea umanității. Când civilizațiile occidentale au subscris moravurilor tradiționale burgheze ale muncii şi ale virtuții, psihopatul a marginaliyat de societate. A fost condamnat de către concetățenii lui bine intenționați, pentru că era fie nebun, fie proscris.

Dar, pe măsură ce s-a dezvoltat, societatea a devenit tot mai rapidă şi mai liberă, iar psihopații au reieşit la iveală.

Pentru un romancier din perioada Războiului Rece, fără cunoştințe ştiințifice, Alan Harrington ştia ce vorbea. Descrierea lui variată şi eclectică a psihopaților, rivalizează, şi, uneori, chiar depăşeşte multe dintre portretele realizate în zilele noastre. Psihopatul, aşa cum îl defineşte Harrington, este "omul nou", un supererou psihologic eliberat de cătuşele anxietății şi remuşcărilor. Este brutal, plictisit şi aventuros. Iar când e cazul, poate fi şi vesel.

Harrington menționează chiar şi o serie de exemple în acest sens: "bețivii, mincinoşii, dependenții, copiii din flori, ... cămătarii mafiei care-şi snopesc în bătaie victimele, actorii fermecători, criminalii, trubadurii, politicienii versați, sfinții care se culcă pe pământ în fața tractoarelor, câştigătorii glaciali ai Premiului Nobel, care îşi asumă meritele asistentului lor de laborator ... toți îşi văd de treaba lor".

Şi nici unul, dar absolut nici unul, nu are nici cea mai mică grijă pe lumea asta.

Sfântul Pavel – Sfântul protector al psihopaților

Faptul că Harrington a inclus şi sfinții în enumerarea sa, nu este un accident şi nu e nici singura dată când este menționat acest lucru. Cartea sa, această proză rece, dar sclipitoare, este presărată cu numeroase comparații între psihopați şi iluminații spirituali. Nu toate îi aparțin.

Îl citează, de exemplu, pe medicul Hervey Cleckley, pe care l-am întâlnit în Capitolul 2, în a cărui lucrare clasică *Masca Rațiunii*, publicată în 1941, se găseşte una dintre primele descrieri clinice ale psihopatiei:

> [Psihopatul] consideră că trebuie să protesteze împotriva vieții însăşi, nu doar împotriva unui grup mic, a unei instituții anume sau al unui set de ideologii. Se pare că nu găseşte nimic într-adevăr semnificativ sau stimulativ în viață, ci doar anumite capricii trecătoare şi relativ mărunte, o serie de frustrări minore extrem de repetitive şi plictisitoare ... Ca majoritatea adolescenților, *sfinții* [accentul apaține autorului], oamenii de stat, alți lideri remarcabili sau genii sunt neliniştiți şi vor să facă ceva ca să rezolve situația.

Harrington îl citează, de asemenea, pe Norman Mailer: "[Psihopatul] este elita din interiorul potențialei elite a cruzimii ... Gândeşte prin prisma experienței interioare a posibilităților circumscrise morții. Dar aşa gândeşte şi existențialistul. Şi *sfântul* [accentul apaține autorului], toreadorul şi iubitul".

Implicațiile ne pun pe gânduri. Este posibil, se întreabă Harrington, ca sfântul şi psihopatul să constituie cele două fețe transcedentale ale aceleiaşi monede existențialiste? Este posibil: "... chiar dacă ne place sau nu, ca cel mai nenorocit şi indezirabil psihopat să ucidă pentru a ajunge în starea de

grație? Să obțină un fel de puritate prin mijloace îngrozitoare? Să fie transformat prin supliciul său şi cele la care i-a supus pe alții, într-o altă persoană, iar spiritul său să fie purificat prin teatru, publicitate, faimă, teroare?"

Contrar, poate sensibilităților lor intelectuale, savanții Noului Testament ar contrazice ipoteza enunțată mai sus. În urmă cu două mii de ani, un anume Saul din Tars a aprobat moartea a nenumărați creştini, în urma execuției publice a conducătorului lor, însă astăzi, potrivit dictatului Convenției de la Geneva, ar putea fi pus sub acuzarea de genocid.

Cu toții ştim ce s-a întâmplat cu *el.* În timp ce se deplasa spre Damasc[1], peste noapte, o convertire miraculoasă l-a transformat, la propriu, dintr-un criminal nemilos într-unul dintre cele mai remarcabile personaje din istoria Occidentului. Sfântul Pavel, cum i se spune în prezent, este autorul a peste jumătate din întregul text al Noului Testament (paisprezece din cele douăzeci şi şapte de epistole, evanghelii şi cărți care alcătuiesc Noul Testament sunt atribuite lui). Este eroul cărții Faptele Apostolilor şi subiectul unora dintre cele mai reuşite vitralii din domeniu.

Dar, mai mult decât orice, a fost un psihopat. Crud, neînfricat, motivat şi carismatic în egală măsură.

Să analizăm dovezile. Predilecția aparentă a lui Pavel pentru locurile periculoase, neospitaliere, manifestată atât în câmp deschis, cât şi în oraşele aglomerate, l-au pus tot timpul în situații riscante şi violente. Mai adăugăm şi faptul că a naufragiat de trei ori în timpul călătoriilor sale în bazinul Mării Mediterane, într-una dintre ele, petrecând 24 de ore în derivă, înainte de a fi salvat şi iată imaginea unui om prea puțin preocupat de siguranța lui proprie.

Este infractorul obişnuit, incapabil că învețe din greşelile proprii sau căruia, pur şi simplu, nu-i păsa. Pavel a fost întemnițat de mai multe ori în timpul misionariatului său, petrecând aproximativ şase ani după gratii. A fost biciuit cu bestialitate (de cinci ori primind numărul maxim de treizeci şi nouă de lovituri; mai multe l-ar fi omorât). De trei ori a fost bătut cu toiege, iar o dată în oraşul Listra, unde se află în prezent Turcia modernă, a fost lapidat de mulțimea furioasă şi aproape ucis, după care a fost scos în afara cetății, cum cerea obiceiul.

Biblia ne spune ce s-a întâmplat apoi: "Când l-au înconjurat însă ucenicii, Pavel s-a sculat şi a intrat în cetate. A doua zi, a plecat cu Barnaba la Derbe" (Faptele Apostolilor 14:20).

Este normal să reintri foarte calm într-o cetate ai cărei locuitori tocmai şi-au dat silința să te omoare cu pietre? Eu nu cred că aş putea.

Şi încă nu am terminat. Este exemplul perfect al rătăcitorului ambulant, aflat într-un continuu periplu din cauza amenințărilor repetate la adresa vieții sale. Când guvernatorul din Damasc a plasat un cordon în jurul oraşului

[1] Experții din domeniul neuro-teologiei consideră că experiența lui Saul este mai degrabă simptomatică, generată de debutul epilepsiei lobului temporal, decât o întâlnire reală cu Divinitatea. „Lumina cerească", halucinațiile auditive („Saule, Saule, de ce Mă prigoneşti?") şi orbirea temporară ulterioară sunt perfect compatibile cu un astfel de diagnostic – Saul compară problema sa misterioasă de sănătate (2 Cor. 12:7–10) cu un „țepuş în carne", „sol al Satanei","care să mă împiedice să mă îngâmf".

pentru a-l aresta, el a evadat într-un coş de nuiele prin-o crăpătură a zidurilor cetății.

Iată liderul şi incitatorul calculat, rece, fără teama de a călca în picioare sentimentele şi sensibilitățile altora, indiferent importanța sau loialitatea lor. Disputa dintre Pavel şi Sfântul Petru în Antiohia, în care Pavel i-a imputat lui Petru că era un ipocrit pentru că îi forța pe neevrei să adopte obiceiurile evreieşti când el însuşi trăia ca un neevreu, este descrisă de L. Michael White, profesor de studii clasice şi religioase la Universitatea Austin din Texas, în cartea sa *De la Isus la Creştinătate (From Jesus to Christianity)*, ca fiind "o bravadă politică total eşuată, în urma căreia Pavel a părăsit Antiohia ca persona non grata, pentru a nu mai reveni acolo niciodată".

Şi pentru final, am păstrat capacitatea de manipulare fără remuşcări şi fără ezitare a hoțului psihologic, oratorul demagog subtil şi mieros.

Să ne amintim ce spunea escrocul expert Greg Morant: una dintre cele mai puternice arme din arsenalul profan al unui escroc este un radar bun pentru … a detecta "vulnerabilitatea",

Le-am fi putut atribui la fel de bine şi lui Pavel. Sau cu alte cuvinte:

> Față de iudei, am fost ca un iudeu, pentru a-i câştiga pe iudei; față de cei de sub Lege, am fost ca unul de sub Lege - deşi eu nu sunt sub Lege - pentru a-i câştiga pe cei de sub Lege; față de cei fără Lege, am fost ca unul fără Lege - deși nu sunt liber față de Legea lui Dumnezeu, ci sunt sub Legea lui Cristos - pentru a-i câștiga pe cei fără Lege; pentru cei care sunt slabi în credință, m-am făcut slab, pentru a-i câștiga pe cei slabi; m-am făcut toate pentru toți, pentru ca unii dintre ei să fie salvați... (1 Corinteni 9: 20–22)

Dacă Dumnezeu s-ar fi aflat pe drumul acela spre Damasc şi şi-ar fi dorit un emisar să îl ajute să răspândească cuvântul Său, nu ar fi putut alege un om mai potrivit. Nici printre creştini, unul mai temut şi mai nedorit. În momentul convertitrii sale, Pavel era, fără nici o îndoială, la apogeul puterilor sale de persecuție. De fapt, motivul pentru care se ducea la Damasc era să instige la şi mai multă vărsare de sânge. Să fie oare coincidență faptul că misionariatul lui a început acolo?

Nu toți psihopații sunt sfinți, aşa cum nici toți sfinții nu sunt psihopați. Există însă dovezi care atestă că, adânc în coridoarele creierului, psihopatia şi sanctitatea împart acelaşi spațiu neural secret. Şi că unele atribute psihopatice, cum sunt stoicismul, autocontrolul, trăirea momentului, conştientizarea, eroismul, cutezanța şi, chiar empatia, sunt inerente din punct de vedere spiritual şi contribuie la sporirea bunăstării proprii, dar şi a celorlalți.

Dacă vrei să te convingi mai mult decât atât, trebuie să te mai uiţi din când în când pe tabla cu rugăciuni de la Colegiul Magdalen.

Campionul vede roşu-n fața ochilor

Abilitatea de a zâmbi în fața greutăților a fost considerată mult timp o măsură a inteligenței spirituale. Dacă ar fi să luăm în considerare cuvintele poetului Rudyard Kipling, mesajul pe care îl vede un jucător care se îndreaptă spre centrul terenului de tenis de la Wimbledon, ar fi:

"Dacă poți întâlni Triumful și Dezastrul
Și impostura lor să o tratezi la fel"

O astfel de mentalitate este, de obicei, asociată sfinților, dar legătura cu psihopații este totuşi speculată, mai rar ce-i drept.

În 2006, Derek Mitchell de la Colegiul Universitar din Londra a decis să realizeze un nou test şi, după ce a ales două grupuri de participanți - psihopați şi non-psihopați – i-a supus unei proceduri cunoscute sub numele de Testul Detaşării Emoționale (Emotional Interrupt Task/ EIT). EIT este un test de reacție contra timp a abilităților de diferențiere, în care voluntarii stau în fața ecranului unui computer şi apasă tastele cu degetul arătător de la mâna stângă sau dreaptă, în funcție de forma geometrică afişată pe ecranul din fața lor. De obicei, este vorba despre un pătrat sau un cerc.

Destul de simplu s-ar zice, dar, de fapt, testul are capcanele lui.

Motivul? Formele nu apar singure, ci fiecare cerc sau pătrat este încadrat timp de câteva sute de milisecunde de diverse perechi de imagini, de obicei, fețe. Fie două imagini pozitive (cu fețe zâmbitoare), fie două negative (cu fețe furioase) sau două neutre (fețe fără expresie).

Majoritatea oamenilor consideră imaginile emoționale problematice. Doar din *acest* motiv, sunt emoționale, deci distrag atenția. Dar dacă psihopații nu sunt deloc afectați, ci perfect relaxați, cum le precede reputația şi pot lua greul cu uşurelul, în cazul lor, nu ar trebui să se aplice lucru ăsta, a gândit Mitchel. În realitate, ei ar trebui să răspundă mai repede şi mai corect, în comparație cu ceilalți şi ar trebui să fie mai greu de distras de la aceste exerciții cu cercuri sau pătrate încadrate de imagini pozitive sau negative. Cu alte cuvinte, de aceste imagini care într-un fel sau altul ascund valențe emoționale. Mitchell a mai sugerat că această diferență dintre psihopați şi non-psihopați ar trebui să dispară la testele neutre, unde nu ar mai trebui să fie distraşi deloc.

Aşa cum era de aşteptat, rezultatul a fost cel anticipat. De câte ori cercul sau pătratul era încadrat de o imagine încărcată emoțional, psihopații s-au descurcat mult mai bine în diferențierea țintelor decât non-psihopații. Şi mult mai repede. Cum a zis Kipling, au fost mai buni în a nu-şi pierde capul când toți în jurul lor şi l-au pierdut pe al lor.

Stoicismul este o calitate foarte apreciată de societate. Şi pe bună dreptate. Poate fi de mare ajutor în diverse cazuri: în urma pierderii unei persoane dragi, după o despărțire, la masa de poker. Uneori, chiar şi când scrii o carte. Dar, în calitate de suporter înrăit al echipei de fotbal a Angliei şi

veteran al nenumăratelor lovituri de pedeapsă ratate, relația dintre stoicism şi sport este poate cea mai importantă pentru mine.

Nu vorbesc numai din punctul de vedere al spectatorului. Din punct de vedere psihologic, sportul este cel care divide stoicismul în două lungimi de undă: cutezanța şi concentrarea. Ele însele sunt elementele constitutive, atât ale psihopatiei, cât şi ale iluminării spirituale.

“Nu știți că cei ce aleargă în locul de alergare, toți aleargă, dar numai unul capătă premiul? Alergați, dar, în aşa fel ca să căpătați premiul?” scria Sf Pavel. “... Mă lupt cu pumnul, dar nu ca unul care loveşte în vânt. Ci mă port aspru cu trupul meu şi-l țin în stăpânire.”[2]

Cuvintele lui Kipling, care plutesc încă în centrului terenului nu constituie o coincidență ... şi nici nu sunt exclusiv limitate la tenis. “Joacă de parcă nu ar conta, atunci când înseamnă totul pentru tine,” a răspus legenda snookerului, Steve Davis, când a fost rugat să dezvăluie secretul măreției sale în sport. “Uită” loviturile proaste, dar şi pe cele bune, şi concentrează-te 100% pe următoarea lovitură.

Acelaşi lucru se aplică şi în golf.

În 2010, sud-africanul Louis Oosthuizen era considerat fără nici o şansă la câştigarea Openului Campionatului Britanic de la St. Andrews. După o serie de eşecuri în meciurile premergătoare turneului, lumea se aştepta să cedeze presiunii în timpul rundei finale foarte dificile, chiar dacă avea un avantaj de patru lovituri. Dar n-a facut-o. Iar motivul a fost unul extrem de surprinzător şi de simplu: un punct roşu mic şi pregnant aflat la baza degetului său mare, pe mănuşă.

Ideea punctului i-a venit lui Karl Morris, un psiholog sportiv din Manchester, care a fost solicitat de Oosthuizen să îl ajute să intre în legătură cu ceea ce putem numi, în mod rezonabil, psihopatul din interior pentru a fi capabil să-şi programeze mintea să joace punctul prezent în loc să fie obsedată de consecințe, în cel mai nepotrivit moment.

Aşa că Morris a elaborat următorul plan. De câte ori urma să lovească, Oosthuizen trebuia să-şi concentreze toată atenția, calm şi calculat asupra punctului roşu. În acel moment, punctul era singurul care conta. Nu trebuia să joace lovitura, ci lovitura trebuia să îl joace pe el.

A câştigat la şapte lovituri diferență.

Punctul roşu al lui Oosthuizen este un exemplu clasic a ceea ce se numeşte în psihologia sportivă “scopul procesului”, o tehnică prin care atletului i se spune să se concentreze asupra unui lucru, indiferent cât de minor, pentru a-l împiedica să se gândească la altceva. În cazul lui Oosthuizen, la toate posibilitățile în care ar fi putut să rateze lovitura. Această tehnică ancorează atletul foarte ferm în prezent. Înainte ca lovitura să fie jucată. Înainte ca mişcarea să fie făcută efectiv. Şi, cel mai important, înainte ca încrederea să înceapă să scadă. De fapt, această abilitate de concentrare exclusiv asupra a ceea ce trebuie să faci în acel moment, ceea ce psihologul ungur Mihály Csíkszentmihályi numea “experiența optimă” sau “flux”, este

[2] 1 Corinteni 9:24, 26

una dintre tehnicile cheie pe care o studiază psihologii specializați în dezvoltarea performanței. Nu numai în golf, ci la nivelurile cele mai înalte ale competițiilor din toate sporturile.

În momentele de flux, trecutul şi viitorul dispar. Tot ceea ce rămâne sunt atenția intensă, supernaturală din prezent, sentimental copleşitor că funcționezi la "capacitate maximă". Acesta este momentul de uniune, de contopire magică a minții, a corpului şi a jocului: ceea ce este cunoscut în domeniu ca fiind "Triunghiul de aur" al performanței; o stare de transă, de acțiune şi reacțiune facile, în care timpul şi sinele converg, unde unul este şi nu este în control în acelaşi timp.

Aşa cum poate era de aşteptat, pentru flux există un semnalizator în rețeaua neurală cerebrală.

În 2011, Martin Klasen de la Universitatea din Aachen a descoperit că în momentele de flux se manifestă un profil fiziologic unic. Utilizând fMRI pentru a observa creierul unui jucător angajat într-un joc video, a decoperit că perioada de concentrare maximă este acompaniată de reducerea activității în cortexul cingulat - detectorul de greşeli al creierului şi echipamentul de detectare a conflictelor - ceea ce indica o creştere a atenției şi suprimarea distragerii şi a informațiilor irelevante sarcinii de îndeplinit.

Şi asta nu era tot. Un model similar a fost descoperit în creierul psihopaților criminali.

În acelaşi an în care Klasen se juca jocuri pe video, Kent Kiehl scotea din nou la lumină camionul său pe optsprezece roți cu fMRI incorporat, începând să cutreiere drumurile din New Mexico înarmat cu un nou experiment. Kiehl voia să afle cu exactitate ce îi motivează pe psihopați când vine vorba de luarea deciziilor morale. Sunt ei atât de calculați în condiții de presiune? Sunt ei chiar aşa de buni în găsirea soluțiilor când miza este foarte mare şi timpul presează? Dacă da, de ce? Ar putea fi vorba de ceva înnăscut? Care se află în creierul lor încă de la concepere? Un triumf al rațiunii cognitive reci versus celei emoționale calde?

Pentru a afla răspunsul, a ales două grupuri de indivizi (de psihopați şi non-psihopați) şi le-a prezentat două tipuri de dileme morale, pe care le-a denumit "conflict major (personal)" şi "conflict minor (personal)". Exemplele sunt expuse după cum urmează:[3]

Conflict major (personal)

Soldații inamici au cucerit satul în care trăieşti şi au ordine să ucidă toate persoanele pe care le găsesc. Împreună cu alți consăteni reuişiți să vă ascundeți într-o pivniță. Auzi cum soldații intră în casă. Copilul tău începe să plângă foarte tare. Îi acoperi gura ca să nu se audă. Dacă iei mâna de la gura

[3] Kiehl şi coautorii experimentului au inclus o a treia dilemă, pe care au denumit-o „impersonală"'. Aceasta a luat forma versiunii originale a „Problemei vagonului" enunțată de Philippa Foot (vezi Capitolul 1), în care alegerea era cea de a comuta macazul şi de a devia vagonul dezlănțuit, de la cursul actual pentru a salva cinci persoane, către o rută alternativă în care victima ar fi fost numai una singură.

micuțului, acesta va plânge şi mai tare, iar soldații îl vor auzi. Şi, dacă îl vor auzi, vă vor găsi şi vă vor ucide pe toți, inclusiv pe copilul tău. Pentru a te salva pe tine şi pe ceilalți, trebuie să-ți sufoci copilul.

Din punct de vedere moral, este acceptabil să-ți omori copilul pentru a te salva pe tine, dar şi pe ceilalți?

Conflict minor (personal)

Eşti în vizită la bunica ta, în week-end. De obicei, îți face cadou câțiva dolari de fiecare dată când te duci la ea, dar, de data asta, nu-ți dă nimic. O întrebi de ce şi ea îți spune că nu îi mai scrii atât de des ca altădată. Eşti supărat şi decizi să îi faci o farsă.

Iei nişte pastile din dulăpior şi le pui în ceainicul bunicii, gândindu-te că o să i se facă rău.

Din punct de vedere moral, este acceptabil să pui pastile în ceainicul bunicii ca să îi faci o farsă?

Previziunile erau foarte simple. Kiehl presupunea că, dacă psihopații sunt mai puțin afectați de reacțiile emoționale externe şi au avantajul semnificativ al sângelui rece față de ceilalți când e vorba de luarea deciziilor de viață şi de moarte, atunci, cea mai evidentă diferență dintre performanțele lor şi cele ale non-psihopaților ar fi trebuit să se manifeste, cu predilecție, în cazul conflictului major (personal), atunci când presiunea era la cote maxime, iar problema mult mai personală.

Exact aşa s-a şi întâmplat.

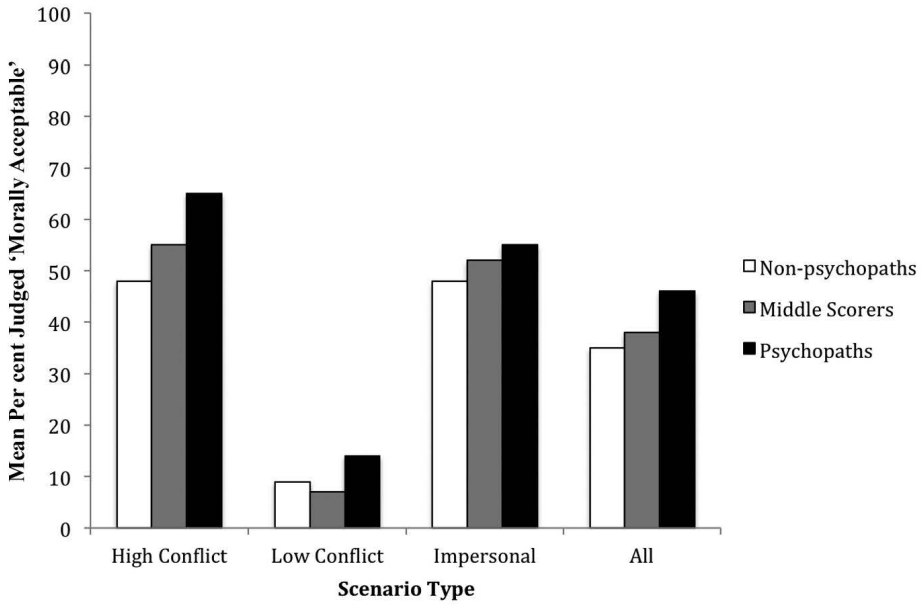

Figura 7.1. Psihopații au mult mai puține scrupule morale, dar numai când miza este foarte mare (adaptat după Ermer şi alții, 2011).

În cazul scenariului "conflict major" (pesonal), psihopații au optat în cea mai mare parte pentru pragmatism, considerând opțiunea ca fiind "acceptabilă din punct de vedere moral". Au fost mult mai înclinați să sufoce copilul sau să suporte durerea luării unei astfel de decizii, decât non-psihopații, omologii lor moralmente mai sensibili. Teoretic, s-ar descurca mult mai bine, ar supraviețui şi ar salva viețile celor din pivniță, dacă scenariile ar fi reale.

Pe lângă această concluzie, Kiehl şi colegii săi au descoperit, aşa cum am remarcat şi eu în cazul tragediei vasului *William Brown* din Capitolul 3, că psihopații, deşi au mai puține probleme de igienă morală comparativ cu non-psihopații, au avut nevoie şi de mult mai puțin timp în a evalua problemele cu care se confruntau. Au luat deciziile mult mai repede în conformitate cu cerințele de moment. Ba mai mult decât atât, timpii mici de reacție au fost acompaniați de activitate redusă în cortexul cingulat, exact cum descoperise şi Martin Klasen în condițiile de flux.

Dar, acest lucru era valabil numai în cazul scenariului de "conflict major". Când miza scădea, nu mai exista nici o diferență între timpii de reacție. Psihopații erau la fel de hotărâți în a respinge ideea de a pune pastille în ceainicul bunicii, la fel ca şi non-psihopații.

Concluzia era destul de evidentă. Când miza este mare şi eşti strâns cu uşa, ai nevoie de un psihopat alături de tine. În schimb, atunci când nu ai pentru ce să te stresezi, mai bine o laşi baltă. Psihopații se deconectează şi au nevoie de la fel de mult timp pentru a se pune în mişcare, ca noi toți.

Într-adevăr, studiile encefalogramelor (EEG) au relevat diferențe notabile în modul în care creierul psihopaților şi cel al non-psihopaților reacționează la anumite sarcini şi situații care sunt fie foarte interesante, fie foarte motivante. Concluzia este că psihopații manifestă o activitate semnificativ crescută în zona prefrontală stângă a creierului (cea poziționată exact în spatele părții stângi a frunții) comparativ cu non-psihopații: asimetria cerebrală asociată unei reduceri considerabile a anxietății, afect pozitiv crescut, aport ridicat de atenție şi orientare spre recompensă.

Dar şi cu un nivel crescut de spiritualitate. Richard Davidson, specialist în domeniul neuroştiinței la Universitatea din Wisconsin, a descoperit exact acelaşi profil la călugării budişti, olimpicii spirituali din înălțimile Himalayei, când se scufundau în meditație profundă.

"Există nenumărate dovezi [care sugerează] că cei mai buni sportivi şi sportive au [dezvoltat] abilități psihologice care le permit să se concentreze şi să-şi controleze anxietatea", explică Tim Rees, psiholog sportiv la Universitatea din Exeter. În plus, "odată atingând un anumit nivel de performanță, aceştia demonstrează că abordarea psihologică este cea care-i diferențiază pe cei din vârf", mai adaugă Rees.

Mentalitatea care îi separă pe cei foarte buni de cei buni este, în mod inerent, de natura psihopatică, aşa cum ne-a demostrat Kent Kiehl, în situațiile pe muchie de cuțit în care ei sunt capabili să facă diferența între viață şi moarte.

Mentalitatea este, de asemenea, şi inerent spirituală.

Opriți cronometrul!

Legătura demonstrată de Csíkszentmihályi şi ceilalți dintre "ancorarea în prezent" şi lipsa anxietății nu este deloc nouă. Practica "atenției conştientizării corecte", de exemplu, constituie al şaptelea pas a Nobilei Căi a celor Opt Paşi, una dintre principalele învățături ale lui Siddhartha Gautama, Buddha, de acum 2.500 de ani.

În cartea sa *Nobila Cale a celor Opt Paşi către Curmarea Suferinței (The Nobel Eightfold Path: The Way to the End of Suffering)*, Bhikkhu Bodhi, un călugăr al tradiției Theravada, a descris ce presuupne această practică:

> Mintea este menținută în mod deliberat la un nivel al *atenției primare*, de observare detaşată a ceea ce se întâmplă în interiorul şi în jurul nostru, în momentul prezent. În practica atenției corecte, mintea este antrenată să rămână în prezent, deschisă, liniştită şi atentă, să contempleze evenimentele prezente. Toate judecățile şi interpretările trebuie suspendate sau, dacă apar, trebuie înregistrate şi uitate.

Potrivit celor menționate în Maha Satipatthana Sutta, unul dintre discursurile canonului Pali al Budismului Theravada, această practică aplicată în mod constant, duce, în cele din urmă, la "sporirea percepției, a autocontrolului, a detaşării şi a desprinderii".

Calități, pe care, aşa cum am văzut, psihopații le au din născare.

Dar similitudinile dintre mentalitatea occidentală, psihopatică şi cea transcendentală a Orientului nu se sfârşesc aici. Recent, psihologi precum Mark Williams de la Universitatea din Oxford (menționat în capitolulul anterior) şi Richard Davidson au început procesul solicitant, inovativ, şi integrativ, deşi empiric de a integra proprietățile tonifiante ale practicilor meditației Budiste într-un cadru mai sistematizat, terapeutic şi mai clinic.

Până în prezent, se pare că funcționează. Intervenția bazată pe acțiune, aşa cum am văzut mai devreme, face parte dintr-o strategie metacognitivă foarte eficientă în gestionarea simptomelor anxietății şi ale depresiei ... două condiții la care psihopații sunt singurii imuni.

Principiile fundamentale ale terapiei derivă în mare parte din învățăturile tradiționale budiste subliniate anterior. Dar, mai există un ingredient, o anume curiozitate naivă, copilărească, o reminiscență puternică a factorului "deschidere spre experiență" a mentalității structurii de personalitate "Big Five" (dezbătută în Capitolul 2) şi la care, dacă ne amintim bine, psihopații au obținut punctaje foarte mari.

"Prima componentă [a acțiunii] implică autoreglarea atenției, astfel încât să fie concentrată asupra experiențelor imediate," explică psihiatrul Scott Bishop, într-una din lucrările sale fundamentale pe acest subiect, din 2004,

“înlesnind focalizarea sporită asupra acitivăților mentale din momentul prezent. Cea de-a doua componentă implică adoptarea unei atenții deosebite față de experiențele din momentul prezent, caracterizată prin curiozitate, deschidere şi acceptanță.”

Sau, cum ar spune maeştrii budişti zen ai artelor marțiale, *shoshin*, “mintea începătorului”.

“În mintea începătorului sunt multe posibilități” declară Shunryu Suzuki, unul dintre cei mai renumiți învățători budişti din vremurile noastre. “În mintea expertului sunt foarte puține”.

Şi puțini l-ar contrazice. Când Dickens a decis să-i trimită lui Scrooge fantomele trecutului, prezentului şi viitorului, a ales cele trei spectre care ne bântuie pe toți. Dar dacă ne ancorăm toate gândurile în prezent şi eliminăm sporovăiala trecutului cusurgiu şi acuzator, dar şi viitorul evaziv şi presant, anxietatea începe să cedeze. Percepția începe să se ascută. Şi intervine problema utilității: ce facem cu acest atotcuprinzător “acum”, acest prezent enorm şi emfatic, odată ce îl avem? “Savurăm” acest moment ca un sfânt? Sau “îl trăim” ca un psihopat? Reflectăm asupra naturii experienței? Sau ne concentrăm toată atenția asupra noastră, în urmărirea frenetică a recompensei imediate?

În urmă cu câțiva ani, am pornit spre o mănăstire din Japonia în încercarea de a afla un răspuns. Misterul se referea la testul pe care îl dădeau cei din sfera rarefiată şi foarte spirituală a înaltelor arte marțiale.

Testul se desfăşura în felul următor: un luptător îngenunchea cu armele alături şi era legat la ochi. Un altul stătea în spatele lui cu o sabie de samurai, ridicată deasupra capului. La un moment dat, fără ştirea adversarului său vulnerabil, cel din picioare îşi năpustea sabia către capul celui îngenuncheat, putându-i cauza răni grave sau chiar moartea. Asta în cazul în care, lovitura nu era evitată la timp, iar săbierul dezarmat.

Un astfel de deznodământ pare imposibil. Şi totuşi, nu este. Testul pe care l-am descris este real: un ritual antic, coregrafiat impecabil, care se defăşoară, în mod regulat, în dojourile secrete şi impenetrabile din Japonia şi înălțimile Himalayei, de către acei foarte aproape de măreție, acei şoptitori mentali spectrali aflați cu mult deasupra centurii negre.

În zilele noastre, din fericire, săbiile sunt făcute din plastic. Dar a fost o vreme, cu mult înainte de vremurile în care sănătatea şi siguranța au devenit atât de importante, când se foloseau săbii adevărate.

Un sensei fantomatic, trecut de optzeci de ani, mi-a dezvăluit secretul:

“Trebuie să-ți goleşti mintea total”, mi-a spus în timp ce stăteam de vorbă într-o grădină plină de liliac, ascunsă printre pădurile antice de fagi din munții Tanzawa. “Trebuie să te concentrezi exclusiv asupra momentului prezent. Când intri într-o astfel de stare, eşti capabil să miroşi timpul. Să-i simți undele cum îți scaldă simțurile. Cel mai mic freamăt poate fi detectat de la distanțe mari. Şi semnalele interceptate. Adesea, pare că cei doi combatanți se mişcă simultan, dar nu este aşa. Nu este dificil. Cu antrenament se poate stăpâni această artă”.

Recitind ce mi-a spus acest sensei, mi-am adus aminte de neurochirurgul psihopatic pe care l-am întâlnit în Capitolul 4. Nu îl cunoscusem încă atunci când m-am dus în Japonia. Dar, dacă l-aş fi cunoscut, i-aş fi reprodus cu mare plăcere gazdei mele descrierea pe care a făcut-o acesta referitoare la felul în care se simțea uneori înaintea operațiilor dificile.

Iar bătrânul, în înveşmântul său monastic tradițional, hakama neagră şi kimono de culoare sângerie, ar fi zâmbit cu siguranță.

Cuvântul care definea starea mentală a neurochirurgului era "superrațiune", "o stare de conştiență alimentată de precizie şi claritate", ce pare a fi extrem de similară stării mentale despre care vorbea acel sensei: starea mentală în care trebuie să intre acel sommelier al timpului, îngenuncheat şi legat la ochi, care-şi dezarmează atacatorul ce-şi flutură sabia.

Ar trebui să amintim şi de lucrarea lui Joe Newman, cel care, în laboratorul său din cadrul Universității din Wisconsin, a demonstrat că important nu este faptul că psihopații nu *simt* anxietatea în anumite situații, ci, mai degrabă, nu *remarcă* amenințarea, pentru că atenția lor este concentrată doar asupra sarcinii pe care o au de îndeplinit, iar factorii care distrag atenția sunt excluşi fără milă.

De obicei, în cazul psihopaților, acest tip de concentrare se intepretează ca fiind răuvoitor şi asociat criminalului glacial şi fără scrupule care străbate granițele oraşului asemeni unei călugărițe înfometate în căutarea victimei perfecte sau dictatorului care ordonă genocidul în căutarea neobosită a omnipotenței culturale şi politice, încălcând regulile morale şi civile şi hotărât să-i reducă la tăcere pe toți cei cu opinii diferite.

Conotațiile transcedentale, de compasiune sau spirituale rareori intră în ecuație.

O serie de studii au început recent să arunce o nouă lumină asupra unor astfel de posibilități şi au început să reevalueze gradual constituentele unui psihopat.

Eroi şi antieroi

Mem Mahmut, de la Universitatea Macquarie din Sydney, a descoperit un lucru remarcabil: departe de a fi cruzi şi lipsiți de emoții în permanență, psihopații, în anumite condiții, pot fi mai altruişti decât noi ceilalți.

Mahmut a realizat un studiu ce implica o serie de scenarii de viață în care oamenii cereau ajutor trecătorilor (voluntarii fuseseră testați anterior şi clasificați în funcție de rezultatele obținute pe scala psihopatiei).

Însă, oamenii care cereau ajutorul, ca şi trecătorii care le răspundeau, fără a şti unii despre ceilalți, erau co-conspiratori ai lui Mahmut în acest experiment unic conceput special pentru a investiga relația dintre psihopatie şi comportamentul indivizilor când li se solicită ajutorul.

Experimentul s-a derulat în trei părți. În prima, complicii lui Mahmut au solicitat ajutor direct de la călători, pretinzând că se rătăciseră şi întrebau cum să ajungă într-un anume loc. În cea de-a doua parte, "solicitarea" de ajutor era mai puțin directă şi explicită: o femeie amărâtă scăpa o grămadă de hârtii pe jos. În partea a treia, solicitarea a fost şi mai puțin explicită: un cercetător de laborator care şi-ar fi rupt brațul şi pretindea că întâmpină greutăți cu o serie de sarcini simple – deschiderea unei sticle de apă, introducerea numelui participantului într-un jurnal fals – şi care persevera, în ciuda rănii evidente.

Mahmut voia să afle care sunt cei care, în aceste trei situații diferite, ar fi fost cei mai dornici să-şi ofere ajutorul: psihopații cu sânge rece şi fără scrupule sau omologii lor calzi şi mai empatici?

Rezultatul studiului l-a uimit pe Mahmut. De fapt, a fost atât de neaşteptat, încât încă mai încearcă să îl înțeleagă.

În prima parte a experimentului, în care complicele întreba cum putea ajunge într-un anumit loc, psihopații şi-au oferit ajutorul mai puțin decât non-psihopații, exact cum era de aşteptat.

Deci, nimic nou în această etapă.

În cea de-a doua parte, cea cu foile căzute pe jos, atât psihopații cât şi non-psihopații şi-au oferit ajutorul în cantități egale.

Dar în partea a treia, în care complicii mimau o afecțiune, roata s-a întors împotriva tuturor ipotezelor preconcepute ale lui Mahmut conform cărora psihopații ar fi mai puțin binevoitori.

De fapt, s-a dovedit a fi exact invers.

Psihopații s-au dovedit a fi mai dispuşi să ajute la desfacerea dopului sticlei şi la introducerea numelui în jurnal decât non-psihopații. Când persoana care cerea ajutorul era extrem de vulnerabilă, dar nu solicita explicit ajutorul, psihopații erau cei care veneau cu oferta. Când într-adevăr era nevoie, ei au fost mult mai dispuşi să ia inițiativa decât au fost omologii lor din cealaltă categorie (presupuşi a fi) mai calzi şi mai empatici.

În mod evident, rezultatul experimentului derulat de Mahmut a ridicat semne de întrebare. O interpretare ar fi că nu există nici un act cu adevărat altruist, aşa cum a formulat un suflet iluminat (şi fără îndoială înrăit). Chiar dacă foarte bine camuflat în canelurile întunecate ale arboretului psihologic dens, există întotdeauna un motiv ascuns, egoist, mult mai puțin onorabil. Cu alte cuvinte, psihopații din studiul lui Mahmut, cu antenele lor extrem de sensibile reglate să detecteze vulnerabilitatea pe distanțe mari pur şi simplu „simțeau mirosul de sânge" (vezi experimentul realizat de Angela Book în care psihopații erau mult mai capabili să identifice victimele unor atacuri violente după felul în care mergeau).

„Plăcerea se resimte în exercitarea propriilor virtuți", a scris romancierul W. Somerset Maugham în *Sclavia umană (Of Human Bondage)*. "Omul face anumite lucruri pentru că-i fac bine lui însuşi, iar dacă acele lucruri sunt bune şi pentru alții, atunci ele sunt considerate virtuoase ... Aşa cum ție îți face plăcere să dai doi pence unui cerşetor, aşa îmi face şi mie plăcere să mai

beau un whiskey cu apă minerală. Eu, mai puțin nevolnic decât tine, nu mă aplaud pentru plăcerea personală şi nici nu cer admirație”.

Chiar aşa.

Pe de altă parte, rezultatele incendiare ale lui Mahmut nu sunt întâmplătoare, ele marcând începutul unei noi şi binevenite schimbări în perocupările empirice şi teoretice - de la principiul empiric şi teoretic, dincolo de profilul psihologic convențional şi peiorativ, realizat de brigada neuroimagistică, la cercetarea aplicabilă şi pragmatică a „psihopatiei pozitive” funcționale. În acest sens, Diana Falkenbach şi Maria Tsoukalas, de la Colegiul John Jay pentru Drept Penal, Universitatea din New York, au început recent să studieze incidența aşa-numitor caracteristici psihopatice ”adaptative” în ceea ce ele au denumit ”populația eroică“, din domeniile de elită cum ar fi forțele de aplicare a legii, armata şi cele de salvare, de exemplu.

Rezultatele lor le completează pe cele obținute de Mahmut. Pe de o parte, deşi adepta unui stil de viață pro-social, populația eroică este *dură*. Având în vedere nivelul de traumă şi de riscuri pe care le implică aceste domenii de activitate, reprezentanții acestei populații afişează cu preponderență trăsături psihopatice asociate subscalelor lipsei fricii/ dominanței şi autocontrolului ale PPI (ex. dominanță socială, imunitate la stres şi anxietate scăzută), comparativ cu populația activă din celelalte domenii de activitate.

Canalele lor sunt ridicate la maximum.

Pe de altă parte, se deosebesc de criminali psihopați prin absența trăsăturilor asociate subscalei impulsivității egoiste (ex. machiavelianism, narcisism, lipsa obiectivelor şi comportamentul antisocial).

Aceste canale sunt un pic mai coborâte.

Un astfel de profil este compatibil cu anatomia eroului portretizată de psihologul Philip Zimbardo, fondatorul Proiectului Imaginației Eroice, o inițiativă cu scopul de a educa oamenii în tehnica insidioasa a influenței sociale. Sau mai exact, cum să se împotrivească acesteia.

În 1971, în cadrul unui experiment care a intrat de mult în istoria celebrităților din domeniul psihologiei, Zimbardo a construit o falsă închisoare la subsolul Universității de Psihologie din Stanford şi a desemnat aleatoriu doisprezece studenți voluntari să joace rolul prizonierilor, în timp ce alți doisprezece jucau rolul gărzilor.

După şase zile, studiul a fost abandonat. Câțiva dintre “gardieni” au început să brutalizeze “prizonierii”, abuzând de puterea pe care o aveau, pur şi simplu, pentru că o dețineau.

După patruzeci de ani, în urma dureroasei lecții învățate la Abu Ghraib, Zimbardo s-a implicat într-un proiect total diferit, care urmărea dezvoltarea unui “muşchi eroic” în interiorul fiecăruia dintre noi. După ce a descoperit geniul răului şi al victimei din lăuntrul fiecăruia, el a încercat să facă exact opusul – să-l facă pe omul de rând să fie capabil să ia atitudine atunci când, în alte condiții, ar fi fost redus la tăcere de frică. Şi nu numai în cazul

confruntărilor fizice, ci şi în cazul celor psihologice, care, în funcție de circumstanțe, pot fi la fel de solicitante.

“Decizia de a acționa eroic este o alegere pe care mulți dintre noi vom fi nevoiți să o facem la un moment dat în viață”, mi-a declarat Zimbardo. “Înseamnă să nu-şi fie teamă de ce gândesc ceilalți. Înseamnă să nu-ți fie frică de căderile noastre. Înseamnă să nu-ți fie frică să rişti. Întrebarea este: vom lua o asemenea decizie?”

La o cafea, în biroul lui, am vorbit despre frică, conformism, imperativele etice de a înfrunta provocările psihologice şi fizice. În mod previzibil, mai vechea noastră prietenă, *mentalitatea de grup* s-a insinuat în discuția noastră, amintind de cazul dezastrului misiunii *Challenger* (menționat în Capitolul 3) unde forțele interioare masate gravitației sociale au exercitat asemenea presiuni asupra colectivului încât au precipitat – în cuvintele lui Irving Janis, psihologul care a realizat cea mai mare contribuție la studiul fenomenului - “o deterioare a eficienței mentale, a simțului realității şi a judecății morale”.

În sprijinul acestei declarații, Zimbardo a mai citat şi atacul de la Pearl Harbor al forțelor japoneze din timpul celui de-al doilea Război Mondial.

În data de 7 decembrie, 1941, Marina Imperiului Japonez a lansat un atac surpriză împotriva bazei navale a Statelor Unite din insula Hawaiiană Oahu. Ofensiva a fost o lovitură preemptivă cu scopul de împiedica flota SUA din Pacific să prevină incursiunile japoneze planificate împotriva aliaților, în peninsula Malaya şi Indiile Olandeze de Est.

Atacul a fost devastatror. 188 de nave americane au fost distruse, 2.402 de americani au fost ucişi şi 1.282 răniți, bilanț care l-a făcut pe preşedintele de atunci, Franklin D. Roosevelt, ca în ziua imediat următoare, să declare formal război Imperiului Japonez. Congresul American a fost de acord cu această decizie în mai puțin de o oră.

Dar, ar fi putut fi, oare, prevenit atacul de la Pearl Harbor? Carnajul catastrofic şi haotic şi consecințele combative ar fi putut fi evitate? Unele surse susțin că da şi că o constelație de factori ai mentalității de grup - ipoteze false, acorduri neverificate, decizii părtinitoare necontestate şi iluzii ale invulnerabilității – toate au contribuit la o lipsă totală a precauțiilor din partea ofițerilor Marinei americane staționate în Hawaii.

Prin interceptarea comunicațiilor inamice, Statele Unite aveau informații solide că Japonia pregătea o ofensivă. Washingtonul a decis să lase luarea deciziilor bazate pe aceste informații secrete la latitudinea înaltului comandament militar de la Pearl Harbor. Aşa că, avertismentele au fost ignorate, iar evenimentele au fost caracterizate ca fiind instigatoare la război, susținându-se ipoteza că Japonia lua măsuri pentru împiedicarea anexării ambasadelor ei din teritoriile inamice. Argumentele erau următoarele: “Japonezii nu vor îndrăzni niciodată un atac la scară mare împotriva insulei Hawaii pentru că şi-ar da seama că ar genera un război nebunesc, pe care Statele Unite l-ar câştiga cu siguranță” şi “Chiar dacă japonezii ar fi destul de

nesăbuiți să trimită portavioanele să ne atace, noi [Statele Unite], le-am detecta cu siguranță şi le-am distruge în linişte".

Istoria atestă că s-au înşelat.

Ca exemple ale rapidității de deblocare psihologică şi ale calității spirituale ale cutezanței şi puterii mentale, inerente actelor eroice, ambele dezastre, cel al navetei *Challenger* şi al atacului de la Pearl Harbor, constituie paralele relevante între cercetările lui Philip Zimbardo şi ale Dianei Falkenbach şi Mariei Tsoukalas, menționate anterior. Mai devreme, am analizat posibilitatea ca anumite caracteristici psihopatice, cum ar fi şarmul, nivelul foarte scăzut de anxietate şi imunitatea la stres - idenficate de Falkenbach şi Tsoukalas în număr semnificativ mai mare în rândul populației eroice – să facă parte, în mod ironic, din fondul de gene evoluționare prin propensiunea lor de a facilita soluționarea conflictelor. Să ne amintim că cimpanzeii, macacii şi gorilele dominante concurează pentru parteneri prin intervențiile lor în disputele subordonaților.

O explicație alternativă, dar care nu o exclude pe cea anterioară, ar fi că astfel de caracteristici ar fi putut evolua şi rezista probei timpului prin capacitatea lor catalitică de a instiga la conflict.

O astfel de ipoteză s-ar potrivi mai bine cu abordarea tradițională a psihopatiei. În mod normal, versiunea darwinistă a psihopatiei a rămas predominant în aspectul nonconformist al tulburării antisociale (primul criteriu al definiției tulburării de personalitate antisocială, menționat în Capitolul 2, evidența "incapacitatea de a se conforma normelor sociale"), în atitudinea disprețuitoare a psihopatului față de convențiile sociale. Convenții, pe de o parte, ca onestitatea, responsabilitatea şi monogamia[4], iar pe de altă parte, responsabilitatea socială, care în vremuri străvechi a contribuit, fără îndoială, la luarea unor decizii proaste în vremuri de restrişte, care, în acele perioade tulburi, au dus la moartea violentă şi sângeroasă a multor oameni.

Este principiul lui David şi Goliat, al celui mic şi neînsemnat, care, cu praştia lui, aruncă pietre între roțile zimțate ele maşinăriei perfecte, fiind imun la presiunile toxice ale empatiei lăuntrice.

Vocea singuratică din sălbăticie.

Jack stripperul

Cercetătorii şi clinicienii au dezbătut adesea ipoteza conform căreia psihopații nu "simt" empatia. Din cauza amygdalei lor letargice, ei nu simt lucrurile ca noi ceilalți. Studiile au revelat faptul că atunci când psihopații urmăresc imagini neplăcute, cu victime ale foametei, luminile localizate în creier, în coridoarele emoției, pur şi simplu, nu se aprind. Observat la fMRI, creierul lor trage draperiile peste ferestrele emoționale şi instituie stare de asediu neural.

[4] Bineînțeles, asemenea lipsă totală de considerare pentru practica monogamiei duce la promiscuitate sexuală ... şi la o propagare mai largă a genelor.

Câteodată, aşa cum am văzut, asemenea stări de asediu au avantajele lor, în domeniul medical, de exemplu. Însă, uneori, draperiile pot opri lumina complet. Iar întunericul poate fi de-a dreptul impenetrabil.

În vara lui 2010, m-am urcat la bordul unui avion spre Quantico, Virginia, pentru a-l intervieva pe Agentul Special Superior James Beasley al III-lea, din cadrul Unității de Analiză a Comportamentală a FBI. Beasley este unul dintre cei mai de frunte specialişti în materie de psihopați şi criminali în serie din SUA şi a fost solicitat să stabilească profilele criminalilor şi de peste granițele SUA - de la răpitori de copii, la violatori şi de la baroni ai drogurilor, la criminali în serie.

În cariera sa de douăzeci şi şapte de ani de angajat federal, ultimii paisprezece i-a petrecut la Centrul Național de Analiză a Crimelor Violente şi sunt foarte puține lucruri pe care Agentul Special Beasley să nu le fi auzit, văzut sau confruntat. Însă, în urmă cu câțiva ani, a intervievat un individ, care se afla atât de sus pe orice scală, încât ar fi putut stabili un nou record.

“Avuseseră loc o serie de jafuri armate”, a început Beasley, “iar cei răspunzători pentru treaba asta nu erau deloc timizi când era vorba să apese pe trăgaci. De obicei, în cazul jafurilor armate, persoana care le comite foloseşte arma doar pentru amenințare.

Dar tipul ăsta era diferit. Întotdeauna trăgea de la distanță mică în victime. Un singur glonț în cap. Nu aveam nici o îndoială că aveam de-a face cu un psihopat. Tipul era rece ca gheața. Neîndurător. Dar mai era ceva în legătură cu el, care nu era la locul lui. Ceva care mă nemulțumea.

După una dintre crime, care s-a dovedit ulterior a fi şi ultima, l-am prins la scurt timp după incident. Luase jacheta victimei. Chestia asta chiar că nu avea nici o logică. În mod normal, dacă cineva ia un articol de îmbrăcăminte de la locul faptei, înseamnă unul din următoarele lucruri: fie este vreun motiv sexual la mijloc sau vreo altă fantezie de-a criminalului. Este cunoscut în domeniu ca trofeu al crimei. Dar nici unul dintre cele două scenarii nu se potrivea cu profilul acestuia. Era prea … nu ştiu cum să spun … funcțional. Tot ce făcea, dacă înțelegi ce vreau să spun.

Atunci, când a fost adus, l-am întrebat. Care a fost treaba cu jacheta? Ştii ce a zis?”

“A, treaba aia? A fost o chestie de moment. În timp ce mă îndreptam spre uşă, m-am uitat la tip cum zăcea acolo prăbuşit peste tejghea şi m-am gândit: ‘Hm, jacheta aia se asortează cu cămaşa mea. Mi-am zis, ce naiba? Gagiul e deja mort. N-o să mai meragă nicăieri’. Aşa că am luat-o. Şi am purtat-o când m-am dus la bar în noaptea aia. Mi-am şi tras-o, de fapt. Aş putea spune că e jacheta mea norocoasă. Ghiniostă pentru el, dar norocoasă pentru mine ...”

Când auzi astfel de poveşti, e greu să crezi că psihopații au auzit vreodată de empatie, cu atât mai puțin să o şi simtă. Şi cu toate astea, realitatea e departe de a fi clară în acest caz. Mem Mahmut ne-a demonstrat clar că, în anumite circumstanțe, psihopații par a fi *mai* empatici decât noi ceilalți. Sau măcar mai serviabili. Revenind la studiul lui Shirley Fecteau şi al

colegilor ei, acesta demonstra că psihopații, spre deosebire de non-psihopați, au o activitate mai intensă în sistemele cerebrale ale neuronilor oglindă, în special ale neuronilor din zonele somatosenzoriale ale creierului, cele care ne permit să ne identificăm cu ceilalți când au dureri fizice.

În prezent, nu se ştie dacă unii psihopați sunt mai empatici decât alții, dacă sunt mai abili în a manevra empatia sau dacă se pricep mai bine să o mimeze, însă este o întrebare fascinantă despre adevărata indentitate a psihopatului. O temă care va fi aprig dezbătută ani de-a rândul.

În acest context, l-am întrebat pe Beasley despre criminalii în serie. Din experiența lui, cum *se* situează *ei* pe scala empatiei? Eram aproape convins că ştiu răspunsul, dar Beasley, se pare, avea o surpriză pentru mine.

"Ştii, idea asta despre criminalii în serie că le-ar lipsi empatia este un pic înşelătoare. Sigur, există criminali asemeni lui Henry Lee Lucas, care spunea că omorârea unei persoane este ca zdrobirea unui gândac.[5] Şi pentru specia asta de criminali în serie - funcționali, instrumentali, nomazi pereni, care urmăresc doar să obțină un ban rapid - lipsa empatiei poate fi benefică şi îi face atât de greu de prins. Morții nu spun poveşti, nu?

Dar pentru o altă categorie de criminali în serie, cei pe care îi numim criminali în serie sadici, pentru care crima este un scop în sine, prezența empatiei, chiar la un nivel crescut, deserveşte două scopuri importante.

Să luăm cazul lui Ted Bundy. El îşi ademenea victimele, care erau toate studente, pretinzând că este incapacitat într-un fel sau altul. Avea brațul în faşă, cârje, chestii de genul ăsta. Din punct de vedere rațional, Bundy ştia pe ce butoane să apese pentru a obține ajutorul şi încrederea lor. Acum, dacă nu ar fi ştiut acest lucru, dacă nu ar fi fost în stare să "intre în pielea lor", ar mai fi fost el capabil să le păcălească atât de bine?

Răspunsul este nu. Un anume grad de empatie *cognitivă*, un minim de "teoria minții", este absolut necesar unui criminal în serie sadic.

Pe de altă parte, trebuie să existe şi un grad de empatie *emoțională*. Altfel, cum ai putea să te bucuri când îți urmăreşti victimele în timp ce suferă? Când sunt bătute, torturate, etc? Răspunsul este simplu, nu ai putea.

Aşa că, în concluzie, deşi poate părea ciudat, răspunsul este următorul: criminalii în serie sadici simt durerea victimelor lor exact cum am simți-o şi noi. O simt cognitiv şi obiectiv. Dar, în aceeaşi măsură, o simtşi emoțional şi subiectiv. Diferența dintre ei şi noi este că ei transformă durerea în *plăcere* proprie, subiectivă.

[5] Henry Lee Lucas a fost un prolific criminal în serie american, descris ca fiind „cel mai mare monstru care a trăit vreodată", ale cărui declarații au condus poliția la descoperirea corpurilor a 246 de victime. Ulterior, el a fost condamnat pentru ucidera a 189 de persoane. Lucas şi-a săvârşit crimele pe parcursul a treizeci de ani, din 1960, când şi-a înjunghiat şi omorât mama într-o dispută domestică, după care a făcut sex cu cadavrul acesteia, până la arestarea lui în 1983, pentru posesie ilegală de armă de foc. La sfârşitul anilor '70, Lucas s-a aliat cu un complice, Ottis Toole, şi împreună au călătorit prin sudul Statelor Unite, vânând în principal, dar nu exclusiv, autostopişti. La un moment dat, au traversat două state cu capul retezat al ultimei lor victime pe bancheta din spate a maşinii lor, fără să-şi dea seama. „Nu am simțit nimic pentru acei oameni şi nici pentru vreuna dintre crime" a declarat Lucas. „Le luam de pe drum, când alergau, se jucau, chesti d-astea. Apoi ne distram. În primul rând, le omoram şi apoi le aruncam pe undeva". În 2001, Lucas a decedat în închisoare în urma unui atac de cord. Povestea lui a fost ecranizaă în 1986, în filmul *Henry: Portretul unui criminal în serie (Henry: Portait of a Serial Killer)*.

De fapt, adevărul ar fi următorul: cu cât empatia este mai mare, cu atât plăcerea este mai mare. Ceea ce, dacă stai să te gândeşti, este destul de ciudat."

Cu siguranță că este straniu. Dar pe măsură ce îl ascult pe Beasley încep să fac conexiunile şi lucrurile încep să aibă logică.

Greg Morant, unul dintre cei mai versați escroci din lume şi psihopat în toată regula, pur şi simplu emana empatie. Asta îl făcea atât de bun, atât de capabil să identifice şi să acționeze cu precizie şi detaşare punctele de presiune psihologică ale victimelor sale.

Studiul neuronilor oglindă realizat de Shirley Fecteau, în care psihopații demostrau mai multă empatie decât non-psihopații ... cel cu acul durerea fizica resimțită la înfigerea unui ac în mână.

Apoi, experimentul serviabilității al lui Mem Mahmut şi faptul că psihopații i-au depăşit la capitolul empatiei pe omologii non-psihopați când la scenariul "brațului rupt". Poate că l-au suprins Mahmut, dar nu şi pe James Beasley.

„Exact cum am prevăzut", a comentat el fără ezitare. "Deşi, cred …" face o pauză pentru a-şi cântări bine opțiunile"… deşi cred că depinde oarecum de ce tip de psihopat testezi."

Beasley mi-a povestit despre un studiu realizat în anii '80 de Alfred Heilbrun, un psiholog de la Universitatea Emory. Heilbrun a analizat structura de personalitate a peste 150 criminali şi, pe baza acelei analize, a evidențiat două tipuri diferite de psihopați: cei care aveau un control slab al impulsurilor, coeficient de inteligență scăzut şi empatie redusă (genul lui Henry Lee Lucas) şi cei cu un control mai bun al impulsurilor, coeficient de inteligență crescut, o motivație sadică şi empatie ridicată (genul lui Ted Bundy sau Hannibal Lecter, dacă preferați).

Dar informațiile ascundeau un adevăr tulburător. Grupul care prezenta cea mai mare empatie era alcătuit, potrivit taxonomiei lui Heilbrun, din psihopații cu coeficient de inteligență mare şi cu un trecut extrem de violent. În mod special, viol, act care, ocazional, implică o componentă sadică indirectă. Acesta etste un act violent, care cauzează intenționat, mai mult decât impulsiv, durere şi suferință, a evidențiat Heilbrun, consolidând observația anterioară a lui Beasley. Deci prin prezența empatiei şi a conştienței criminalului asupra durerii pe care o experimentează victima sunt obținute excitarea preliminară şi, apoi, satisfacerea obiectivelor sadice.

Se pare că nu toți psihopații sunt daltonişti. Unii văd semaforul exact ca şi noi, doar că decid să treacă pe roşu.

Masca din spatele feței

Faptul că, cel puțin o parte din psihopați par să fie capabili să empatizeze, ar putea lămuri, într-o oarecare măsură, următorul mister: cum au reuşit psihopații din studiul "vulnerabilității" condus de Angela Book să identifice mai bine decât toți ceilalți acele indicii şi semne specifice

persoanelor care fuseseră abuzate doar prin studierea comportamentului sau a mersului lor.

Psihopații nu sunt singurii care pot detecta detalii minuscule ale emoțiilor invizibile ochiului uman sau fărâme de sentimente ascunse adânc în cutele cenzurii conştiente. Potrivit lui Paul Ekman, de la Universitatea din California, Berkeley, doi călugări tibetani experți în arta meditației au reuşit să facă ceea ce mai mulți judecători, polițişti, psihiatri, ofițeri vamali şi chiar agenți secreți nu putuseră la exercițiile subliminale de procesare a feței, care reuşiseră să îi pună în încurcătură pe toți cei care încercaseră (şi fuseseră peste 5.000) până să intre cei doi călugări în laborator.

Sarcina includea două etape. În prima parte, imaginile cu fețe reprezentând una dintre cele şase emoții de bază (furia, tristețea, frica, fericirea, dezgustul şi surpriza) erau afişate pe ecranul unui computer. Fețele erau afişate o perioadă de timp suficientă creierului să le proceseze lor, dar insuficientă pentru a le permite voluntarilor să raporteze conştient ceea ce văzuseră. În cea de-a doua parte, voluntariilor li se cerea să diferențieze fețele care fuseseră afişate anterior pe ecran de cele prezentate ulterior, la o nouă "paradă a celor şase identități".

În mod normal, răspunsurile erau la întâmplare. În urma mai multor serii de teste, procentajul reuşitelor era de unu din şase.

Dar călugării reuşiseră trei sau patru.

Ekman specula că secretul lor se afla în abilitatea crescută, aproape supranaturală, de a descifra microexpresiile, acele cadre minuscule, de o milisecundă, stroboscopice ale emoțiilor despre care am vorbit mai devreme şi care se manifestă la nivelul muşchilor feței înainte ca al nostru creier conştient să aibă timp să apese pe butonul de ştergere şi să afişeze, în schimb, imaginea pe care vrem să o arătăm.

Dacă este adevărat, atunci, au aceeaşi abilitate ca şi psihopații.

Sabrina Demetrioff, profesor la Universitatea din British Columbia, a descoperit recent astfel de abilități (în special, în expresiile de frică şi tristețe) la persoanele care au obținut punctaje mari la scala lui Hare de Autoevaluare a Psihopatiei.

Un lucru şi mai interesant s-a întâmplat când Ekman l-a adus pe unul dintre călugării testați, în laboratorul de Psihofiziologie al Universității Berkeley, condus de colegul lui, Robert Levenson, pentru a evalua "prezența de spirit" a acestuia. Aici, după ce a fost conectat la echipamente extrem de sensibile, capabile să remarce şi cele mai minuscule fluctuații ale funcțiilor autonome, cum ar fi contracția musculară, pulsul, transpirația şi temperatura dermei, călugărului i s-a mai spus că, la un moment dat, în următoarele cinci minute, va fi expus unei explozii bruşte şi puternice de sunet (potrivit lui Ekman şi Levenson, echivalentă cu sunetul unei împuşcături trase la numai câțiva centimetri de ureche, zgomot ce atinge pragul maxim al toleranței acustice umane).

Avertizat asupra zgomotului, călugărul a mai fost instruit să încerce pe cât posibil să evite "tresărirea involuntară", iar reacția lui să fie cât mai imperceptibilă.

Ekman şi Levenson îşi petrecuseră mult prea multe ore în laborator pentru a mai fi luați prin surprindere. Din cele câteva sute de subiecți care defilaseră pe acolo, nici unul nu reuşise să facă acest lucru. Nici măcar lunetiştii. Lipsa reacției totale era imposibilă. Întotdeauna monitoarele simțeau ceva.

Sau aşa au crezut.

Dar asta pentru că nu mai testaseră niciodată un maestru tibetan în arta meditației. Spre mirarea lor, şi-au găsit naşul. Aparent, împotriva tuturor legilor fiziologiei umane, călugărul nu a manifestat nici o reacție la auzul exploziei. Nu a sărit, nu a clipit. Nu a făcut *nimic*.

Era ca şi mort.

S-a auzit împuşcătura, … iar călugărul, pur şi simplu, era împietrit. Ca o statuie. În toată experiența lor, Ekman şi Levenson nu mai văzuseră aşa ceva.

"Când încerca să-şi reprime reflexul involuntar, aproape dispărea", a declarat Ekman ulterior. "N-am mai văzut pe nimeni capabil să facă aşa ceva până acum. Şi nici alți cercetători nu au mai întâlnit un asemenea caz. Este o realizare nemaipomenită. Nu avem nici cea mai vagă idee ce parte anatomică îi permite să-şi reprime reflexul involuntar de tresărire".

Călugărul, care în momentul împuşcăturii practica o tehnică numită meditația prezenței deschise, avea o altă perspectivă asupra lucrurilor.

"În acea stare, nu încercam să controlez activ reflexul de tresărire, însă bubuitura părea mult atenuată ca şi cum s-ar fi auzit de undeva din departare … În starea normală, explozia m-ar fi adus rapid în prezent şi m-ar fi luat prin surprindere. Dar, când te afli în starea de meditație deschisă, în momentul prezent tu te odihneşti, iar bubuitura se aude doar ca un mic zgomot, ca o pasăre zburând", a explicat el

Mă întreb dacă i-au testat şi auzul.

Autostrăzi criminale

Cercetările lui Paul Ekman, Robert Levenson şi Richard Davidson, prezentate anterior susțin consensul general conform căruia cultivarea şi menținerea unei stări relaxate a minții pot ajuta îmbunătăți considerabil reacțiile pe care le avem, dar şi percepția aupra factorilor de stres ai vieții moderne. Puțini dintre noi vor ajunge la acele înălțimi spirituale rarefiate la care se situează călugării budişti tibetani, dar, pe de altă parte, cei mai mulți dintre noi am avea de câştigat dacă ne-am putea menține mintea limpede din când în când.

Cu toate acestea, se pare că psihopații fac excepție de la regulă. Aceştia, în loc să mediteze (asemeni călugărilor budişti) la asimilarea liniştii interioare, par să aibe un talent natural pentru aşa ceva, cum au demonstrat

şi deciziile lor la dilema morală prezentată mai devreme. La această concluzie conduc atât rezultatele obținute la exercițiile de luare a deciziilor cognitive, cât şi talentul înnăscut al autocontrolului, datorat nivelului scăzut al reactivității *emoționale*.

Similar testului EIT (al detaşării emoționale), amintit mai devreme, Chris Patrick de la Universitatea de Stat din Florida, a comparat reacțiile psihopaților cu ale non-psihopaților pe măsură ce urmăreau o serie de imagini îngrozitoare, grețoase şi erotice. La toate măsurătorile fiziologice – tensiune, transpirație, ritm cardiac şi frecventa de clipire – psihopații au manifestat un nivel mult mai scăzut de excitare decât persoanele normale. Ca să folosim terminologia corectă, au manifestat un *reflex emoțional diminuat*.

Cea mai mare realizare, scria învățătorul budist de secol XI, Atisha, este stăpânirea de sine. Cea mai mare magie, transmutarea pasiunilor. Se pare că, în mare măsură, psihopații ne-au depăşit la acest capitol.

Această "depăşire" nu e întotdeauna metaforică. Când vine vorba de reacțiile noastre la stimulii emoționali, psihopații sunt, la propriu, "cu un pas înaintea noastră". Peregrinările perpetue pot fi foarte solicitante.

Stilul de viața nomad, rătăcitor, o caracteristică fundamentală a personalității psihopatice, ca şi transmutarea pasiunilor, are rădăcini străvechi în înțelepciunea iluminării spirituale. În vremurile în care a trăit Atisha, de exemplu, *Shramana* sau călugărul călător reprezenta *arhetipui* spiritual. Idealul shramanic al renunțării şi abandonului singurătății, vremelniciei şi contemplării constituiau calea spre iluminare, pe care a urmat-o Buddha însuşi.

În prezent, Shramana a dispărut din punct de vedere spiritual, devenind o fantomă primordială care bântuie drumurile înstelate ale pustietății spectrale, nirvanice. Dar la umbra luminilor anemice din baruri, moteluri şi cazinouri, psihopații sunt în plină acțiune, asumându-şi aceeaşi existență itinerantă, nomadă, ca şi strămoşii lor monastici.

Să vorbim despre criminalii în serie, de exemplu. Ultimele date ale FBI estimează că există între treizeci şi cinci şi cinci zeci de criminali în serie care operează încă pe teritoriul Statelor Unite. Judecând după orice standarde, numărul este foarte mare. Iar dacă stăm să ne mai gândim un pic, începem să ne întrebăm dacă nu cumva sunt, de fapt, mai mulți.

Sistemul american al autostrăzilor interstatale este o bestie schizofrenică. În timpul zilei, zonele de odihnă sunt frecventate intens şi au un aer familial şi vesel. Dar în timpul nopții, situația se schimbă rapid şi se transformă în culcuşul furnizorilor de droguri şi al prostituatelor în căutare de agațamente facile precum şoferii de camioane sau muncitorii itineranți.

Familiile acestor femei nu prea le duc dorul. Uneori zac mai multe săptămâni sau chiar ani în zone pustii sau gropi de gunoi de-a lungul şi de-a latul Americii, la sute de mile depărtare de locul de unde au fost luate. Poliția a descoperit de curând rămăşițele vechi de 5 – 10 ani ale victimei unui criminal în serie din Long Island, care mai fusese găsit răspunzător pentru alte zece crime comise pe parcursul a cincisprezece ani.

Numărul exact al vieților luate de Henry Lee Lucas nu se va şti niciodată.

Vastitatea țării, lipsa martorilor, faptul că fiecare stat constituie o jurisdicție legislativă independentă şi faptul că atât victimele cât şi criminalii sunt "în trecere"', toate conduc la un coşmar logistic şi statistic pentru autoritățile de investigații abilitate.

L-am întrebat pe un agent special FBI dacă el consideră că psihopații sunt potriviți în mod special pentru o profesie anume.

A dat din cap.

"Cu siguranță sunt nişte şoferi excepționali de camioane", a chicotit. "Aş merge chiar mai departe şi aş spune că acel camion probabil reprezintă cea mai importantă piesă din echipamentului unui criminal în serie din SUA. Este un mod de operare şi vehicul de evadare într-unul singur".

Agentul menționat face parte dintr-o echipă a forțelor de aplicare a legii, care, în prezent, operează în cadrul Inițiativei FBI pentru Soluționarea Crimelor în Serie pe de Autostrăzi (Highway Serial Killings Initiative), o operațiune destinată atât facilizării fluxului de date din interiorul complex şi autonom al mozaicului de juristidicții legislative, cât şi informării şi sporirii atenției publice asupra criminalilor.

Inițiativa a luat naştere aproape din întâmplare. În 2004, un analist din Biroul de Investigații al Statului Oklahoma a detectat un tipar. Trupurile unor femei ucise începeau să apară la intervale regulate de-a lungul coridorului interstatal 40, care traversa statele Oklahoma, Texas, Arkansas şi Mississippi. Analiştii din cadrul Programului pentru Capturarea Criminalilor Violenți (Violent Criminal Apprehension Program/ ViCAP), o matrice națională ce conține informații despre crime, atacuri sexuale, persoane dispărute şi rămăşițe umane neidentificate, au scanat baza lor de date ca să verifice dacă mai existau şi în altă parte tipare similare ale crimelor de pe autostrăzi.

Şi existau.

Până acum, investigațiile au relevant mai mult de 500 de victime ucise de-a lungul autostrăzilor şi o listă de circa 200 de potențiali suspecți.

"Psihopați sunt stăpânii umbrelor", mi-a spus agentul în timp ce pe peretele din spatele lui se afla o hartă imensă a Statelor Unite presărată cu date, puncte şi traiectorii roşii marcând locurile crimelor. "Supraviețuiesc prin faptul că migrează. Nu simt nevoia de apropiere pe care o simt oamenii normali. Aşa că trăiesc pe o orbită în derivă permanentă unde şansele de a-şi reîntâlni victimele sunt minime.

Se folosesc de şarmul lor, care, pe termen scurt sau mediu, le permite să stea într-un singur loc suficient cât să îndepărteze suspiciunile şi să-şi găsească victime. Carisma lor extraordinară este vecină uneori cu supranaturalul. Chiar dacă ştii că sunt reci ca gheața şi te vor omorî de-ndată ce pun ochii pe tine, câteodată, nu te poți abține să nu îi placi, de parcă ar exista un soi de paravan psihologic care le maschează adevăratele intenții.

Din acest motiv, se găsesc în general mai mulți psihopați în zonele urbane, spre deosebire de cele rurale. Într-un oraş, anonimatul se poate

obține mult mai uşor. Dar ia încearcă să te ascunzi într-o comunitate de fermieri sau mineri. Îți va fi foarte greu.

Din păcate, cuvintele “psihopat” şi “nomad” merg mână în mână. Şi din această cauză, forțele de aplicare a legii se aleg cu durerea asta uriaşă de cap. Este motivul principal pentru care treaba noastră este atât de dificilă uneori”.

Lecția moliei

Peter Jonason, promotorul psihologiei “James Bond”, avea o teorie a psihopatiei. Exploatarea altora este riscantă, susține el, care, adesea, se soldează cu eşec. Oamenii sunt cu ochii în patru după criminali şi infractori şi au tendința de a reacționa violent față de ei, legal sau altfel. Dacă intenționezi că trişezi, susține Jonason, fiind extrovertit, şarmant şi cu un respect de sine ridicat poți face față mult mai bine respingerilor şi poți dispărea din peisaj mult mai uşor.

Bond era tot timpul pe drum, lucrul acestea fiind implicit activității de spionaj, aşa cum este şi criminalului în serie de pe autostrada interstatală şi călugărului călător de odinioară. Dar, deşi aceştia trei au motive diferite pentru a călători şi se situează în locuri total distincte pe spectrul psihopatic, în plan metafizic, ei sunt conduşi de o motivație comună, cea a căutătii neîncetate a experiențelor noi şi intense, fie sub forma luptei până la moarte cu un criminal psihopat, fie cea a puterii toxice insondabile a curmării vieții cuiva sau cea a purității transcendentale a peregrinajului etern.

Aceasta deschidere spre experință este comună atât psihopaților, cât şi sfinților şi, dacă vă amintiți, constituie un component al meditației atenției. Şi totuşi cele două, aparent opuse, par să aibă o serie de caracteristici comune (vezi Figura 7.2). Nu toate trăsăturile psihopatice sunt spirituale şi nici vice versa. Există unele care se suprapun cu siguranță, iar deschiderea spre experiență este cea mai importantă.

Hunter S. Thompson ar fi fost de acord. Şi este singura cu care ne-am născut.

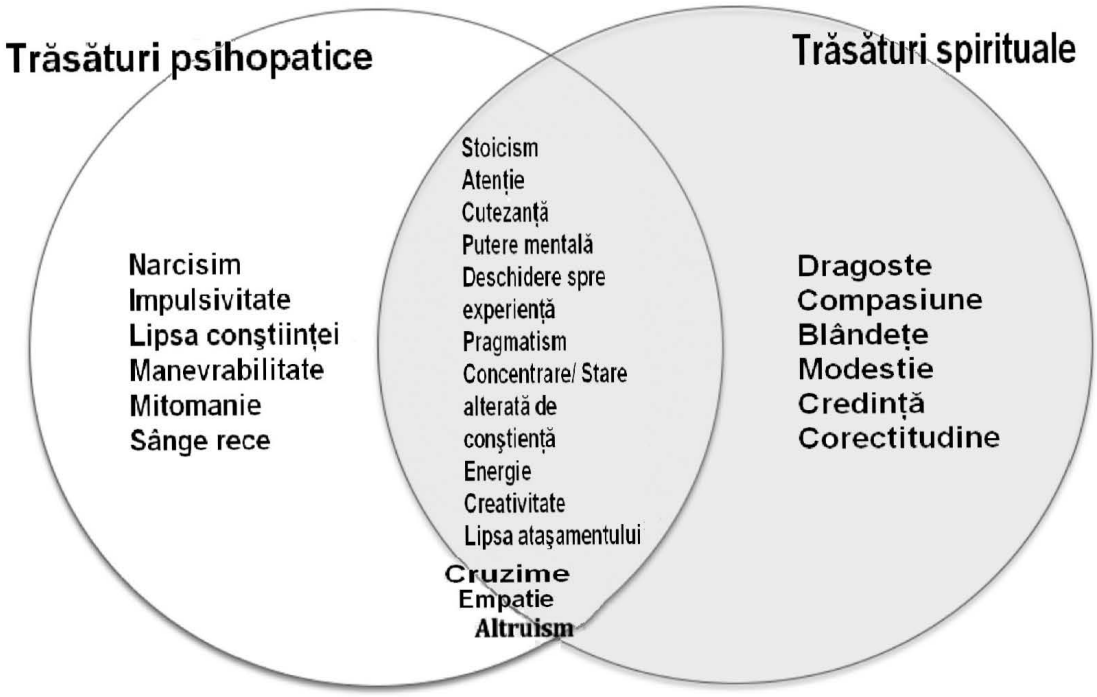

Figura 7.2. Relația dintre trăsăturile psihopatice şi cele spirituale

După ce mi-am terminat treburile cu FBI în Quantico, m-am îndreptat spre Florida, în vacanță. Să mai pierd ceva timp prin centrul oraşului Miami înainte de a prinde un zbor spre casă şi m-am aventurat într-o dimineață de duminică senină pe aleile din Mica Havana, la o piață de vechituri. Pe o tarabă cu mărunțişuri, lângă o grămadă de puzzle-uri se afla o copie a cărții *Archy şi Mehitabel*, ale cărei coperți albastru închis păreau turcoaz tropical în lumina soarelui şi a apei oceanului.

Cartea, publicată pentru prima dată în 1927, este opera editorialistului New Yorkez Don Marquis, şi constituie cronica în versuri a aventurilor excentrice ale celor două personaje neobişnuite din titlu: Archy, un gândac cu o înclinație ciudată spre poezie, şi prietenului său cel mai bun pe nume Mehitabel, o pisică maidaneză reîncarnată, care pretindea că, într-o viață anterioară, a fost Cleopatra.

Am răsfoit paginile şi am marcat nişte dolărei. Aveam ce să citesc în avion, în drum spre casă, mi-am zis. Târziu, în acea seară, la peste 12.000 de m altitudine deasupra Atlanticului, am dat peste următorul poem.

Era un poem despre molii. Dar şi un poem despre psihopați.

L-am copiat şi l-am înrămat, iar acum tronează deasupra biroului meu: o amintire entomologică a orizonturilor existenței.

Şi inteligența brutală şi nefericită a celor care îi/ le caută.

vorbeam cu o molie
seara trecută
încerca să intre

într-un bec electric
şi să se ardă cu filamentul

de ce voi moliilor
încercați cascadoria asta am întrebat-o
este un lucru
obisnuit la molii sau de ce
dacă ar fi fost o lumânare
aprinsă în loc de un bec
electric ai fi putut fi
acum doar cenuşă
nu gândeşti deloc

ba foarte mult mi-a răspuns
dar uneori obosim
să gândim
ne plictisim de rutină
şi tânjim după frumusețe
şi după emoție
focul este nemaipomenit
şi ştim că dacă ne apropiem
prea mult ne va omorî
dar ce contează
mai bine să fii fericit
pentru o clipă
mistuit de frumusețe
decât să trăieşti vreme îndelungată
şi plicitsit tot timpul
aşa că ne strângem viața toată
într-un mic ghem
şi apoi îl desfacem brusc
ăsta e rolul vieții
mai bine frântură de frumusețe
o clipă şi apoi să încetezi
a mai exista decât să exişti o veşnicie
dar niciodată frântură de frumusețe
viziunea noastră asupra vieții
este - cum a venit, aşa să treacă
suntem precum erau oamenii
înainte de a deveni
prea civilizați pentru a se simți bine

şi înainte de a-i contrazice
filozofia
a zburat şi s-a aruncat

în arşița unei brichete aprinse
nu sunt de accord cu ea
eu aş prefera să fiu
pe jumătate fericit şi de două ori
mai longeviv

dar în acelaşi timp îmi doresc
să existe ceva după care să tânjesc
atât de tare încât să vreau să ard eu însumi.

Mențiuni

Prefață

i *„Se spune că, la oameni, frica reprezintă mecanismul de supraviețuire …” vezi Arne Öhman şi Susan Mineka, “*The Malicious Serpent: Snakes as a Prototypical Stimulus for an Evolved Module of Fear” în *Current Directions in Psychological Science* 12, no. 1/ 2003), p. 5–9. Pentru o introducere uşoară asupra bazei evoluționiste a emoției, vezi Joseph E. LeDoux, “*The Emotional Brain: The Mysterious Under pinnings of Emotional Life”* (New York: Simon & Schuster, 1996).

i *“Maimuțele cu leziuni ale amygdalei*” ... vezi Heinrich Klüver şi Paul C. Bucy, “Psychic Blindness and Other Symptoms Following Bilateral Temporal Lobectomy in Rhesus Monkeys”, în *American Journal of Physiology* 119/ 1937, p. 352–3; Heinrich Klüver şi Paul C. Bucy, “Preliminary Analysis of Functions of the Temporal Lobes in Monkeys”, în *Archives of Neurology and Psihiatrie* 42, no. 6/ 1939, p. 979–1000.

i *“În era Pleistocen nu exista capital* ...” citat preluat din Jane Spencer, “Lessons from the Brain-Damaged Investor”, în *Wall Street Journal*, 21 July 2005. http://online.wsj.com/article/0,,SB112190164023291519,00.html (accesat la 19 octombrie 2008)

ii *Chiar şi în prezent, indivizii anxioşi sunt mai buni decât ceilalți* ... vezi Elaine M. Fox, Riccardo Russo şi George A. Georgiou, “Anxiety Modulates the Degree of Attentive Resources Required to Process Emotional Faces”, în *Cognitive, Affective, and Behavioral Neuroscience* 5, no. 4/ 2005, p. 396–404.

ii *În cartea sa, Omul care îşi confundă soția cu o pălărie* ... Oliver Sacks, *The Man Who Mistook His Wife for a Hat* (London: Picador, 1985).

iii *Kéri a descoperit că persoanele cu două copii ale unei anumite variații ADN,* . . . vezi Szabolcs Kéri, “Genes for Psychosis and Creativity: A Promoter Polymorphism of the Neuregulin 1 Gene Is Related to Creativity in People with High Intellectual Achievement”, în *Psychological Science* 20, no. 9/ 2009, p. 1070–73.

iii *În cadrul unui experiment ingenios, Joe Forgas* ... Joseph P. Forgas, Liz Goldenberg şi Christian Unkelbach, “Can Bad Weather Improve Your Memory? A Field Study of Mood Effects on Memory in a Real-Life Setting”, în *Journal of Experimental Social Psychology* 45/ 2009, p. 254–7.

iii *Un psihopat nu şi-ar face griji niciodată că a lăsat gazul pornit*. Psihopatia este mult mai prevalentă la bărbați decât la femei. Au circulat mai multe explicații pentru această situație. Teoreticienii care studiază dezvoltarea umană subliniază că nivelurile diferitae de agresivitate se datorează practicilor parentale dihotomice în creşterea băieților şi fetițelor. Aceştia

mai atrag atenția şi asupra faptului că fetițele manifestă o dezvoltare mai timpurie a abilităților lingvistice şi socio-emoționale decât băieții, ceea ce le poate predispune la adoptarea unor strategii mai eficiente de inhibiție a comportamentului. Pe de altă parte, teoreticienii evoluționişti susțin că diferențele de construcție dintre sexe în activarea şi retragerea comportamentală ar putea fi o posibilă sursă a discrepanței. Femeile, de exemplu, tind să prezinte mai multe emoții "negative de retragere" (cum este frica) în prezența stimulilor de evitare a durerii, în timp ce bărbații prezintă mai multe emoții "de activare negativă" precum furia. Cea de-a treia ipoteză evidențiază factorii sociologici ca având un posibil rol în "prezența" tulburării, cum ar fi tendința subtilă a clinicienilor de a diagnostica în funcție de sex – conexe stigmei tradiționale sociale asociată femeilor care prezintă caracteristici psihopatologie antisociale externalizate sau care exprimă sentimente şi atitudini antisociale. Indiferent care ar fi motivele, probabil că este vorba de o confluență a tuturor acestor factori. Se estimează că incidența psihopatiei tinde să varieze între 1–3 la sută la bărbați şi 0,5–1 la sută la femei.

1. Ascensiunea scorpionului

3 *În anii 1990, Hare a trimis un articol documentar unei publicații academice* ... Publicația în cauză în care studiul lui Hare *a fost ulterior* publicat, este Sherrie Williamson, Timothy J. Harpur şi Robert D. Hare, "Abnormal Processing of Affective Words by Psychopaths, în *Psychophysiology* 28, no. 3/ 1991, p. 260–73.

5 *Pentru a afla răspunsul, a organizat un experiment simplu. V*ezi Sarah Wheeler, Angela Book şi Kimberley Costello, 2009. "Psychopathic Traits and the Perception of Victim Vulnerability", în *Criminal Justice and Behavior* 36, no. 6/ 2009, p. 635–48. Chiar dacă psihopații pot avea un radar pentru detectarea vulnerabilității, există dovezi clare care atestă că elemente ale limbajului lor corporal "îi trădează" şi îi diferențiază de ceilalți membri normali ai populației. Un studio în care s-au utilizat materiale video a demonstrat că psihopații pot fi identificați foarte clar numai după expunerea unor secvențe de cinci până la zece secunde. Vezi Katherine A. Fowler, Scott O. Lilienfeld şi Christopher J. Patrick, "Detecting Psychopathy from Thin Slices of Behavior", în *Psychological Assessment* 21, no. 1/ 2009, p. 68–78.

5 *Mai întâi, a distribuit chestionarul de Autoevaluare a Psihopatiei* .. vezi Delroy L. Paulhus, Craig S. Neumann şi Robert D. Hare, "*Self-Report Psychopathy Scale: Version III* (Toronto: Multi-Health Systems, în curs de apariție).

5 *Ba, mai mult decât atât, când Book a repetat experimentul cu psihopații diagnosticați clinic* ... Kimberley Costello şi Angela Book, "Psychopathy and Victim Selection", poster prezentat la Conferința Societății pentru Studiul Ştiințific al Psihopatiei, Montreal, Canada, mai 2011.

7 *În 2009, la scurt timp după ce Angela Book a publicat rezultatele studiului său, am decis să îmi încerc şi eu norocul.* Acesta este un studiu în curs de desfăşurare, mai multe date urmând a fi adunate pentru a fundamenta rezultatele inițiale.

8 *În 2003, Reid Meloy, profesor de psihiatrie la Universitatea din California, San Diego, Şcoala de Medicină, a realizat un experiment* ... vezi J. Reid Meloy şi M. J. Meloy, "Autonomic Arousal in the Presence Psychopathy: A Survey of Mental Health and Criminal Justice Professionals", în *Journal of Threat Assessment* 2, no. 2/ 2003, p. 21–34.

9 *Kent Bailey, profesor emerit în domeniul psihologiei clinice la Universitatea Virginia Commonwealth, susține cea de-a două ipoteză* ... vezi Kent G. Bailey, "The Sociopath: Cheater or Warrior Hawk?", în *Behavioral and Brain Sciences* 18(3), no. 3/ 1995, p. 542–3.

9 *Robin Dunbar, profesor de psihologie şi antropologie evoluționistă la Universitatea din Oxford, susține ipoteza lui Bailey* ... vezi Robin I. M. Dunbar, Amanda Clark şi Nicola L. Hurst, "Conflict and Cooperation among the Vikings: Contingent Behavioral Decisions", în *Ethology and Sociobiology* 16(3), no. 3/ 1995, p. 233–46.

10 *Joshua Greene, psiholog la Universitatea Harvard, a petrecut ultimii ani observând cum psihopații evaluează dilemele morale* ... Pentru mai multe informații despre opera lui Joshua Greene şi interfața fascinantă dintre neuroştiință şi procesul de luare a deciziilor morale, vezi Joshua D. Greene, Brian R. Sommerville, Leigh E. Nystrom, John M. Darley şi Jonathan D. Cohen, "An fMRI Investigation of Emotional Engagement in Moral Judgment", în *Science* 293, no. 5537/ 2001, p. 2105–8; Andrea L. Glenn, Adrian Raine şi R. A. Schug, "The Neural Correlates of Moral Decision-Making in Psychopathy", în *Molecular Psychiatry* 14/ ianuarie 2009, p. 5–6.

11 *Să analizăm, de exemplu, următorul caz (Cazul 1), propus de filozoful Philippa.* Dilema vagonului a fost propusă pentru prima dată în această formă de Philippa Foot în "The Problem of Abortion and the Doctrine of the Double Effect", în *Virtues and Vices and Other Essays in Moral Philosophy* (Berkeley, CA: University of California Press, 1978).

11 *Acum, să analizăm următoarea variantă (Cazul 2), propusă de filozoful Judith Jarvis Thomson* ... vezi Judith J. Thomson, „Killing, Letting Die, and the Trolley Problem", în The Monist 59/ 1976, p. 204–17.

13 *Daniel Bartels de la Universitatea Columbia şi David Pizarro de la Universitatea Cornell sunt de acord cu această afirmație* ... vezi Daniel M. Bartels şi David A. Pizarro, "The Mismeasure of Morals: Antisocial Personality Traits Predict Utilitarian Responses to Moral Dilemmas", în *Cognition* 121(1)/ 2011, p. 154–61.

14 În 2005, Belinda Board şi Katarina Fritzon de la Universitatea din Surrey au realizat un sondaj pentru a afla cu exactitate ce îi motivează pe marii afacerişti. Vezi Belinda J. Board şi Katarina Fritzon, "Disordered

Personalities at Work", în *Psychology*, *Crime and Law* 11, no. 1/ 2005, p. 17–32.

14 *Mehmet Mahmut şi colegii săi de la Universitatea Macquarie au demonstrat recent* ... Vezi Mehmet K. Mahmut, Judi Homewood şi Richard J. Stevenson, "The Characteristics of Non-Criminals with High Psychopathy Traits: Are They Similar to Criminal Psychopaths?", în *Journal of Research in Personality* 42, no. 3/ 2008, p. 679–92.

14 *Într-o notă similară, poate mai puțin tehnică, le-am cerut unor studenți din anul întâi să îşi imagineze că sunt manageri într-o companie de plasare a forței de muncă.* Studiu pilot încă nepublicat.

15 *Jon Moulton, unul dintre cei mai de succes investitori londonezi, subscrie*. Vezi Emma Jacobs, "20 Questions: Jon Moulton", în *Financial Times*, 4 februarie 2010, p. 245 246.

15 *Există însă o poveste pe care am auzit-o odată şi care oferă o ilustrare cât se poate de grafică a modului în care sângele rece ....* Pentru această relatare, aş dori să le mulțumesc lui Nigel Henbest şi Dame Heather Couper.

16 *În anii '80, cercetătorul Stanley Rachman de la Universitatea Harvard a descoperit ceva similar în cazul specialiştilor genişti, care dezamorsează bombe.* Pentru date suplimentare despre opera lui Rachman, vezi Stanley J. Rachman, „Fear and Courage: A Psychological Perspective", în Social *Research* 71, no. 1/ 2004, p. 149–76. Rachman evidențiază foarte clar în acest articol faptul că genişții nu sunt psihopatici, o perspectivă pe care am dezbătut-o în aceast carte. Mai exact, trebuie menționat faptul că încrederea şi autocontrolul în condiții de presiune sunt două trăsături pe care le au în comun atât psihopații, cât şi genişții.

17 *Experții în relațiile de cuplu, Neil Jacobson şi John Gottman, autorii apreciatei cărți Când bărbații lovesc femeile, au observat un comportament cardiovascular identic la anumite tipuri de agresori*. Vezi Neil Jacobson şi John Gottman, *When Men Batter Women: New Insights into Ending Abusive Relationships* (New York: Simon and Schuster, 1998).

18 *În 2009, Lilianne Mujica-Parodi, specialist în domeniul neuroştiinței cognitive la Universitatea Stony Brook din New York, a colectat sudoare de la un grup de paraşutişti aflați la primul salt* … Vezi Lilianne R. Mujica-Parodi, Helmut H. Strey, Frederick Blaise, Robert Savoy, David Cox, Yevgeny Botanov, Denis Tolkunov, Denis Rubin şi Jochen Weber, "Chemosensory Cues to Conspecific Emotional Stress Activate Amygdala in Humans", în *PLoS ONE* 4, no. 7/ 2009, p. e6415. doi:10.1371/journal.pone.0006415.

18 *Pentru a afla răspunsurile, am realizat şi eu o variantă a studiului Mujica-Parodi* ... Articol trimis spre publicare. În ceea ce priveşte studiul realizat de mine, ar trebui menționat că psihopații nu s-au dovedit a fi mai buni decât non-psihopații în indentificarea olfactivă exactă a apartenenței transpirației – cu doza de frică sau fără. Mirosul distinctiv al

transpirației vine de la contaminarea bacteriană, iar protocoalele de colectare şi stocare erau concepute, ca în studiului lui Mujica-Parodi, astfel încât să prevină culturile bacteriene. Diferența dintre psihopați şi non-psihopați s-a remarcat în efectul pe care l-a produs expunerea la transpirația cu frică asupra performanței lor.

2. Adevăratul psihopat să se ridice în picioare

23 *Apoi, în 1952, psihologul britanic Hans Eysenck* ... Pentru o informare amănunțită asupra contribuției lui Eysenck la teoria personalității, vezi Hans J. Eysenck şi Michael W. Eysenck, "*Personality and Individual Differences: A Natural Science Approach"* (New York: Plenum Press,. 1985). Pentru lucrarea originală care include cele patru temperamente ale lui Hipocrate, vezi Hans J. Eysenck, "A Short Questionnaire for the Measurement of Two Dimensions of Personality", în *Journal of Applied Psychology* 42 no. 1/ 1958, p. 14–17.

24 *Modelul anorexic al lui Eysenck cu numai două dimensiuni ale personalității* ... Vezi Gordon. W Allport şi H. S. Odbert, "Trait-Names: A Psycho-Lexical Study", în *Psychological Monographs* 47, no. 1/ 1936, p. 1–171.

25 *Însă abia după ce psihologul Raymond Cattell de la Universitatea din Illinois a ajuns în posesia listei lui Allport* ... Vezi Raymond. B. Cattell, "*Personality and Motivation Structure and Measurement"* (Yonkers-on-Hudson, NY: World Book Co., 1957).

26 În 1961, doi cercetători din cadrul Forțelor Aeriene Americane, *Ernest Tupes şi Raymond Christal* ... Vezi Ernest. C. Tupes şi Raymond E. Christal, "Recurrent Personality Factors Based on Trait Ratings", în Technical Report ASD-TR-61-97, Personnel Laboratory, Aeronautical Systems Division, Air Force Systems Command, United States Air Force. Lackland Air Force Base, Texas, May 1961. Republicat în *Journal of Personality* 60, no. 2/1992, p. 225–51.

26 *În ultimii douăzeci de ani* … Vezi Paul T. Costa şi Robert R. McCrae, "Primary Traits of Eysenck's PEN System: Three-and Five-Factor Solutions", în *Journal of Personality and Social Psychology* 69, no. 2/ 1995, p. 308–17.

26 *Chiar dacă psihologii nu pot ajunge la un consens, în acest caz nu au avut prea multe de comentat*. Atât de indivizibili sunt atomii modelului de personalitate Big Five încât au putut fi observați şi la alte specii. Un studiu din 1997, condus de James King şi Aurelio Figueredo, de la Universitatea din Arizona, a relevant faptul că şi personalitatea cimpanzeilor se conformează modelului celor cinci factori, cu o singură mențiune. Aceea că factorul dominanță este mai pregnant la cimpanzei, fiind un artifact evoluționist al societății ierarhice a speciei lor. Sam Gosling, de la Universitatea de Stat din Texas, Austin, a realizat un studiu similar pe hiene. Gosling a recrutat patru voluntari care să îl ajute

să evalueze un grup de *Crocuta crocuta* (specie de hienă pătată) pe baza unei scale standardizate de personalitate concepută special în acest sens. Hienele se aflau la Stația pentru cercetarea comportamentului din cadrul Universității din California, Berkeley. Când Gosling a revizuit datele, cele cinci dimensiuni s-au evidențiat în fața ochilor săi: Asertivitate, Excitabilitate, Acceptabilitate față de oameni, Sociabilitate şi Curiozitate. Care, dacă excludem Conştiinciozitatea, se potrivesc foarte bine cu celelalte patru vedete de pe firmamentul personalităților umane (Nevrozismul, Agreeabilitatea, Extraversiunea şi Decshiderea spre experiență). Gosling nu s-a oprit aici. Încurajat de aceste rezultate, şi-a luat instrumentele de măsură şi şi-a îndreptat atenția către fundul mării unde a descoperit diferențe clare în capacitatea de socializare ... a caracatițelor. Se pare că , unele dintre ele preferă să mănânce în siguranța culcuşurilor proprii, în timp ce altele cinează în aer liber. Vezi James E. King şi Aurelio J. Figueredo, "The Five-Factor Model plus Dominance in Chimpanzee Personality", în *Journal of Research in Personality* 31/1997, p. 257–71; Samuel D. Gosling, "Personality Dimensions in Spotted Hyenas (*Crocuta crocuta*)", în *Journal of Comparative Pszchology* 112 no. 2/ 1998, p. 107–18. Şi, pentru o privire mai generală asupra trăsăturilor de personalitate din regnul animal, vezi S. D. Gosling şi Oliver P. John, "Personality Dimensions in Non-Human Animals: A Cross-Species Review", în *Current Directions in Psychological Science* 8 no. 3/ 1999, p. 69–75.

26 … *denumit pe scurt modelul „Big Five" (modelul celor cinci)*. Mai multe detalii despre structura personalității şi, în special, despre modelul "Big Five", vezi R. R. McCrae şi P. T. Costa, "*Personality in adulthood"* (New York: Guilford Press, 1990); R. R. McCrae şi P. T. Costa, "A Five-Factor Theory of Personality", la editurile L. A. Pervin and O. P. John, în *Manualul of Personality: Theory and Research*, a 2-a ed. (New York: Guilford Press, 1990), p. 139–53.

27 *Astfel, au reuşit să identifice legătura frapantă dintre ...* Mai multe informații despre relația dintre personalitate şi alegerea carierei, vezi Adrian Furnham, Liam Forde şi Kirsti Ferrari, "Personality and Work Motivation", în *Personality and Individual Differences*, 26, no. 6/ 1999, p. 1035–43; Adrian, Furnham, Chris J. Jackson, Liam Forde şi Tim Cotter, "Correlates of the Eysenck Personality Profiler", în *Personality and Individual Differences*, 30 no. 4/ 2001, p. 587–94.

27 *În 2001, Donald Lynam şi colegii săi de la Universitatea din Kentucky au realizat un studiu* … Pentru mai multe detalii despre studiului lui Lynam, vezi Joshua D. Miller, Donald R. Lynam Thomas A. Widiger şi Carl Leukefeld, "Personality Disorders as Extreme Variants of Common Personality Dimensions: Can the Five-Factor Model Adequately Represent Psychopathy?", în *Journal of Personality* 69 no. 2/ 2001, p. 253–76. Mai multe despre relația dintre psihopatie şi modelul celor cinci factori ai personalității, se găsesc în Thomas A. Widiger şi Donald R.

Lynam, “Psychopathy and the Five Factor Model of Personality”, la editurile T. Million, E. Simonsen, M. Birket-Smith and R. D. Davis, în *Psychopathy: Antisocial, Criminal, and Violent Behaviors* (New York: Guilford Press, 1998); şi Joshua D. Miller şi Donald R. Lynam, “Psychopathy and the Five-Factor Model of Personality: A Replication and Extension”, în *Journal of Personality Assessment*, 81 no. 2/ 2003, p. 168–78. Pentru o analiză a relației dintre Modelul celor cinci factori şi alte tulburări de personalitate, inclusiv psihopatia, vezi Paul T. Costa şi Robert R. McCrae, “Personality Disorders and the Five-Factor Model of Personality”, în *Journal of Personality Disorders* 4, no. 4/ 1990, p. 362–71.

19 *Imaginea preşedintelui Statelor Unite ale Americii?* Vezi Scott O. Lilienfeld, Irwin D. Waldman, Kristin Landfield, Ashley L. Watts, Steven Rubenzer şi Thomas R. Faschingbauer, “Fearless Dominance and the U.S. Presidency: Implications of Psychopahtic Personality Traits for Successful and Unsuccessful Political Leadership”, în *Journal of Personality and Social Psychology,* Vol 103(3), Sep 2012, 489-505. doi: 10.1037/a0029392

29 *În 2000, Rubenzer şi Faschingbauer au trimis Inventarul de Personalitate NEO biografilor tuturor preşedinților americani din istorie* … Vezi Steven J. Rubenzer, Thomas R. Faschingbauer şi Deniz S. Ones, “Assessing the U.S. Presidents Using the Revised NEO Personality Inventory”, în “Innovations in Assessment with the Revised NEO Personality Inventory”, ed. R. R. McCrae şi P. T. Costa, în numărul special *Assessment* 7, no. 4/ 2000, p. 403–19. Pentru mai multe informații despre dezvoltarea şi structura Inventarului de Paeronalitate NEO, vezi P. T. Costa şi R. R. McCrae, în *Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) Professional Manual* (Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, 1992); P. T. Costa şi R. R. McCrae, “Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using the Revised NEO Personality Inventory”, în *Journal of Personality Assessment* 64, no. 1/ 1995, p. 21–50.

30 *DSM clasifică tulburările de personalitate în trei grupuri distincte*. Inventarul complet al componentelor care alcătuiesc fiecare grup sunt menționate în tabelul de mai jos - extras din DSMIVTR (Washington, DC: American Psychiatric Association, 2000):

Grup	Tulburare de personalitate	Caracteristici
A. Bizar/ Excentric	***Schizotipală***	Excentricități de comportament, distorsiuni cognitive sau de percepție; nu este schizofrenic, dar poate auzi voci sau percepe anumite prezențe; superstițiozitate, crede în clarviziune, telepatie, fiind preocupat de fenomene paranormale; adesea incapabil să susțină o conversație - limbaj bizar, dezlânat sau se conversează cu el însuşi;

		uneori creativ.
Paranoidă		Extrem de suspicios; tinde să poarte ranchiună; intențiile altora sunt interpretate ca răuvoitoare; nu are încredere în ceilalți; relații interpesonale răutăcioase; invidios; se îndoieşte de corectitudinea şi loialitatea prietenilor, partenerilor; prieteni vechi puțini sau deloc; ocazional, manifestă furie, dar în rest, destul de lipsit de reacție.
Schizoidă		Extrem de introvertit şi restras, preferând să fie solitar; adesea perceput ca persoană "distantă" şi "singuratică"; tinde să trăiască într-o lume fantastică, dar nu separată total de realitate (ca în cazul schizofreniei); relații sociale slabe.
B. Dramatic/ imprevizibil	***Antisocială***	Desconsideră sentimentele celorlalți; dificultăți în formarea relațiilor intime; acționează impulsiv; lipsa remuşcărilor sau a conştiinței; incapabil să înțeleagă consecințele şi să învețe din experiențe.
Borderline		Sentimentul deşertăciunii şi al inutilității care poate duce uneori la suicid sau automutilare; relații intense şi nestatornice; instabilitate emoțională caracterizată de schimbări frecvente şi/ sau dramatice de comportament; respect de sine fluctuant; tendința de a categoriza oamenii din jurului lui fie „cu el" , fie „împotriva lui".
Histrionică		Emoționalitate excesivă şi exagerbarea evenimentelor ordinare; caută în mod excesiv atenția celorlalți; adoptă un aspect fizic care să atragă atenția, seducător inadecvat; preocupare excesivă pentru propria imagine şi aspect; supraevaluarea propriei persoane.
Narcisistă		Dorință exagerată pentru putere, statut şi succes; vrea în mod insistent şi exhaustiv să i se acorde atenție; manipulează lumea pentru a-şi atinge intersele prsonale; exteriorul fermecător şi carismatic ascunde o persoană egoistă şi rece; are mentalitatea "Eu, eu, eu".
C. Anxios/ Inhibat	***Evitantă***	Sentiment profund de inferioritate; foarte sensibil la critici şi dezaprobări; i-ar plăcea să fie aceptat, dar nu este pregătit să rişte un refuz; anxios, tensionat şi măcinat de nesiguranță; evită frecvent evenimentele sociale.
Dependentă		Dificultate în luarea unor decizii simple, permițând altor pesoane să hotărască pentru ei; sentimente de incompetență şi deznădejde; relațiile sunt sursă de solicitudine şi sprijin; se simte adesea 'abandonat' dacă partenerii lor îşi văd de alte preocupări; caută în permanență aprobarea.
Obsesiv-compulsivă		Extrem de perfecționist, pedant şi acordă atenție celor mai mici detalii; contemplativ şi excesiv de preocupat de organizare, mai ales în luarea deciziilor; are standarde foarte înalte şi inflexibile, care pot afecta atât relațiile profesionale cât şi cele personale; adesea este autoritar.

30 *În sprijinul ultimei ipoteze, viziunea antiseparaționistă, a venit sondajul cuprinzător* ... Vezi Lisa M. Saulsman şi Andrew C. Page, "The Five-

Factor Model and Personality Disorder Empirical Literature: A Meta-Analytic Review", în *Clinical Psychology Review* 23, no. 8/ 2004, p. 1055–85.

30 … *dar, două dintre ele se remarcau în mod deosebit* - „Big Two" ... Iată rezultatele lui Saulsman şi Page reprezentate grafic:

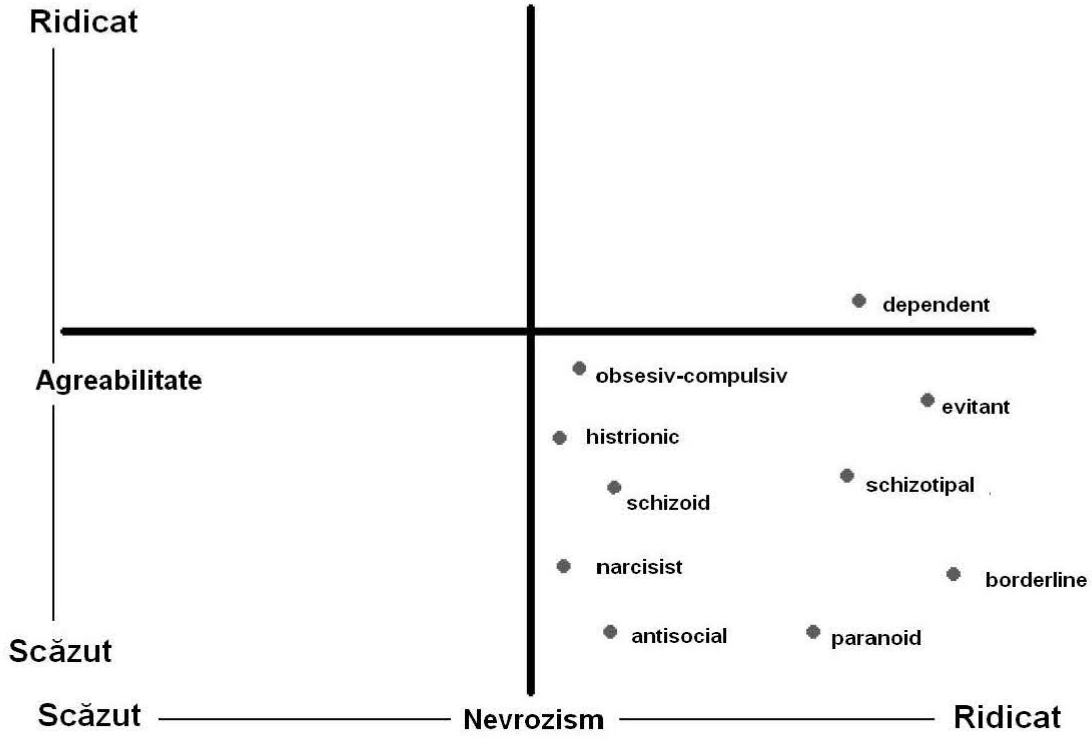

31 *Filozoful Teofrast (371– 287 î.e.n.), succesorul lui Aristotel în fruntea şcolii peripatetice din Atena, descrie în cartea sa Caracterele* ... *Theophrastus, "Characters"*, trad. James Diggle (Cambridge: Cambridge Universitatea Press, 2009).

31 *În 1801, medicul francez pe nume Philippe Pinel a notat în agenda sa cuvintele manie sans delire (manie fără delir)* ... Vezi Philippe Pinel, "*Medico-Philosophical Treatise on Mental Alienation"*, trad. din "*Traité médico-philosophique sur l'aliénation mentale", 1809*, de Gordon Hickish, David Healy şi Louis C. Charland (Oxford: Wiley-Blackwell, 2008).

32 *Benjamin Rush, un medic din America, de la începutul anilor 1800, menționa ceva similar*. Vezi Benjamin Rush, "*Medical Inquiries and Observations upon the Diseases of the Mind"* (1812; New York: New York Academy of Medicine/Hafner, 1962).

32 *În cartea sa Masca rațiunii, publicată în 1941* ... Vezi Hervey Cleckley, "*The Mask of Sanity: An Attempt to Clarify some Pychopathic Personality"* (St Louis, MO: C. V. Mosby, 1941, 1976). Textul integral

poate fi descărcat gratuit de la următoarea adresă web: http://www.cassiopeca.org/cass/sanity_1.PdF

33 *Această dilemă morală a fost pusă în discuție pentru prima dată de Judith Jarvis Thomson* ... Vezi Judith J. Thomson, "The Trolley Problem", în *Yale Law Journal* 94, no. 6/ 1985, p. 1395–1415.

34 *În 1980, Robert Hare (pe care l-am cunoscut în Capitolul 1) a dezvăluit Lista de verificare a Psihopatiei* ... Vezi Robert D. Hare, "A Research Scale for the Assessment Psychopathy in Criminal Populations", în *Personality and Individual Differences* 1, no. 2/ 1980, p. 111–19.

34 *Lista a suferit în 1991 o modificare* ... Vezi Robert D. Hare, "*The Hare Psychopathy Checklist – Revised: Technical Manual"* (Toronto: Multi-Health Systems, 1991).

44 … *dar studiile recente ale unui număr de psihologi clinicieni sugerează că pe lângă cele cinci dimensiuni majore ale personalității* ... Vezi Robert D. Hare, "*The Hare Psychopathy Checklist – Revised*, 2nd edn (Toronto: Multi-Health Systems, 2003). Pentru o prezentare detaliată a structurii dinamice a personalității psihopatice, vezi Craig S. Neumann, Robert D. Hare şi Joseph P. Newman, "The Super-Ordinate Nature of the Psychopathy Checklist – Revised", în *Journal of Personality Disorders* 21, no. 2/ 2007, p. 102–17. Şi Robert D. Hare şi Craig S. Neumann, "The PCL-R Assessment Psychopathy: Development, Structural Properties, and New Directions", la ed. C. Patrick, Psychopathy Manua (New York: Guilford Press, 2006), p. 58–88.

35 *În închisori, ASPD este echivalentul psihiatric al unei simple răceli* ... Vezi Megan J. Rutherford, John S. Cacciola şi Arthur I. Alterman, "Antisocial Personality Disorder and Psychopathy in Cocaine-Dependent Women", în *American Journal of Psychiatry* 156, no. 6/ 1999, p. 849–56.

36 *În schimb, doar 20% se înscriu în categoria psihopaților.* Mai multe informații statistice despre psihopatie, plus o introducere extrem de accesibilă asupra lumii psihopatului, vezi în Robert D. Hare, "*Without Conscience: The Disturbing World of the Psychopaths Among Us"* (New York: Guilford Press, 1993).

36 *Studiile comparative ale coeficientului de recidivă al prizonierilor psihopați şi al celor non-psihopați* ... Vezi James F. Hemphill, R. D. Hare şi Stephen Wong, "Psychopathy and Recidivism: A Review", *Legal and Criminological Psychology* 3, no. 1/ 1998, p. 139–70.

36 *Jimmy, în vârstă de treizeci şi patru de ani, a fost condamnat la închisoare pe viață pentru omo*r. Ideea celor două poveşti prototip care evidențiază diferențele dintre psihopatie şi tulburarea de comportament antisocială a fost preluată de la James Blair, Derek Mitchell şi Karina Blair, care au descris o relatare similară în *"The Psychopath: Emotion and the Brain"* (Malden, MA: Blackwell, 2005), p. 4–6.

39 *Pentru început, studiile au relevat că rata concordanței între clinicieni este destul de ridicată ...* Vezi Robert D. Hare, "*The Hare Psychopathy Checklist – Revised"* (Toronto: Multi-Health Systems, 1991).

39 *În cadrul unui studiu recent, condus de Stephanie Mullins-Sweatt ...* Vezi Stephanie M. Mullins-Sweatt, Natalie G. Glover, Karen J. Derefinko, Joshua M. Miller şi Thomas A. Widiger, "The Search for the Successful Psychopath", în *Journal of Research in Personality*, 44, no. 4/ 2010, p. 554–8.

41 *Inventarul Profilului de Personalitate (PPI) constă în 187 de întrebări*. Vezi Scott O. Lilienfeld şi Brian P. Andrews, "Development and Preliminary Validation of a Self-Report Measure of Psychopathic Personality Traits in noncriminal Populations", în *Journal of Personality Assessment* 66, no. 3/ 1996, p. 488–524.

42 *Spectrul autistic, de exemplu ...* Tulburările din spectrul autistic include autismul, sindromul Asperger, tulburarea dezintegrativă a copilăriei (sindromul Heller), sindromul Rett şi alte tulburări pervazive de dezvoltare care nu au fost menționate. Pentru mai multe informații despre autism în general, accesați http://www.autism. org.uk/. Detalii despre spectrul autistic puteți găsi şi la adresa web http://www.autism.org.uk/about-autism/autism-and-asperger-syndrome-an-introduction/what-is-autism.aspx

42 *Mai puțin familiar, dar la fel de pertinent, este spectrul schizofreniei.* Pentru mai multe informații despre schizofrenie – simtomatică, diagnostic, tratament şi asistență, vizitați http://www.schizophrenia.com/. Despre spectrul schizofreniei şi posibile corelații neurale, accesați http://www.schizophrenia.com/sznews/archives/002561. html

44 *În cadrul unui experiment destul de ingenios, Newman a demonstrat că aşa ar putea sta lucrurile şi cu psihopații*. Vezi Kristina D. Hiatt, William A. Schmitt şi Joseph P. Newman, "Stroop Tasks Reveal Abnormal Selective Attention Among Psihopatic Offenders", în *Neuropsychology* 18, no. 1/ 2004, p. 50–59.

46 *Într-un studiu separat, Newman şi colegii săi au prezentat unui grup de voluntari format din psihopați* ... Vezi Joseph P. Newman, John J. Curtin, Jeremy D. Bertsch şi Arielle R. Baskin-Sommers, "Attention Moderates the Fearlessness of Psihopatic Offenders", în *Biological Psychiatry* 67, no. 1/ 2010, p. 66–70.

3. Carpe Noctem

50 *„Doi ofițeri ai poliției comunitare nu au intervenit pentru a salva de la înec un băiat de zece ani".* Sursa citată: Matthew Moore, 'Officers "Not Trained" to Rescue Drowning Boy', *Daily Telegraph*, 21 septembrie 2007, http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1563717/Officers-not-trained-to-rescue-drowning-boy.html (accesat în data de 17 noiembrie 2010).

51 *Într-un experiment care a vizat stabilirea unei corelații între recentele activități sociale de relaționate* ... Vezi Vladas Griskevicius, Noah J. Goldstein, Chad R. Mortensen, Robert B. Cialdini şi Douglas T. Kenrick,

"Going Along Versus Going Alone: When Fundamental Motives Facilitate Strategic (Non)Conformity", în *Journal of Personality and Social Psychology* 91, no. 2/ 2006, p. 281–94.

51 *Psihologul Irving Janis, care a studiat la nivel empiric fenomenul*... Vezi Irving L. Janis şiLeon Mann, "*Decision Making: A Psychological Analysis of Conflict, Choice and Commitment"* (New York: Free Press, 1977).

52 *Andrew Colman, profesor de psihologie la Universitatea din Leicester, are un răspuns care va fi întotdeauna aproape de inima mea* ... Vezi Andrew M. Colman şi J. Clare Wilson, "Antisocial Personality Disorder: An Evolutionary Game Theory Analysis", în *Legal and Criminological Psychology* 2, no. 1/ 1997, p. 23–34.

53 *În 2010, Hideki Ohira, psiholog în cadrul Universității din Nagoya* ... Vezi Takahiro Osumi şi Hideki Ohira, "The Positive Side of Psychopathy: Emotional Detachment in Psihopatia and Rational Decision-Making in the Ultimatum Game', în *Personality and Individual Differences* 49, no. 5/ 2010, p. 451–6.

56 *"Să învingi inamicul fără luptă, este cea mai mare artă"...* citatul este preluat din multreputata lucrare *Arta războiului* a lui Sun Tzu despre strategia militară. Vezi "*The Art of War by Sun Tzu – Special Edition"*, trad. şi ed. Lionel Giles (1910; repr. El Paso, TX: El Paso Norte Press, 2005).

56 *În prezent, putem observa o dinamică similară la maimuțe.* Pentru ultimele informații despre comportamentul altruistic al cimpanzeilor, vezi Victoria Horner, J. Devyn Carter, Malini Suchak şi Frans B. M. de Waal, "Spontaneous Prosocial Choice by Chimpanzees", *PNAS*, 108, no. 33/ 2011, p. 13847–51. Confruntări altruiste au fost observate şi la păsări. Corbii masculi, de exemplu, concurează unul împotriva celuilalt pentru partenere nu prin agresivitate, ci printr-un "act de curaj". Adică, în loc să-se bată cioc în cioc, într-o confruntare ornitologică, se provoacă unul pe celălalt la întreceri mortale: în aceste cazuri, "jocul" constă în întreprinderea unor operațiuni periculoase cum ar fi să verifice starea în care se află potențialul stârv, dacă e mort sau nu, existând posibilitatea destul de riscantă să fie doar adormit, rănit sau să se prefacă. "Prin aceste acțiuni, ei demonstrează că au curajul, experiența şi agerimea de a se lupta cu pericolele vieții", susține Frans de Waal, profesor în domeniul comportamentului primatelor la Universitatea Emory, "îndrăzneala ocazională a corvidelor contribuie la creşterea statutului şi la impresionarea potențialelor partenere". Citat preluat din: Frans B. M. de Waal, "*Good Natured: The Origins of Right and Wrong in Humans and Other Animals"* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1996), p. 134.

56 *„în loc de conducători care se remarcă prin ceea ce iau ..."* Citat preluat din de Waal, *Good Natured*, p. 144.

56 *intervențiile (…), subliniază de Waal*. ... ibid, p. 129.

56 *În consecință, mai adaugă el, în loc să descentralizeze soluționarea conflictului* ... ibid, p. 144.

57 *În 1979, într-un loc îndepărtat din apropierea satului St Césaire din sud-vestul Franței* ... Zollikofer, P. E. Christoph, Marcia S. Ponce de León, Bernard Vandermeersch şi François Lévêque, "Evidence for Interpersonal Violence in the St Césaire Neanderthal", *PNAS*, 99, no. 9/ 2002, p. 6444–8.

59 *... Scopul Dilemei prizonierului* ... Dilema prizonierului a fost concepută în cadrul corporației RAND, în 1950, de către matematicienii Merrill Flood şi Melvin Dresher. În acelaşi an, jocul a fost reformulat de către Albert Tucker sub forma compensațiilor oferite în schimbul mărturisirilor şi a primit titlul oficial.

59 *În schimb, ecranul vieții este intens populat cu milioane şi milioane de pixeli individuali.* Într-o lume a "interacțiunilor repetate" în viața de zi cu zi, strategia psihopatică are multe neajunsuri. O astfel de observație, însă, nu ia în considerare următoarele două puncte de vedere:

A. Călătorind dintr-o parte într-alta, psihopatul, nestingherit de nevoia unei relații apropiate, îşi crează "lumea sa virtuală" în care şansele întâlnirilor repetate sunt reduse la maxim.

B. Abilitatea supremă a psihopaților de a se camufla psihologic îi protejează împotriva dezvăluirii adevăratei sale identități de "dezertor". Pe termen scurt şi mediu, se comportă ca un paravan care le ascunde indiscrețiile. Într-adevăr, faptul că reuşesc atât de bine să evite a fi descoperiți, explică într-o oarecare măsură incidența psihopatiei în zonele urbane, unde anonimatul poate fi păstrat, spre deosebire de zonele rurale, unde nu prea există ăpsobilitatea de a "te ascunde în mulțime".

Concluzia? Psihopații au exact "instrumentele de personalitate" necesare pentru a ocoli sau încălca regulile. Dacă trişează în viață şi sunt lipsiți de scrupule şi de teamă, vor fi întotdeauna în largul lor, iar extroversiunea şi şarmul îi vor ajuta să scape. În cazul în care vor fi găsiți, încrederea puternică în sine îi va ajuta să accepte mai bine respingerea.

62 *La sfârşitul anilor '70, specialistul în ştiințe politice Robert Axelrod şi-a pus aceeaşi întrebare*... Pentru mai multe informații despre turneul realității virtuale organizat de Robert Axelrod şi despre preceptele teoriei jocului în general, vezi Robert Axelrod, "*The Evolution of Cooperation"* (New York: Basic Books, 1984).

63 *O astfel de controversă mai fusese supusă discuțiilor cu vreo zece ani înaintea experimentului lui Axelrod* ... Vezi Robert L. Trivers, "The Evolution of Reciprocal Altruism", în *Quarterly Review of Biology* 46 no. 1/ 1971, p. 35–7.

64 *Cu 300 de ani înainte, în lucrarea Leviatanul, Hobbes a anticipat cu exactitate această idee*... Vezi Thomas Hobbes, "Leviathan", Parts I and II, Revised Edition, ed. A. P. Martinich and Brian Battiste (Peterborough, ON: Broadview Press, 2010).

4. Înțelepciunea psihopaților

69 *În 2010, Jonason (pe atunci la Universitatea de Stat din New Mexico) şi colegii săi au publicat o lucrare* ... Vezi Peter K. Jonason, Norman P. Li şi Emily A. Teicher, "Who is James Bond? The Dark Triad as an Agentic Social Style", în *Individual Differences Research* 8, no. 2/ 2010, p. 111–20.

69 *Studiul lui Jonason a vizat completarea de către 200 de studenți a unor chestionare de personalitate* ... Vezi P K. Jonason, N. P. Gregory W. Webster şi David P. Schmitt, "The Dark Triad: Facilitating Short-Term Mating in Men", în *European Journal of Personality* 23,/ 2009, p. 5–18.

70 *Un studiu din 2005, realizat de o echipă mixtă de psihologi şi specialişti în domeniul neuro - economiei* ... Vezi Baba Shiv, George Loewenstein şi Antoine Bechara, "The Dark Side of Emotion in Decision-making: When Individuals with Decreased Emotional Reactions Make More Advantageous Decisions", în *Cognitive Brain Research*, 23, no. 4/ 2005, p. 85–92. Neuro-economia este un domeniu interdisciplinar care studiază procesele mentale pe care se bazează deciziile financiare şi combină metodele de cercetare din domeniul neuroştiinței, al economiei şi al psihologiei sociale şi cognitive. Mai include şi idei şi concepte din domeniile biologiei teotetice, matematicii şi ştiințelor informatice. Pentru cei care doresc să se informeze asupra relației dintre emoție şi luarea deciziilor, un prim punct de plecare ar putea fi lucrarea remarcabilă a lui Antonio Damasio, "*Descartes' Error: Emotion, Reason and the Human Brain"* (New York: Putnam, 1994). Trebuie menționat că rezultatele obținute la experimentul desfăşurat de Shiv şi colegii săi nu neagă faptul că emoțiile joacă adesea un rol util în luarea deciziilor financiare şi că, uneori, asumarea necontrolată a riscurilor poate duce la dezastre (după cum demonstrează şi situația financiară actuală). Drept dovadă, în timp ce jucătorii cu afecțiuni cerebrale au obținut rezultate bune la acel joc, în afara laboratorului, nu s-au descurcat foarte bine – trei dintre ei, de exemplu, au dat faliment. Incapacitatea lor de a experimenta frica i-au făcut să-şi assume riscuri excesive în lumea reală, iar lipsa rațiunii emoționale i-a aruncat pe mâinile unora care au profitat de ei. În concluzie, uneori, emoțiile pot interfera cu luarea unor decizii raționale, dar joacă şi un rol foarte important în protejarea intereselor noastre.

71 *Un studiu condus de economistul Cary Frydman şi colegii săi* ... Vezi Cary Frydman, Colin Camerer, Peter Bossaerts şi Antonio Rangel, "MAOA-L Carriers Are Better at Making Optional Financial Decisions Under Risk", în Proceedings of the Royal Society, B 278 no. 1714/ 2011, p. 2053–9. În ceea ce priveşte legătura dintre "gena războinicului" şi agresivitate, Antonio Rangel, cel care conduce laboratorul în care lucrează Cary Frydman, îndeamnă la precauție. "Studiile precedente care au asociat *MAOA-L cu a*gresivitatea sau impulsivitatea ar trebui interpretate cu

mare grijă", menționează el. "Întrebarea cheie este dacă, în contextul vieții subiecților, aceste decizii au fost sau nu optime". (Vezi Debora McKenzie, "People with 'Warrior Gene' Better at Risky Decisions", în *New Scientist*, 9 decembrie 2010. http://www.newscientist.com/article/dn19830-people-with-warrior-gene-better-at-risky-decisions. html (accesat la 14 ianuarie 2011). În cadrul unui studiu publicat în 2009, Dominic Johnson, de la Universitatea din Edinburgh, a descoperit că purtătorii de *MAOA-L* erau într-adevăr mai agresivi, dar numai după ce fuseseră provocați intens, şi fără impulsivitate evidentă. Aceste rezultate, ca şi cele ale lui Frydman, par să indice mai mult un interest strategic propriu, decât o auto-distrugere aleatorie. Vezi Rose McDermott, Dustin Tingley, Jonathan Cowden, Giovamni Frazzetto şi Dominic D. P. Johnson, "Monoamine Oxidase A Gene (MAOA) Predicts Behavioral Aggression Following Provocation", *PNAS* 106, no. 7/ 2009, p. 2118–23.

71 *"Spre deosebire de discuțiile anterioare din literatură ."* Vezi Richard Alleyne, "'Gene That Makes You Good at Taking Risky Decisions', în *Daily Telegraph*, 8 decembrie 2010, http:// www.telegraph.co.uk/science/science-news/8186570/Gene-that-makes-you-good-at-taking-risky-decisions.html (accesat la 14 ianuarie 2011).

71 *În susținerea ipotezei vine şi studiul lui Bob Hare şi al colegilor lui ...* Vezi Paul Babiak, Craig S. Neumann şi Robert D. Hare, "Corporate Psihopatia: Talking the Walk", în *Behavioral Sciences and the Law* 28, no. 2/ 2010, p. 174–93.

72 *"Psihopatul gestionează perfect consecințele schimbărilor rapide.* ..." Citat preluat din Alan Deutschman, "Is Your Boss a Psihopat?", în *Fast Company*, 1 iulie 2005, http://www.fastcompany.com/magazine/96/open boss.html (accesat la 8 iulie 2009).

73 *M-am văzut cu el într-un bar dintr-un hotel de cinci stele din New Orleans*. Vezi Kevin Dutton, "*Flipnosis: The Art of Split-Second Persuasion"* (London: William Heinemann, 2010).

74 *Cercetările arată că una dintre cele mai bune metode de a face pe cineva să vorbească despre persoana lui* ... Vezi Morgan Worthy, Albert L. Gary şi Gay M. Kahn, "Self-Disclosure as an Exchange Process", în *Journal of Personality and Social Psychology* 13 no. 1/ 1969, p. 59–63.

74 *De asemenea, s-a mai demonstrat că dacă vrei ca cineva să nu îşi amintească ceva anume*... Vezi John Brown, "Some Tests of the Decay Theory of Immediate Memory", în *Quarterly Journal of Experimental Psychology* 10, no. 1/ 1958, p. 12–21; Lloyd Peterson şi Margaret Peterson, "Short Term Retention of Individual Verbal Items", în *Journal of Experimental Psychology* 58, no. 3/ 1959, p. 193–8.

74 *În psihologia clinică, există un moment când terapeutul* ... Mai multe despre diverse tehnici terapeutice şi despre cercetările lui Stephen Joseph, vezi Stephen Joseph, "*Theories of Counselling and Psychotherapy: An Introduction to the Different Approaches"* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010); şi Stephen Joseph,

"*Psychopathology and Therapeutic Approaches: An Introduction"* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2001).

75 *Dacă, în anumite condiții, psihopatia este cu adevărat benefică* ... Vezi Eyal Aharoni şi Kent A. Kiehl, "Quantifying Criminal Success in Psihopatic Offenders", lucrare prezentată şi în cadrul Conferinței Societății pentru Studiul Ştiințific al Psihopatiei, Montreal, Canada, mai 2011.

76 *Helinä Häkkänen-Nyholm, psiholog la Universitatea din Helsinki* ... Vezi Helinä Häkkänen-Nyholm şi Robert D. Hare, "Psychopathy, Homicide, and the Courts: Working the System", în *Criminal Justice and Behavior* 36, 3 no. 8/ 2009) 761–77.

76 *Lăsând remuşcările de-o parte*, *Porter voia să ştie dacă psihopații se pricepeau să simuleze mai bine*. Vezi Stephen Porter, Leanne ten Brinke, Alysha Baker şi Brendan Wallace, "Would I Lie to You? "Leakage" in Deceptive Facial Expressions Relates to Psihopatia and Emotional Intelligence', în *Personality and Individual Differences* 51, no. 2/ 2011) 133–7.

77 *Karim împreună cu echipa sa de la Universitatea din Tübingen, Germania, au demonstrat că pot face mincinoşii să devină mult mai credibili.* Vezi Ahmed A. Karim, Markus Schneider, Martin Lotze, Ralf Veit, Paul Sauseng, Christoph Braun şi Niels Birbaumer, "The Truth About Lying: Inhibition of the Anterior Prefrontal Cortex Improves Deceptive Behavior", în *Cerebral Cortex* 20, no. 1/ 2010, p. 205–13.

77 ... *Studiile recente utilizând tehnica DTI – imaginea traiectelor nervoase* ... Vezi Michael C. Craig, Marco Catani, Quinton Deeley, Richard Latham, Eileen Daly, Richard Kanaan, Marco Picchioni, Philip K. McGuire, Thomas Fahy şi Declan G. M. Murphy, "Altered Connections on the Road to Psychpathy", în *Molecular Psychiatry* 14/ 2009, p. 946–53.

78 *Raine a comparat performanțele unor psihopați şi a unor non-psihopați în cadrul unor exerciții de învățare*... Vezi Angela Scerbo, Adrian Raine, Mary O'Brien, Cheryl-Jean Chan, Cathy Rhee şi Norine, Smiley, "Reward Dominance and Passive Avoidance Learning in Adolescent Psihopați", în *Journal of Abnormal Child Psychology* 18, no. 4/ 1990, p. 451–63.

79 *Cercetătorii de la Universitatea Vanderbilt au mers chiar mai departe* ... Vezi Joshua W. Buckholtz, Michael T. Treadway, Ronald L. Cowan, Neil D. Woodward, Stephen D. Benning, Rui Li, M. Sib Ansari, ş.a., "Mesolimbic Dopamine Reward System Hypersensitivity in Individuals with Psihopatic Traits", în *Nature Neuroscience* 13, no. 4/ 2010, p. 419–21.

80 *"De multă vreme studiile despre psihopatie s-au concentrat ..."* Citatul integral şi mai multe detalii despre studiu se găsesc la adresa http://www.sciencedaily.com/releases/2010/03/ 100314150924.htm (accesată la 9 martie 2011).

80 *Jeff Hancock, profesor în ştiințele informatice la Universitatea* ... Vezi Jeffrey T. Hancock, Michael T. Woodworth şi Stephen Porter, “Hungry Like the Wolf: A Word-Pattern Analysis of the Language of Psihopați”, în *Legal and Criminological Psychology* (2011).

81 *Fecteau şi colegii ei au utilizat TMS pentru a stimula cortexul somatosenzorial* ... Vezi Shirley Fecteau, Alvaro Pascual-Leone şi Hugo Théoret, “Psychopathy and the Mirror Neuron System: Preliminary Findings from a Non-Incarcerated Sample”, în *Psychiatry Research* 60, no. 2/ 2008, p. 137–44.

81 *Era vorba despre neuronii oglindă, nişte structuri cerebrale foarte specializate*. Neuronii oglindă au fost descoperiți pentru prima oară la maimuțe, în 1992, de către echipa de cercetători italieni condusă Giacomo Rizzolatti, de la Universitatea din Parma. Pe înțelesul tuturor, aceştia sunt celule nervoase echipate să imite acțiunile şi sentimentele altora. Vezi Giuseppe Di Pellegrino, Luciano Fadiga, Leonardo Fogassi, Vittorio Gallese şi Giacomo Rizzolatti, “Understanding Motor Events: A Neurophysiological Study”, în *Experimental Brain Research* 91/ 1992, p. 176–80; Giacomo Rizzolatti, Luciano Fadiga, Vittorio Gallese şi Leonardo Fogassi, “Premotor Cortex and the Recognition of Motor Actions”, în *Cognitive Brain Research* 3/ 1996, p. 131–41.

81 [9]*Contagiunea căscatului relevă o conexiune fizică strânsă între oameni* ... Mai multe detalii recente se găsesc în lucrarea despre contagiunea căscatului şi empatie în Ivan Norscia şi Elisabetta Palagi, “Yawn Contagion and Empathy in *Homo sapiens*”, în PLoS ONE 6, no. 12/ 2011.

81 ... *în cadrul unui exercițiu de recunoştere a emoției prin utilizarea fMR* ... Vezi Heather L. Gordon, Abigail A. Baird and Alison End, “Functional Differences Among Those High and Low on a Trait Measure psihopatiei”, *Biological Psychiatry* 56, no. 7/ 2004, p. 516–21.

82 *Yawei Cheng, de la Universitatea Națională Yang-Ming din Taiwan, şi colegii ei* ... Vezi Yawei Cheng, Ching-Po Lin, Ho-Ling Liu, Yuan-Yu Hsu, Kun-Eng Lim, Daisy Hung şi Jean Decety, “Expertise Modulates the Perception of Pain in Others”, în *Current Biology* 17, no. 19/ 2007, p. 1708–13.

83 [11]*Testul Trier de presiune socială* ... Vezi Clemens Kirschbaum, Karl-Marlin Pirke şi Dirk H. Hellhammer, “The Trier Social Stress Test – a Tool for Investigating Psychobiological Stress Responses in a Laboratory Setting”, în *Neuropsychobiology* 28, nos. 1–2/ 1993, p. 76–81.

84 *Ray a postulat o funcție inversă în formă de U* ... Vezi John. J. Ray şi J. A. B. Ray, “Some Apparent Advantages of Subclinical Psychopathy”, în *Journal of Social Psihologie* 117/ 1982, p. 135–42.

84 “*Atât nivelurile maxime cât şi cele minime de psihopatie pot fi maladaptative, în timp ce nivelurile intermediare sunt cele mai adaptative* …” ibid.

85 *Hare şi Babiak au dezvoltat un instrument numit Radiografia mediului de afaceri (Business Scan/ B-Scan)* ... Mai multe despre B-Scan se găsesc la adresa http://www.b-scan.com/index.html (accesată la 3 februarie 2012). Pentru o introducere în psihopatia din mediile corporatiste, vezi Paul Babiak and Robert D. Hare, "*Snakes in Suits: When Psychopaths go to Work"*, (New York: Harper Business, 2006).

5. Fă-mă psihopat!

89 *"... Am citit recent un articol despre o creştere semnificativă a numărului de grupări criminale de femei ..."* Pentru înțelege mai bine fenomenul, vezi Tom Geoghegan, "Why Are Girls Fighting Like Boys?", în *BBC News Magazine*, 5 mai 2008, http://news.bbc.co.uk/1/hi/magazine/7380400.stm (accesată la 30 mai 2008). Pentru o perspectivă mai academică, vezi Susan Batchelor, "Girls, Gangs and Violence: Assessing the Evidence", în *Probation Journal* 56, no. 4/ 2009, p. 399–414.

90 *… nota profesorul de psihologie Steven Pinker, de la Universitatea Harvard* ... Vezi Steven Pinker, "*The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined"* (New York: Viking, 2011).

90 ... *cercetând arhivele juridice din mai multe state europene* ... Vezi Manuel Eisner, "Long-Term Historical Trends in Violent Crime", în *Crime and Justice* 30/ 2003, p. 83–142.

90 *Rezultate similare s-au remarcat şi în Italia, Germania, Elveția, Olanda şi țările scandinave*. Michael Shermer, "The Decline of Violence", în *Scientific American*, 7 octombrie 2011.

90 *Acelaşi lucru se poate spune şi în cazul războaielor.* Vezi Pinker, *The Better Angels of Our Nature*, p. 47–56, "Rates of violence in state and nonstate societies".

91 "*Începând maturizarea în secolele XI - XII şi continuând până în secolele XVII-XVIII* ..." Citat preluat din Shermer, "The Decline of Violence". Fiți sceptici la afirmațiile celor care susțin că vremurile în care trăim prezintă pericole uriaşe.

92 *"… cu ajutorul unor garanții complexe …"* Citat preluat din Gary Strauss, "How Did Business Get so Darn Dirty?", în *USA Today (Money)*, 12 iunie 2002, http://www.usatoday. com/money/covers/2002-06-12-dirty-business.htm (accesată la 1 iunie 2010).

92 *… a declarat într-un număr recent al Jurnalului de etică în afaceri că psihopații ...* Vezi Clive R. Boddy, "The Corporate Psihopați Theory of the Global Financial Crisis", în *Journal of Business Ethics* 102, no. 2/ 2011, p. 255–9. (Termenul "huni corporatişti" i-a fost atribuit lui Fred 'the Shred' Goodwin, care, în calitate de director executiv de operațiuni al Royal Bank of Scotland, din 2001 şi până în 2009, a acumulat o pierdere corporatistă de 24,1 miliarde de lire (cea mai mare din istoria Regatului Unit).

92 *Pe de altă parte, societatea (…), susține Charles Elson.* Vezi Strauss, "How Did Business Get so Darn Dirty?"

93 *"Domnişoara Smart a depăşit momentul. A supraviețuit. A mers mai departe".* Pentru textul integral vezi Camille Mann, "Elizabeth Smart Was Not Severely Damaged by Kidnapping, Defense Lawyers Claim", emisiunea CBS News din 19 mai 2011, http:// www.cbsnews.com/8301-504083 162-20064372-504083. html (accesată 31 iulie 2011).

94 *Un studiu recent realizat de Centrul pentru Investigații Penale şi Juridice din cadrul King's College*, *Londra* … Pentru o analiză aprofundată a criminalității juvenile din Regatul Unit, inclusiv frecvența, motivația şi factorii de risc, vezi Debbie Wilson, Clare Sharp şi Alison Patterson, "Young People and Crime: Findings from the 2005 Offending, Crime and Justice Survey" (London: Home Office, 2006).

94 *Rezultatele unui studiu recent realizat de Sara Konrath* ... Sara Konrath, Edward H. O'Brien şi Courtney Hsing, "Changes in Dispositional Empatia in American College Students Over Time: A Meta-Analysis", în *Personality and Social Psycholgy Review* 15, no. 2/ 2011, p. 180–98.

94 [1]*Indicele de Reactivitate Interpersonală (Interpersonal Reactivity Index/ IRI) este un chestionar standardizat* ... Pentru mai multe informații despre istoricul şi dezvoltarea IRI, vezi Mark H. Davis, "A Multidimensional Approach to Individual Differences in Empatia", în *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology* 10, no. 85/ 1980); şi Mark. H. Davis, "Measuring Individual Differences in Empatia: Evidence for a Multidimensional Approach", în *Journal of Personality and Social Psychology* 44, no. 1/ 1983, p. 113–26.

94 *"Puştii de liceu din ziua de azi au cu 40% mai puțină empatie ..."* Vezi *US News* „Today's College Students More Likely to Lack Empatia", în *US News*/Health, 28 mai 2010, http://health. usnews.com/health-news/family-health/brain-and-behavior/ articles/2010/05/28/todays-college-students-more-likely-to-lack-empatia (accesată la 8 august 2011).

94 *Şi mai îngrijorător este faptul că, potrivit lui Jean Twenge, profesor de psihologie la Universitatea de Stat din San Diego* …. Vezi Jean M. Twenge, Sara Konrath, Joshua D. Foster, W. Keith Campbell şi Brad J. Bushman, "Egos Inflating Over Time: A Cross- Temporal Meta-Analysis of the Narcissistic Personality Inventory", în *Journal of Personality* 76, no. 4/ 2008, p. 875–901; Jean M. Twenge, Sara Konrath, Joshua D. Foster, W. Keith Campbell şi Brad J. Bushman, "Further Evidence of an increase in Narcissism Among College Students", în *Journal of Personality* 76 no. 4/ 2008, p. 919–27.

94 *"Mulți oameni văd acest tip de studenți din ziua de azi, uneori numiți şi 'Generația Eu'..."* Vezi *US News*, "Today's College Students More Likely to Lack Empatia".

94 *"Oamenii nu au fost expuşi la acelaşi sistem de valori tradiționale … "* Vezi Thomas Harding, "Army Should Provide Moral Education for Troops

to Stop Outrages", în *Daily Telegraph*, 22 februarie 2011, http://www.telegraph.co.uk/news/8341030/ Army-should-provide-moral-education-for-troops-to-stop-outrages.html (accesată la 5 aprilie 2011).

95 *Dar începutul unui răspuns şi mai fundamental se află* ... Vezi Nicole K. Speer, Jeremy R. Reynolds, Kheena M. Swallow şi Jeffrey M. Zacks, "Reading Stories Activates Neural Reprezentations of Perceptual and Motor Experiences", în *Psychological Science* 20, no. 8/ 2009, p. 989–99.

95 *Ne face "mai atenți la viețile interioare ale celorlalți", cum spune Nicholas Carr în eseul său recent* ... eseul "The Dreams of Readers" al lui Nicholas Carr apare în Mark Haddon (ed.), "*Stop What You're Doing and Read This!"* (London: Vintage, 2011) – o colecție de eseuri despre puterea de transformare a lecturii.

95 [2] *În cadrul unui sondaj din 2011, realizat de o organizație britanică de caritate, Trustul Național pentru Alfabetizare (National Literacy Trust)* ... Întregul raport – Christina Clark, Jane Woodley şi Fiona Lewis, "The Gift of Reading in 2011: Children and Young People's Access to Books and Attitudes towards Reading" – vezi http://www.liter-acytrust.org.uk/assets/0001/1303/The Gift of Reading in 2 011.pdf (accesată la 6 ianuarie 2012).

95 … *am început să discutăm din nou despre empatie, dar şi despre noua disciplină "neuro–legislația"* ... Pentru o excelentă prezentare a acestei noi subdiscipline a neuro-legislației, vezi David Eagleman, "The Brain on Trial", în *Atlantic* (iulie/august 2011), http://www.theatlantic.com/ magazine/print/2011/07/the-brain-on-trial/8520/ (accesată la 24 octombrie 2011).

95 *Un studiul relevant a fost publicat în 2002* ... Vezi Avshalom Caspi, Joseph McClay, Terrie E Moffitt, Jonathan Mill, Judy. Martin, Ian W. Craig Alan Taylor şi Richie Poulton, "Role of Genotype in the Cycle of Violence in Maltreated Children", în *Science* 297 no. 5582/ 2002, p. 851–4.

96 *Implicațiile acestor descoperiri au avut repercusiuni şi în sălile de judecată* ... Pentru o dezbatere nuanțată asupra cercetărilor şi controversei din jurul "genei războinicului", vezi Ed Yong, 'Dangerous DNA: The Truth about the "Warrior Gene"', în *New Scientist*, 12 aprilie 2010, http://www.newscientist.com/ article/mg20627557.300-dangerous-dna-the-truth-about-the-warrior-gene.html?page=1 (accesată la 9 decembrie 2012).

96 *În 2006, avocatul lui Bradley Waldroup* ... Mai multe informații despre cazul Waldroup în "What Makes Us Good or Evil?", în BBC *Horizon*, 7 septembrie 2011, http://www.youtube.com/ watch?v=xmAyxpAFS1s (accesată la 9 februarie 2012). Mai multe informații despre profilele neurale, genetice şi fiziologice ale criminalilor violenți, ascultați serialul excelent realizat de Barbara Bradley Hagerty în "*Inside the Criminal Brain* NPR", 29 iunie – 1 iulie 2010, http://www.

npr.org/series/128248068/inside-the-criminal-brain (accesată la 13 iunieJune 2011).

97 *Subiectul neuro-legislației s-a ivit în contextul unei discuții extinse …* Mai multe despre despre câmpul neuroştiinței culturale în Joan Y. Chiao şi Nalini Ambady, "Cultural Neuroscience: Parsing Universality and Diversity across Levels of Analysis", în ed. Shinobu Kitayama şi Dov. Cohen, *Manual of Cultural Psychology* (New York: Guilford Press, 2007), p. 237–254; şi Joan Y. Chiao (ed.), "*Cultural Neuroscience: Cultural Influences on Brain Function*: *Progress in Brain Research"* (New York: Elsevier, 2009).

97 *... această ramură a geneticii* ... Pentru o introducere în domeniul epigeneticii, vezi Nessa Carey, "*The Epigenetics Revolution: How Modern Biology Is Rewriting Our Understanding of Genetics, Disease and Inheritance"* (London, Icon Books, 2011).

97 *Hare mi-a spus despre studiul realizat în Suedia, prin anii '80*. Vezi Gunnar Katti, Lars O. Bygren şi Sören Edvinsson, "Cardiovascular and Diabetes Mortality Determined by Nutrition during Parents" and "Grandparents' Slow Growth Period", în *European Journal of Human Genetics* 10, no. 11/ 2002, p. 682–8.

98 *"Un scriitor din anii '60, Alan Harrington ..."* Vezi Alan Harrington, *Psihopați* (New York: Simon & Schuster, 1972).

98 *"Ți-am spus despre lucrarea în care se demonstrează că persoanele cu nivel idicat de testosteron …"* Vezi Robert A. Josephs, Michael J. Telch, J. Gregory Hixon, Jacqueline J. Evans, Hanjoo Lee, Valerie S. Knopik, John E. McGeary, Ahmad R. Hariri şi Christopher G. Beevers, "Genetic and Hormonal Sensitivity to Threat: Testing a Serotonin Transporter Genotype X Testosterone Interaction", în DOI:10.1016/j.psyneuen.2011.09.006

98 *În fundal se auzea piesa celor de la The Adverts, "*Ochii lui Gary Gilmore" ... Vezi 'Gary Gilmore's Eyes'/ 'Bored Teenagers' (19 august 1977: Anchor Records ANC1043).

99 *Stimularea magnetică transcraniană (TMS) a fost pusă în practică pentru prima oară de doctorul Anthony Barker* ... Despre studiul inaugural privind utilizarea TMS, vezi Anthony T. Barker, Reza Jalinous şi Ian L. Freeston, "Non-Invasive Magnetic Stimulation of Human Motor Cortex", în *Lancet* 325, no. 8437/ 1985, p. 1106–7.

100 *Liane Young şi echipa ei de la MIT* ... Vezi Liane Young, Joan Albert Camprodon, Marc Hauser, Alvaro Pascual-Leone şi Rebecca Saxe, "Disruption of the Right Temporoparietal Junction with Transcranial Magnetic Stimulation Reduces the Role of Beliefs in Moral Judgements", în *PNAS* 107, no. 15/ 2010, p. 6753–8. Imaginați-vă că urmăriți un angajat de la o uzină chimică turnând zahăr în ceaşca de cafea a unui coleg. Zahărul este depozitat într-un container etichetat "toxic". În timp ce urmăriți, se deschide brusc o fisură pe axa timpului şi din ea, într-un nor de fum, apare un filozof eteric şi moralizator îmbrăcat într-un costum

şi cu ochelari de protecție şi îți prezintă patru scenarii. Acestea includ două dimensiuni independente ale posibilităților, aliniate ortogonal, una lângă cealaltă. Prima dimensiune se referă la ceea ce *crede* angajatul că se află în container (zahăr sau o pulbere toxică), iar cea de-a doua dimensiune la ce *conține* în realitate containerul (zahăr sau o pulbere toxică). Aşadar, avem următorul melanj de posibilități, rezultat în urma unui amestec de rezultate şi păreri personale (vezi tabelul de mai jos)

1. Angajatul crede că pulberea este zahăr. Şi este, într-adevăr, zahăr. Colegul lui bea cafeau. Şi supraviețuieşte.
2. Angajatul crede că pulberea este zahăr. Dar este, de fapt, toxică. Colegul lui bea cafeaua. Şi moare.
3. Angajatul crede că pulberea este toxică. Dar este zahăr. Colegul lui bea cafeaua. Şi supraviețuieşte.
4. Angajatul crede că pulberea este toxică. Şi, aşa cum ați ghicit, este într-adevăr, toxică. Colegul lui bea cafeaua. Şi moare.

		REZULTAT	
		NEUTRU	NEGATIV
PĂRERE	NEUTRU	1	2
	NEGATIV	3	4

Ținând cont că, potrivit principiului de bază a dreptului penal, "acțiunea fără intenție criminală nu consituie infracțiune", cât de permisivă este, pe o scală de 1 la 7 (1 = complet interzisă; 7 = complet acceptabilă), acțiunea angajatului în fiecare dintre cele patru scenarii? te întreabă fiilozoful.

În 2010, Liane Young şi colegii ei de la Departamentul pentru Ştiințele Cerebrale şi Cognitive, din cadrul Institutului de Tehnologie din Massachusetts (MIT) au cerut unor voluntari să facă exact aceste judecăți, în încercarea de a investiga implicațiile neurobiologiei în luarea deciziilor morale.

Însă, înainte de a delibera, unii dintre participanții la studiu au fost stimulați magnetic transcranian (TMS) în regiunea cerebrală asociată procesării morale (joncțiunea temporo-parietală sau RTPJ). Mai exact, judecata morală în evaluarea părerilor, atitudinilor şi intențiilor acțiunilor unei terțe persoane (ceea ce diferă față de cea a lui Ahmed Karim expusă în Capitolul 4, privind stimularea regiunilor responsabile pentru luarea deciziilor morale).

Ar fi putut influența stimularea artificială a RTPJ a participanților modul în care vedeau ei în aceste scenario, s-au întrebat Young şi colegii ei. Cu alte cuvinte, era moralitatea maleabilă?

Răspunsul aflat a fost pozitiv.

Când judecata morală a grupului experimental a fost comparată cu cea corespunzătoare grupului care a fost stimulat magnetic transcranian în centrul controlului (nu la RTPJ), Young a detectat un tipar. În Scenariul 3 (când răul este intenționat, dar rezultatul este pozitiv), participanți cu TMS în RTPJ au considerat că acțiunile angajatului erau mai acceptabile din punct de vedere moral decât ale celor care au fost stimulați în alte zone.

Se pare că moralitatea poate fi manipulată. Mai degrabă, o componentă a ei, poate. Abilititatea de a atribui cu precizie intenția în analiza comportamentului unei alte persoane poate fi manevrată în sus sau în jos.

101 *În 1993, în cartea care le purta numele* ... Vezi Andy McNab, "*Bravo Two Zero"* (London: Bantam Press, 1993).

102 *Emisiunea se numea "*Extreme Persuasion" ... Pentru a o asculta, accesați http://www.bbc.co.uk/programmes/p006dg3y

102 *Ca pentru aproximativ toate lucrurile care se întâmplă în Regiment, există un motiv întemeiat şi pentru treaba asta.* Pentru mai multe informații despre experiențele lui Andy McNab în Servicul Special Aerian, inclusiv despre temutul proces de selecție şi tehnici de interogare, vezi Andy McNab, "*Immediate Action"* (London: Bantam Press, 1995).

6. Cele şapte câştiguri mortale

111 ... *După lansarea sondajului despre Marii Psihopați Britanici*. Pentru a asculta emisiunea, vizitați http://soundcloud.com/profkevindutton/great-british-psihopat

111 *Participanții erau direcționați către website-ul meu, unde completau Scala de Autoevaluare Levenson* ... Vezi Michael R. Levenson, Kent A. Kiehl şi Cory M. Fitzpatrick, "Assessing Psychopathyc Attributes in a Noninstitutionalized Population", în *Journal of Personality and Social Psychology* 68, no. 1/ 1995, p. 151–8. Materialul integral se află la adresa http://www.kevindutton.co.uk/

112 *Centrul Paddock este o unitate închisă, foarte specializată în studiul tulburărilor de personalitate* ... Psihopații sunt foarte greu de tratat, iar abilitățile lor de persuasiune sunt întrebuințate, pur şi simplu, pentru a flata şi a înşela cu scopul de a lăsa impresia fac progrese, când, de fapt, ei mimează reabilitarea pentru a obține eliberarea (în unele cazuri). Recent, un nou tratament adoptat în cazul infractorilor juvenili dificili cu trăsături psihopatice a dat rezultate care ne fac să fim optimişti. Michael Caldwell, psiholog în cadrul Centrului Mendota pentru Tratamentul

Infractorilor Juvenili, din Madison, Wisconsin, a obținut rezultate promițătoare cu ajutorul unei tehnici terapeutice directe cunoscute sub numele de *decompresie*, al cărei scop este de a închide cercul vicios în care pedepsirea comportamentului inadecvat generează la rândul lui comportament inadecvat şi care este pedepsit la rândul lui ... şi tot aşa ... În timp, comportamentul tinerilor încarcerați tratați de Caldwell a devenit din ce în ce mai uşor de controlat, în cele din urmă, ei fiind capabili să participe la tot mai multe servicii de reabilitare tradițională. În consecință, rezultatul obținut a fost următorul: un grup de peste 150 de tineri din cadrul programului desfăşurat de Caldwell aveau cu 50% mai puține şanse să se implice în săvârşirea de crime violente, în urma acestui tratament, comparativ cu un alt grup supus tratamentului obişnuit de reabilitare din cadrul unui centru juvenil de corecție. Pentru mai multe informații despre decompresie şi tratamentul psihopaților în general, vezi Michael F. Caldwell, Michael. Vitacco şi Gregory J. Van Rybroek, "Are Violent Delinquents Worth Treating? A Cost-Benefit Analysis", în *Journal of Research in Crime and Delinquency* 43, no. 2/ 2006, p. 148–68.

120 Să vorbim despre Steve Jobs. Vezi John Arlidge, "A World in Thrall to the iTyrant", în *Sunday Times* News Review, 9 octombrie 2011.

120 *James Rilling, profesor agregat de antropologie la Universitatea Emory, a demonstrat acest lucru în laboratorul său* ... Vezi James K. Rilling, Andrea L. Glenn, Meeta R. Jairam, Giuseppe Pagnoni, David R. Goldsmith, Hanie A. Elfenbein şi Scott O. Lilienfeld, "Neural Correlates of Social Cooperation and Non-Cooperation as a Function psihopatiei", în *Biological Psychiatry* 61, no. 11/ 2007, p. 1260–71.

121 *Lee Crust şi Richard Keegan, de la Universitatea Lincoln* ... Vezi "Mental Toughness and Attitudes to Risk-Taking", în *Personality and Individual Differences* 49, no. 3/ 2010, p. 164–8.

124 *Mark Williams, profesor Mark Williams, profesor de psihologie clinică* ... Williams şi echipa sa din Centrul Oxford pentru studiul atenției, Universitatea Oxford. Mai multe despre cercetările curente întreprinse în cadrul centrului găsiți vizitând website-ul: http://oxfordmindfulness. org/. Pentru cei interesați de studile despre atenție, vezi Mark Williams şi Danny Penman, "*Mindfulness: A Practical Guide to Finding Peace in a Frantic World"* (London: Piatkus, 2011).

125 *Ce anume te face un bun afacerist ?* S-au scris foarte multe despre acest subiect, dar celor care doresc o lectură mai facilă şi o doză de magie, le recomand romanul lui Robert Harris, "*The Fear Index"* (London: Hutchinson, 2011).

126 ... *realitatea "posibilă" este semnificativ mai puțin tulburătoare decât cea "reală*. Vezi Artur Z. Arthur, "Stress as a State of Anticipatory Vigilance", în *Perceptual* Motor Skills, 64, no. 1/ 1987, p. 75–85.

7. Supersanity

130 *[Harrington] citează o serie de exemple: "Beţivii, mincinoşii, dependenții, copiii din flori ..."* Vezi Alan Harrington, "*Psychopaths"* (New York: Simon & Schuster, 1972), p. 45.

130 "*[Psihopatul] consideră că trebuie să protesteze împotriva .."* Vezi Hervey Cleckley, "*The Mask of Sanity: An Attempt to Clarify Some Issues about So – Called Psychopathic Personality* (St Louis, MO: C. V. Mosby, 1941, 1976), p. 391, http://www.cassiopaea.org/case/sanity 1.PdF .'

130 *"[Psihopatul] este elita din interiorul potențialei elite a cruzimii...."* Vezi Norman Mailer, "*The White Negro"*, publicat pentru prima adată în *Dissent* (1957), http://www.learn to question. com/resources/database/archives/003327.html

131 "*... chiar dacă chiar dacă vrem să credem sau nu ..."* Vezi Harrington, "*Psychopaths"*, p. 233.

131 *Sfântul Pavel, cum i se spune în prezent* ... Pentru o biografie detaliată a Sfântului Pavel şi mai multe informații despre despre psihologia sa complexă, în Andrew N. Wilson, "*Paul: The Mind of the Apostle"* (New York: W. W. Norton & Co., 1997).

132 ... *ca fiind "o bravadă politică eşuată total, în urma căreia Pavel a părăsit Antiohia ..."* Vezi Michael White, L. "*From Jesus to Christianity*: *How Four Generations of Visionaries and Story tellers Created the New Testament and the Christian Faith",* San Francisco, CA: HarperCollins, 2004, p. 170.

133 *"Dacă te poți întâlni cu Triumful şi cu Dezastrul ..."* "Dacă", poemul lui Rudyard Kipling din care au fost extrase aceste versuri, a fost publicat pentru prima dată în colecția autorului "*Rewards and Fairies"* (London: Macmillan, 1910).

133 *Derek Mitchell de la Colegiul Universitar din Londra ...* Vezi Derek G. V. Mitchell, Rebecca A., Richell, Alan Leonard şi R. James R. Blair, "Emotion at the Expense of Cognition: Psychpathic Individuals Outperform Controls on an Operant Response Task", în *Journal of Abnormal Psychology* 115, no. 3/ 2006, p. 559–66.

135 De fapt, această abilitate de concentrare exclusiv asupra a ceea ce trebuie să faci în acel moment … Mai multe despre conceptul de "flux", în Mihály Csíkszentmihályi, "*Finding Flow: The Psychology of Engagement with Everyday Life"* (New York: Basic Books, 1996).

135 *În 2011, Martin Klasen de la Universitatea din Aachen a descoperit că momentele de* "flux" ... Martin Klasen, René Weber, Tilo T. J. Kircher, Krystyna A. Mathiak şi Klaus, Mathiak, "Neural, Contributions to Flow Experience during Video Game Playing", în *Social Cognitive and Affective Neuroscience* 7, no. 4/ 2012), 485–95.

135 *În acelaşi an în care Klasen se juca jocuri pe video, Kent Kiehl a readus la lumină camionul său pe optsprezece roți cu fMRI incorporat* ... Vezi Elsa Ermer, Joshua D. Greene, Prashanth K. Nyalakanti şi Kent A. Kiehl, "Abnormal Moral Judgments in Psychopathy", lucrare susținută în cadrul

Conferinței Societății pentru Studiul Ştiințific al Psihopatiei, Montreal, Canada, mai 2011.

135 *Richard Davidson, specialist în domeniul neuro-ştiinței, la Universitatea din Wisconsin, a descoperit exact acelaşi profl* ... Vezi Antoine Lutz, Lawrence L. Greischar, Nancy B., Rawlings, Matthieu Ricard şi Richard J. Davidson, "Long-Term Meditators Self-Induce High-Amplitude Gamma Synchrony during Mental Practice", în *PNAS* 101, no. 46/ 2004, p. 16369– 73. Richard Davidson este directorul Laboratorului pentru Studiul Neuroştiinței Afective din cadrul Universității din Wisconsin. Pentru mai multe detalii despre opera sa, vizitați website-ul laboratorului la http://psyphz.psych.wisc.edu/. Vezi, de asemenea, şi Richard J. Davidson şi Sharon Begley, "*The Emotional Life of Your Brain: How Its Unique Patterns Affect the Way You Think, Feel, and Live – and How You Can Change Them"* (New York: Hodder & Stoughton, 2012).

137 *"Există nenumărate dovezi [care sugerează] că cei mai buni sportivi şi sportive* ..." citat preluat din Steve Connor, "Psychology of Sport: How a Red Dot Swung It for Open Champion", în *Independent*, 20 iulie 2010.

138 *"Mintea este menținută în mod deliberat la un nivel al atenției primare ..."* Vezi Bhikkhu Bodhi, "*The Noble Eightfold Path: The Way to the End of Suffering"* (Onalaska, WA: BPS Pariyatti Publishing, 2000), Capitolul 6, 'Right Mindfulness (Samma Sati)'.

138 *Potrivit celor menționate în Maha Satipatthana Sutta* ... Vezi "Maha Satipatthana Sutta, *The Great Discourse on the Establishing of Awareness"* (Onalaska, WA: Vipassana Research Publications, 1996).

139 *"Prima componentă [a acțiunii] implică autoreglarea atenției ..."* Vezi Scott R. Bishop, Mark Lau, Shauna Shapiro, Linda Carlson, Nicole D. Anderson, James Carmody, Zindel V. Segal, ş.a., "Mindfulness. A Proposed Operational Definitions", în *Clinical Psychology: Science and Practice* 11, no. 3/ 2004, p. 230–41.

139 *"În mintea începătorului sunt multe posibilități" …"* Vezi Shunryu Suzuki, "*Zen Mind, Beginner's Mind: Integrated Talks on Zen Meditation and Practice"*, ed. Trudy Dixon and Richard Baker (New York & Tokyo: Weatherhill, 1970).

140 *Psihopații, departe de a fi cruzi şi lipsiți de emoții* … Mehmet Mahmut şi Louise Cridland, "Exploring the Relationship between Psychopathy and Helping Behaviours", lucrare susținută în cadrul Conferinței Societății pentru Studiul Ştiințific al Psihopatiei, Montreal, Canada, mai 2011.

142 *„Este plăcerea care pândeşte în practica fiecăreia dintre propriile-ți virtuți… "* Vezi W. Somerset Maugham, "*Of Human Bondage"* (London: George H. Doran and Company, 1915).

142 *" În acest sens, Diana Falkenbach şi Maria Tsoukalas …"* Diana Falkenbach şi Maria Tsoukalas, "Can Adaptive Psychopathic Traits Be Observed in Hero Populations?", lucrare susținută în cadrul Conferinței Societății pentru Studiul Ştiințific al Psihopatiei, Montreal, Canada, mai 2011.

142 *... Philip Zimbardo, fondatorul Proiectului Imaginației Eroice* ... Informații detaliate despre proiect, găsiți la adresa website-ului http://heroicimagination.org/

142 *În 1971, în cadrul unui experiment care a intrat de mult în istoria celebrităților* ... Philip G. Zimbardo, "The Power and Pathology of Imprisonment", în *Hearings before Subcommittee* No. 3, of the Committee on the Judiciary, House of Reprezentatives, Ninety-Second Congress, *First Session on Corrections, Part II, Prisons, Prison Reform and Prisoner's Rights: California, Congressional Record*, Serial No. 15, 25 octombrie 1971, Washington, DC: US Government Printing Office, 1971, www. prisonexp.org/pdf/congress.pdf.

143 *... "o deterioare a eficienței mentale, a testării realității şi a judecății morale"*. Vezi Irving L. Janis, "*Groupthink: A Psychological Study of Policy Decisions and Fiascoes"*, ediția a II-a (Boston: Houghton Mifflin, 1982).

144 *O astfel de ipoteză s-ar potrivi mai bine* ... Vezi Timothy A. Judge, Beth A. Livingston şi Charlice Hurst, "Do Nice Guys – and Gals – Really Finish Last? The Joint Effects of Sex and Agreeableness on Income", în *Journal of Personality and Social Psychology* 102, no. 2/ 2012, p. 390–407.

145 *Studiile au revelat faptul că atunci când psihopații urmăresc imagini neplăcute* ... Vezi Uma Vaidyanathan, Jason R. Hall, Christopher J. Patrick şi Edward M. Bernat, "Clarifying the Role of Defensive Reactivity Deficits in Psychopathy and Antisocial Personality Using Startle Reflex Methodology", în *Journal of Abnormal Psychology* 120, no. 1/ 2011, p. 253–8.

145 *"... Dar nici unul dintre scenarii nu se potrivea cu profilul acestuia ...*" Pentru cei interesați să afle mai multe informații despre ştiința psihologiei criminalistice, vezi Brent Turvey, "*Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis"* (San Diego: Academic Press, 1999); ed. David V. Canter şi Laurence J. Alison, "*Criminal Detection and the Psychology of Crime"* (Brookfield, VT: Ashgate Publishing, 1997).

146 *"Dar pentru o altă categorie de criminali în serie, cei pe care îi numim criminali în serie sadici* ..." Vezi Andreas Mokros, Michael Osterheider, J. Stephen Hucker şi Joachim Nitschke, "Psychopathy and Sexual Sadism", în *Law and Human Behavior* 35, no. 3/ 2011, p. 188–99.

Tipologia lui Kelleher pentru criminalii în serie bărbați împarte aceşti indivizi în patru categorii distincte: Vizionarii, Misionariii, Hedoniştii şi Căutătorii de putere. Vizionarii sunt cei care acționează ca răspuns la unele „voci", mesaje divine sau alte ego-uri unde instrucțiunile primite servesc la justificarea şi legitimarea actului crimei. Misionarii sunt ucigaşii care „curăță" societatea. În cele mai multe cazuri, grupurile - țintă alese sunt practicantele prostituției, homosexualii sau minoritățile rasiale sau religioase. Hedoniştii, cel mai frecvent tip de criminal în serie în rândul bărbaților, sunt cei ce resimt plăcere în urma comiterii crimelor.

Există trei subgrupuri ale acestei categorii: criminali în serie sexuali (care ucid pentru obținerea unor plăceri sexuale); criminali în serie sadici (care omoară doar din plăcerea de a vâna şi de a-şi ucide prada); criminali în serie pentru câştig (cei care ucid pentru obținerea de câştiguri materiale). Căutătorii de putere ucid din dorința de a avea controlul asupra vieții şi morții celorlalți indivizi. Mulți dintre cei din această categorie abuzează sexual victimele, dar sunt diferiți de criminalii în serie sexuali în sensul că violul este înfăptuit pentru a stabili dominanța şi nu plăcerea sexuală.

Tipologia lui Kelleher pentru criminali în serie femei include cinci tipuri distincte: Văduva neagră, Îngerul morții, Prădătoarea sexuală, Răzbunătoarea şi Asasina pentru bani. Văduvele negre omoară membrii familiei, prietenii, persoanele cu care au legat relații personale. Principalul obiectiv este obținerea atenției şi simpatiei. Îngerii morții lucrează în spitale, azile de bătrâni şi sunt animate de puterea pe care o au asupra vieții şi morții, adesea aducându-şi victimele în pragul morții şi apoi "salvându-le" în mod miraculous. Acest tip de criminal este de obicei diagnosticat şi cu sindromul Munchausen.

Motivele Prădătoarelor sexuale, ale Răzbunătoarelor şi ale Asasinelor pentru bani sunt destul de evidente, dar ar trebui menționat că Prădătoarele sexuale sunt foarte rare (Aileen Wuornos fiind cam singura femeie criminal în serie care corespunde acestei descrieri). În schimb, categoria Asasinelor pentru bani este cea mai comună în rândul criminalelor în serie femei, aproximativ trei sferturi dintre ele intrând în această categorie.

Pentru mai multe detalii despre criminali în serie femei şi bărbați, vezi Michael D. Kelleher şi C. L. Kelleher, "*Murder Most Rare: The Female Serial Killers* (Westport, CT: Praeger, 1998); şi Michael Newton, "*The New Encyclopedia of Serial Killers"*, a II-a ediție (New York: Checkmark Books, 2006).

146 "…*un minim de 'teoria minți' "…* Vezi Heinz Wimmer şi Josef Perner, "Beliefs about Beliefs: Representation and Constraining Function of Wrong Beliefs in Young Children's Understanding of Deception", în *Cognition* 13, no. 1/ 1983, p. 103–28.

147 *Beasley mi-a povestit despre un studiu realizat de Alfred Heilbrun …* Vezi Alfred B. Heilbrun, "Cognitive Models of Criminal Violence Based Upon Intelligence and Psychopathy Levels", în *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 50, no. 4/ 1982, p. 546–57.

148 *Paul Ekman, de la Universitatea din California, Berkeley* ... cercetările lui Paul Ekman şi Robert Levenson sunt descrise în Prefața semnată de Daniel, Goleman şi Dalai Lama, "*Destructive Emotions: How Can We Overcome Them?: A Scientific Dialogue with the Dalai Lama"* (New York: Bantam Books, 2003). Pentru mai multe informații, vezi şi Paul Ekman, Richard J. Davidson Matthieu Ricard şi B. Alan Wallace,

“Buddhist and Psychological Perspectives on Emotions and Well-Being”, în *Current Directions in Psychological Science* 14, no. 2/ 2005, p. 59–63.

148 *Sabrina Demetrioff, profesor la Universitatea din British Columbia, a descoperit recent* ... Informațiile nu au fost încă publicate.

150 ... *Chris Patrick, de la Universitatea de Stat din Florida, a comparat reacțiile psihopaților cu ale non-psihopaților…* Vezi Christopher J. Patrick, Margaret M. Bradley şi Peter J. Lang “Emotion in the Criminal Psychopath: Startle Reflex Modulation”, Margaret M., şi *Journal of Abnormal Psychology* 102, no. 1/ 1993, p. 82–92.

150 *Cea mai mare realizare, scria învățătorul budist de secol XI, Atisha* ... Mai multe despre scrierile şi filozofia lui Atisha, în Geshe Sonam Rinchen, “*Atisha’s Lamp for the Path to Enlightenment”*, (ed. şi trad.) Ruth Sonam (Ithaca, NY: Snow Lion Publications, 1997).

150 *Ultimele date ale FBI estimează că există între treizeci şi cinci şi cinci zeci de criminali în serie …* Vezi Blake Morrison, “Along Highways, Signs of Serial Killings”, în *USA Today*, 5 octombrie 2010.

154 *Era un poem despre molii*. Vezi Don Marquis, „The Lesson of the Moth”, în *The Annotated Archy and Mehitabel*, ed. Michael Sims (New York: Penguin, 2006)

Mulțumiri

Din punct de vedere psihologic, scriitorii sunt de toate formele şi dimensiunile. A scrie o carte care să-i facă pe oameni să râdă ar trebui să fie, teoretic, relativ uşor pentru mine. A scrie o carte care să îi facă pe oameni să râdă şi să gândească – cum am fost cazul anterior cu *Flipnosis* (sau cel puțin aşa mi s-a spus de către cei care mă plac) – este un pic mai dificil. Însă, a

scrie o carte care să îi facă pe oameni să gândească, ei bine … nu este uşor deloc.

Înțelepciunea Psihopaților se încadrează categoric în cea de-a treia categorie (deşi, pe ici pe colo, am reuşit să mai smulg câte un zâmbet). În mod cert, psihopații sunt fascinanți. Dar adevărul crud este că nu este absolut nimic amuzant în ceea ce-i priveşte. Pot fi periculoşi, distructivi şi chiar mortali şi orice scriitor care se respectă are datoria de a-i trata cu judiciozitate, atât în paginile tipărite ale cărților, cât şi în viața reală.

O igienă editorialistă scrupuloasă este cu atât mai importantă în condițiile unor avantaje existențiale, în care noțiunea conform căreia creierul psihopatului nu este în totalitate glacial şi neospitalier cum pare ilustrat în zone neurologice îndepărtate care orbitează în jurul firmamentului sinaptic fertil, ci, contrar părerii generale, poate furniza un adăpost psihologic, locuibil, persoanelor normale, obişnuite din viața de zi cu zi (cel puțin, în zonele mai line şi temperate). Dovezile trebuie prezentate în cadrul închis ermetic al argumentelor ştiințifice, sterilizate empiric pentru a eradica chiar şi cei mai minusculi microbi ai hiperbolelor şi metaforelor, iar concluziile trebuie generate în condiții de înaltă securitate.

Şi cu toate acestea, psihopații sunt la fel de fascinanți pe hârtie cum sunt şi în realitate … iar soția mea mi-a reproşat că nu am scăpat teafăr din diabolica lor mreajă psihologică. Acum, la finalul acestei cărți, se pare că mă aflu mai departe pe spectrul psihopatic decât eram la început şi, pentru o vreme, am fost chiar pe muchie de cuțit.

Aşa că, evident, ea şi-a făcut un plan. Pentru a echilibra balanța şi pentru a mă revanşa în fața ei, a insistat ca următoarea mea carte să abordeze subiectele iubirii şi compasiunii, cele două atribute care, după părerea mea, sunt total supraapreciate şi superfluu (slabe şanse ca *acea* carte să fie vreodată scrisă). Pe această temă, Elaine, vreau să spun: “Mulțumesc pentru nimic, iubito. Vei fi contactată de avocatul meu.”

Cândva, Billy Wilder a spus că agenții sunt asemeni cauciucurilor; pentru a circula, ai nevoie de cel puțin patru, pe care să le schimbi la fiecare 8000 de km. Personal, nu pot lăuda destul meritele unicului meu agent Patrick Walsh. Cu ajutorul aghiotantului meu experimentat, Jake Smith-Bosanquet, l-am copleşit pe Patrick timp de mai mulți ani şi m-am bucurat de fiecare minut. Dumnezeu ştie unde ne vor duce următoarele aventuri.

Alte persoane fără de care această carte nu ar fi văzut întunecimea nopții (şi care m-au mituit să fie menționați) sunt următorii: Denis Alexander (şi care m-au mituit să fie menționați) sunt următorii: Denis Alexander, Paul Babiak, Alysha Baker, Helen Beardsley, James Beasley III, Peter Bennett, James Blair, Michael Brooks, Alex Christofi, David Clark, Claire Conville, Nick Cooper, Sean Cunningham, Kathy Daneman, Ray Davies, Roger Deeble, Mariette DiChristina, Liam Dolan, Jennifer Dufton, Robin Dunbar, Elsa Ermer, Peter Fenwick, Simon Fordham, Mark Fowler, Susan Goldfarb, Graham Goodkind, Annie Gottlieb, Cathy Grossman, Robert Hare, Amelia Harvell, John Horgan, Glyn Humphreys, Hugh Jones, Terry Jones, Stephen Joseph,

Larry Kane, Deborah Kent, Nick Kent, Paul Keyton, Kent Kiehl, Jennifer Lau, Scott Lilienfeld, Howard Marks, Tom Maschler, Matthias Matuschik, Andy McNab, Alexandra McNicoll, Drummond Moir, Helen Morrison, Joseph Newman, Richard Newman, Jonica Newby, Steven Pinker, Stephen Porter, Caroline Pretty, Philip Pullman, Martin Redfern, Christopher Richards, Ann Richie, Ruben Richie, Joe Roseman, John Rogers, Jose Romero-Urcelay, Tim Rostron, Debbie Schiesser, Henna Silvennoinen, Jeanette Slinger, Nigel Stratton, Christine Temple, Leanne ten Brinke, John Timpane, Lisa Tuffin, Essi Viding, Dame Marjorie Wallace, Fraser Watts, Pete Wilkins, Mark Williams, Robin Williams, Andrea Woerle, Philip Zimbardo, Konstantina Zougkou. (Notă: deşi importanța lui este oricum îndoielnică, Ian Collins nu s-a deranjat să achite suma solicitată, şi, deci, va străluci în absență.)

Mulțumiri speciale pentru editorii de la William Heinemann, Tom Avery şi Jason Arthur, dar şi cusurgielor Amanda Moon şi Karen Maine de la editura Farrar, Straus and Giroux.

Mențiuni din partea autorului

Din rațiuni legale (şi uneori şi personale), numele şi anumite detalii identificabile pentru unele persoane menționate în această carte, au fost modificate. Această necesitate de camuflaj social nu compromite în nici un fel importanța acestor pesonalități remarcabile. S-au depus toate eforturile pentru relatarea cât mai exactă şi corectă a tuturor întâlnirilor şi conversațiilor menționate. Trebuie menționat că, din cauza restricțiilor impuse împotriva echipamentelor de înregistrare, mai ales în cazul vizitei la spitalul Broadmoor, s-au folosit o serie de licențe narative menite a păstra echilibrul dintre confidențialitatea pacienților şi caracterul unic al personajelor şi al dialogului.

Index alfabetic

Legendă: n = notă de subsol; rb = referință bibliografică

A

absența sentimentului de ruşine 32
abuzul sexual al criminalilor în serie
accepțiunea de sine 95
acupunctură/ ist 82–83, 87
activitate electrodermică 54, 105
Adverts, The 98
Afganistan 87, 101
agenți secreți 77, 148
agresori, ritm cardiac 16-17
agresiune/ agresivitate 54, 57, 130
  tulburări de comportament 35 *n7*
  la criminal 14
  înclinație subtilă specifică fiecărui sex *167rb*
  interpersonală între ființele umane 57
  şi polimorfismul MAOA 94
  şi MAOA-L 169 *rb*71
  interpersonală oportună 120
  şi psihotism 24
  necondiționate 61
agreabilitate 26-28, 30-31, 40,161 *rb*26
Aharoni, Eyal 75, 85
al II-lea Război Mondial 143
albinele Jatai (*Tetragonisca angustula*) 70*n*5
albine "prădătoare" şi "soldat" 70*n*5
Aldrin, Buzz 15
Allen, Corey 52
Allport, Gordon 25
altruism 40, 56, 63, 141, 167 *rb*56
American Psycho (film) 170
Amfetamină 79-80
amigdala/ amygdala sau corpul amigdalian i, 11-12, 18, 44, 70, 81-82, 98, 100, 108, 115, 121, 144
Amyciaea lineatipes vi
analiştii guvernării corporatiste 92
analiza factorială 25 *n*1, 35, 41
analiza frecvenței vocale 172 *rb*83 n11
Andrews, Brian 40-41, 68 *n*1
antipsihopați 20
anxietatea 28, 140, 161
  evoluție iii-v
  hipervigilență față de amenințări ii
  lipsa ei 28, 85, 114, 124, 137, 139-140, 142, 144
  politica toleranței zero 19
Apple 120
Apprentice, The (serial TV) 91
argumentul „beneficiului oferit de progresul evolutiv al pacificatorilor" 57
Aristotel ii, 31
arheologia cognitivă 25
Arlidge, John 120
Armstrong, Neil 15-16
asaltul forțelor SAS asupa ambasadei iraniene la Londra (1980) 103
Asociația Americană de Psihiatrie 35
asertivitate 28
Asociația Națională a Şefilor de Poliție din Statele Unite 16
atenție 123-124, 128, 112, 128, 137, 179 *rb*124
Atisha 150
autenticitate afectivă76
autism 167 *rb*62
  spectrul autistic 42,167 *rb*62
  relația geniu/ nebunie ii
autocontrol/ sânge rece 15, 27, 31, 65, 68, 73, 75, 78-79, 103, 132, 136, 138, 141-142,159 *rb*16
auto disciplină 40
autostradă către aeroportul din Newark 52-53
avantaj de adaptare ii
avantajul paranoiei iii
aviofobia (frica de a zbura cu avionul) 124
Avocatul Diavolului (film) iii
Axelrod, Robert 62-64

B

Babiak, Paul 72-73, 85-87, 92
Bacon, Sir Francis 45
Bailey, Kent 9, 12
Baird, Abigail 82
Barker, Dr Anthony 99
Bartels, Daniel 12-13
bărbați: emoții "de activare negativă" 157 *n*iii
BBC 102

Beasley , Agent Special Superior James, III 145-148
Bechara, Antoine 71, 84-85, 125-126
behaviourişi/ adepții comportamentismului 41
Bentham, Jeremy 13
Bernet, Profesor William 96
berserkeri 9, 12
"Big Five": test de personalitate 26-28, 30-31, 39-40, 138
clasificarea psihopaților de succes de către experți 39-40
evaluările experților privind profilul personalității psihopatice 28
Bin Laden, Osama 79, 104
Biserica: acuzații de abuzuri împotriva minorilor comise de preoți 93
Bishop, Scott 139
Blair, James 44, 83-84, 87
Blake, Richard 112, 126
Board, Belinda 14, 16, 72-72, 80
Boddy, Clive R. 92, 98
Bodhi, Bhikkhu: *Nobila Cale a celor Opt Paşi către Curmarea Suferinței* 138
Book, Angela 4-5, 7, 9, 19, 73, 142, 148
Bravo Two Zero 101
B-Scan (Radiografia mediului de afaceri) 86-87, fig. p. 86
Brown, John 74 *n*4
Buckholtz, Joshua 79
Buddha, (Siddhartha Gautama) 138, 150
Buddhism 124, 138-139
călugări Buddişti 20, 138, 149-150
Zen 139
Budhismul Theravada138
Bursa Londoneză 92
Bundy, Ted iii, 4-5, 20, 147

C

Caldwell, Michael 179 *rb*102
Cambridge Gamble Task (test computerizat de luare a deciziilor în condiții de risc) 18
Candyman (film) 18
caracatițe capacitate de socializare 161 *rb*26
carisma iii, 16-17, 56, 68, 70 *n*2, 72-73, 92, 120, 131, 151
Carr, Nicholas: *"Visele cititorilor*" 95
Carter, Rosalynn 3
Caspi, Avshalom 96
Cattell, Raymond 25
călugări bidişti tibetani 20, 148
căutătorii de putere (categorie de cei şaisprezece factori primari ai personalității 25, fig. p.25
căutarea senzațiilor 28
Centrul de Neurologie, Universitatea din Essex 105
Centrul pentru Studiul Evoluției, Universitatea din Sussex 61 *n*6
Centrul Medical Beth Israel Deaconess din Boston 81
Centrul Mendota pentru Tratamentul Infractorilor Juvenili, Madison, Wisconsin 179 *rb*112
Centrul pentru Traume, Curaj şi Dezvoltare, Universitatea din Nottingham 75
Centrul Weinberg pentru Guvernarea Corporatistă din cadrul Universității din Delaware 93
Centrul Național de Analiză a Crimelor Violente (SUA) 145
Challenger 51, 143-144
Cheng, Yawei 83
chirurg
avantajele talentului psihopatic 6, 14-15
emoții pre-operatorii 27, 72, 88, 104
China: legea "Bunului samaritean" 90
Christal, Raymond 26
Churchill, Sir Winston 1
cibernetică 63
cimpanzei
soluționarea conflictelor 56, 144
contagiunea căscatului 81 *n*9
citirea poveştilor 95
Cleckley, Hervey 32-34, 40-41, 130
Masca rațiunii 32, 130
Susținătorii lui Cleckley 41
Clinton, Bill preşedinte 29, 93
codul genetic 97Convenția de la Geneva
Cobre vs Pit Bulli 17
Cohen, Leonard 120
Colegiul Universitar din Londra 133
Colegiul Magdalen, Oxford 129, 133
sala comună 12
Colegiul Medical din Georgia 32
Colegiul John Jay de Drept Penal, Universitatea din New York City142
Colman, Andrew 52-54, 58, 70
Comisia Rogers 51

competența 28
competiția corvinelor: “act de curaj” 167 *rb*56
comportament de prădător i, ii, 6, 8-9, 15, 21, 50, 57, 79-80
cooperare 40
compulsie 27
comportament obsesiv-compulsiv iii, 30-31
escroci/ escrocherii 12, 58, 68, 73-77, 92, 132, 147
conducțanța pieli 105, 109
conformism 51-51
“contabilitate de gherilă” 92
cortexul cingulat anterior 44, 83, 125, 137
cortex fusiform 44
cortex orbitofrontal 14, 44, 70
cortex orbitofrontal median 12
cortex somatosenzorial 71, 80, 83, 146
cortex parietal posterior 11
cortex prefrontal 11, 77, 108
cortex paracingulat anterior 11
cortex prefrontal anterior 70
cortex prefrontal dorsolateral 77, 108
cortex prefrontal superior 83
cortex prefrontal - zona mediană 83
cortex prefrontal vizual 82
conştiință 113
lipsa ei i
conştiinciozitate 26-28, 31, 50, 161 *rb*26
conştiința de sine 29
contagiunea căscatului 126
convergență 51
Cooper, Nick 81*n*9, 105
Costa, Paul 26
curaj 13, 16-17, 20-21, 41, 57, 69, 75, 89, 122, 138
Cowell, Simon 91
Cracknell, Iain 118-119
Craig, Michael 78
creativitate 82
şi gena *neuregulin1* ii
şi nevrozism 27
şi schizofrenie ii
şi schizotipie 65 42
criminali
“competența criminală”, calcul 75
criminali în serie bărbați 183 *rb*146
criminali în serie sadici 183 *rb*145
criminali în serie pentru câştig material 183 *rb*145
criminali în serie sexuali 183 *rb*146
criminali în serie iii, 2, 4, 6, 14, 29, 36, 69, 145-146, 150-152, 182 *rb*146
criminalul în serie din Long Island 151
criminali psihopați şi scala impulsivității egoiste 142-144
criminal psihopați şi jocurile video 135
tehnica decompresiei 179 *rb*102
motivația jafurilor stradale 94
atribute psihopatice 16
recidivismul la prizonerii psihopatici 36, 108
criminalitate: în descreştere 90
criza financiară globală 92 Centrul pentru Investigații Penale şi Juridice din cadrul King’s College, Londra 94
Crocuta crocutra (specie de hienă pătată)161 *rb 26*
Crust, Lee 121
cruzime i, ii, 2, 6, 21, 28, 42-42, 56-57, 69, 81, 112, 114, 117,119, 127-128, 130 168 *rb*59
Csíkszentmihályi, Mihály 210, 214135, 138
cultura demnității 91
cutezanță/ lipsa fricii i, 11, 42, 46, 56-57, 81, 102, 112, 121, 128, 132, 134, 144, 168 *rb*59

D

Dahmer Jeffrey 4
Daily Telegraph 50
Dannatt, Lord 94
Darwinism 10, 21, 53, 65, 129, 144
David şi Goliat 225 145
Davidson, Richard 138, 150
Davis, Steve 134
De Waal, Frans 56, 167 *rb*56
Dean, James 52
Demetrioff, Sabrina 77 *n*5, 148
depresia 24, 28, 89, 124, 138
şi atenție iii
evoluție iii
Descartes, René 99
deschidere spre experiență 26, 28, 121, 138, 152, 161 *rb*26

descoperitorii personalității 23-25 , fig. p. 23, fig. p. 24
detector de psihopați 8-10
DiCaprio, Leonardo 57
Dickens, Charles 159
“Dilema vagonului” 10-13, 33, 136 *n*3
dilema funeraliilor 22
dileme morale 233
confict major (personal) 135
impersonal 11, 135*n*3
conflict minor (personal) 135-136
personal 11
tipuri 135-136, fig. p. 126
Dilema prizonierului 59, 61-62, 120, 168*rb*59
dinamica “cooperează-dezertează” 120
directori executivi, atribute psihopatice: 71-72, 80, 84
diviziunea Social – Solitară 31
disfuncție neurală 44
distragerea atenției 133
Donnelly, Robert 2
dopamină 79
DTI – imaginea traiectelor nervoase 77
Dunbar, Robin 9, 11-13

E

EEG encefalogramelor 3, 32, 105-109, 137
egocentrism 14, 24, 32
Ekman, Paul 148-150
Elisabeta a ll-a, Regină 91
Elson, Charles 93
emoția
controlul 76, 125
mima 76, 146
principalele cinci iii
‘psihopații funcționali’ 84
lipsa 32
rolul 169 rb 70
empatia 10, 133, 144
cognitivă 145
rece 11-12
nivel scăzu de empatie în rândul studenților 94
caldă 11-12
lipsa 7, 14, 146
prădătorilor 10
epilepsia lobului temporal 131*n*1
epigenetica 97 - 98
evaluarea abilităților nonverbale 83 n11
extroversiune 24, 26, 28-29, 31, 69, 92, 152, 161 *rb*26, 168 *rb*59
exerciții lexicale 3
exerciții de procesare subliminală a feței 148
exercițiul Stroop cu cartonaşe şi cuvinte 45, fig. p. *68*
“experiența optimă” 135
experimentul cu batista roşie 8
Eysenck, Hans 23 - 24
Modelul Eysenck al tipurilor de personalitate ce înglobează cele patru tipuri temperamentale din clasificarea lui Hipocrate 23 - 24, fig. p. 24

F

Facebook 20
Factorul frică (emisiune TV) 91
Falkenbach, Diana 142, 144
Faschingbauer, Thomas 29
fasciculul uncinat 77
FBI (Biroul federal de Investigații) 57, 151, 153
Unitatea de Analiză Comportamentală 145
Inițiativa pentru Soluționarea Crimelor în Serie pe de Autostrăzi 151
frica (reacție) ii
şi genă potențial psihopatică (transportatoare de serotonină) 98
Fecteau, Shirley 81-82, 146-147
femei
activitatea criminală desfăşurată de femei 90
emoții “negative de retragere” 157 *rb*iii
şi radar psihopatic 14
criminali în serie 183 *rb146*
stigmă socială atribuită femeilor care manifestă psihopatologie antisocială externalizată 157 *rb*iii
vezi şi fete
fete
strategie comportamentală inhibitivă 157 *rb*iii
abilități lingvistice şi socio-emoționale157 *rb*iii
vezi şi femei
Figueredo, Aurelio 160 *n*26

Financial Times 15
flota SUA din Pacific 143
”flux” 135
fMRI (Rezonanța Magnetică Nucleară funcțională) 11, 18 *n*1, 21, 32, 80, 82-84, 95, 135, 144
Foot, Philippa 11, 136 *n*3
Forgas, Joe ii
forță mentală 20, 102, 112, 120-122, 128
Forțeler Aeriene Americane 26
forțele de aplicare a legii: avantajele talentului psihopatic 6
funcții autonome function 148
Fundația pentru Studiul Personalității în Istorie din Houston, Texas 39
Frăția ariană (Stânca) 54-55, 65
frecvența clipitului 21 *n*2, 150
Fritzon, Katarina 14, 16-17, 72-73, 81
Frydman, Cary 71-72, 84, 169 *n*71

G
Gacy, John Wayne 2, 4, 47
Galvani, Luigi 99
‘Gary Gilmore’s Eyes’ (cântec pop) 98
gena *neuregulin1* ii
“gena războinicului” 71, 96, 169 *rb*71
gena transportatoare de serotonină 98
“Generația EU” 93
genişti 16-17, 159 *rb*16
genomul comportamental 107
Geraghty, James 6, 15
Gilbert şi Sullivan (Sir W.S. Gilbert and Sir Arthur Sullivan) ii
Gilmore, Gary 98-99, 109
Goodwin, Fred ‘the Shred’ 173 *n*92
Gordon Gekko 92
gorile: soluționarea onflictelor 144
Gosling, Sam 160 *n*26
Gran Turismo (joc video) 110 *n*4
grecii, anticei 31
Greene, Joshua 19-10
Griffiths, Dai 118-119
Griskevicius, Vladas 51

H
Häkkänen-Nyholm, Helinä 76
halucinații 123
halucinații auditive 131 *n*1
Hancock, Jeff 80
“Hannibal Lecter” iii, 6, 107, 147
Hare, Robert 2-3, 33-36, 72-73, 76, 81, 86, 88-90, 92, 95, 97-98, 106, 149
Harrington, Alan 98
Psihopați 129-131
Harris, George L., căpitan 48
Harris, Robert: *Indecell Fricii* 180 *rb*125
Harry, Prințul 91
Harvard Faculty Club 93

Hedonişti (categorie de criminali în serie bărbați) 183 *rb*146
Heilbrun, Alfred 147
Henry: Portretul unui criminal în serie (film) 145*n*5
”populația eroică“ 142, 144

hiena pătată, scală de personalitate 161 *rb 26*
hipocamp 44
Hipocrate 23 - 24
patru temperamente 23-24
Hitler, Adolf 55
Hobbes, Thomas: *Leviathan* 63-64, 91
Holmes, Alexander timonier 49-50, 65
‘Homer Simpson’ 66, 82
vânători 9-12, 19-21
“huni corporatişti” 92, 98, 173*n*92
Hussein, Saddam 6
hipotalamus 18

I
IBM 120
iluminare spirituală/ spirite iluminate 124, 150
imunitate la pedepse 32
imprevizibililate 32
impulsivitate 14, 17, 24, 28, 35, 38, 69, 79, 142
şi MAOA-L 169 *rb*71
Institutul de Psihiatrie, King’s College, Londra 78, 96
incapacitatea de a se conforma normelor legislative
35
industria financiară 92, 125
insular, drept 70
intenționalitate 100, 178*rb*100
Internet 22, 51, 89, 95
Indicele de Reactivitate Interpersonală (IRI) 94 *n*1
coridorul interstatal 40 (SUA) 151
introversiune 24

Institutul Național de Sănătate Mentală, Washington, DC 83
Institutul pentru Tehnologie din California 71
Institutul Național de Sănătate Publică (SUA) 26
Institutul pentru Studii Sociale din cadrul Universității din Michigan 94
Inventarul de Personalitate NEO 26-27, 29, 34
Institutul de Tehnologie din Massachusetts (MIT) 100
Departamentul pentru Ştiințele Cerebrale şi Cognitive 167 *rb*100
ipoteze „lexicale” de personalitate 25
Irak 101-102
iresponsibilitate 32, 36
iritabilitate 35

Î
Închisoarea de maximă securitate San Quentin din California 55
Închisoarrea de Stat din Draper, Utah 98
Închisoarea de stat din Florida 4
încredere în/respect de sine 8, 15, 26, 38, 63, 70 *n*2, 103, 134, 159 *rb*16
Îngerii morții 183n146
înşelăciune 69
întrebări “fulger” 23

J
Jack Spintecătorul 4
Jacobson, Neil şi Gottman, John: “*Când bărbații lovesc femeile”* 17
“James Bond” 68-69, 87, 152
Janis, Irving 51, 143
Jobs, Steve 120
joc/ jucători video 89, 92, 110 *n*4, 135
jocul ultimatumului 53-4 81–83, fig. p.*83*
joncțiunea temporo-parietală 83
joncțiunea temporo-parietală dreaptă 100, 108, 176 *rb*100
Johnson, Dominic 169*n*71
Jonason, Peter 69-70, 87, 152
Jonason, Peter *ş.a.* “Cine este James Bond? Triada neagră - profilul social al agentului” 69
Joseph, Stephen 75
Jurnalul de etică în afaceri (*Journal of Business Ethics)* 92

K
Karim, Ahmed 77, 87, 99-100, 107 178 *n*100
Keegan, Richard 121
Tipologia lui Kelleher pentru criminali în serie bărbați 183 *n*146
Kennedy, John F. 29
Kéri, Szabolcs ii
Kiehl, Kent 21, 84, 87, 135-138
King, James 160*n*26
Kipling, Rudyard 133-134
Klasen, Martin 135, 137
Konrath, Sara 94
Kouri, Jim 6, 29
kurzi 6

L
Laboratorul de Cogniție Dinamică, Universitatea Washington, St. Louis 95
Laboratorul de Psiho-fiziologie al Universității Berkeley, California 149
limbajul: pentru psihopați înseamnă cuvinte fără încărcătură emoțională 34
Levenson, Robert 149-150
Lewinsky, Monica 93
Libertin – Obsedat de control 31
liberul arbitru 31, 96, 108
Lilienfeld, Scott 22, 29, 39-43, 46-47, 67 *n*1
Lista Psihopatiei (redenumită Lista de verificare a Psihopatiei – Revizuită/ PCL-R) 34-35, 39-41, 43, 46-49, 72, 86, 89, 112
modelul celor 4 factori 35
lipsa ruşinii 32
lobi frontali 95
lobi temporali 95
Loewenstein, George ii, 71, 84, 125
Lucas, Henry Lee 146-147, 150
luarea deciziilor 148
şi emoțiile 11, 14, 143, 176 *rb*100
financiare176 *rb* 100
moral 77, 108, 135 169 rb70, 176 *rb*100
la NASA 51
proaste 84, 144
Lynam, Donald 27-28, 40
Lyon, Jordon 50

M
Machiavelli, Niccolò 45
machiavelianism 69, 79 *n2*, 142
Maica MariaTereza 46

Mahatsatipatthana Sutta 138
Mahmut, Mehmet 14, 140-141, 146
Mailer, Norman 130
manie sans delire 31
manipulare/ capacitatea de a manipula 6, 13, 18, 32, 62, 82, 132
Manson, Charles 4
*Manualul de Diagnostic şi Statistică a Tulburărilor Mentale 29 n*4
tulburarea de personalitate antisocială (ASPD) 35-36, 38-39, 41
bizar/ excentric, *dramatic/ imprevizibil şi anxios/ inhibat* 163-164 *rb*60
excluderea/ omisiunea psihopatiei 39
MAOA (monoamina oxidază A) 71, 84, 96
MAOA-L 71, 169 *rb*71
Marina Americană 143
Marina Imperiului Japonez 143
Marquis, Don: *Archy şi Mehitabel 153-155*
Matrix, The (film) 62
Maudsley, Robert 6
Maynard Smith, John 61*n*6
mărinimie 56
McCrae, Robert 26
McGoohan, Patrick 26
McNab, Andy 100-107, 109-110, 121
meditația prezenței deschise 149
Meloy, Reid 8-9, 12, 74
Melville, Herman 22
mentalitate de grup/ spirit de turmă 49, 50 *n*1, 51, 143
mentalitatea reuşitei (a Birui, a Învinge, a Izbuti) 127-128
MI5 69
micro-expressions 76, fig. p *176*, 102, 148
migrenă 99
Mill, John Stuart 13
minciună 76
minții, a 75, 86-87, 99-100
rată 74
Mind Research Network, Albuquerque 84
misionarii (o categorie de criminali în serie bărbați) 183 *rb*146
Mitchell, Brian David 93
Mitchell, Derek 133
modestie 40
Moffitt, Terrie 96
macaci: soluționarea conflictelor 56
monogamia 144
raționamente morale: experimentele Liane Young 100, 107, 176 -177 *rb*100
moralitate maleabilă 178 *n*100
Morant, Philip (Greg) 73-74, 132, 147
Morris, Karl 134
Morrison, Dr Helen 2–3, 5
Mossberg, Walt 120
motor cortex 99, 108
Moulton, Jon 14-15
Mujica-Parodi, Lilianne 18-19
Mullins-Sweatt, Stephanie 39-41
Muzeul Criminalilor în serie, Florența 4-5
Mielină 77 *n*7

N

narcisism, narcisist 29-31, 69-70, 94, 113, 142, 163
NASA 15, 51
Nash, John iii
selecție naturală 9, 57-59, 62-64, 70 *n*3, 98
Navy SEAL – unitatea de elitaă a Marinei Statelor Unite 104
NBC 90
neuroni oglindă 81, 146-147, 172 *rb*81
nervul trigemen 108
neuro-economie 53, 70, 73, 169 *rb*70
neuro-legislației 95, 97
neuroştiință 2, 21, 32, 71, 84, 95, 97, 137
neuroştiință cognitivă 10, 18, 20
neuroştiință culturală 97
nevrozism 24, 26-28, 30-31, 70 *n*2, 161 *rb*26
Newman, Joseph (Joe) 43-47, 83, 140
Nietzsche, Friedrich 55, 89
Nijinsky, Vaslav ii
Nobila Cale a celor Opt Paşi 124
Nokia 120
Novick, Don 125-126
Numai nebuni şi cai (serial TV) i

O

Oahu, insulă în Hawaii 143
oameni de afaceri, attribute psihopatice 14, 16
obsesii 27
psihologi ocupaționali 26-27

OCEAN (Deschiderea spre experiențe noi, Conştiinciozitatea, Extroversiunea, Agreabilitatea şi Nevrozismul) 26
Ohira, Hideki 53
Biroul de Investigații din Statul Oklahoma 151
O minte sclipitoare (film) ii
Oosthuizen, Louis 134-135
Openului Campionatului Britanic de Golf, St Andrews 133
Operațiunea Nimrod 103
Orwell, George 117
Osumi, Takahiro 53-54
Överkalix, Suedia studiul 97

P
Pacino, Al iii-vi
Page, Andrew 30
paraşutişti 18, 102
Parkinson v, 99
Patrick, Chris 150
Pavel, Sf. 130-132, 134
Pearl Harbor (atacul din 1941) 143-144
perfecționism 27
perioada de creştere lentă 97 *n*3
personalitate
  lista lui Allport list 25
  Big Five dimensions 39, 160 *rb*26
  Cattell: cei şaisprezece factori primari ai personalității 25, fig. p.25
  Hipocrate: cele patru temperamente 23-24, fig. p. 23, fig. p. 24
  introversiune/extroversiune 24
  ipoteze „lexicale" de personalitate 25
  Inventarul de Personalitate NEO 26-27, 29, 34
  nevrozism/ stabilitate 24
  OCEAN 26
  psihotism 24
  factorii recurenți ai lui Tupes şi Christal 26
persuasiune 6, 14,35, 38, 42, 56-57, 68, 82, 177 *rb*100
Petru, Sf. 132
Petersen, Dean 56
Peterson, Lloyd 74*n*4
Peterson, Margaret 74*n*4
personalitate colerică 23-24,
personalitate flegmatică 23-24
personalitate melancolică 23-24
personalitate sangvină 23-24
"Persuasiune extremă" (emisiune radio) 102
Pinel, Philippe 31-32
Pinker, Steven 90–91, 93-94, 97-98
  The Better Angels of Our Nature 90
Pizarro, David 12-13
profilul emoțional 80
pol temporal 11
polimorfism genetic ii
Porter, Stephen 76
tomograful cu emisie pozitronică (PET) 79
pragmatism 11, 13, 33, 62, 124, 137, 142
preşedinții Statelor Unite 29
primate: soluționarea conflictelor 87
Primul Război din Golf 101
Prinde-mă dacă poți (film) 58
Prizonierul (serialTV) 26
"scopul procesului" 134
Proiectului Imaginației Eroice 142
profesii psihopatice în Marea Britanie 111
Programul pentru Capturarea Criminalilor Violenți (ViCAP) 151
Programul DINTE PENTRU DINTE 62-64
psiholog cognitiv 44
psihologie/ psihologi clinicieni 34, 39
psihologie/ psihologi evoluționişti i, 9, 21 31, 70 *n*3
personalitatea psihopatică
  aroganță 28, 39, 78, 81
  asertivitate 28
  cruzime 28
  carisma iii, 16-17, 56, 68, 70 *n*2, 72-73, 92, 120, 131, 151
  şarm i, v, 3, 6, 14, 17, 32, 38, 42, 56-57, 64, 73, 92, 112, 117-120, 127, 144, 151-152, 168 *rb* 59, 179 *rb*112
  încredere în/respect de sine 8, 15, 26, 38, 159 *rb*16
  autocontrol/ sânge rece 15, 78-79, 138, 141-142,159 *rb*16
  autocontrol/ sânge rece 15, 65, 68, 132, 136, 138, 141-142,159 *rb*16
  minciună 39
  dispreț față de aversitate 28
  egocentrism 14, 24, 32

control emoțional 76, 125
îngustarea „câmpului vizual” 44
căutarea senzațiilor 28
exploatare 39, 152
extroversiune 24, 26, 28-29, 31, 69, 92, 152, 161 *rb*26, 168 *rb*59
cutezanță/ lipsa frici/ fără teamă i, 11, 42, 46, 56-57, 81, 102, 112, 121, 128, 132, 134, 144, 168 *rb*59
concentrare 2, 7, 14-16, 42, 44, 79, 81, 106, 117, 134-135, 138, 140
imunitate la pedepse 32
impulsivitate 14, 24, 79
iresponsibilitate 32, 36
lipsa anxietății 18, 46, 70 *n*2, 85, 139-140, 144
absența sentimentului de ruşine 32
lipsa obiectivelor pe termen lung 28
lipsa nevrozismului 70 *n*2
lipsa remuşcărilor 6, 21, 36, 44
lipsa ruşinii 32
se plicitsesc repede 113
aversiunea față de riscurile minore 44
minciună 76
manipulare 6, 13, 18, 32, 62, 82, 132
forță mentală 112, 120-122, 128
atenție 123-124, 128, 112, 128, 137
persuasiune 6, 14,35, 38, 42, 56-57, 68, 82, 177 *rb*100
lipsa emoțiilor 32
motivați de recompense 3, 79-80, 137
cruzime i, ii, 2, 6, 21, 28, 42-42, 56-57, 69, 81, 112, 114, 117,119, 127-128, 130 168 *rb*59
încredere în/ respect de sine 152, 169 *rb*70
stoicism 133-134
stil de viață interpersonal schimbător 32, 150-152
Inventarul Profilului de Personalitate (PPI) 41-42, 49, 69, 78, 81-83, 86, 118, 142
psihopatia
şi altruism 141-141
şi ASPD 35-36, 38-39, 41
limbajul corpului 157 *rb*5
corporatistă 72, 86, 92-93
tratamentul rpblematic al psihopaților/ tehnica decompresiei 179 *rb*102
model teoretic al evoluției psihopatiei 52
începutul psihopatiei 9
primii psihopați 57
“psihopați funcționali” 71, 84-85, 87, 125, 142
funcțională/disfuncțională 14
maladaptiatvă 85
adaptativă 21
psihopat „în esență pură” 43, 126
mai puțină materie cenuşie în cortexul prefrontal dorsolateral 68
şi iluminare spirituală/ spirite iluminate 124, 150
caracteristici spirituale 152, fig. p 153
psihopații “de success” 22, 39-40
radar al vulnerabilitățiir 5, 7-8, 14, 73, 132, 141
înțelepciunea psihopaților 19
chestionar standard de evaluare a psihopatiei 57
psihoza şi gena *neuregulin1* ii
psihotism 24

Q
Quantico, Virginia 145, 153

R
Rachman, Stanley 16, 17, 159 *rb*16
Rain Man (film) ii
Raine, Adrian 79
Rangel, Antonio 169 *rb*71
Rapoport, Anatol 62, 64
rasism instituționalizat 93
Ray, John 85
raze gamma 79 *n*8
război: statistica victimelor 90
reacția de panică 83
reacția galvanică a pielii/ GSR 83, 105-106
recunoaşterea emoției, test 82, 88
Reagan, Ronald 51
Rebel fără cauză (film)62
Rees, Tim 138
reflexul involuntar de tresărire 149
remorse, lack of 8, 55, 67

reward-driven 4, 122–25, 214
Rhodes, Francis - ofițer secund 48-9, 65
Richardson, Wylie 96
Rilling, James 120-121
risk 71
    aversiunea față de riscuri i, ii, 44, 121
    asumarea riscurilor 2, 79-80, 121
ritm cardiac 105-106, 149
    agresori 16-17
    acupunctură 83
    genişti 16-17
    Neil Armstrong 16
Rizzolatti, Giacomo 172 *rb*81
Robinson, Anne 91
Rogers, Colin 103
Roosevelt, Franklin D. 29, 143
Rossi, Fabrizio 4-5, 21
Royal Bank of Scotland 174 *rb*92
Rubenzer, Steven 29
Rush, Benjamin 32

S

Sacks, Oliver**:** *Omul care îşi confundă soția cu o pălărie* ii
Scala Levenson de Autoevaluare 57, 111
scenariul cafelei 177-178 *rb*100
scenariul chiriaşului nedorit 126
scenariul transplantului 33
security facility 55
Saulsman, Lisa 30
schizofrenia
    şi creativatea ii
    tulburare dimensională 42
    relația geniu/ nebunie ii
    şi gena *neuregulin1* ii
    spectrul schizofreniei 42
simț exacerbat al propriei persoane 6
Scala/ Chestionarul de Autoevaluare a Psihopatiei (SRPS) 5-6, 8, 148
setul celor şapte câştiguri mortale 127-128
sfinți 130, 132-133, 152
    sfinți vs netrebnici 60-61, 63-64
'Sherlock Holmes' 111
Shiv, Baba 70-71, 73, 89, 125
shoshin "mintea începătorului" 159
Shramana (călugărul călător) 105
sindromul Asperger 166*n*42
sindromul Munchausen 1383 *n146*
sindromul Rett 166 *rb*42
sistemul american al autostrăzilor interstatale 151
Smart, Elizabeth 93
societate
    responsabilitate sociale 144
    convențiil sociale 144
    dominanță socială 98
    influență socială 142
    activități sociale de relaționate 51
    psihologi sociali 51
    deprecierea valorilor sociale 94
Societatea pentru Studiul Ştiințific al Psihopatiei: conferință, Montreal, Canada, mai 2011 89
soluționarea conflictelor 56-57, 144
sondajul despre Marii Psihopați Britanici 111
Serviciului Special Aerian (SAS) 101-103, 121-122
Forțele Speciale 55, 78, 82, 86-87, 101-106, 121-122 189, 191
Spector, Phil 56
spectrul psihopatic 7, 34, 42-43, 46-47, 58, 70, 118, 152
speed (amfetamină) 79-80
Speer, Nicole 95
Spitalul Broadmoor 72, 111-112, 126
    şi directorii executivi 72
    Centrul Paddock 112, 116
    Pavilionul -Tulburări grave şi periculoase de personalitate (DSPD) 113, 126
sport
    medicamente dopante 93
    cruzimea în 117
    psihologie sportivă 134
    stoicismul în sport 134
St Césaire, France 57
stabilitate 24
stabilirea profilului psihologic 21, 72
stăpânirea de sine 150
Steinem, Gloria 70
stil de viață interpersonal schimbător 32
Stimulare Magnetică Transcraniană (TMS) 21, 77, 81, 87, 99-100, 105-108, 109, 172 *rb*81, 176 *rb*99, 188 *rb*100
stimuli de evitare 157*n*iii
stoicismul 132-134
stres
    activitate electrodermică 54
    imunitate 41, 142
substanța cenușie periapeductală 83

Sun Tzu 56
sulcus temporal superior 11, 44
superpsihopați 98
superrațiune 140
selecție naturală 57-59
Suzuki, Shunryu 139

Ş
Şcoala Postuniversitară de Afaceri Stanford 70
Şcoala peripatetică din Atena 31
Ştrangulatorul din Stockwell 113

T
Talibani 87, 110
Taube, Seth 92
testosteron 98
tehnica decompresiei 179 *rb*102
Teofrast: *Caracterele* 31
teoreticienii evoluționişti 155*n*iii
teoria evoluției morale 64
Thompson, Hunter S. 129, 153
Thomson, Judith Jarvis 11, 33
teoria evoluție umane 129
teoria/ teoreticienii jocului ii, 9, 21, 52-54, 58, 62, 70, 73, 94, 125
terapie comportamental-cognitivă (CBT) 124
Testul Detaşării Emoționale 133, 150
Testul Trier de presiune socială 83 n11
testul artelor marțiale martial 159-160
Tolkien, J.R.R. 55
tomograful cu emisie pozitronică (PET) 79
Toole, Ottis 146 *n*5
transformarea în psihopat 21, 100, 107-109
transpirație 150
    în urma efortului 28-30
    cu frică 28-30, 159 *n1*8
"Triunghiul de aur" al performanței 135
Trivers, Robert 63
trofeul crimei 145
Trustul Național pentru Alfabetizare 95 *n*2
Tsoukalas, Maria 142, 134
tulburare antisocială 31
tulburări "cluster" 113
tulburări de comportament (CD) 35 *n*7
tulburare de comportament borderline 31, 113
tulburare de comportament dependent 31
tulburare de comportament evitantă 31
tulburare de comportament histrionică 31
tulburare de comportament paranoidă 30-31, 163
tulburare de comportament schizoidă 31
tulburare de personalitate schizotipală 30-31, 42
    şi creativitate 42
tulburare dezintegrativă a copilăriei 167 *rb*42
tulburările de personalitate
    definite în *DSM*: 29-30
    bizar sau *excentric*, *dramatic* sau *imprevizibil şi anxios* sau *inhibat* 30
tulburarea de personalitate antisocială
tulburare pervazivă de dezvoltare 167 *rb*42
(ASPD) 35-36, 38-39, 41
    istoric 37-38
    criterii 40
    şi psihopatia 35-36, 38-39
Tupes, Ernest 26
Twenge, Jean 94

U
unde alfa 3
unde beta 3
unde cerebrale, tipuri 3
unde delta 3
undele theta 3
Universitatea Brock din Canada 4
Universitatea California, Berkeley 149, 160 *rb*26
Universitatea Cambridge 114
Universitatea Carnegie Mellon, Pittsburgh i, 70
Universitatea Columbia 12
Universitatea Cornell 11, 80
Universitatea Emory, Atlanta 22, 120, 137
Universitatea Harvard 10, 16, 69, 90
Universitatea de Stat din Arizona 51, 160 *rb* 26
Universitatea de Stat din Austin, Texas 160 *rb*26
Universitatea de Stat din Florida 170
Universitatea de Stat din New Mexico 69
Universitatea de Stat din Oklahoma 39
Universitatea de Stat din San Diego 94

Universitatea din British Columbia 2, 80, 148
Universitatea din Aachen 135
Universitatea din California, San Diego, Şcoala de Medicină 8
Universitatea din Edinburgh 169 *rb*71
Universitatea din Exeter 138
Universitatea din Helsinki 76
Universitatea din Illinois 25
Universitatea din Iowa 70
Universitatea din Kentucky 28
Universitatea din Leicester 52
Universitatea din Lincoln 121
Universitatea din Nagoya, Japonia 53
Universitatea din New Mexico 69, 75
Universitatea din New South Wales iii
Universitatea din Oxford 9, 138
  Departmentul de Psihiatrie din cadrul Universității 124
Universitatea din Parma 172 *rb*81
Universitatea din São Paulo, Brazilia 60 n5
Universitatea din Sheffield 99
Universitatea din Southern California, Los Angeles 71, 79
Universitatea Stanford 70, 142
Universitatea Stony Brook din New York 18
Universitatea din Sussex 60 *n*5
Universitatea din Tübingen, Germania 77, 100
Universitatea din Wisconsin, Madison 43, 137, 140
Universitatea din Zurich 57
Universitatea Națională Yang-Ming, Taiwan 83
Universitatea Macquarie din Sydney 14, 140
Universitatea Semmelweis din Budapesta ii
Universitatea Vanderbilt, Nashville, Tennessee 79, 96
Universitatea Virginia Commonwealth 9

V
Van Gogh, Vincent ii
  Văduva neagră 183 *rb*146
Verdi, Giuseppe iii
vikingi 9, 11
viol 2, 3, 50, 55, 134, 143, 229–30, 281*n*228
  cazul Brian David Mitchell 93
  cazul Gacy 2-5
  dominare 183 *rb*146
  satisfacție sexuală 183 *rb*146
  în serie 36
violența
  şi empatia 147
  coeficientul de recidivă al prizonierilor psihopați 36
  motivații 94
  Pinker despre 90, 93
  psihopatică 113, 116
  anticiparea 122-123
vizionarii (categorie de criminali în serie bărbați) 183 *rb*146
„vânătoarea continuă” 10
Volta, Alessandro 99
“Vrei să fii milionar?” (joc video) 110
vulnerabilitate 5, 8, 10, 28, 73, 141

W
Wakefield Prison 10
Waldroup, Bradley 96
Wall Street 90, 92, 98
War Lover, *The* (film) 78
Whyte, William H. 51
Wilde, Oscar 111
William Brown (tragedia de pe vas) 48-50, 65, 137
Williams, Mark 124, 138
Wuornos, Aileen 183 *rb*145

Y
Yorkshire Ripper 113
Young, Liane 100, 107, 176-177 *rb100*
YouTube 20

Z
Zacks, Jeffrey 95
Zald, David 80
Zen Buddhism 216
Zimbardo, Philip 142-144, 182
Zollikofer, Christoph 57, 90, 167